

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Bilgay DUMAN

**SADDAM SONRASI DÖNEMDE IRAK, TÜRKMENLER
VE KERKÜK**

(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN:
Yrd. Doç. Dr. Şenol KANTARCI

KIRIKKALE, 2007

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bilgay DUMAN tarafından hazırlanan “Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından, Uluslar arası İlişkileri Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Şenol KANTARCI
DEMİR

Üye

Yrd.Doç.Dr. Hüseyin

ÖZET

Irak'ta yaşanan olaylar, uluslar arası ilişkilerin en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Irak'ta yaşanan kaosta petrolün büyük payının olduğu bir gerçektir. Hatta Irak petrolünün işgalin esas sebebini oluşturduğu farklı çevrelerce de sıkça dile getirilmektedir. Bu noktada, Irak petrol rezervlerinin yaklaşık %20'sini ihtiva eden Kerkük öne çıkmaktadır. Kerkük, bu özelliğiyle sadece Irak'ın değil, tüm Ortadoğu'nun geleceğini etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Türk dış politikasının da öncelikli konularından birini oluşturan Kerkük konusunun incelenmesi bu nedenlerle gerekli görülmüştür.

Çalışma Giriş bölümüyle başlamış ve Birinci Bölüm'de Irak'ın tarihsel gelişimi incelenerek, Türkmen adının anlamı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde Türkmenlerin Irak'ın tarihi süreci içerisindeki durumu da incelenmiştir.

Çalışmanın İkinci ve Üçüncü Bölüm'ü tezin ana konusunu oluşturmaktadır. ABD'nin Irak'a müdahalesi sonucunda Irak'ta yaşanan değişiklikleri, siyasi süreç ve bu süreçte Türkmenlerin durumu ile Kerkük'te yaşananlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dördüncü Bölüm'de ise, Irak ve özelde Kerkük'te etkili olabilecek tarafların, Kerkük ve Türkmenlere yönelik politikası incelenmiştir. Çalışma sonuç bölümüyle son bulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Türkiye, Irak, Kerkük, Telafer, Türkmen, Paul Bremer, Irak Anayasası.

ABSTRACT

Today, the ongoing situation in Iraq is one of the most important issues of international affairs. Iraqi oil appears to be the basic cause of the current chaos in Iraq. Various circles often mention that the Iraqi oil is in fact the reason of the US occupation in Iraq. From that point of view, Kirkuk stands out for containing the 20% of the Iraqi oil and for this specific reason, Kirkuk has the potential to influence not only Iraq but the entire Middle East. Due to above mentioned reasons, the paper will study the Kirkuk issue, which is at the same time one of the primary issues of Turkish foreign policy.

The paper starts with an introduction. The First Chapter evaluates the historical development of the city, while defining the meaning of the name “Turkmen”. The status of the Turkmen community during the historical process of Kirkuk has also been handled in this chapter.

The Second and Third Chapter is the heart of the paper. The US occupation in Iraq and its consequences, the Turkmen's situation during this process and the Kirkuk events have been introduced in this chapter.

The Fourth studies the Iraq and Kirkuk policies of the influential parties. The paper ends with the conclusion.

KEY WORDS

Türkiye, Iraq, Kirkuk, Talafar, Turkmen, Paul Bremer, Iraq Constitution.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük*” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

9 EKİM 2007

Bilgay DUMAN

ÖNSÖZ

Türklerin Irak'a ilk girişi 674 yılına dayanmaktadır. 1055 yılında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in Bağdat'a girerek hutbe okutmasıyla birlikte Irak'ta Türk hâkimiyeti başlamış ve 1918'e kadar sürmüştür. Bakıldığında Irak'ta Türk varlığı yaklaşık 1400 yıldır bulunmaktadır, Türk hâkimiyeti ise yaklaşık 900 yıl devam etmiştir. Türkiye'nin 3 milyon'a varan soydaşı da halen Irak'ta yaşamaktadır. Tüm tarihi gerçekler ve bölgenin şartları göz önüne alındığında Irak'ta yaşanan en küçük olay bile bölgeye sınırdış olan her devleti etkilemektedir. Ayrıca Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içerisinde olan Kerkük, hem Türkiye hem de Türkmenler için büyük önem arz etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri, nükleer silah bulunduğu bahanesiyle Irak'a girmiş ve bu ülkeyi işgal ederek var olan Saddam Hüseyin rejimini yıkmıştır. Böylece ülkede yaşayan halkların kaderleri değişmiş, bu bağlamda zaten Saddam'ın uyguladığı politikalarla sindirilen Türkmenlerin durumu, Saddam rejiminin devrilmesiyle birlikte iyice kötüleşmiş ve Irak'ın kurucu unsurlarından biri olmalarına rağmen Türkmenler, bölgede yok sayılmaya çalışılan bir halk haline gelmiştir. Ayrıca bir Türkmen şehri olan Kerkük de işgal şartlarından nasibini almış, normalleştirilmek adına Türkmenler aleyhine politikalar yürütülmüş ve bölgesel hatta uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi tezin konusunu, Saddam Hüseyin rejimi yıkıldıktan sonra Irak'ta yaşanan olaylar, özellikle Türkmenlerin durumundaki değişiklikler ve bir Türkmen şehri olan Kerkük üzerine oynanan oyunlar oluşturmuştur.

Tezin amacı, Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesiyle birlikte Irak'ta var olan işgal şartları altında Türkiye'nin Irak'taki soydaşları olan Türkmenlerin durumundaki değişikliklerle, Türkmenlerin bölgede karşılaştıkları güçlükleri ve Türkmenleri yok saymak adına yürütülen politikaları ortaya koymaktır.

Bir ülkenin güvenliğinin kendi sınırlarının ötesinde başladığı varsayıldığında, Kerkük'te tek bir grubun hâkim olması Türkiye'nin güvenliği açısından önemlidir. Öte yandan Kerkük yıllarca Türk kimliğini korumuştur. Ayrıca Kerkük'te bulunan petrol rezervleri de göz önüne alındığında önemi daha çok anlaşılacaktır. Bununla birlikte Türkiye bölgede etkin bir güç olmak istiyorsa; bölgede gerçekleşen her olayda müdahil olmalı, gereken stratejileri uygulamalıdır. Bu nedenle bu konu büyük

önem arz etmektedir. Tüm bu nedenler bu çalışmayı yapmam konusunda beni teşvik etmiştir.

Bu çalışmamda beni bugünlere getiren ve her türlü fedakârlığı benden esirgemeyen annem ve babaannem başta olmak üzere aileme minnettarlık hislerimi bildirmek istiyorum. Ayrıca bu çalışma sırasında benden yardımını ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen F. Ceren Türkmen'e de şükranlarımı bildirmek istiyorum. Çalışmam sırasında büyük desteklerini gördüğüm Global Strateji Enstitüsü çalışanlarına, özellikle Global Strateji Enstitüsü Akademik Danışmanı Dr. Mustafa Ziya'ya teşekkürlerimi sunarım. Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkanı Hüsamettin Türkmen ile Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene ve Irak Cumhurbaşkanlığı Türkmenlerden Sorumlu Danışmanı Muzaffer Arslan'a engin bilgilerini benimle paylaştıkları için minnettarım. Ayrıca Prof. Dr. Cemalettin Taşkiran ve yol göstericim Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Şenol Kantarcı'ya yardımlarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

KISALTMALAR

A.Ş.: Anonim Şirketi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AREM: Araştırma ve Etütler Merkezi

ASAM: Avrasya Strateji Araştırmalar Merkezi

BDAGM: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

C.: Cilt

CIA: Amerikan İstihbarat Servisi

Çev.: Çeviren

HAK: Harp Akademileri Komutanlığı

Haz. : Hazırlayan

ICG: Uluslararası Kriz Grubu

IECI: Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu

IKDP: Irak Kürdistan Demokratik Partisi

IKYB: Irak Kürdistan Yurtseverleri Birliği

IMF: Uluslararası Para Fonu

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

ITC: Irak Türkmen Cephesi

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü

KARTET: Karadeniz Toptan Elektrik Ticaret

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme
İdaresi Başkanlığı

km.: Kilometre

km²: Kilometrekare

m.: Metre

m²: Metrekare

MW: Megavat

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

s.: Sayfa

Sa.: Sayı

SCIRI: Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi

SETAV: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

TÜRKSAM: Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler
Merkezi

Vb.: Ve benzeri

Vd.: Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
KİŞİSEL KABUL.....	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: IRAK VE TÜRKMEN KİMLİĞİNİN TARİHÇESİ.....	6
1.1. Irak'ın Tarihi Süreci İçerisinde Türk ve Türkmen Kavramı	6
1.2. Türkmenlerin Bölgeye Gelişleri, Kurdukları Devlet ve Beylikleri	6
1.3. Osmanlı Döneminde Türkmenler	8
1.4. Bağımsız Irak	9
1.4.1. Irak'ın Coğrafi Özellikleri.....	9
1.4.2. Irak'ın Sosyal ve Demografik Yapısı.....	10
1.4.3. Bağımsız Irak'ta Türkmenler.....	11
2. BÖLÜM: ABD'İN 2003 YILINDA IRAK'A MÜDAHALESİ SONRASINDA TÜRKMENLER VE KERKÜK.....	18
2.1. Saddam Hüseyin'in Düşüşü ve Irak'ta Geçici Yönetimin Oluşturulması.....	18
2.1.1. Türkmenlerin Durumu ve Kerkük.....	43
2.2. Irak Geçici İdare Yasasında Türkmenlerin Durumu ve Kerkük.....	57
3. BÖLÜM: IRAK'TA DEMOKRASİ PROVALARI.....	61
3.1. 30 Ocak 2005 Irak Seçimleri.....	61

3.2. Irak'ta İlk Seçilmiş Hükümet, Kalıcı Irak Anayasası'nın Oluşturulması, Referandum ve Türkmenler.....	68
3.2.1. Irak Anayasasında Türkmenler ve Kerkük'le İlgili Maddeler..	83
3.3. 15 Aralık 2005 Irak Seçimleri.....	87
3.4. Irak'ta Hükümet Çalışmaları ve Yeni Hükümetin Kurulması.....	93
3.5. Telafer'in Çilesi.....	98
4. BÖLÜM: KERKÜK VE TÜRKMENLER ÜZERİNE.....	104
4.1. Türkiye'nin Irak Politikasında Türkmenler ve Kerkük.....	104
4.2. ABD'nin Türkmenler ve Kerkük Politikası	108
4.3. Kürtlerin Türkmenler ve Kerkük'e Yönelik Politikaları	111
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	117
EK.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	162

GİRİŞ

Bu tezde, Amerika'nın 2003 yılında Irak'a girişinin ardından, Irak'ta meydana gelen yapısal, sosyal ve siyasal gelişmeler ele alınmış ve bu döngü çerçevesinden Irak'ta yaşayan Türkmenlerin durumu incelenmiş; sosyal, demografik ve ekonomik yapısıyla adeta Ortadoğu'nun küçük bir minyatürü olarak nitelendirilebilecek Kerkük'te yaşanan olaylar ele alınmıştır. Türkiye'de bu konuda yapılmış çalışmalar incelendiğinde, Irak, Türkmenler ve Kerkük hakkında tarihsel araştırmaların ötesine geçmiş sadece birkaç genel çalışma bulunmaktadır. Konunun güncelliği ve dünya siyasetindeki konumu göz önüne alındığında, şimdiye kadar yapılan çalışmaları yeterli sayılmak mümkün değildir. Ayrıca literatür taraması yapıldığında, Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesinin ardından yaşanan gelişmelerin bir araya getirildiği bir esere rastlamak birkaç kitap haricinde pek mümkün gözükmemektedir. Ancak konunun güncelliği dolayısıyla pek çok makale mevcuttur. Bu makalelerin birçoğunda Irak'ta yaşanan gelişmeler ya tek tek ele alınmış ya da bir arada incelense bile detaylı bilgiye fazla yer verilmemiştir. Bunların yanı sıra Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan soydaşları Türkmenlere karşı tarihi bir sorumluluğu olduğu ortadadır. Ayrıca Türkiye'nin güneydoğu sınırına çok yakın bir bölge olan Kerkük'te yaşananların, Türkiye'yi etkilemesi muhtemeldir.

Araştırma konusu "*Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük*" başlığıyla verilmiş, üç ana konu ortaya konarak, bu konulara bağlı gelişmeler alt başlıklarda ele alınmıştır.

Öncelikle dinamik bir süreçten geçen bir coğrafyanın, toplumun bireyi olarak, yaşanan dinamizmle ilgili incelemeler yapmak, bir düşünür veya bilim adamı da bir zamana ve mekâna, yani bir tarihi ve coğrafi anlamlılık dünyasına herkes gibi ve hatta herkesten fazla bağlılık hisseder ve o bağlılık ile içinde aka geldiği nehrin ve diğer nehirlerin akışına yaklaşır. Bir insan olarak evrensel olana duyulan aidiyet, bir var oluş bilincini ve derinliğini; bir medeniyet öznesi olarak belli bir zaman akışına hissedilen bağlılık, tarif bilincini ve derinliğini; bu bilinçlerin yansıdığı düşünülen bir mekâna duyulan bağlılık¹ ise derin analiz ve tasvir etme sorumluluğunu ortaya çıkarır.

¹ Ahmet DAVUTOĞLU, *Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, 2001, s.VI-VII.

Buradan yola çıkarak, dinamik bir uluslararası çevrenin varlığı göz önüne alındığında, Türkiye'nin sınır komşu olan Irak'ta yaşanan gelişmelerin dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Bu incelemenin neden yapıldığı noktasına vurgu yapılmak istendiğinde, öncelikle yarının belleğini oluşturmak² amacı ortaya çıkmaktadır. Bu tezin ele alınan konunun güncel olması nedeniyle eksikleri olsa da, gelecek için geçmişe ışık tutan bir çalışma olması hedeflenmiştir.

İkinci olarak, ABD'nin müdahalesi sonrasında Irak'ta yaşanan süreç içerisinde, Türkmenler ve Kerkük'ün durumunun daha önce ele alınmayan biçimde incelenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Irak'taki sürecin, o ülkede yaşayan toplumlar için farklı kazanımlar ve kayıplar meydana getirmiştir. Bu süreç içerisinde Kerkük ve Türkmenlere düşen pay, Türkiye açısından da önemlidir. Zira tarihsel sorumluluk açısından Türkmenler, jeopolitik ve yaşamsal çıkarlar açısından da Kerkük, Türkiye'nin ilgi alanı içerisinde.

Üçüncü olarak, Irak konusunun sistematik ve zamansal açıdan yansıtılması amaçlanmıştır.

Dördüncü olarak, Irak'taki siyasal sistemin nasıl ve ne yönde değiştiği, demokrasi, özgürlük, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi liberalizmin temel ilkelerinin nasıl ve ne oranda uygulandığı ve buna bağlı olarak Irak'ta yaşayan halkların nasıl etkilendiği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Beşinci olarak, Irak, Kerkük ve Türkmenlere ilişkin, yerel, bölgesel ve küresel bir gücün ne yönde ve hangi çıkarlar doğrultusunda hareket ettiğinin politik analizi yapma düşüncesidir.

Altıncı olarak, bazı eksikliklerine rağmen, bu tarz bir çalışmayı ortaya koyarak, ileride daha iyi çalışmaların yapılmasına teşvik etme isteğidir.³

Çalışma bir bütün olarak düşünülmüş, birinci bölümde kısa bir tarihsel çerçeve çizilerek, bu tarihsel çerçeve içerisinde yaşanan olaylarla ilintili olarak, kendisinden sonra gelen ikinci bölümle bütünleştirilmiştir. Üçüncü bölüm, ikinci bölümün devamı niteliğinde olup, yeni bir sürecin getirdikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölüm ilk üç bölümden bağımsız gibi gözükse de bu

² Şenol KANTARCI, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ermeniler ve Ermeni Lobisi*, Ankara, 2007, s. 6.

³ KANTARCI, ...*Ermeni Lobisi*, s. 7.

bölmelerden ayırt etmek mümkün değildir. Her bölüm ve bu bölümlerin içerdiği alt başlıklar birbiriyle ilgili ve fonksiyonel bir şekilde bağlantılıdır.⁴

Çalışma yapılırken, konuyla ilgili kitaplar, makalelerden yararlanılmış ve konunun güncel olması nedeniyle süreli yayınlar olan gazete ve dergilerden istifade edilmiş; ayrıca günümüz dünyasının vazgeçilmez bilgi deryası ve iletişim sarmalı olan internet sitelerinden de sıkça yararlanılmıştır.

Ayrıca birinci el kaynak olarak nitelendirilebilecek Birleşmiş Milletler Kararları, NATO Bildirgeleri, Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Bildirileri incelenmiş ve faydalanılmıştır.

Öte yandan Irak'ta yaşanan sürecin içinde olan kişilerle görüşme yapılarak, bu süreç ile Türkmenler ve Kerkük konusundaki gelişmeler birinci ağızlardan dinlenmiştir. Irak Türkmen Hareketi'nin önde gelen siyasetçilerinden ve Türkmenlerin geçirdiği hemen hemen tüm evrimlere şahitlik etme fırsatına sahip olan ve şimdi de Türkmen davasına yaptığı akademik çalışmalarla katkıda bulunan Irak Türkmen Cephesi Türkiye Eski Temsilci, Irak Türkmen Cephesi Uluslararası İlişkiler Eski Sorumlusu ve şimdi Global Strateji Enstitüsü Akademik Danışmanı Dr. Mustafa Ziya'dan alınan bilgi ve birikimler bu çalışmada oldukça faydalı olmuştur. Öte yandan Irak Türkmen Cephesi ilk Başkanı ve Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı olan ve ABD'nin 2003'te Irak'a müdahalesinden sonra Kerkük'e ilk adım atan insanların başında gelen Turhan Ketene'nin gözlem, analiz ve birikimlerinden yararlanılmıştır. Türkmeneli Partisi Başkanı ve Irak Anayasa Komisyonu'nda Türkmenler adına tek temsilci olan Riyaz Sarıkahya'nın deneyimleri bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan Irak Anayasası'yla ilgili kısmın temel kaynaklarından bir olmuştur. Ayrıca Türkmen siyasi hayatının başlangıcı olarak gösterilebilecek Milli Türkmen Partisi'nin kurucusu ve Irak Cumhurbaşkanlığı Divanı'nın Türkmenlerden Sorumlu Danışmanı Muzaffer Aslan'ın da görüşlerinden faydalanılmıştır.

Araştırmalarım sırasında birçok kuruluşta çalışma ve inceleme yapma fırsatı bulmuş olmam benim için büyük şans olmuştur. Bu kuruluşlar içerisinde en büyük yere, hiç kuşkusuz bünyesinde benim de görev aldığım Global Strateji Enstitüsü

⁴ KANTARCI, ...*Ermeni Lobisi*, s. 7.

sahip olmuştur. Enstitü sayesinde, birçok kaynağa ilk elden sahip olma ayrıcalığını yakaladım.

Yapılan bu çalışma ile Irak'ta Türkmenler ve Kerkük sorunun tarihsel alt yapısı kısa bir biçimde değerlendirilirken, Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesinden sonra yaşanan siyasi gelişmeler çerçevesinde, Türkmenler ve Kerkük'ün durumu incelenmiş, Irak, Kerkük ve Türkmenler üzerinde etkili olan/olabilecek aktörlerin bunlara yönelik politikaları analitik bir bakış açısı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Son yıllarda siyasi hayatın baskın eğilimleri, bir yandan şiddete dayanmayan demokratikleşme hareketlerinin keyiflendirici galibiyetleri, diğer yandan ise bir kez daha dehşet verici barbarlık ve soykırma başvurması olarak ön plana çıkmıştır. Ne yazık ki, her ikisi de milenyumun bu ilk yıllarında ortaya çıkan önemli iki olay olarak her biri çeşitli biçimlerde tekerrür etmiştir. Böyle bir arka plana karşılık bu çağın belirleyici siyasi iddiası, toplu şiddet ve soykırım gaddarlığının ürkütücü çilelerini tarihi hafızanın yıllıklarına bırakarak, sürekli demokratikleşme projelerine teşvik edip besleyecek bir dünya düzeni için çalışmaktır. Dünya düzeninin yapısal ve normatif temelleri dünya halklarının çoğuna asgari can güvenliği sağlamaktan aciz görünmektedir. Devleti gitgide değişen ölçülerde küresel piyasa güçlerine zorunlu kılan küreselleşme dinamikleri, onu ustaca bir biçimde insan mutluluğunun aracı olmaktan çıkarmaktadır. Kısmen bu gelişmelere tepki olarak kısmen de laikliğin insanlığı tatmin etmedeki başarısızlığının sonucunda, devlet birçok durumda kendi sınırları içerisinde güvenliğin sosyal, ekonomik ve fiziki unsurlarını sağlama gücünü de yitirmekte ve çoğu zaman çeşitli, sıra dışı tehditlere zemin hazırlamaktadır. Bu tehditler en azından, uğrunda savaşılacak bir dava sunmakta ya da dini aşırılık, fanatik milliyetçilik, etnik nefret, savaş zengini olma ve suç işlemeye alışma gibi insan tabiatına aykırı eğilimlere sürüklemektedir.⁵

İşte bu çerçevede bugün de ABD'nin 2003'te Irak'a müdahalesi sonrasında kendini göstermektedir. Bu tarihten önce yaşanan dikta rejimi, büyük güçlerin/gücün küresel trendine yenik düşmüş ve demokratikleşme sarmalına kendini kaptırarak, Ortadoğu'da yeni bir süreç başlatmıştır. Siyasi hayatın baskın eğilimlerinin her iki durumuna da ayak uydurmaya çalışan Irak, bir yandan sert askeri müdahaleye maruz

⁵ Richard FALK, *Yırtıcı Küreselleşme-Bir Eleştiri*, 2. baskı, İstanbul, 2002, 63-66.

kalırken, diğer yandan da yumuşak güç olarak tabir edilen siyasi ve ekonomik bir devinim yaşamıştır. Askeri müdahale dikta rejimini yıkarken, küresel eğilimler de Irak'taki siyasi yapının değişmesinde etkili olmaya yönelmiştir. Ortadoğu kültürüne yabancı olan bazı parametreler, Irak'a yerleştirilmeye çalışılmış; ancak bir insan vücudunun dışarıdan ani bir müdahaleye verdiği reflekse benzer biçimde, Irak'ta da aynı refleks kendini göstermiştir. Irak'a dışarıdan enjekte edilen ideolojik aşı, toplumsal alerjiye yol açmış ve bünyesinde çeşitli tepkimeler meydana getirmiştir. Irak'ta etnik ve dini şiddet gün yüzüne çıkarken, dışarıdan yapılan müdahale kuluçka dönemindeki bazı hücreleri canlandırmıştır. Aynı müdahale bazı hücreleri de kaybolma safhasına getirmiştir.

Bu bağlamda ABD'nin 2003'te Irak'a müdahalesi sırasında Türkiye'nin kendi eliyle saf dışı kalması, Irak'ta en çok Kürtlerin içine yaramış ve buna bağlı olarak Irak'ta Kürt faktörü yükselişe geçmiştir. Öte yandan Sünni Araplar popülerliğini yitirmiş, şii Araplar da hem nüfus oğunluklarının getirdiği parametrelere bağlı olarak hem de İran'ın etkisiyle güçlenmişlerdir. Türkiye'nin ABD'ye yardımcı olmamasının cezası da bir anlamda Türkmenlere yüklenmiştir. Irak'ta yaklaşık seksen yıldır kuşkuyla bakılan, Türkiye'nin ajanı gibi görülen; ancak ABD'nin Irak'a müdahalesiyle maks talihlerinin değişeceğini mit eden Türkmenler, hayal kırıklığına uğramış ve Irak'taki hemen her süreçten ya yoksun bırakılmış ya da hak ettikleri değer elde edememişlerdir.

1. BÖLÜM: IRAK VE TÜRKMEN KİMLİĞİNİN TARİHÇESİ

1.1. Irak'ın Tarihi Süreci İçerisinde Türk ve Türkmen Kavramı

Türkmenler, Orta Asya'da yerleşen bir Türk kavmidir. Türkmen adını 11. yy'dan beri kullanmışlardır. 10.yy'da İslam devletleri ile ticari ilişkiler sonucu Müslüman olan Oğuz oymaklarının çoğuna Türkmen adı verilmiştir. Türkmen Kelimesi Türkçe'de "yigit ve cesur Türk" anlamına gelmektedir. Irak Türklerine "Türkmen" denilmesi de Selçuklular döneminde başlamıştır. Türkmenlerin Türk'ten ayrı bir şey olmadığı sadece Oğuzların Müslüman olan kısmına Türkmen denildiği konusunda tüm tarihçiler ortak bir kaniya varmışlardır.⁶ Oğuz topluluklarından olan Türkmenler, Irak'a girdiklerinden bu yana 22 boya (Kımık, Kıyığ, Bayındır, Bayat, Rafa, Silfari, Aşar, Bekitla, Bekder, Yezgir, Aymer, Kırablık, Akder, Eked, Tutraka, Avleyin, Dilg, Tükir, Bıcık, Guldu, Cepni ve Çırklığ) ayrılmışlardır. Irak'taki Türkmenler Türk boylarının bir karışımıdır. Bu boylar özellikle Oğuz ve El-Gazi boylarıdır.⁷

1.2. Türkmenlerin Bölgeye Gelişleri, Kurdukları Devletler ve Beylikler

Türkmenler, Irak'a büyük topluluklar halinde gelmişlerdir. Türkmenlerin Irak'a toplu olarak ilk gelişi Hicri 54. yılında (Miladi 674) olmuştur. Emevi Halifesi olan Muaviye tarafından Horasan'a gönderilen Ubeydullah Bin Ziyad, 20.000 kişilik ordusu ile Ceyhun nehrini geçerek Buhara'ya saldırması üzerine, Buhara prensesi Hatun emrindeki Türk kuvvetleri ile şiddetli çarpışmalardan sonra, barış yapmak zorunda kalmıştır. Türk askerlerinin maharetleri karşısında hayran kalan Ubeydullah Bin Ziyad, 2000 Türk askerini Irak'a göndererek Basra'ya yerleşmelerini sağlamıştır. Daha sonra Türkler yavaş yavaş Irak'a göç etmeye devam etmişlerdir.⁸

1055 yılında Büyük Selçuklu Hakanı Tuğrul Bey'in Irak'a girmesiyle birlikte, 1918'e kadar yaklaşık 900 yıl boyunca Irak'ta Türk hâkimiyeti hüküm sürmüştür. 1055 yılında Büyük Selçuklu Hakanı Tuğrul Bey, Bağdat'ı fethetmiştir. Oğuz boylarından Bedili, Bayındır, Yıva Döğer Bayatlar ile Akkoyunlu ve

⁶ Habib HÜRMEZLÜ, "Kerkük'ün Demografik Yapısı ve Bu Yapıyı Değiştirme Çabaları", 2023, Dergisi, Sa. 47, (15 Mart 2005), s.72.

⁷ <http://www.turkmencephesi.org>, Erişim: 29 Nisan 2005.

⁸ Suphi SAATÇİ, *Geçmişten Günümüze Irak Türkmenleri*, İstanbul, 2003, s.20.

Karakoyunlu Türkmenler dalga dalga gelip buralara yerleşmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasının ardından Irak'ta Türk Devletleri ve Atabeylikler kurulmuştur. 1508'de Safevi Hükümdarı Şah İsmail Irak'ı işgal etmiştir. Daha sonra 1515'te Yavuz Sultan Selim Irak'ın kuzeyini fethederek, Osmanlı Devleti'ne katmıştır. 1534'te Kanuni Sultan Süleyman, bizzat Bağdat'a girmiş ve Safevi hâkimiyetine son vermiştir. Böylece 1918'e kadar bölgede Türk hâkimiyeti devam etmiştir.⁹

Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın ölümüyle birlikte başlayan taht kavgaları sonucunda Büyük Selçuklu Devleti 1092 yılında dörde bölünmüştür. Bu dört devlet; 1-Irak ve Horasan Selçukluları (1092-1194), 2. Kirman Selçukluları (1092-1187), 3. Suriye Selçukluları (1092-1117) ve 4. Türkiye Selçukluları (1092-1308)'dir. Bu dönemde birçok "Atabeylik" de kurulmuştur. Türkmenler tarafından kurulan en önemli atabeylik ve beylikler Musul Atabeyliği (1127-1233), Erbil Atabeyliği (1144-1233) ve Kerkük'te Kıpçak Beyliği'dir.¹⁰

Musul Atabeyliği'nin kurucusu İmadeddin Zengi'dir. Oğuzların Avşar boyuna mensup Aturgan Bey'in oğlu Türk Emiri Aksungur Kasımü'd Devle Ünvanı ile Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından 1087 yılında Halep valililiğine tayin edilmiştir.¹¹

İmadeddin Zengi başkenti Musul olan 1127'den 1233 yılına kadar süren ve tarihte Musul Atabeyliği adı ile anılan iktidarını devam ettirmiştir. Erbil Atabeyliği'nin (1144-1233) kurucusu ise İmadeddin Zengi'nin komutanlarından Musul valisi olarak tayin edilen Beg-Tigin'in oğlu Zeynüd-din Ali Küçük'tür.¹² Ali Küçük öldükten sonra yerine Erbil Atabeyi olarak Muzaferreddin Gökboru geçmiştir. Erbil Atabeyliği döneminde, parlak bir kişiliğe sahip olan ve toplam 65 yıl hüküm süren Muzaferreddin Gökboru'nun iktidar yılları, Irak Türkmenlerinin altın çağı sayılabilir. Gökboru 1232'de öldükten sonra 1233 yılından Gökboru'nun toprakları Abbasilerin eline geçmiş ve böylece Erbil Atabeyliği tarihe karışmıştır.¹³ Türkmen

⁹ BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, , *Musul-Kerkük ile İlgili Arşiv Belgeleri*, Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayın No: 11, Ankara, 1993, s. 16-17, (Daha sonraki dipnotlarda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü "BDAGM" olarak kısaltılmıştır.).

¹⁰ BDAGM, *Musul-Kerkük ile ...*, s. 16-17.

¹¹ SAATÇİ, ... *Irak Türkmenleri*, s. 48.

¹² İslam Ansiklopedisi, "Begtiginler maddesi", c. 2. , İstanbul, 1961, s. 449-450.

¹³ BDAGM, *Musul-Kerkük ile ...*, s. 22.

Kıpçak Beyliği, Selçuklu devrinde Irak toprakları üzerinde özellikle ülkenin kuzey bölgesine yerleşen Türkmen boylarına mensup komutanlar tarafından Selçuklulara bağlı merkezi otoritenin zayıfladığı çağlarda kurulmuştur. Tarihi kaynaklarda Türkmen Kıpçak oğullarının 13.yy. başlarına kadar varlıklarını sürdürdükleri bildirilmektedir.

Karakoyunlular ve Boranlılar da Oğuz; yani Türkmen boylarındandır. Konar-göçer bir Türkmen boyu olan Karakoyunluların yurtları Musul bölgesi ile Doğu Anadolu'da Erciş yöresidir. 14.yy.'ın sonlarında varlık gösteren Karakoyunlu Beyliği'nin kurucusunun Bayram Hoca olduğu söylenmektedir. Bayram Hoca'nın 1380 yılında ölmesi üzerine yerine oğlu Kara Mehmet geçmiştir. Daha sonra başa geçen Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf, önce Azerbaycan'ı daha sonra Irak'ı ele geçirerek büyük bir devlet kurmuştur. Karakoyunlu Devleti Cihan Şah zamanında (1439-1467) tarihinin en parlak dönemini yaşamıştır. Akkoyunlularla yapılan savaş sonucu Karakoyunlu Devleti parçalanarak son bulmuş ve 1468-1508 yıllarında devam edecek Akkoyunlular'ın egemenlik dönemi başlamıştır.¹⁴ Akkoyunlu Türkmen Devleti'nin kurucusu Karayölük olarak ün yapan Kara Osman Bey'dir. Bu hanedan Oğuzların Bayındır boyuna mensup olduğu için tarihte Bayındırıye Devleti adı ile de anılmıştır. Önceleri Diyarbakır ve çevresinde, 15.yy.'ın ikinci yarısından sonra genişleyen Akkoyunlu Devleti, 1490 yılından itibaren gücünü yitirmeye başlamış ve 1508 yılında yıkılmıştır.¹⁵

1.3. Osmanlı Döneminde Türkmenler

Yavuz Sultan Selim, 1515'te Irak'ın kuzeyini fethederek Osmanlı İmparatorluğu'na katmıştır. 1534'te ise Kanuni Sultan Süleyman bizzat Bağdat'a girerek Safevi Hâkimiyeti'ne son vermiştir. Bu tarihten sonra bölgeye yeni Türk göçleri gerçekleşmiştir.¹⁶ Dönem dönem Irak, Safeviler'in eline geçmiş olsa da, son olarak 24 Aralık 1638'de IV. Murat'ın Bağdat'ı ele geçirmesiyle, 1918 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı döneminde Irak, Musul, Bağdat ve

¹⁴ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1967, s. 83-184.

¹⁵ SAATÇİ, ... *Irak Türkmenleri*, s. 76.

¹⁶ HÜR MÜZLÜ, "Kerkük'ün Demografik Yapısı ...", s.72.

Basra'dan oluşan bir vilayet sistemiyle yönetilmiştir. Musul Vilayeti, merkezi Musul olmak üzere Kerkük ve Süleymaniye Sancaklarından meydana gelmiştir.¹⁷

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk ordularının hâkimiyetinde bulunan Musul, yapılan mütarekeye aykırı olarak 8 Kasım 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Musul'daki İngiliz işgali 1923'te düzenlenen Lozan Konferansı'na kadar devam etmiş; ancak Lozan'da da Musul sorunun çözümlenememesinden dolayı Lozan Antlaşması'nın 3. maddesi gereğince, sorunun çözümü, dokuz ay içinde bir sonuca ulaştırılmak üzere Türk-İngiliz ikili görüşmelerine bırakılmıştır. Bu görüşmeler 19 Mayıs 1924'de, İstanbul'da başlayan Haliç Konferansı ile gündeme getirilmiş; ancak, görüşmelerde bir sonuca varılamamıştır. Bunun üzerine konu Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştır.¹⁸ Milletler Cemiyeti Meclisi'nin, Musul Meselesi'nin görüşülmesi için ele aldığı ilk oturum 24 Eylül 1924 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 1926 tarihine kadar yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamaması üzerine, 5 Haziran 1926 tarihinde yapılan Ankara Antlaşması ile Musul meselesine son verilmiştir. Antlaşmaya göre, Türkiye ile Irak arasındaki sınır, esas itibarıyla Milletler Cemiyeti tarafından Brüksel'de tespit edilen çizgi olmuştur. Ayrıca, Irak hükümetinin Musul üzerindeki haklarından vazgeçen Türkiye'ye 25 yıl süreyle, petrolden elde edeceği gelirin %10'unu vermesi öngörülmüştür. Daha sonra 1926 antlaşmasına ek notlarda öngörülen esasa uygun olarak, Türkiye 500.000 İngiliz sterlini karşılığında petrol üzerindeki hakkından vazgeçmiştir.¹⁹

1.4. Bağımsız Irak

1.4.1 Irak'ın Coğrafi Özellikleri

Irak Devleti, Basra Körfezi'nin kuzeybatısında yer alan ve 18 vilayetten oluşan, Ortadoğu ülkelerinden biridir.²⁰ Irak, kuzeyde Türkiye, güneyde Kuveyt ve Basra Körfezi, doğuda İran, güneybatıda Suudi Arabistan ve Ürdün, kuzeybatıda Suriye ile çevrili bulunmaktadır. Irak'ın toplam kara sınırları 3,631 km'dir. Bu

¹⁷ <http://www.iraqiturkman.org.tr/turkmen19.htm>, Erişim: 6 Nisan 2007.

¹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Musul_Sorunu, Erişim: 15 Nisan 2007.

¹⁹ Şahin YURDAKUL, *Musul Meselesi*, Ankara, 1975, s. 37.

²⁰ HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI, *Irak'ta Türkmen Varlığı*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000, s. 1, (HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI bundan sonraki dipnotlarda HAK olarak kısaltılmıştır).

sınırların 1,458 km'si İran'la, 181 km'si Ürdün'le, 242 km'si Kuveyt'le, 814 km'si Suudi Arabistan'la, 605 km'si Suriye ile ve 331 km'si Türkiye iledir.²¹ Irak, Körfez ülkeleri arasında Suudi Arabistan ve İran'dan sonra 437,072 km² ile en büyük yüzölçümüne sahip ülkedir. Arap olmayan dünya ile komşu, Arap olan tek körfez devleti olma özelliği taşımaktadır ve 924 km² su alanına (kara suları) sahiptir.²² Irak bir taraftan kuzey Arabistan Platosu ile güneybatı İran ve Türkiye'deki dağlık alanların arasında kalmakta, diğer taraftan Suriye ile Basra Körfezi arasında bir alçak koridor oluşturmaktadır.²³ Irak toprakları genellikle yükseltileri 300 m'nin altındaki düzlüklerden oluşmaktadır. Yükseltiler 450 m'nin üzerine ancak %15 civarında çıkmaktadır. Irak coğrafyasının temel unsuru Dicle ve Fırat Irmaklarının vadileridir.²⁴ Yani Irak coğrafyasının baskın unsurları Dicle ve Fırat nehirleridir. Sadece İran'la keskin bir biçimde sınırları ayrılmaktadır. Genellikle diğer komşularıyla arasında sınırları ayıran keskin fiziki özellikler bulunmamaktadır.²⁵ Başlıca akarsuları Fırat, Dicle, Büyük ve Küçük Zap, Diyala, Adhaim nehirleridir. Irak'ın iklimi bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Genel olarak Irakta çöl alanlarının çok olması nedeniyle yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk yaşanmaktadır.²⁶ Sel, toz, kum fırtınaları ve diğer doğal afetler de görülmektedir.²⁷ Bitki örtüsünde ise genellikle, uzun ömürlü çalılardan ve bodur ağaçlardan oluşan stepler hâkimdir.²⁸

1.4.2. Irak'ın Sosyal ve Demografik Yapısı

Irak diğer Arap ülkeleri ile karşılaştırıldığında geniş bir kentli orta sınıf ve göreceli bir kalifiye işgücüne sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Ülkede Arapça'nın dışında Türkmençe, Kürtçe, Asurice, Ermenice konuşulmaktadır.²⁹ Irak, Türkmen, Kürt, Asurî, Hıristiyan, Yahudi, Sünni ve Şii Arap gibi birbirinden farklı toplulukları içinde barındıran mozaik bir yapıya sahiptir. Ülke nüfusunun dağılımı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. 1957'de yapılan ve 1959'da açıklanan

²¹ Mesut ÖZCAN, *Sorunlu Miras Irak*, İstanbul, 2003, s. 7.

²² <http://www.wikipedia.com.tr>, Erişim: 28 Haziran 2006.

²³ ÖZCAN, *Sorunlu Miras...*, s. 8.

²⁴ HAK, *Irak'ta...*, s. 1.

²⁵ ÖZCAN, *Sorunlu Miras...*, s. 8.

²⁶ HAK, *Irak'ta...*, s. 7.

²⁷ <http://www.wikipedia.com.tr>, Erişim: 28 Haziran 2006.

²⁸ HAK, *Irak'ta...*, s. 8.

²⁹ <http://www.wikipedia.com.tr>, Erişim: 28 Haziran 2006.

nüfus sayımında Türkmenlerin nüfusu 567 bin çıkmıştır. Bu sayı bugüne uyarlandığında en az 2,5 milyon'a ulaşmaktadır.³⁰

Harp Akademisi Komutanlığı yayınlarından olan *Irak'ta Türkmen Varlığı* isimli eserde de bu rakamı doğrular nitelikte oranlar vermektedir. Bu oranlara göre, ülke nüfusunun; “%60’ını Araplar, %20’sini Kürtler, %12’sini Türkmenler, %4’ünü Süryaniler, %4’ünü diğer azınlıklar” oluşturmaktadır.³¹

Başka bir kaynağa göre ise; (1965 yılı) “%63’ünü Araplar, %16’sını Türkmenler, %18’ini Kürtler, %3’ünü Hristiyanlar “ oluşturmaktadır.³²

1957 yılından günümüze kadar Irak'ta nüfus sayımlarının yapılmaması bu konu üzerinde daha reel bilgilere ulaşılmasını engellemektedir. %96’sı Müslüman olan Irak halkının %30-35’ini Sünniler, %65-70 civarını ise Şiiler temsil etmektedir. Yaklaşık %4’lük kısımda ise Hristiyanlar yer almaktadır.³³

Araplar genellikle ülkenin orta ve güney bölgelerinde, Kürtler kuzey ve kuzeydoğudaki dağlık alanlarda, Türkmenler orta, kuzey, kuzeybatı bölgelerinde, Asurîler kuzey bölgelerinde, Yezidiler kuzeybatı bölgesinde yaşamaktadırlar.³⁴ Irak ekonomisinin temel taşı 1950’li yıllardan itibaren petrol oluşturmaktadır.³⁵

1.4.3. Bağımsız Irak'ta Türkmenler

Haziran 1930'da mandacı devlet İngiltere, Irak'a bağımsızlığını vermiştir. Buna rağmen İngilizler Irak'taki menfaatlerinden vazgeçmemiştir. 1932'te Milletler Cemiyeti'ne üye olması üzerine Irak Krallığı, aynı yılın Mayıs ayında bir deklarasyon yayınlamıştır. Türklerin ve diğer azınlıkların varlığını kabul ve garanti eden bu deklarasyon, Irak Krallığı adına dönemin Başbakanı Nuri Said tarafından Bağdat'ta yayınlanmıştır. Bütün azınlıkların eşit olarak temsil edilecekleri bir seçim sisteminin taahhüt edildiği deklarasyonda, Türkçe ve Kürtçe'nin yanı sıra, anadili Arapça olmayan Irak vatandaşlarının mahkemelerde ana dilleri ile ifade verebilecekleri, kendi dillerinde okul açabilecekleri benimsenmiştir. Deklarasyonda, nüfusunun önemli bir bölümünü Türklerin oluşturduğu Kerkük livasına bağlı Kifri ve Kerkük'te,

³⁰ <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/turkmen.html>, Erişim: 06 Ocak 2007.

³¹ HAK, *Irak'ta...*, s. 12.

³² Cengiz EROĞLU, “Irak'ta Türkmen Var mı?”, *Global Strateji Dergisi Kerkük Özel*, Sa. 1., (İlkbahar 2005), s. 79

³³ ÖZCAN, *Sorunlu Miras...*, s. 20–21.

³⁴ HAK, *Irak'ta...*, s. 12.

³⁵ <http://www.igeme.gov.tr/tur/rapor/uk/irak.pdf>, Erişim: 06 Ocak 2007

Arapça'nın yanı sıra Türkçe ve Kürtçe'nin de resmi dil olması öngörülmüş, buralarda devlet memurlarının Türkçe bilenler ve yerli halklar arasından seçilecekleri belirtilmiştir. Bu deklarasyon, Türkmenlerin siyasi, sosyal ve kültürel hakları açısından önemli bir belge niteliğindedir.³⁶ Bununla birlikte bu deklarasyondan önce çıkarılan 74 no'lu 1931 tarihli Yerel Diller Yasası da Kerkük'teki kimliği belgeler niteliktedir. Bu yasaya göre, Irak'ın eğitim dili Arapça olarak belirtilmiş; ancak çoğunluğunu başka etnik aidiyete mensup toplumların oluşturduğu bölgelerde o toplumun dilinin eğitim dili olarak kullanılması öngörülmüştür. Bu yasaya göre, Kerkük ve Kifri'de eğitim dili Türkçe olarak tespit edilmiştir. Fakat bağımsız Irak'ın kuruluşundan başlayarak Türkmenlerin var olduğunu kanıtlayan bu belgelere rağmen bağımsızlıktan beri Irak'taki Türk varlığı yok sayılmaya çalışılmıştır. Türkmenlerin birtakım kültürel hakları her ne kadar bazı kanuni güvencelerle koruma altına alınmış olsa da uygulamada durum Türkmenlerin aleyhinde olmuştur. Irak Devleti kurulduktan sonra Irak'taki Türklere "Iraklılık" bilinci ve bununla birlikte "Araplık" şuuru benimsetilmeye çalışılmıştır. Irak hükümeti 1930-1931 ders yılında Kerkük şehir merkezi dışındaki ilkokullarda Türkçe öğretimini yasaklamış ve Kerkük'te bırakılan birkaç okulda ise Türkçe, yabancı bir dil gibi haftada bir saate indirilmiştir. 1937 yılında Bağdat yönetimi bunu da kaldırmıştır. Bununla birlikte Türkmen asıllı memurlar, Türkmen olmayan bölgelerde çalıştırılmış, Türkmen olmayan bölgelere sürülmüştür. Ayrıca Türkmenlerin yardımlaşma ve sosyal dernekler kurmalarına izin verilmemiştir. Türkçe yayına ve eğitime izin verilmeyen Nuri Said döneminde, Türkmenlerin sindirilmesine yönelik uygulamalarda bulunulmuştur. 1937 yılında Sadabat Paketi'nin kurulması sebebiyle, Irak'a giden Türk heyetinin Kerkük'ü ziyaret etmesi, Irak'a yöneticilerini fazlasıyla tedirgin etmiştir. Ziyaretin gerçekleştiği gün Kerkük coşkulu ve olağanüstü bir gün yaşamıştır. Bu ziyaretin ardından yüzlerce Türkmen aydını, Irak makamları tarafından tutuklanmış ve güney bölgeler sürülmüştür. Bu olaydan sonra Türkiye'den bölgeye giden hiçbir heyetin Kerkük'ü ziyaret etmesine izin verilmemiştir.³⁷

Bu tür baskı ve sürgün hareketleri ilk olarak 1924 Nasturi Katliamı ile başlayarak, bu olaydan sonra da devam etmiştir. Türkmenlere karşı yapılan

³⁶ Ömer TURAN, "Irak'ın Milletler Cemiyetine Girerken Yayınladığı Deklarasyonda ve Anayasalarda Türk ve Diğer Azınlıkların Hakları", *Avrasya Dosyası*, Sa. 311, (İlkbahar 1996), s. 31-36.

³⁷ SAATÇİ, ... *Irak Türkmenleri*, s. 207.

katliamların ilki olan Nasturi Katliamı, İngiltere'nin desteğiyle Ermenilerin "levi" adı altında bir birlik oluşturulmasıyla birlikte, Irak'ta Türkmenlerin en yoğun bulunduğu bölgeye; yani Kerkük'e sevk edilmesiyle başlamıştır. Halka sürekli sataşan ve kavgaya çıkararak bu askerler, bazı esnaf eşrafiyla "Büyük Bazaar" denilen çarşıda kavgaya tutuşmuş, askerlerden biri yaralanmış ve bunun üzerine silahlı olan bu askerler rastgele ateş açmaya başlamıştır. Bu olayda birçok Türkmen yaşamını yitirmiş ve Türkmenlere ait yüzlerce ev ve dükkân da tahrip edilmiştir.³⁸

1940'lı yıllara gelindiğinde bu tür baskı ve sürgün olayları devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra Kerkük'te büyük ve acılı bir olay yaşanmıştır. Kerkük Petrol Şirketinde çalışan işçiler, ücret, çalışma ve hayat şartlarının düzeltilmesi için şirket yöneticilerine başvurmuştur. İsteklerinin ciddiye alınmadığını gören işçiler, dilekçe, gazete gibi araçları kullanarak demokratik bir şekilde durumu protesto etmişlerdir. Bu doğrultuda işçiler, 1 Temmuz 1946'da topluca iş bırakmışlardır. Daha sonra işçiler, Gavurbağı Meydanı olarak bilinen yerde her akşam toplanarak konuşmalar ve gösteriler yapmaya başlamışlardır. 4 Temmuz günü şirket yöneticilerinin isteği üzerine polis greve önyak olanların bir kısmını tutuklamış; ancak bu olayın işçileri sindirmesi beklenirken, işçiler daha fazla galeyana gelmiştir. 12 Temmuz günü işçilerin her akşam toplandıkları Gavurbağı Meydanı'nı polis kuşatma altına almış ve işçilerin dağılmayacağını gören polis otomatik silahlarla işçilere ateş açmıştır. Ölen işçilerle birlikte birçok sivil de hayatını kaybetmiştir.³⁹

24 Şubat 1955'te Türkiye ve Irak arasında Bağdat Paketi kurulmuştur. Güvenlik ve savunma konularında iş birliği yapılmasını öngören bu Pakt, Türkiye ve Irak arasındaki ilişkileri düzeltmiştir. Buna rağmen Irak yönetimi, kendi vatandaşları olan Türkmenlere yönelik baskı ve asimilasyon hareketlerini arttırmıştır. 1957'de nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda Türkmenlerin nüfusu 567 bin çıkmıştır.⁴⁰ 14 Temmuz 1958'de kanlı bir darbeyle krallık yıkılmış ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Baas ve Nasır etkisiyle yapılan bu darbeden sonra ihtilalin mimarlarından olan Abdülkerim Kasım tarafından hazırlatılan 1958 Anayasası, Irak'ı bir yandan Arap anavatanının bir parçası, diğer yandan Arapların ve Kürtlerin anavatanı olarak

³⁸ Ekrem PAMUKÇU, "Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar", Kerkük Dergisi Özel Sayısı, (Temmuz 1999), Sa. 25, s. 4.

³⁹ Erşat HÜR MÜZLÜ, *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, İstanbul, 2006, s. 91-103.

⁴⁰ <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/turkmen.html>, Erişim: 06 Ocak 2007.

gösterirken, Türkmenlerden söz edilmemiştir.⁴¹ Tüm bu olanlar Türkiye'den tepki almıştır. Hatta dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in Türkmenlerin lehine yaptığı açıklamalar, Irak hükümetinde korkuya yol açmıştır. Bu durum Türkmenlerin Irak'ta daha çetin şartlar altında yaşamasına neden olmuştur. Bu dönemde Kerkük Belediye Başkanlığı'na yıllarca Moskova'da eğitim görmüş Maruf Berzenci getirilmiştir. 1959 yılında Türkmenlerin önde gelenlerinin birçoğu tutuklanarak tecrit kamplarına gönderilmiştir. Cumhuriyet rejiminin kurulmasının birinci yılında (14 Temmuz 1959) şölen hazırlıklarında olan Türkmenler aleyhine, Kürt ve Komünist kuruluşların militanları tarafından çeşitli sloganlar atılmıştır. Bundan sonra yer yer silah sesleri duyulmaya başlamış, ilk olarak Türkmenlerin oturduğu kahvehane saldırıya uğramış ve kahvehanenin sahibi öldürülmüştür. Türkmenler otomatik silahların taramasıyla dağılmaya başlamıştır. Bunun üzerine sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Daha sonra Türkmen toplumunun ileri gelenleri evlerinden alınarak Kerkük Kışlası'na götürülmüş, burada kurulan Halk Mahkemeleri'nde, 5-10 dakika içinde yargılanarak kurşuna dizilmişlerdir. Türkmenlerin en büyük liderinden biri olan Ata Hayrullah ve kardeşi de katliamda öldürülmüş, ayrıca Türkmenlere ait mağaza, dükkân, ticaret merkezleri ve evler yağma edilmiştir.⁴²

Bu dönemde Irak'ın ilk resmi gazetesi olan Beşir Gazetesi, Türkçe ve Arapça olarak yayın yapmaya başlamıştır. 18 Mart 1959'da yaklaşık altı ay yayınlanan Beşir gazetesinin yayın hayatına son verilmiştir. 1960'da Türkmenler, ilk eğitim kongrelerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca 1960'ta Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı ve aynı zamanda İstanbul'da Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği kurulmuştur. Kardeşlik Ocağı aylık bir derginin yayını için de 23 Ocak 1961 tarihinde izin almış ve Mayıs 1961'de Kardeşlik Dergisi adı ile Türkçe-Arapça olarak derginin ilk sayısı yayınlanmıştır.⁴³

1963 yılında yapılan darbeye Irak'ta yönetim Baas Partisi'nin eline geçmiş ve 1968'de yapılan yeni bir darbeye iktidara General Hasan El-Bekir gelmiş ve Saddam Hüseyin devlet başkanı yardımcısı olmuştur. 1963'ten 1968'e kadar geçen dönemde Türkmenlerin kısmi olarak kültür ve sanat faaliyetlerine izin verilmişse de

⁴¹ Ümit ÖZDAĞ, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi, Ankara, 1991, s. 153.

⁴² Mahir NAKİP, *Kerkük'ün Kimliği*, Ankara, 2007, s. 139-170.

⁴³ SAATÇİ, ... *Irak Türkmenleri*, s. 230.

fiiliyatta durum değişmemiştir.⁴⁴ 1970'te yapılan Tarım Reformu Yasası'yla Türkmenlerin sahip olabilecekleri toprak büyüklüğü 300 dönümle sınırlandırılmıştır. Türkmenlerle ilgili tek olumlu gelişme 24 Ocak 1970'te çıkarılan "Azınlıklara Kültürel Haklar Paketi" çerçevesinde kültürel haklar verilmesi olmuştur.⁴⁵ Ancak Türkmenlere çeşitli kültürel haklar verilmişse de bazı Bazı Türkmen köy ve kasabaları yıkılmış, bazılarının isimleri değiştirilmiştir. Türkmenler zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Yüz binlerce Arap, Türkmen bölgelerine yerleştirilmiştir. Ayrıca Türkmenlerin açık yerlerde Türkçe konuşmaları yasaklanmış ve hatta Türkçe konuşanlar cezalandırılmıştır. 29 Ocak 1976'da Kerkük ilinin adı El-Tamim olarak değiştirilmiştir. 1976 Ekiminde Türkmenlerin tek kültür merkezi olan "Türkmen Kardeşlik Ocağı" ve "Kardeşlik Dergisi" Türk asıllılardan alınarak, bazı Baas Partili kişilere verilmiştir.⁴⁶

1979 yılında Saddam Hüseyin iktidara geldikten sonra Türkmenlerin durumunda bir değişme olmamış, hatta asimilasyon politikası daha da sertleşmiştir. Yükselen Türkmen ruhunu engellemek amacıyla Baas Partisi tarafından gerçekleştirilen bir hareket daha 1980'de Türkmen liderlerin hiçbir sebep gösterilmeden idam edilmesi olmuştur. Türkmen liderlerden Doç. Dr. Necdet Koçak, Emekli Albay Abdullah Abdurrahman ve iş adamı Adil Şerif 16 Ocak 1980'de Bağdat'ta idam edilmişlerdir. 1984'de Türkmenlerin Kerkük'ten gayrimenkul almaları yasaklanmıştır.⁴⁷

28 Mart 1991'de tarihe "*Altunköprü Katliamı*" olarak geçen bir olay yaşanmıştır. 1991 Körfez Savaşı'nda ABD'nin öncülüğünde müttefiklerin Irak'ta yaptıkları saldırılar sonucu, Irak ordusunu yer yer dağılarak çözülmesi üzerine ülkenin bazı bölgelerinde boşluklar meydana gelmiştir. Bağdat'ta Saddam yönetiminin düşme tehlikesi üzerine Kerkük bölgesindeki askeri ve sivil otoriteyi temsil eden güçler de Bağdat'a çekilmişlerdir. Ayaklanmaların artması üzerine peşmergeler Kerkük'e girmiş, hiçbir engelle karşılaşmayan peşmergelerin bu hareketi işgale dönüşmüştür. Şehri alt üst eden peşmergeler Kerkük Nüfus ve Tapu Dairesi ile diğer resmi binaları, birçok ev, dükkân ve işyerini ateşe vermiştir. Yaşanan

⁴⁴ Hasan YILMAZ, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği: Türkmenler", Stratejik Analiz Dergisi, C. 4., Sa. 37, (Mayıs 2003), s.24.

⁴⁵ YILMAZ, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği...", s. 24.

⁴⁶ PAMUKÇU, "Irak Türklerine ...", s. 5.

⁴⁷ PAMUKÇU, "Irak Türklerine ...", s. 5.

arbededen sonra Bağdat yönetimine bağlı olan ordu birlikleri Türkmen bölgelerine yönelmiş ve Kerkük'e giren ordu birlikleri Altunköprü kasabasını da ele geçirmiştir. Kaçan peşmergeleri yakalayamayan ordu birlikleri Altunköprü'ye sığınan Türkmen halkını ve Altunköprülülere gece vakti tek tek evlerinden toplamaya başlamış, dışarıda gördükleri herkese ateş açmış ve evleri basmışlardır. Evlerde toplanan Türkmenlerin nereye götürüldükleri hakkında bir bilgi alınamamıştır. Fakat tesadüfen bu olaydan bir ay sonra çobanlar tarafından bir çukurun içine yığılmış cesetler bulunmuştur. Bu şekilde birçok Türkmen'in öldürüldüğü anlaşılmıştır.⁴⁸

1992'de Irak Petrol Şirketi'nde görevli olan Türkmenlere görevlerinden zorla el çektirilmiştir. 1993'te birçok Türkmen aile Kerkük'ten göçe zorlanmıştır. Irak hükümetinin Ekim 1996'da çıkardığı bir kanun sonrası Türkmenler nüfus kütüklerine kendilerini Arap yazdırmaya zorlanmışlardır. Kendilerini Arap olarak yazdırmayan birçok aile Irak'ın güneyine sürülmüş, bu ailelerin mal varlıklarına el konulmuş, böylece geri kalan aileler de bu yollarla korkutulup sindirilmeye çalışılmıştır. Bu arada 24 Nisan 1995'te ITC'nin kurulmasıyla Türkmenler bölgede tekrar etkin olmaya doğru yol almaya başlamışlardır.

1996'da Irak rejiminin askeri desteğiyle Erbil'e giren Barzani'nin yaptığı ilk iş ITC'ye ve Türkmen parti binalarına saldırmak olmuştur.⁴⁹ Baas Partisi tarafından Ekim 1997'de yapılan nüfus sayımında kendisini Türkmen olarak yazdıranların ellerinden her türlü hakları alınarak, sürgüne gönderilecekleri söylentileri ortaya çıkmıştır. Bu durumun yarattığı endişe nedeniyle birçok Türkmen kendisini sayımda Arap olarak göstermiştir. Bu durum Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Raporlarında da yer almıştır.⁵⁰ 1998'in Temmuzunda herkesin gözü önünde ITC çatısı altındaki kuruluşlar, Barzani'nin düzenlemiş olduğu kapsamlı silahlı saldırıda yağmalanarak talan edilmiştir. Sonradan yapılan görüşmelerde Barzani tazminat vermeyi kabul etmemiştir. Barzani idaresindeki peşmergeler bununla da yetinmeyerek, 2000'in Temmuzunda ITC Başkanlık binasına düzenledikleri silahlı saldırıda iki Türkmen görevlisini öldürmüştür.⁵¹ 10 Nisan 2003 tarihinde Saddam rejimi sona ermiş, ABD güçleri tüm Irak'ı işgal etmiştir. Fakat bundan sonra da Türkmenlerin bağımsız Irak

⁴⁸ PAMUKÇU, "Irak Türklerine ...", s. 5.

⁴⁹ Orhan KARATAŞ, "İşte Size Kuzey Irak", Kardeşlik Dergisi, Sa. 16, (Ekim-Aralık 2002), s. 33.

⁵⁰ HÜRMÜZLÜ, "Kerkük'ün Demografik Yapısı ...", s. 75.

⁵¹ www.angelfire.com/dc/arastirma/tw009-03.htm, Erişim: 12 Mart 2007.

kurulduktan sonraki makûs talihi değişmemiş, ABD'nin Kürt gruplar yakın tutum izlemesi nedeniyle daha da kötüye gitmiştir.

2. BÖLÜM: ABD’NİN 2003 YILINDA IRAK’A MÜDAHALESİ SONRASINDA TÜRKMENLER VE KERKÜK

2.1. Saddam Hüseyin’in Düşüşü ve Irak’ta Geçici Yönetimin Oluşturulması

11 Eylül 2001’de ABD’deki ikiz kulelere yapılan saldırı sonrasında, ABD Başkanı George W. Bush’un imzasıyla 17 Eylül 2002 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi yayınlanmıştır. Yayınlanan bu belgede, “*önleyici savaş/ön alıcı müdahale (preemptive war) doktrini*” ortaya konmuştur. Bu doktrine göre, ABD’nin ulusal güvenliğini tehdit eden unsurlar, ABD ana kıtasından uzakta yok edilecektir.⁵² Bu çerçevede ABD ve koalisyon güçleri önce topraklarında saklandığı öne sürülen El-Kaide’yi yok etmek amacıyla Afganistan’ı, daha sonra El-Kaide ile bağlantılı olduğu ve nükleer silah geliştirdiği bahanesiyle de Irak’ı işgal etmiştir. ABD’nin Irak işgali 20 Mart 2003’te, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak’ı havadan vurmasıyla başlamıştır. Hemen ertesi gün ise İngiliz güçleri Kuveyt’ten Irak’a girmiş ve 9 Nisan 2003’te Bağdat düşmüştür.

Bu noktada Türkiye açısından önemli bir süreç yaşanmış ve ABD, Irak’a girmek için Türkiye’nin topraklarını kullanmak istemiştir. Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan bu öneri, 264 kabul oyuna karşılık 250 ret ve 19 çekimser oyla kabul edilmemiştir.⁵³ Bu tezkerenin içeriğini, Türkiye’nin o dönemdeki tezkere müzakerecisi emekli Büyükelçi Deniz Bölükbaşı şöyle açıklamıştır:⁵⁴

“ABD’liler normal bir NATO tatbikatı için yapılan düzenlemelere benzer bir çerçeve niteliğinde bile sayılamayacak kısa bir metin verdi. Fakat biz bu çapta bir askeri harekâta Türkiye toprakları ve hava sahasıyla katılacaksa bunun hukuki bağlılığı olan bir metne bağlı olması gerektiğini söyledik. Bu muhtıranın bizim açımızdan hayati önemi harekâtla ilgiliydi. 3 temel konu vardı. Birincisi Irak’ın kuzeyine girecek Türk birliklerinin konuşlanacağı bölgeler ve fonksiyonlarıydı. ABD’liler baştan itibaren Türk birliklerinin girmesini istemiyordu. Girerek ABD komutasında ve az sayıda

⁵² THE WHITE HOUSE, “The National Security Strategy of The United State of America”, s.6, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, Erişim: 25 Şubat 2007.

⁵³ Mustafa Balbay, *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*, İstanbul, 2004, s. 156.

⁵⁴ <http://www.haber10.com/haber/75189/>, Erişim: 28 Mayıs 2007.

olmasını istiyorlardı. Türkiye 20 km içeri girecekti, çok önemli değildi deniyor, derinlik bu kadardı. Doğru; fakat bu Hayal Vadisi'ne uzanan bir yay şeklindeydi. PKK'nın bugün konuşlandığı tüm bölgeler, lojistik ve ikmal depoları, geçitleri bu yayın içindeydi. Biz o bölgede olmayı müzakere ettik ve haritasını da ekledik. Bu madde kabul edildi.

O dönemde Türkiye'de konuşlanacak ABD askeri birliklerinin sayısı 61412 idi, bizden talepleri. Buna eşdeğer Türk birliği de bölgede hareket halindeydi. Bu yay hattında 2 bine yakın da özel kuvvet mensubumuz vardı.

Türk birlikleri Irak güçleri ile karşı karşıya gelmeyecekti. İnsan göçü yaşanırca Türk sınırına gelmemesi için önleme yapılacaktı. Biz sayıda mücadele etmedik. Fakat bu bölge 20 ile 30 bin Türk askerinin konuşlanabileceği bir bölgeydi. Bu hattın güneyinde kalan bölgede Irak'lı gruplar arasında bir çatışma olursa, Türkmenlerin Kerkük'te tehdit altına girmeleri halinde ABD kuvvetleri ile taktik ve operasyon iş birliği yaparak bu hattın güneyinde de görev yapacaklardı. Bu bölgenin dışındaki muhalif grupların faaliyetleri ile ilgili olarak ABD ve Türkiye birbirine zamanında bilgi aktaracaktı.

Üçüncü temel husus, Irak'ın kuzeyine girecek olan Türk askerlerinin hangi şartlarda çatışmaya gireceğiyle ilgili düzenlemelerdi. Irak kuvvetleri ile çatışmaya girmeyeceğiz, diğer bölgelerle normal şartlarda çatışmaya girmeyeceğiz. Bunlarda sorun yoktu; fakat ABD heyetinin bize önerdiği PKK gibi teröristlerle mücadelede sadece meşru müdafaa hakkı durumunda çatışmaya girilmesi gibi anlaşılması ve kabul edilmesi mümkün olmayan bir madde koydu.”

Saddam'ın düşmesiyle birlikte, Amerika, uzun yıllar bir diktatörlük çatısı altında yaşamış Irak'ı demokratikleştirme çabasına girmiştir. Bunun için savaştan önce 20 Ocak 2003'te kurulan Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Bürosu'nu görevlendirilmiştir.⁵⁵ Bu büronun görevi, Irak'ı yönetecek hükümet birimlerini oluşturmak olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı da çok sayıda siyasi evrak ile “*Irak'ın Geleceği Projesi*” kapsamında Irak'ın yeniden inşası ve

⁵⁵ Peter GALBRAITH, *Irak'ın Sonu-Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?*, Çev. Mehmet Murat İnceyan, İstanbul, 2007, s.92.

geçici hükümet prosedürlerini içeren bir yol planı hazırlamıştır.⁵⁶ 12 Nisan 2003 tarihinde Amerikan Kongresi, Irak Savaşı ve savaş sonrası ülkenin yeniden yapılanması için istenen 79 milyar dolarlık bütçeye son onayı vermiştir.⁵⁷ Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Bürosu'nun başına getirilen Emekli General Jay Garner, yeni Irak hükümetini şekillendirmek için 21 Mayıs 2003 tarihinde Bağdat'a gitmiş ve yardımcısı olarak seçilen İngiliz Tim Cross'la birlikte bölgede incelemelerde bulunmuştur.⁵⁸ Bağdat'ın ele geçirilmesinden iki hafta sonra Kuveyt'ten ayrılarak Bağdat'a giden Jay Garner, öncelikle su ve elektrik sorununun halledileceğini söylemiş ve Irak'ın yeniden yapılandırılmasına öncülük görevinde bulunacağı açıklamıştır.⁵⁹ Garner, Bağdat'tan sonra Irak'ın kuzeyindeki Erbil kentini ziyaret etmiş ve kendisi için “*Vatanına Hoşgeldin*” pankartı açılmıştır.⁶⁰ Bunun nedeni, Garner'ın 1991 yılında Irak'ın kuzeyindeki Kürt halkı için insani yardım kampanyası olarak adlandırılabilir “*Refah Operasyonu*”nu başlatarak, Kürtlerin bugün Irak'ta elde ettikleri konuma temel sağlamasıdır.⁶¹

Garner, 28 Nisan 2003 tarihinde Bağdat'ta, gelecekteki hükümeti tartışmak için ulusal bir konferans düzenlemiş ve konferansa 200 ile 350 arasından kişi katılmıştır.⁶² On saat süren toplantı sonunda yayınlanan bildiriye, bir ay içinde, Iraklıların geçiş hükümetini belirlemeleri için ulusal bir toplantı yapmaları konusunda uzlaştıkları açıklanmıştır.⁶³ Bu arada Garner, Irak Geçici Yönetimi'ni oluşturmuştur. 5 Mayıs 2003 tarihinde Amerikan ve İngiliz koalisyonu tarafından Irak'ın dört yönetim bölgesine bölündüğü açıklanmıştır.⁶⁴ Terörizmle mücadele konusunda deneyimli bir diplomat olan L. Paul Bremer de 12 Mayıs 2003 tarihinde Kuveyt'ten Irak'a geçmiş ve Garner'la birlikte çalışacağı açıklanmıştır.⁶⁵

Bremer'in Bağdat'a gidişinin ardından ABD yönetiminin, Irak'taki yeniden yapılandırma çalışmalarının gidişatından memnun olmadığı, Irak'taki ekibi

⁵⁶ John KEEGAN, *Irak Savaşı ve Türkiye*, Çev. İlhan Bekbay, İstanbul, 2005, s. 197.

⁵⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/03/040319_iraq_aniversary_1115nisan.shtml, Erişim: 12 Kasım 2006.

⁵⁸ <http://www.ntvmsnbc.com/news/211835.asp>, Erişim: 12 Kasım 2006.

⁵⁹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-04/a-2003-04-21-11-1.cfm>, Erişim: 15 Kasım 2006.

⁶⁰ <http://www.ntvmsnbc.com/news/212305.asp>, Erişim: 12 Kasım 2006.

⁶¹ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 92.

⁶² GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.116 ve <http://www.ntvmsnbc.com/news/212807.asp>, Erişim: 12 Kasım 2006.

⁶³ <http://www.ntvmsnbc.com/news/212807.asp>, Erişim: 12 Kasım 2006.

⁶⁴ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, “Bölgeler ve Olaylar-Ortadoğu”, C. 4., Sa. 38., (Haziran 2003), s.101.

⁶⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/215164.asp>, Erişim: 21 Aralık 2006.

değiştirmek için girişimlere başladığı ve Bremer'in Garner'dan daha fazla yetkiye sahip olacağı iddiaları ortaya atılmıştır.⁶⁶ Bremer, 16 Mayıs 2003'te Koalisyon Geçici Yönetimi'nin 1 Numaralı Kanunu'nu yayınlamıştır. Irak'a sivil idareci olarak atanan Bremer bu kararla, Baas Partisi yöneticilerinin kamu görevlerine devam etmelerini yasaklamıştır.⁶⁷ 22 Mayıs 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 4761. toplantısında 1483 sayılı "Irak ve Kuveyt arasındaki durum" başlıklı kararla Irak'a yönelik 13 yıldır sürdürölen ekonomik ambargonun kaldırılması onaylanmış ve bu kararla Irak'taki koalisyon güçlerine geniş yetkiler verilmiştir.⁶⁸ Bremer de, bir gün sonra 23 Mayıs 2003 tarihinde de Koalisyon Geçici Yönetimi'nin 2 Numaralı Kanunu'nu ilan etmiş, bu kanunla birlikte Irak Ordusu, Irak Hava Kuvvetleri, Irak Deniz Kuvvetleri, Irak Gizli Polisi, Irak İstihbarat Teşkilatı, Cumhuriyet Muhafızları, Baas Partisi'nin Askeri Kanadı ve Savunma Bakanlığı feshedilmiştir.⁶⁹

alışmalarını hızlı bir şekilde sürdüren Bremer, 5 Temmuz 2003'te Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin oluşturulduğunu; ancak Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin kararlarını veto etme yetkisi olduğunu açıklamıştır.⁷⁰ Görevi, ABD gözetiminde bir bütçe ve anayasa hazırlamak olan Konsey, 13 Temmuz 2003 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır.⁷¹ Aynı tarihte Saddam Hüseyin döneminde işlenen suçlar için mahkeme kurulmuştur.⁷² Bremer'in Irak Geçici Yönetim Konseyi 25 kişiden oluşmuş ve aralarında Baas Partisi'ne muhalif Irak'ın önde gelen liderleri de yer almıştır. Konseyde üç kadın üye de görev yapmıştır. Irak Geçici Yönetim Konseyi'nde, İzzeddin Salim (Abdöl Zehra Osman Muhammed) (şii), Abdölaziz El Hekim (şii), İbrahim El-Caferi (şii), Ahmed El Barak (şii), Reca Habib El Huzai (şii), Akila Haşimi (şii), Abdöl Kerim Mahmud El Muhammedavi (şii), Dara Nur El Din, Muvaffak El Rubai (şii), Veil Abdöl Latif (şii), İyad Alavi (şii), Ahmed Çelebi (Irak Ulusal Kongresi) (şii), Hamid Mecid Musa (şii), Muhammed Bahr El Ulum

⁶⁶ <http://www.ntvmsnbc.com/news/215164.asp>, Erişim: 21 Aralık 2006.

⁶⁷ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=211006&p=2>, Erişim: 21 Aralık 2006.

⁶⁸ Bkz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1483 Sayılı Kararı, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement>, Erişim: 3 Aralık 2006.

⁶⁹ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.119.

⁷⁰ http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=102&sid=5, Erişim: 5 Aralık 2006.

⁷¹ William R. POLK, *Irak'ı Anlamak*, Çev. Nurettin Elhüseyini, İstanbul, 2007, s. 202.

⁷² http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=102&sid=5, Erişim: 5 Aralık 2006.

(Şii), Gazi Meşal Acil El Yaver (Sünni), Adnan Paçacı (Sünni), Samir Şakir Mahmud Sümeydi (Sünni), Nasır El Çadırcı (Sünni), Muhsin Abdül Hamid (Sünni), Mahmud Osman (Kürt), Selahaddin Muhammed Bahaddin (Kürt), Celal Talabani (Kürt), Mesud Barzani (Kürt), Yunadem Kenna (Asuri Hıristiyan) ve Songül Çabuk (Türkmen) görev almıştır.⁷³ Konseyin Başkanlığına İzzeddin Salim seçilmiştir.⁷⁴

25 kişilik Irak Geçici Yönetim Konseyi, 29 Temmuz 2003'te bir toplantı yapmış ve Konsey'e dönüşümlü olarak başkanlık yapacak 9 kişilik Başkanlık Komisyonu'nu seçmiştir. Başkanlık Komisyonu, 5 Şii Arap (Abdulaziz El-Hekim, İyad Allavi, Ahmet Çelebi, İbrahim El-Caferi ve Muhammed Bahr El-Ulum), 2 Sünni Arap (Adnan Paçacı ve Muhsin Abdülhamit) ve 2 Kürt'ten (Celal Talabani ve Mesut Barzani) oluşturulmuştur.⁷⁵

Bu dönemde Irak'taki şiddet hız kazanmaya başlamıştır. Bunun nedeni olarak Irak'taki tüm güvenlik güçlerinin lağvedilmesi gösterilebilir. Bunun sonucunda Irak'ta yağmalama, adam kaçırma, cinayet ve terör olayları çoğalmıştır. Bremer de Irak'taki güvenliği sağlamak için başlangıçta 40 bin kişiden oluşacak Irak polis gücünü kurmaya çalışmıştır.⁷⁶ Polisler için eğitim akademileri kurulmuş ve batılı devletlerden Irak'a giden uzmanlar tarafından Iraklı yeni polisler için eğitim verilmiştir.⁷⁷ Ayrıca Irak'ın acilen yeni bir orduya ihtiyacı olduğu için yeni bir ordu kurulması çalışmalarına da başlanmıştır. Dönemin Pentagon Müsteşarı Walter Slocomb, Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesinden sonra lağvedilen Irak Ordusu'nun yerine kurulacak yeni ordunun eğitimine Temmuz ortasında başlanacağını, Irak Ordusu'nun, mevcudunun 40 bini aşmayacağını açıklamıştır.⁷⁸ Öte yandan Bremer, kırsal kesimde yaklaşık 250 belediye meclisiyle idari yapıyı yeniden oluşturma çabasına girmiştir.⁷⁹

Bremer, 2003 yazında Amerikan televizyonu CNBC'de yayınlanan "Capital Report" programında, Irak'ta petrol üretim gelirleri savaş öncesi düzeye çıkmadan

⁷³ http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040129_irak_konseyuye.shtml, Erişim: 5 Aralık 2006.

⁷⁴ http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040129_irak_konseyuye.shtml, Erişim: 5 Aralık 2006.

⁷⁵ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/07/mil-030729-2ce543bb.htm>, Erişim: 26 Aralık 2006.

⁷⁶ KEEGAN, *Irak Savaş ...*, s. 197.

⁷⁷ KEEGAN, *Irak Savaş ...*, s. 197.

⁷⁸ <http://www.ntvmsnbc.com/news/221444.asp#BODY>, Erişim: 17 Aralık 2006.

⁷⁹ POLK, *Irak'ı...*, s. 202.

önce, en azından birkaç yıl çok fazla para harcamaları gerektiğini, Irak'ın yeniden inşasına yönelik olarak birkaç yıl için 50 ile 100 milyar dolar arasında bir dış para gerekeceğini söylemiştir.⁸⁰

Irak yeniden yapılandırılması için öngörülen paranın tamamının Iraklı şirketler tarafından harcanması ve böylece iş imkânı yaratılması düşünülmüş, uzun vadede ise Irak'ın petrol gelirlerinden yararlanılması öngörülmüştür.⁸¹ Zira Irak Devleti'nin gelirinin yüzde 95'i petrol gelirlerinden oluştuğu bilinmektedir. Irak'ın petrol üretimi savaş öncesinde 2,6 milyon varilken, bu oran savaş sonrasında 1,9 milyon varile gerilemiş, bu da Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde büyük bir sorun teşkil etmiştir.⁸² Öte yandan Bremer yönetiminin yanlış politikaları nedeniyle Irak'ın yeniden yapılandırılması çalışmaları sekteye uğramıştır. Irak'ın enerji altyapısı için 7,7 milyon dolar tesis edilmesine rağmen elektrik sarfiyatı ABD işgalinden bir yıl sonra Saddam döneminden bile kötü hale gelmiştir.⁸³ Uluslararası Para Fonu (IMF) Irak'ın o dönemdeki dış borcunu 120 milyar dolar olarak açıklamıştır.⁸⁴ Bu borcun ödenmesi ve Irak'ın yeniden yapılandırılması için Irak'ın petrol ihracatına çok güvenilmiştir.

Irak'ta yeniden yapılandırma çalışmalarına Türkiye de destek vermiş ve 2003 yılının Eylül ayında Irak'a elektrik ihracatına başlamıştır. Irak'a elektrik satış yetkilerini elinde bulunduran Karadeniz Toptan Elektrik Ticaret A.Ş.'ye (KARTET)⁸⁵ ait Silopi'de bulunan bir mobil santralden, Irak'a ilk etapta 75 (MW) gücünde elektrik enerjisi satılmaya başlanmış ve söz konusu elektrik enerjisi satışının ilerleyen günlerde 200 MW'ye kadar çıkarılması öngörülmüştür.⁸⁶

Irak'ta Bremer yönetiminde milyonlarca dolar, Irak'ın yeniden yapılandırılması için harcanmış; ancak Irak'taki şiddet nedeniyle fazla bir ilerleme kaydedilememiştir. ABD Başkanı George W. Bush'un Irak ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için istediği 87.5 milyar dolar ek bütçe paketi 2003 yılının Ekiminde Temsilciler Meclisi ve Senato'da kabul edilmiştir. Öngörülen paranın 18.6 milyar

⁸⁰ <http://www.ntvmsnbc.com/news/227043.asp>, Erişim: 25 Aralık 2006.

⁸¹ KEEGAN, *Irak Savaşı...*, s. 199.

⁸² U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, "Country Analysis Brief of Iraq", August 2007, s. 3.

⁸³ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.127.

⁸⁴ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-09/a-2004-09-10-7-1.cfm>, Erişim: 17 Aralık 2006.

⁸⁵ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=180139>, Erişim: 22 Aralık 2006.

⁸⁶ http://www.radikal.com.tr/veriler/2003/09/17/haber_89049.php, Erişim: 22 Aralık 2006.

doların tamamı Irak'a hibe olarak verilmiştir. 87 milyar doların 51 milyar dolarlık bölümü ise Irak'taki askeri harcamalarda değerlendirilmek üzere kullanılmıştır.⁸⁷ Ayrıca 23-24 Ekim 2003 tarihlerinde Madrid'de düzenlenen 'Irak'ın Yeniden Yapılandırılması İçin Donörler Konferansı'nda 2007 yılına kadar Irak'a toplam 33 milyar dolar yardımda bulunulması sözü verilmiştir. Dünya Bankası, BM ve IMF tarafından hazırlanan rapora göre, Irak ekonomisinin yeniden harekete geçirilmesi için gelecek dört yılda (2004-2007) 36 milyar dolar gerektiği öngörülmüştür.⁸⁸ Aynı konferansta "International Reconstruction Fund Facility For Iraq (Irak'ın İmarı İçin Uluslararası Yeniden Yapılandırma Fonu)" kurulmuş ve bu fonun yönetimi Dünya Bankası ve BM'ye bırakılmıştır.⁸⁹

Koalisyon Geçici Yönetimi Genel Müfettişi Stuart Bowen yayınladığı bir raporda, Irak fonlarından 8,8 milyar doların kaybolduğunu belirtmiştir.⁹⁰ Irak'ın yeniden yapılandırılması sırasında birçok yolsuzluk davaları ortaya çıkmıştır. Irak'a teçhizat sağlayan Custer Battles adlı şirkete Irak'ta tek başına 50 milyon dolar yolsuzluk yaptığı iddiası nedeniyle dava açılmıştır.⁹¹ Bu şirketin sadece Bağdat Havaalanı'nın güvenliğine yönelik Koalisyon Geçici Yönetimi'yle yapmış olduğu sözleşmeden 16,8 milyon dolar kazandığı iddia edilmektedir. Öte yandan ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in şirketi Halliburton'un da usulsüz, ihalesiz ve maliyet fazlalı sözleşmeler nedeniyle Irak'ta yolsuzluk yaptığı iddia edilmiştir.⁹²

Bu dönemde Irak'ta yeniden yapılandırma çalışmaları devam ederken şiddet de hızını iyice artırmıştır. Öte yandan 4 Temmuz 2003'te Türkiye tarihine kara bir leke olarak yazılacak bir olay yaşanmıştır. Irak'taki ABD askerleri Kürt peşmergelerin de yardımıyla, Süleymaniye'de görev yapan Türk Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bağlı 3 subay, 8 astsubaydan oluşan Türk askeri birliğini tutuklamış ve başlarına çuval geçirilerek saatlerce sorgulamıştır.⁹³ Süleymaniye'deki Türk Özel Harekât timlerinin bulunduğu büroyu basan ABD askerleri, Kerkük'ün Kürt valisine suikast düzenleyecekleri iddiasıyla 11 Türk Askerini Kerkük'e götürmüştür. Bu olay

⁸⁷ İnan KOÇAK, *Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu*, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Mart 2004, s. 182.

⁸⁸ KOÇAK, *Amerika Birleşik...*, s. 182.

⁸⁹ DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU, *Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Alt Yapının Durumu ve Beklentiler*, Şubat 2006, s. 2.

⁹⁰ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.128.

⁹¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/2214_iraq_millions/page4.shtml, Erişim: 15 Aralık 2006.

⁹² GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.128.

⁹³ Turan SİLLELİ, *Büyük Oyunda Türkiye-Irak İlişkileri*, İstanbul, 2005, s. 216.

Ankara ile Washington arasında büyük bir gerginliğe yol açmıştır. Amerikalı askerlerin baskın sırasında haberleşmeyi engellemek için telefon bağlantılarını kestikleri ortaya çıkmıştır.⁹⁴ Bu olay üzerine Türkiye, Irak ile arasındaki sınır kapısı olan Habur'u kapatmıştır.⁹⁵ Girişilen diplomatik çabalar sonucunda 6 Temmuz 2003 tarihinde Türk askerleri serbest bırakılmıştır.⁹⁶

19 Ağustos 2003'te Bağdat'ta, BM merkezine bomba yüklü kamyonla düzenlenen saldırıda en az 20 kişi ölmüş, 140 kişi de yaralanmıştır. Saldırıda BM Irak Özel Temsilcisi Sergio Viera de Mello hayatını kaybetmiştir.⁹⁷ Bu saldırının ardından Birleşmiş Milletler, Irak'ta bulunan 400 kişilik ekibini geri çekmiş ve sadece 40 personel bırakmıştır. Bu saldırıdan tam on gün sonra, Irak'ın en büyük Şii partisi olarak gösterilen Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi⁹⁸'nin (SCIRI) lideri Muhammed Bakr El-Hekim, Bağdat'ın güneyindeki Şii kenti Necef'te, Hazreti Ali'nin Türbesinin önünde Cuma namazı çıkışında meydana gelen patlama sonucunda yaşamını yitirmiştir. Patlamada 100'den fazla ölü ve yaralı olduğu açıklanmıştır.⁹⁹

22 Eylül 2003'te BM binasına bir saldırı daha düzenlenmiş¹⁰⁰, aynı gün ABD eski Başkanı Bill Clinton, Irak'ta düzenin ve istikrarın yeniden tesisi çalışmalarında BM'ye daha büyük bir rol verilmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁰¹

7 Ekim 2003 tarihinde 1 Mart tezkeresinden sonra Türkiye'nin önüne bir tezkere paketi daha sunulmuştur. Buna göre, Türkiye'ye verilecek 8,5 milyar dolarlık kredi karşılığında, Türkiye'nin Irak'a asker göndermesi öngörülmüştür. 7 Ekim 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan oylamada bu tezkere kabul edilmiş ve Türkiye'nin bir yılına Irak'a asker göndermesine onay verilmiştir.¹⁰² Ancak Türkiye'nin Irak'a asker göndermesi için bazı şartları olduğu da medyada yer almıştır. Genel olarak Türkiye'nin dört şartı olduğundan söz edilmektedir. Bunların başında Irak topraklarındaki PKK terör örgütü militanlarının temizlenmesi yer almıştır. İkincisi, Türkiye Irak'taki askerlerini kendi komuta etmek istemiştir. Diğer

⁹⁴ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?viewid=287043>, Erişim: 21 Aralık 2006.

⁹⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/223196.asp>, Erişim: 21 Aralık 2006.

⁹⁶ <http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/almanak2003/index.asp?kategori=turkiye&Ay=7>, Erişim: 21 Aralık 2006.

⁹⁷ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-08/a-2003-08-19-4-1.cfm>, Erişim: 18 Aralık 2006.

⁹⁸ Daha sonra adı Irak İslam Yüksek Konseyi olarak değişmiştir. Metnin geri kalan kısmında bu isim kullanılacaktır.

⁹⁹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-08/a-2003-08-29-25-1.cfm>, Erişim: 18 Aralık 2006.

¹⁰⁰ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-09/a-2003-09-22-5-1.cfm>, Erişim: 18 Aralık 2006.

¹⁰¹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-09/a-2003-09-22-3-1.cfm>, Erişim: 18 Aralık 2006.

¹⁰² Yavuz Gökalp YILDIZ, *Oyun İçinde Oyun-Büyük Ortadoğu*, İstanbul, 2004, s. 194.

bir talep ise Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Irak'ın demokratik bir yönetime kavuşması olmuştur. Son olarak ise Irak'taki hiçbir gruba imtiyazlı bir statü verilmemesi istenmiştir.¹⁰³ Irak Geçici Yönetim Konseyi, ABD ve Türkiye arasındaki bu anlaşmaya karşı çıkmış ve Türk birliklerinin Irak'a yerleştirilmesini durdurmuştur.¹⁰⁴

14 Ekim 2003'te Bağdat'taki Türk Büyükelçiliği'ne bir saldırı düzenlenmiştir. Yapılan bombalı saldırıda bir kişi yaşamını yitirirken bir kişi de yaralanmıştır. Patlamayla ilgili değişik kaynaklarda yer alan haberlerde, saldırganın bomba yüklü bir araçla büyükelçilik binası önüne geldiği ve polis kontrol noktasında aracı havaya uçurduğu ifade edilmiştir. Patlama sonucu büyükelçilik binası zarar görürken, bina önünde protesto gösterileri yapan bir grup Türkiye aleyhine sloganlar atmıştır.¹⁰⁵

BM Güvenlik Konseyi 16 Ekim 2003'te gerçekleştirdiği 4844. oturumunda Irak'la ilgili bir karar daha çıkartmıştır. 1511 sayılı bu kararda, Irak'ın egemenliği ve bütünlüğüne vurgu yapılmıştır. Ayrıca Karar'da, Irak'taki yönetimi geçici olduğu belirtilmiştir. Karar'a göre Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin, ülkedeki siyasi yetkinin Iraklı bir hükümete devredilmesi çerçevesinde, Irak Anayasası ve seçimlere yönelik 15 Aralık 2003 tarihinde kadar bir takvim belirlenmesi, Anayasa hazırlanması konusunda geniş katılımlı konferans düzenlenmesi, BM'ye üye ülkelerin dondurdukları fon ve diğer mali kaynakların ivedi bir şekilde "Irak Fonuna" devredilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Karar'da, BM'nin Irak'taki hayati rolünün güçlendirilmesi gerektiğine yer verilmiştir. Bu bağlamda BM ve kendisine bağlı örgütlerin tüm kaynaklarıyla Irak için seferber edilmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan BM bünyesinde oluşturulması düşünülen Irak'taki barış, istikrar ve güvenliğe katkı sağlaması planlanan "*Uluslararası Barış Gücü*"nün Irak'taki ABD güçleri tarafından komuta edileceğinin belirtilmesi, BM'nin Irak'taki etkisini sınırlayacak bir madde olarak göze çarpmıştır.¹⁰⁶

Bu kararın ardından Irak Geçici Yönetim Konseyi ve Irak'ın Amerikalı sivil yöneticisi Paul Bremer arasında, Irak'taki siyasi süreci hızlandırmak amacıyla 15

¹⁰³YILDIZ, *Oyun İçinde...*, s. 194.

¹⁰⁴ İran Daily, 15 Aralık 2003.

¹⁰⁵ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-10/a-2003-10-14-12-1.cfm>, Erişim: 21 Aralık 2006.

¹⁰⁶ Bkz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1511 Sayılı Kararı, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/563/91/PDF/N0356391.pdf?OpenElement>, Erişim: 27 Aralık 2006.

Kasım 2003 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre, 15 Mart 2004 tarihine kadar anayasayı hazırlamak için bir geçici meclisin seçilmesi ve ülkenin 18 vilayetinin her birinden yeni yasama dönemi için 15 milletvekili gönderilmesi öngörülmüştür. 30 Haziran 2004 tarihinde ise Irak'taki egemenlik yetkilerinin tamamının Iraklılara devredileceği belirtilmiştir. Bu tarihten sonra bir geçiş hükümeti oluşturulması planlanmıştır.¹⁰⁷ Irak Geçici Yönetim Konseyi Dönem Başkanı Celal Talabani yaptığı açıklamada, Konseyin, yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrılmasını sağlayacak bir Irak hükümetinin ana parametrelerini belirlemek için derhal çalışmaya başlayacağını ve bu prensiplerin "*temel yasa*" adı altında 2004 yılının Şubat ayına kadar belirleneceğini ifade etmiştir. Bu planla birlikte geçiş sürecinin kuralları, hazırlanacak bir anayasayla belirleneceği ve 2005 yılının sonlarında yapılacak genel seçimlerde yeni bir hükümetin seçilmesiyle son bulacağı açıklanmıştır.¹⁰⁸ Öte yandan planın maddelerine göre, Amerika ve İngiltere, Irak'ın hassas noktalarında altı daimi askeri üs konuşlandıracağı belirtilmiştir. Plana göre üsler;

- 1- Bağdat'ın 65 km batısında Felluce yakınlarında Hebaniye Üssü,
- 2- Bağdat'ın 600 km güneyinde Basra yakınlarında Şuabiye Üssü,
- 3- Bağdat'ın 400 km güneyinde yer alan Nasiriye kenti civarında Ali Bin Ebu Talib Üssü,
- 4- Bağdat'ın 330 km kuzeyinde Velid Üssü,
- 5- Bağdat'ın 40 km kuzeyindeki Musul kenti yakınlarında Gezlani Üssü,
- 6- Bağdat'ın 260 km kuzeydoğusunda bulunan Üs, olarak belirlenmiştir.¹⁰⁹

Öte yandan Bremer, Sünni Arap ve Irak Geçici Yönetim Konseyi üyesi Adnan Paçacı'yı Irak Geçici İdare Yasası'nı hazırlayacak olan komitenin başkanı olarak atamıştır.¹¹⁰

2003 yılının son ayına gelindiğinde ise Irak için bir dönüm noktası olarak adlandırılabilir bir olay gerçekleşmiştir. Mart 2003'te beri ABD'den saklanabilen Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin, 14 Aralık 2003 tarihinde ABD askerlerinin "*Kızıl Şafak Operasyonu*" adını verdiği bir baskınla doğduğu kent olan Tikrit'in 20

¹⁰⁷ Rajiv CHANDRASEKARAN, Washington Post, 15 Kasım 2003.

¹⁰⁸ Joel BRINKLEY ve Susan SACHS, The New York Times, 16 Kasım 2003.

¹⁰⁹ Horasan Gazetesi, 20 Kasım 2003.

¹¹⁰ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s.135.

kilometre güneyinde bulunan El Dor kasabasındaki bir çiftlik evindeki sığınakta yakalanmış ve devrik liderle birlikte 3 adet silah ile 750 bin dolar ele geçirilmiştir. Devrik liderin kimliğinin ise DNA testlerinin yanı sıra, Irak'ın eski Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz dâhil, özel tamkılıklarla keskinleştirildiği açıklanmıştır. Saddam Hüseyin'in yakalanmasının ardından Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin dört üyesi Adnan Paçacı, Ahmet Çelebi, Muvaffak El Rubai ve Adil Abdülmehdi, devrik liderle bir görüşme yapmıştır. Yapılan görüşmelerde, Saddam'a Irak'ın geçmişine ilişkin sorular sorulmuştur. Devrik lider bu görüşmelerde Kuveyt'in Irak'ın bir parçası olduğunu söylemiştir.¹¹¹

Irak'taki siyasi süreç ve şiddet tüm hızıyla ilerlerken Kürt gruplar, ABD işgali sonrasında elde ettikleri avantajı lehlerine kullanmayı çok iyi başarmıştır. Anayasa hazırlanma süreci başlar başlamaz da Kürt grupların hamlesi gecikmemiştir. Yıllardır bağımsızlık hayali kuran Kürt gruplar, bunun ilk adımı olarak sayılabilecek bir öneriyi Aralık 2003'te Irak Geçici Yönetim Konseyi'ne sunmuştur. Kürt gruplar tarafından sunulan öneri, Irak'ta coğrafi temelli bir federasyon kurularak, Kerkük ve Musul'un da dâhil olduğu bir "Kürt Bölgesi" oluşturulması fikrini temel almıştır. Konsey tarafından görüşülen bu teklifin Şubat 2004'e kadar değerlendirilmesi karara bağlanmıştır.¹¹² Bu önerinin ardından Kürt gruplar söylemlerini daha da sertleştirmiş ve Mesut Barzani 19 Ocak 2004'te The Washington Post gazetesine yapmış olduğu açıklamada, taleplerinin 1 Mart 2004'e kadar kabul edilmemesi halinde oluşturulacak geçici anayasayı kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir. Barzani konuşmasının devamında, Kerkük'e Saddam Hüseyin döneminde yerleştirilen Arapların çıkarılarak yerlerinden edilmiş olan Kürtlerin geri dönmeleri konusunda ısrarlı olduklarını dile getirmiştir.¹¹³ Bu açıklamadan bir hafta sonra 27 Ocak 2004'te Barzani ve Talabani, Bremer'le bir görüşme yapmıştır. Bremer toplantıda, Kürt liderlere aklındaki federalizmin temel noktalarını içeren bir belge sunmuştur. Bu belgede, "Kürt Bölgesi"nin federal bir birim olarak kabul edileceği; ancak sınırlı yetkilere sahip olacağı belirtilmiştir. Ayrıca merkezi hükümetin, güvenlik, doğal kaynaklar, ekonomi ve sınırlardan sorumlu olacağı, peşmergenin ya tasfiye edileceği ya da Irak

¹¹¹ Radikal Gazetesi, 15 Aralık 2003.

¹¹² <http://www.milliyet.com.tr/2003/12/21/dunya/adun.html>, Erişim: 22 Şubat 2007.

¹¹³ The Washington Post, 19 Ocak 2004.

ordusuna dâhil olacağı ve Kürtlerin adli sisteminin merkezi hükümete bağlanacağı ifade edilmiştir.¹¹⁴

Irak'ın yeni siyasi döneminde avantaj elde etmeye çalışan Kürt gruplar, Irak'ın kuzeyindeki Erbil kentinde patlayan bombalarla büyük bir şok yaşamışlardır. Bu bombaların iki büyük Kürt partisi olan IKYB ve IKDP'nin bürolarında patlaması Kürt liderleri telaşlandırmıştır. 1 Şubat 2004 tarihinde parti merkezlerine bayramlaşmaya giden halktan da çok sayıda kişi yaşamını yitirmiştir. Saldırılarda 105 kişinin öldüğü 200'den fazla kişinin ise yaralandığı açıklanmıştır.¹¹⁵ Bu arada Kürt yetkililerden Türkiye'ye yönelik suçlamalar gelmiştir. IKDP ve IKYB yetkilileri, "komşu ülkeleri" saldırıyı düzenleyen Ensar El İslam örgütü militanlarına destek vermekle suçlamıştır. Saldırıda yaralanan IKDP yetkililerinden Adil Butani, AFP'ye yaptığı açıklamada, "Saldırıları, komşu ülkelerin para ödediği Ensar El İslam militanlarınca düzenlenmiştir; çünkü bu Iraklıların değil, yakın ülkelere gelen yabancıların yöntemi", ifadesinde bulunurken, saldırıda yaralanan bir diğer IKDP yetkilisi İsmail Abbas da, "Bu yabancıların işi, komşu ülkelere gönderilen Ensar El İslam ve El Kaide üyelerinden şüpheleniyorum", diye konuşmuştur. IKYB yetkililerinden Taçlo Hodr Necmeddin de, "İran'ın bu cinayetin sorumlularından biri olduğundan şüphesi bulunmadığını" ifade ederek, "bizim, (IKDP ve IKYB) ortak düşmanımız İran ve diğer ülkelere gelen teröristler. Onlara karşı koymamız gerekiyor", demiştir. Adının açıklanmasını istemeyen bir IKDP yetkilisi daha da iler giderek, "Türkiye ve komşu ülkelerin olan bitenden çıkarı var; çünkü bu ülkeler Kürtlerin Irak'ta demokrasiyi kurmak ve federalizme ulaşmak için yaptıklarını sevmiyor", iddiasında bulunmuştur. IKDP siyasi büro üyelerinden Zam Ali de "komşu ülkelerin, Kürtlerin Irak'ta başarılı olmasını istemediklerini" ileri sürerek, "Ancak zafere ulaşacağız; çünkü kimse haklarımızı elde etmemizi engelleyemez", demiş¹¹⁶ ve IKYB Erbil Enformasyon Sorumlusu Azad Jindyani, Erbil'de IKYB ve IKDP bürolarına düzenlenen saldırılardan sonra "federalizm konusunda daha da ısrarcı olacaklarını" söylemiştir.¹¹⁷

IKYB yetkilisinin belirttiği gibi Kürt liderlerin ısrarı, 11 Şubat 2004'te Irak Koalisyon Geçici Yönetimi'ne sundukları yasa taslağıyla doruk noktasına çıkmıştır.

¹¹⁴ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 155.

¹¹⁵ <http://www.milliyet.com.tr/ozel/yeniyl2005/dunya2004.asp>, Erişim: 5 Ocak 2007.

¹¹⁶ <http://www.milliyet.com.tr/2004/02/02/son/sondun17.html>, Erişim: 3 Ocak 2007.

¹¹⁷ <http://www.milliyet.com.tr/2004/02/02/son/sondun12.html>, Erişim: 3 Ocak 2007.

Yıllarca ABD yönetiminde yüksek makamlarda görev almış ve Kürtlere danışmanlık yapan Peter Galbraith, *Irak'ın Sonu* adlı kitabında 10 Şubat 2004 tarihinde toplanan “Kürt Ulusal Meclisi”ne geçici anayasaya dâhil edilmesi için bir taslak sunduğunu ifade etmiştir. Galbraith bu taslağın bazı maddelerini kitabında şöyle özetlemiştir:¹¹⁸

“Bölüm, -savaşın başlamasından bir gün önce- 18 Mart 2003'ten beri Kürtler tarafından yönetilen bölgenin resmi hükümeti olarak, Kürt bölgesel hükümetini tek yetkili olarak kabul ediyordu. Birkaç konu dışında kalan her şey, federal hükümete devrediliyordu (özellikle dış ilişkiler), bölgedeki en yüksek yetkili Kürt Ulusal Meclisi olacaktı ve yasalar bu meclisten geçirilecekti. Kürt bölgesel hükümeti, Irak Kürdistanı Ulusal Muhafızları ismi verilecek olan silahlı kuvvetleri kurabilecek ve bu kuvvetler kendi yönetimi altında olacaktı. Kürt Ulusal Meclisi, Irak Ordusu'nun Kürt Özerk Bölgesi'nde bulunmasını ve aynı zamanda Irak Kürdistanı Ulusal Muhafızlarının bölge dışında herhangi bir yere konuşlanmasını da onaylayacaktı.

Kürtler yaşadıkları bölgede, kendi toprağına, suyuna, madenlerine ve petrolerine sahip olacaktı. Kürtler ileride bulunacak petrol havzalarını yönetecek (ve gelirleri toplayacak) ama Bağdat'taki federal hükümet ticari üretim için var olan petrol üretim havzalarını yönetmeye devam edecekti... Kerkük, Kürt bölgesinin bir parçası sayılırsa, Bağdat halen işletilmekte olan devasa Kerkük petrol havzasını yönetmeye devam edecekti...

Kürtler, federal hükümetten parasal yardım alacaklardı. Federal hükümet, Kürt hükümetiyle görüşüp, uyumlu bir şekilde anlaşmaya vardktan sonra sınırları içinde vergi toplayabilecekti. Irak kalıcı anayasası Kürt seçmenlerin çoğunluğu tarafından onaylanırsa, Kürt Özerk Bölgesi'nde bu anayasa geçerli olacaktı.”

Bremer, sunulan bu taslağı görüşmek üzere Mesut Barzani'yle buluşmuş ve bu tasarımı kabul etmediğini kendisine iletmiştir. Bremer, 27 Ocak 2004'teki anlaşmada ısrar edince, Neçirvan Barzani de hiçbir anlaşmanın olmayacağını açıklamıştır.¹¹⁹ Bremer'in Kürtlere yönelik izlediği politika, Kürtleri daha da

¹¹⁸ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 155-156.

¹¹⁹ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 156.

radikalleştirmiş ve Ocak 2004'te Kürtler tarafından kurulan “*Referandum Hareketi*” ev ev dolaşarak, üç hafta içerisinde topladıklarını iddia ettikleri 1 milyon 700 bin imzayı bir dilekçe ile Bremer'e sunmuş ve Kürtlerin kendi geleceklerini kendilerinin seçmesini talep etmişlerdir. Ancak bu dilekçe Koalisyon Geçici Yönetimi tarafından kabul edilmemiştir.¹²⁰

Irak'taki geçiş dönemini düzenleyen ve daimi anayasanın onaylanması, genel seçimlerin yapılması ve yeni Irak hükümetinin oluşmasıyla sonuçlanacak bu dönem boyunca yürürlükte kalması öngörülen Irak Geçici İdare Yasası konusunda Irak Geçici Yönetim Konseyi üyelerinin 1 Mart 2004 tarihinde uzlaştıkları açıklanmış¹²¹ ve Konsey üyeleri tarafından 8 Mart 2004 tarihinde imzalanmıştır. Konsey sözcüsü, üzerinde uzlaşmaya varılan metinde, şeriat hukukunun temel yasa olarak belirlendiğini, buna göre daha sonra kabul edilen hiçbir maddenin dini esaslara aykırı olamayacağını belirtmiştir.¹²² Bu yasaya göre, 30 Haziran 2004 tarihinde Irak'ta egemenliğin Iraklılara devredilmesi öngörülmüş ve Irak'ın bu tarihten daimi anayasanın kabulüyle yeni hükümetin oluşacağı 31 Aralık 2005 tarihine kadar Irak Geçici İdare Yasası'yla yönetilmesi planlanmıştır. Ülkenin en üst kanunu olan bu yasa Irak'ın tümü için geçerli sayılmıştır. 30 Haziran 2004'te geçici hükümetin kurulmasıyla birlikte Irak Koalisyon Yönetimi'nin feshedileceği ve Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin görevinin sona ereceği belirtilmektedir. Irak Geçici İdare Yasası'nda yer alan takvime göre, daimi anayasanın hazırlanmasından Ulusal Meclis sorumlu olması, daimi anayasa taslağının en geç 15 Ağustos 2005'e kadar tamamlaması ve taslağın Irak halkı tarafından onaylanması için en geç 15 Ekim 2005'e kadar referanduma sunulması öngörülmüştür. Irak'ta seçmenlerin çoğunluğu tarafından onaylanması ve üç ya da daha çok vilayette seçmenlerin üçte iki çoğunluğunca reddedilmemesi halinde, anayasanın kabul edilmesi karara bağlanmıştır. Anayasanın referandumda kabul edilmesi halinde, yeni hükümet için seçimlerin en geç 15 Aralık 2005'e kadar yapılması ve yeni hükümetin en geç 31 Aralık 2005'e kadar kurulması planlanmıştır.¹²³ Bu yasa kabul edilmeden önce yasaya hemen her kesim tarafından bazı çekinceler ortaya konmuştur. Yasa yazıldığı

¹²⁰ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 158.

¹²¹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-01-16-1.cfm>, Erişim: 7 Ocak 2007.

¹²² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-01-16-1.cfm>, Erişim: 7 Ocak 2007.

¹²³ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/213/AND7.htm>, Erişim: 7 Ocak 2007.

dönemde her kesimin farklı talepleri olduğu bilinmektedir. Sünniler eskisi gibi merkezileştirilmiş bir Irak isterken, Şiiler İran gibi İslami bir devlet kurulmasından yana olduklarını belli etmiş, Kürtler ise mümkün olduğu kadar tam bağımsızlığa yakın gevşek bir federasyon talep etmişlerdir.¹²⁴ Her ne kadar bu Yasa'yı Iraklılardan oluşan Konsey'in hazırladığı belirtilse de, Yasa'nın ABD hükümeti hukukçuları ve yönetime yakın kişiler tarafından yazıldığı medyada birçok kez dile getirilmiştir.¹²⁵

Bu arada Irak'ta siyasi süreç devam etse de şiddet hızından hiçbir şey yitirmemiş ve Saddam Hüseyin yönetiminin ardından 2004 yılının Mart ayında ilk kez özgürce yapılan "Aşure Törenleri"* kana bulanmıştır. Bağdat ve Kerbela'da Şii Iraklıları hedef alan bombalı saldırılarda en az 170 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır. Irak'ta 35 yıl aradan sonra yapılan Aşure törenlerine, yabancı ülkelerden de binlerce Şii katılmıştır. Bağdat'ta saldırıdan sonra Şiiler yürüyüş yaparak "ölümden korkmuyoruz" diye sloganlar atmışlardır. Bazı Iraklılar saldırılardan yabancı militanları sorumlu tutarken, ülkenin önde gelen Şii liderlerinden Ayetullah Ali El Hüseyin El Sistani'nin sözcüsü, cami ve türbelerin iyi korunmadığı gerekçesiyle Amerika'yı suçlamıştır. Sözcü Şeyh Hamid Hafef, güvenlikle ilgili kaygılarının Amerikalı komutanlar tarafından dikkate alınmadığını ileri sürmüştür. Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin açıklamasında ise saldırıların ülkede mezhep çatışması çıkarmak isteyen teröristlerin işi olduğu belirtilmiş ve ülkede 3 günlük yas ilan edilmiştir.¹²⁶

Irak'ta kanlı olaylara sahne olan 2004 yılının Mart ayından sonra, Amerikan askerleri Nisan ayında başkent Bağdat'ın kuzeyindeki Felluce'yi kuşatmıştır. 31 Mart 2004'te, silahlı kişiler dört Blackwater güvenlik muhafızını Felluce'de pusuya düşürüp öldürmüştür. Bunun üzerine ABD Başkanı George W. Bush, Irak'taki ABD askerlerine, direnişçilerin eline geçen Felluce'yi geri alma emrini vermiştir.¹²⁷ ABD 2 bin askerle Felluce'yi kuşatma altına almış, Nəcəf'te de başlayan direniş üzerine anlaşmalı bir şekilde geri çekilmiştir.¹²⁸

¹²⁴ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 134.

¹²⁵ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 135.

* Muharrem ayının onuncu günü "Aşure günü" olarak da biliniyor ve Şiiler için en kutsal günlerden biridir. Şiiler Hazret-i Muhammed'in torunu Hüseyin'in öldürüldüğü gün olması nedeniyle, her yıl, 10 Muharrem'de, yapılabirise Kerbela'da, yapılamazsa yerel camilerde toplanarak yas tutmaktadır.

¹²⁶ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-02-20-1.cfm>, Erişim: 6 Ocak 2007.

¹²⁷ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 129-130.

Bu arada Amerika, Irak'ta yönetimin 30 Haziran'da devredileceğini, yeni hükümetin yetkilerinin sınırlı olacağını açıklamıştır. Yetkililer, yeni hükümetin sadece kısıtlı yetkiye ve kendi güvenlik gücüne sahip olmasına izin verileceğini ifade etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Marc Grossman, yönetimi devralacak Iraklı hükümetin 'yasa yapma' yetkisine de sahip olmayacağını belirtmiştir.¹²⁹ BM Irak Özel Temsilcisi Lahdar Brahimi de, Haziran sonuna kadar Irak'ta geçici bir yönetim kurmanın zor; ancak imkânsız olmadığını, Mayıs ayı sonuna kadar Irak geçici hükümetinin yeni üyelerinin belirlenmesinin mümkün olacağını, bu yeni üyelerin halk tarafından kabul görmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³⁰

Bu arada Wall Street Journal gazetesi Mayıs 2004'te, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün 2004'ün Şubat ayında ABD Başkanı Bush'a sunduğu gizli bir raporu yayınlamıştır. Raporda, Amerikan askerlerinin bir Iraklı mahkûmu döverek, diğerlerini ise silahla vurarak öldürdüğü belirtilmiştir. Aynı rapor, koalisyon askerlerinin, savaş esirlerine yapılacak muameleyi belirleyen Cenevre Sözleşmelerini, "ciddi biçimde" ihlal ettiğini vurgulamıştır. Raporun güvenilirliğini doğrulayan Kızılhaç yetkilileri, 2003 yılında yapılan bir dizi mülakat ve inceleme sonunda bu bilgilere ulaşıldığını açıklamıştır.¹³¹ Hemen ardından Washington Post gazetesi, Bağdat'taki Ebu Garib cezaevindeki tutuklulara kötü muamele yapmakla suçlanan askerlerden biri olan Sabrina Harman'dan aldığı elektronik postaya dayandırdığı haberinde, Sabrina Harman'ın birliğinin kasıtlı Iraklı tutukluları uyku, elbise ve yiyecekten yoksun bıraktığını yazmıştır. Gazeteye göre, Harman mailinde, tutuklulara uygulanacak muamelenin de kendilerini cezaevine götüren istihbarat görevlisi ya da sözleşmeli uzmanlar tarafından belirlendiğini söylemiştir.¹³² Ayrıca New Yorker Dergisi'nin Internet sitesinde yayınlanan fotoğrafta, ABD askerlerinin çıplak bir mahkûmu korkutmak için köpek kullandıkları ortaya çıkmıştır. New Yorker Dergisi Muhabiri Seymour Hersh, bu görüntünün alınmasından birkaç dakika sonra çekilen diğer fotoğraflarda Iraklı mahkûmun yerde sol ayağından kan akarken görüldüğünü yazmıştır.¹³³

¹²⁸ Erhan BAŞYURT-Murat UÇAR, "Felluce'de Amerikan Kâbusu", Aksiyon Dergisi, Sa. 519, (15 Kasım 2004), <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=18117>, Erişim: 18 Ocak 2007.

¹²⁹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-04/a-2004-04-23-16-1.cfm>, Erişim: 5 Ocak 2007.

¹³⁰ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-04/a-2004-04-28-12-1.cfm>, Erişim: 5 Ocak 2007.

¹³¹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-05/a-2004-05-07-1-1.cfm>, Erişim: 15 Aralık 2006.

¹³² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-05/a-2004-05-08-2-1.cfm>, Erişim: 15 Aralık 2006.

¹³³ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-05/a-2004-05-09-2-1.cfm>, Erişim: 15 Aralık 2006.

Öte yandan Irak'taki şiddet Irak yönetiminin yeniden yapılandırılmasına da darbe vurmuştur. 16 Mayıs 2004'te Irak Geçici Yönetim Konseyi Dönem Başkanı İzzettin Salim, Bağdat'ta düzenlenen intihar saldırısında öldürülmüştür. İzzettin Salim'in yerine Gazi El Yaver getirilmiştir. El Yaver'in başkanlık görevini, 28 Haziran 2004'e kadar sürdürmesi planlanmıştır.¹³⁴ 24 Mayıs'ta Amerika ve İngiltere, Irak'ın siyasi geleceğine ilişkin hazırladıkları planı BM Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur.¹³⁵ Bir gün sonra ABD Başkanı Bush Irak stratejisini açıklamıştır. Amerikan Kara Harp Akademisi'nde konuşan Bush, yönetimin Iraklılara devredileceği 30 Haziran tarihine kadar isyancıların yeni eylemlere girişebileceğini; ancak Irak'ta isyancıların yenilgiye uğratılacağını söylemiştir. Bush konuşmasında, Irak'ta demokrasi ve özgürlüğün yerleşmesi için atılan adımları saymıştır. Bush, bu adımlar arasında yönetim yetkilerinin geçici bir Irak hükümetine devretmenin ve uluslararası alanda desteğin artırılması için çaba harcamanın yer aldığını açıklamıştır. Bush, Irakla ilgili planlarında, Irak güvenlik güçlerinin eğitimi, ülkedeki altyapının yeniden imarı ve 2005 Ocak ayı sonunda seçime gitmek için hazırlık yapılmasını öngörmüştür. Bush konuşmasında, son zamanda tanık olunan şiddet hareketleri nedeniyle, Irak'ta yönetim yetkisinin geçici hükümete devredileceği 30 Haziran'dan sonra da Amerikan askeri varlığının aynı düzeyde devam edeceğini açıklamıştır. Bush, Irak'ta yeni bir dönemin başlamakta olduğunu göstermek için, hapisane skandalının yaşandığı Ebu Garib Hapishanesi'nin yıkılacağını ve yeni inşa edilecek hapishanenin masraflarının Amerika tarafından karşılanacağını belirtmiştir.¹³⁶

ABD Başkanı Bush'un bu açıklamasından sonra, 1 Haziran 2004'te devlet başkanını belirlemek üzere toplanan Irak Geçici Yönetim Konseyi, önce ABD ve BM'nin istediği gibi Dışişleri eski Bakanı Adnan Paçacı'da karar kılmış; ancak Paçacı, gelen tepkiler nedeniyle bu görevi reddetmiş, bunun üzerine Gazi Meşal Acil El-Yaver Devlet Başkanı olarak belirlenmiştir. BM Irak Özel Temsilcisi Lahdar Brahimi, Şii İslami Dava Partisi üyesi İbrahim Caferi ve IKDP üyesi Roj Nuri Şiveyş'in de Devlet Başkanı Yardımcılığına atandığını açıklamıştır. Brahimi'nin 33 kişilik bakanlar kurulu da belli olmuştur. Kabinede Hoşyar Zebari Dışişleri Bakanlığını korurken, IKYB temsilcisi Berham Salih de Ulusal Güvenlikten Sorumlu

¹³⁴ Radikal Gazetesi, "Irak GYK Dönem Başkanı Muhammed Öldürüldü", 17 Mayıs 2004.

¹³⁵ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-05/a-2004-05-24-9-1.cfm>, Erişim: 15 Aralık 2006.

¹³⁶ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-05/a-2004-05-25-5-1.cfm>, Erişim: 15 Aralık 2006.

Başbakan Yardımcısı olmuştur. 30 Haziran'a dek görevde kalması beklenen Irak Geçici Yönetim Konseyi de hemen kendini feshetmiştir. Yeni Devlet Başkanı Yaver, Brahimi ve Allavi ile düzenlediği basın toplantısında, "Biz Iraklılar, özgür, bağımsız, demokratik ve federal birleşik bir yurt inşa edebilmek için, BM Güvenlik Konseyi kanalıyla tam egemenliğimizin kabul edilmesini istiyoruz" ifadesinde bulunurken, Allavi de, "Egemenlik ve demokrasi yürüyüşümüze başladık", şeklinde konuşmuştur.¹³⁷

Bu arada Kürt gruplar, yıllardır hayalini kurdukları bağımsız devlet için çalışmalarını yoğunlaştırmış ve Irak'ın siyasi sürecinde elde ettikleri avantajı bir tehdit aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. IKDP lideri Mesut Barzani ile IKYB lideri Celal Talabani, 2004 Haziran'ından ABD Başkanı Bush'a gönderdikleri bir mektupta, BM Güvenlik Konseyi'ndeki karar tasarısında kendilerine özerklik tanınmaması halinde, Irak'ta kurulan yeni hükümetten çekilme tehdidinde bulunmuştur. Mektubu kamuoyuna açıklayan iki lider, BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan karar tasarısında, Irak'ın kuzeyindeki oluşumun geçici hükümete bağlı, özerk Kürt Bölgesi olarak tanınması gerektiğini belirtmişlerdir. Barzani ve Talabani, ayrıca, yeni hükümette devlet başkanı veya başbakanın Kürtlerden seçilmemiş olmasını da büyük bir hayal kırıklığı olarak değerlendirmişlerdir.¹³⁸ Bu mektuptan bir gün sonra BM Güvenlik Konseyi, Irak'a ilişkin 1546 sayılı kararı oybirliğiyle onaylamıştır.¹³⁹ Bu Karar'da, federal, demokratik, çoğulcu ve birleşik Irak'tan söz edilmiş ve Irak'ın siyasi geleceğine ilişkin bir süreç de onaylanmıştır. Oybirliğiyle alınan Karar'da, Irak'ta egemenliğin Iraklılara devredilmesi ve Irak Geçici Yönetimi'nin kurulması öngörülmüştür. Karar'da, 30 Haziran 2004 itibariyle işgalin biteceği ve Geçici Koalisyon Yönetimi'nin sona ereceği ve Irak'ın tam egemenliğini yeniden kazanacağı belirtilmiştir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Irak Başbakanı İyad Allavi'nin karara eklenen mektuplarında belirtilen hükümler doğrultusunda, ABD liderliğinde bir çokuluslu güce, "Irak'ta güvenliğin ve istikrarın devamını sağlamaya yönelik olarak gereken bütün önlemleri alma" yetkisi verilmiştir. Ayrıca kararda, BM'nin, Irak'ta seçimlerin örgütlenmesine yardım

¹³⁷ Radikal Gazetesi, "Irak'ta Geçici Yönetim", 2 Haziran 2004.

¹³⁸ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-06/a-2004-06-08-11-1.cfm>, Erişim: 25 Aralık 2006.

¹³⁹ Bkz, Birleşmiş Milletleri Güvenlik Konseyinin 1546 Sayılı Kararı, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/381/16/PDF/N0438116.pdf?OpenElement>, Erişim: 25 Aralık 2006.

etmesi, anayasanın tasarlanma sürecinde danışmanlık yapması, yeniden yapılanmayla ilgili ve insani yardımda bulunması, bir nüfus sayımının plânlamasına yardımcı olması ve insan haklarını desteklemesi öngörülmüştür. Ancak kararda, Irak Geçici İdare Yasası'ndan bahsedilmemesi Irak'ta bazı grupların tepkisini çekmiştir. Özellikle Kürt liderler, bu kararda Irak Geçici İdare Yasası'na değinilmemesi nedeniyle, elde etmiş oldukları öz yönetim haklarına gölge düşmesinden çekinmişlerdir.¹⁴⁰

Irak'ta egemenliğin devri için 30 Haziran 2004 tarihi planlanmış; ancak ani bir kararla olası bir terörist saldırıya karşı bu tarih iki gün önceye çekilmiş ve 28 Haziran 2004 sabahında Bremer, bağımsızlığın yasal olarak Iraklılara devredilmesini öngören mektubu, Irak Başbakanı olarak atanan İyad Allavi'ye teslim etmiştir. Böylece Irak'ta ilk hükümet kurulmuştur.¹⁴¹ Gazi El Yaver'in Irak Devlet Başkanı, Allavi'nin de Irak Başbakanı olduğu Irak Kabinesi'nde şu isimler yer almıştır:¹⁴²

- Başbakan: İyad Allavi
- Başbakan Yardımcısı(Milli Güvenlikten Sorumlu): Berham Salih
- Dışişleri Bakanı: Hoşyar Zebari
- Petrol Bakanı: Tamer Garban
- İçişleri Bakanı: Felah Hasan El Nakıb
- Maliye Bakanı: Adil Abdülmehdi
- Savunma Bakanı: Şeyh Kazım El Şalan
- Adalet Bakanı: Malik Dohan
- İnsan Hakları Bakanı: Bahtiyar Emin
- Enerji Bakanı: Eyham El Samaray
- Sağlık Bakanı: Ala Abdüssahab El Alvan (Eğitim eski Bakanı)
- İletişim Bakanı: Muhammed Ali Hakim
- İskân Bakanı: Ömer Faruk
- Çevre Bakanı: Miskat El Momen
- Göçmen ve Mülteciler Bakanı: Paskal İšo
- Yüksek Öğrenim Bakanı: Tahir El Bakaa
- Sanayi ve Maden Bakanı: Haşim El Hasan

¹⁴⁰ <http://www.amnesty.org.tr/v0207200402.si>, Erişim: 27 Aralık 2006.

¹⁴¹ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 140.

¹⁴² Agence France-Presse (AFP), 1 Haziran 2004.

- Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı: Leyla Abdüllatif
- Kültür Bakanı: Müfid El Cezayiri
- Ziraat Bakanı: Savsan El Şerifi
- Eğitim Bakanı: Sami El Muzaffer
- Sulama Bakanı: Abdüllatif Raşid
- Planlama Bakanı: Mehdi El Hafız
- Bayındırlık Bakanı: Nesrin El Barvari
- Bilim ve Teknoloji Bakanı: Raşid Ömer Mandan
- Ticaret Bakanı: Muhammed El Cuburi
- Ulaştırma Bakanı: Luay Hatem
- Gençlik ve Spor Bakanı: Ali Faik El Gabban
- Kadın Sorunları Bakanı: Nermin Osman
- Eyalet İşleri Bakanı: Vail Abdüllatif (Hükümet Konseyi üyesi)
- Devlet Bakanı: Kasım Davud
- Devlet Bakanı: Mahmut Ferhan Osman
- Devlet Bakanı: Adnan El Cenabi.

Devir teslim töreninde konuşan Irak Başbakanı Allavi, "Bugün tarihi bir gün. Güvenlik durumunu kontrol edebileceğimizi düşünüyoruz" derken, Bremer de, "Egemenlik devrine hazır olduğunuzu söylediniz, biz de kabul ettik. Irak'ın geleceğinden emin olarak bu ülkeden ayrılıyorum", açıklamasını yapmış ve Bağdat'tan ayrılmıştır.¹⁴³

Bremer, Irak'tan ayrılırken, aynı tarihte İstanbul'da yapılan NATO Zirvesinde, bir Irak bildirisini yayınlamış ve NATO'ya Irak'ta pek de işlevi olmayan bir rol biçilmiştir. Yayımlanan Irak bildirisinde, Irak güçlerinin eğitimi konusunda bağlayıcı olmayan; ama teşvik eden bir söylem benimsenmiştir.¹⁴⁴ 1546 sayılı BM kararına destek verilmiş ve bu karar Irak'ın demokratikleşmesinde önemli bir adım olarak görülmüştür. Yayımlanan bildiriye, NATO'nun Irak'taki çok uluslu güce tam desteğinin sürdüreceği belirtilmiştir. Irak'taki terör eylemlerine son verilmesi konusunda çağrıda bulunulan bildiriye, terör eylemlerinin Irak'ın komşularında tedirginlik yarattığından bahsedilmiştir. Bildiriye, "Irak güçlerinin eğitimine NATO

¹⁴³ Radikal Gazetesi, "Yetki Artık Iraklılarda", 29 Haziran 2004.

¹⁴⁴ Radikal Gazetesi, "NATO'ya Irak'ta Görev", 29 Haziran 2004.

yardımları önermeyi kararlaştırdık. Üye ülkeleri, Irak güçlerinin eğitimine katkıda bulunmaya teşvik ediyoruz. Kuzey Atlantik Konseyi'nden, Irak hükümetiyle birlikte bu kararımızın uygulanması usullerinin ivedilikle belirlenmesini istedik. Konsey'den, Genel Sekreter'in raporu temelinde, BM'nin 1546 sayılı kararıyla uyum içerisinde Irak güçlerinin desteklenmesi konusunda ivedilikle ilave önerileri ele almasını talep ettik", ifadesi yer almıştır.¹⁴⁵

1991'deki Körfez Savaşı'yla Irak ve ABD arasında kesilen diplomatik ilişkiler, Irak'ta egemenliğin Iraklılara devredilmesiyle yeniden başlamıştır. Amerika'nın yeni Bağdat Büyükelçisi John Negroponte, 29 Haziran 2004'te Irak Devlet Başkanı Gazi El Yaver'e güven mektubunu sunarak göreve başlamıştır. John Negroponte, Bağdat'a gidişinde yaptığı açıklamada, Irak'ta yönetimin devredilmesinin, iki ülke arasındaki diplomatik bağları yeniden kurmak için gerekli ortamı sağladığını söylemiştir. Ayrıca Negroponte'yle birlikte, Avustralya ve Danimarka'nın Bağdat büyükelçileri de El Yaver'e güven mektuplarını sunmuştur.¹⁴⁶ Öte yandan bir gün sonra Irak Geçici Yönetimi, hapisteki eski lider Saddam Hüseyin'le birlikte eski yönetimin üst düzeydeki 11 yetkilisini koalisyon yönetiminden resmen devralmış ve devrik lider ile yönetiminin üst düzey yetkilileri Iraklı bir yargıç önüne çıkarılmıştır.¹⁴⁷ 1 Temmuz 2004'te Saddam Hüseyin ilk mahkemesine çıkarılmış ve hakkındaki iddianame okunmuştur. Mahkeme yargıcının devrik lidere adıyla seslenmesi üzerine Saddam Hüseyin "Siz kimsiniz. Ben Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'im", diye bağırmıştır.¹⁴⁸

Irak hükümeti ilk iş olarak Saddam Hüseyin'i yargılamaya başlarken, bir yandan da Irak'ta güvenliği sağlamak için harekete geçmiştir. Önce Irak Başbakanı Allavi silah bırakmaya karar veren direnişçilere af çıkarılabileceğini açıklarken, Suriye ile de yabancı uyruklu savaşçıların ülkeye girişini engelleme amacıyla bir sınır güvenliği anlaşması imzalanmıştır.¹⁴⁹ Ayrıca Temmuz ayının ilk haftasında "olağanüstü hal yasası" çıkarılmıştır. İyad Allavi'nin 7 Temmuz 2004'te imzaladığı "ulusal güvenlik yasası", kendisine bazı bölgelerde sıkıyönetim ilan etme yetkisi vermiş ve sokağa çıkma yasağı, zanlıların gözaltına alınması, şüpheli mekânlarda

¹⁴⁵ Bkz. NATO İstanbul Zirvesi Irak Bildirisi, <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-098e.htm>, Erişim: 26 Aralık 2006.

¹⁴⁶ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-06/a-2004-06-29-5-1.cfm>, Erişim: 26 Aralık 2004.

¹⁴⁷ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-06/a-2004-06-30-4-1.cfm>, Erişim: 25 Aralık 2004.

¹⁴⁸ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-07/a-2004-07-01-8-1.cfm>, Erişim: 25 Aralık 2004.

¹⁴⁹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-07/a-2004-07-11-5-1.cfm>, Erişim: 26 Aralık 2004.

arama yapılması, mektup ve mesajların kontrol edilmesi, telefonların dinlenmesi, yabancıların seyahatlerinin kısıtlanması, silah taşıma ve gösteri yapma yasağı, siyasi gruplara yasak gibi tedbirleri almasını öngörmüştür. Ayrıca bu yasayla, “önleyici gözetim” uygulaması yapılabileceği açıklanmıştır. Başbakanın, ABD güçlerinden yardım isteyebileceği, olağanüstü hal bölgesine komutan ya da vali atayabileceği, bu bölgedeki ordu, polis ve istihbaratı doğrudan kontrol edebileceği belirtilmiştir.¹⁵⁰ Başbakan İyad Allavi, komşu ve Müslüman ülkelere asker göndermeleri ve teröre karşı safları birleştirme çağrısında bulunmuştur.¹⁵¹ Başbakan Allavi, Ağustos ayının ilk haftasında silahı bırakmak isteyen direnişçiler için af ilan etmiştir. Allavi'nin şiddeti önleme çabaları sürerken, ABD güçleri ve Şiiiler arasında 2004'ün Haziran ayında yapılan ateşkes anlaşması bozulmuş ve ülkenin güneyindeki Nəcəf'te ABD ile Şii milisler arasındaki çatışmalar yeniden alevlenmiştir. Nəcəf'te başlayan çatışmalar, Basra, Bağdat, Samarra ve Kurnah'a yayılmıştır. Bu olaylar üzerine Allavi sükûnet çağrısı yapmış ve BM de arabuluculuk yapabileceğini açıklamıştır.¹⁵² 13 Ağustos 2004'te yoğun pazarlıklar sonucu sağlanan ateşkes uzun sürmemiş ve bir gün sonra çatışmalar yeniden çıkmıştır. Irak geçici hükümetiyle yapılan pazarlıkları başarısızlıkla sonuçlanan Şii lider Mukteda El Sadr, kendisine bağlı Mehdi Ordusu'ndan “zafere ya da ölene dek savaşmalarını” isteyip, atanmış hükümete istifa çağrısı yapmıştır.¹⁵³ Amerikan güçleri iki günde 300'den fazla Şii militanın öldürüldüğünü açıklarken, Sadr ise bu iddiayı yalanlamış ve sadece 34 militanın öldüğünü ilan etmiştir.¹⁵⁴ Irak'ta işler iyice kötüye giderken, ABD Başkanı Bush 2004'ün Temmuz ayında kongreden 25 milyar dolar ek bütçe almıştır.¹⁵⁵

15 Ağustos 2004'te Irak için önemli bir süreç yaşanmıştır. Ülkenin dört bir yanından başkent Bağdat'a akın eden binden fazla kişi, Irak'ta hükümete danışmanlık yapacak ve denetleyecek geçici meclisi oluşturmak için bir araya gelmiştir. Üç gün yapılması planlanan konferans, yoğun pazarlıklar sonucu, dördüncü güne sarkmış ve sonunda, geçiş hükümetinin verdiği listeyi onaylanarak, seçimlere kadar görev yapacak geçici meclisi belirlenmiştir. Konferansta Türkmenler, Hıristiyanlarla birlikte azınlık statüsünde yer almış ve yüzde 8'lik dilim

¹⁵⁰ Radikal Gazetesi, “Irak'ta OHAL Yasası Tamam”, 8 Temmuz 2004.

¹⁵¹ Radikal Gazetesi, “Irak'tan Asker Çeken Çekene”, 17 Temmuz 2004.

¹⁵² Radikal Gazetesi, “Şii İsyanı Sürüyor”, 9 Ağustos 2004.

¹⁵³ Radikal Gazetesi, “Nəcəf Ateşkesi Bir Gecelik Olur”, 15 Ağustos 2004.

¹⁵⁴ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-08/a-2004-08-06-2-1.cfm>, Erişim: 22 Aralık 2004.

¹⁵⁵ <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/01/27/politika/politika2.html>, Erişim: 25 Aralık 2004.

içinde yer alan Türkmenler konferansa 75 temsilci göndermişlerdir. Konferansta Şiiler yüzde 52, Sünniler yüzde 20, Kürtler yüzde 17 oranında temsil edilmiştir.¹⁵⁶ Bu temsilciler arasından seçilen listede yer alan 81 kişi, daha önce feshedilmiş olan Irak Geçici Yönetim Konseyi'nin 19 üyesi ile birlikte 100 kişilik Geçici Meclisi oluşturmuştur.¹⁵⁷ Konsey'e, 2005 bütçesini onaylama, hükümetin üçte iki oy çokluğuyla aldığı kararları veto edebilme, bakanları gerektiğinde sorgulama ve genel seçimlerle ilgili görüş bildirme yetkileri verilmiştir.¹⁵⁸ Öte yandan bu konferansta Nəcəf'teki çatışmaların sona ermesi amacıyla, ABD birlikleri ile çatışan Sadr, hükümetle anlaşarak silah bırakma kararı almıştır. Sadri ile hükümet arasındaki görüşmelerde, Sadr'ın İmam Ali Türbesi'ni terk etmesi, silahsızlanması ve siyasi sürece dâhil olması konusunda anlaşmaya varılmıştır.¹⁵⁹

Irak'ta ulusal meclis kurma tartışmaları sürerken, 16 Ağustos 2004'te Irak'ın geçici Devlet Başkanı Gazi El-Yaver ilk resmi yurt dışı seyahatini, dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye yapmıştır. Yaver'in ilk yurt dışı ziyaretini Türkiye'ye yapmış olması, Türkiye'nin bölge dengeleri açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Türkiye'ye gelen El-Yaver, Sezer'in yanı sıra dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le görüşmüştür. El Yaver, ziyaretinde tek somut mesajı "içişlerimize karışmayın" şeklinde vermiş ve Türkiye'nin hassasiyetlerini dikkate almıştır.¹⁶⁰

1 Eylül 2004 tarihinde Irak Geçici Meclisi, göreve başlamış ve ilk toplantıda IKYB üyesi Fuat Masum Meclis Başkanı seçilmiştir.¹⁶¹ Irak'ta şiddet de hız kesmemiş ve bunu engellemek için Bush yönetimi Irak'ın imarı için ayrılan 3 milyar dolarlık fonu ülkenin güvenlik harcamalarına kaydırmak üzere izin istemiştir.¹⁶²

Bu arada BM Genel Kurulu toplantıları nedeniyle New York'ta bulunan Irak Başbakanı Allavi, ABD Başkanı Bush'la görüşmüş, hükümetinin isyancılara karşı savaşı kazanmakta olduğunu ve seçimlerin planlandığı gibi 2005'in Ocak ayında

¹⁵⁶ Yeni Şafak Gazetesi, "Irak'ta Ulusal Konferans Toplandı", 15 Ağustos 2004.

¹⁵⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/08/040819_sadr_ultimatom.shtml, Erişim: 22 Aralık 2004.

¹⁵⁸ Yeni Şafak Gazetesi, "Irak'ta Ulusal Konferans Toplandı", 15 Ağustos 2004.

¹⁵⁹ Anıl GÜRTUNA, "Irak'ta Şii Direnişi: Ulusal Konferans – 2", http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=296, Erişim: 28 Aralık 2006.

¹⁶⁰ Sabah Gazetesi, "Irak'tan İlk Ziyaret ve İlk Uyarı", 17 Ağustos 2004.

¹⁶¹ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-09/a-2004-09-01-15-1.cfm>, Erişim: 24 Aralık 2006.

¹⁶² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-09/a-2004-09-15-5-1.cfm>, Erişim: 1 Ocak 2007.

yapılacağını söylemiştir.¹⁶³ 13 Ekim 2004'te Irak'ın yeniden yapılandırılması için para toplamayı amaçlayan yardım konferanslarından ikincisi Tokyo'da yapılmıştır. İki gün süren toplantıya 55 ülkenin yanı sıra Irak'ın yeni geçici hükümeti ilk kez katılmıştır. Madrid'de bir önceki yıl yapılan yardım konferansında birçok ülke toplam 33 milyar dolar yardım vaadinde bulunmuş; ancak bir yıl içerisinde sadece 1 milyar dolar yardım yapılmıştır.¹⁶⁴

Seçimlerin yapılmasına iki ay kala Irak'ta 60 günlük olağanüstü hal ilan edilmiştir. Bu ABD'nin 10 bin askerle kuşattığı Felluce'ye ikinci saldırı öncesindeki son aşama olarak görülmüştür.¹⁶⁵ Olağanüstü hal ilanının ardından koalisyon güçleri Sünni direnişinin merkezi olarak gördükleri ve daha önce vurdukları Felluce'yi bombalamaya başlamıştır. Yaklaşık 300 bin nüfuslu Felluce'de halkın 250 bini şehri terk etmiştir. "Hayalet Öfke" isimli operasyona 5 bin kadar Irak askeri de katılmıştır. Koalisyon güçleri ve Irak kuvvetleri kenti uçaklarla da bombalamış, direnişçiler de havan toplarıyla karşılık vermiştir.¹⁶⁶ Felluce'de sayıları 30 ile 50 bini bulan sivil halk ise iki ateş arasında kalmıştır. Operasyondan önce 'siyasi çözüm olanağının kalmadığını söyleyen Irak Başbakanı İyad Allavi ise direnişçilerden, silahlarını bırakmalarını istemiş ve siyasi çözümün mümkün olabileceğini açıklamıştır.¹⁶⁷ ABD öncülüğündeki koalisyon askerleri 3 gün içerisinde kentin %70'ini kontrol etmeyi başarmıştır.¹⁶⁸ Amerikan kuvvetleri 4. günün sonunda 600 direnişçinin öldüğünü kamuoyuna duyurmuştur. Bu arada şehrin yeniden imarı için ABD yönetimi 90, Irak yönetimi ise 50 milyon dolar ayırmıştır. Öte yandan Felluce dışı kapatılmış, kente gönderilen yardım kamyonları bile içeri alınmamıştır.¹⁶⁹ ABD böyle bir operasyona girişmiş olmasına rağmen, direnişi azaltamamış, operasyon öncesindeki direniş eyleminin sayısı 80 iken, operasyon sonrasında 130'a yükselmiştir.¹⁷⁰ Operasyon sırasında ABD ve Irak askerleri de oldukça kayıp vermiştir. Dönemin ABD Genelkurmay Başkanı Richard Myers'ın açıkladığına göre, Felluce operasyonunun ilk üç gününde çatışmalarda ölen Irak askerlerinin sayısı 5, yaralı Iraklı asker sayısı

¹⁶³ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-09/a-2004-09-21-16-1.cfm>, Erişim: 1 Ocak 2007.

¹⁶⁴ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-10/a-2004-10-13-18-1.cfm> Erişim: 1 Ocak 2007.

¹⁶⁵ Radikal Gazetesi, "Irak'ta Olağanüstü Hal", 8 Kasım 2004.

¹⁶⁶ Radikal Gazetesi, "Savaş Yeniden Başladı", 9 Kasım 2004.

¹⁶⁷ Radikal Gazetesi, "Felluce Cehennemi", 10 Kasım 2004.

¹⁶⁸ Radikal Gazetesi, "Onbinlerce Sivil İki Ateş Arasında", 11 Kasım 2004

¹⁶⁹ Radikal Gazetesi, "ABD: 600 Direnişçi Öldü", 12 Kasım 2004.

¹⁷⁰ M. Ali KİŞLALİ, "Felluce'deki Hedef", Radikal Gazetesi, 12 Kasım 2004.

da 69 olarak belirtilmiştir.¹⁷¹ Operasyonun ilk haftasında 1200 direnişçi ile 38 ABD askerinin öldüğü açıklanmıştır.¹⁷² Operasyonun ikinci haftasında ise 14 ABD askeri daha hayatını kaybetmiş, 425 ABD askeri de yaralanmıştır. Yoğun çarpışmalar iki hafta sürmüş olsa da arama ve baskınlara yönelik operasyon devam etmiştir.¹⁷³ Yaklaşık bir ay süren Felluce'deki kuşatma, Irak'ta görev yapan Amerikan Deniz Piyadeleri'nin komutanının, isyancıların kullandığı yerlerin ve silahların hemen hemen tamamen temizlendiğini açıklamasıyla sona ermiştir. 9 Aralık 2004'te bir açıklama yapan Korgeneral John Sattler, kentten isyancılardan yüzde 97 oranında temizlenmiş olduğunu ve halkın 24 Aralık 2004'ten başlayarak kente dönebileceğini söylemiştir. Sattler, askerlik yaşındaki bütün Felluceli erkeklerin parmak izi ve göz kimliği kayıtlarının alınıp kendilerine birer kimlik kartı verileceğini açıklamıştır.¹⁷⁴

Felluce'de operasyon sürerken 22-23 Kasım 2004 tarihinde Mısır'ın Şarm El Şeyh kentinde Irak'a komşu ülkeler toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıya, 2003'ten bu yana 6 kez yapılan toplantılara katılmayan ve Irak'a komşu olmayan 12 ülke daha katılmıştır. 30 Ocak 2005'te gerçekleştirilmesi öngörülen seçimler öncesinde uluslararası toplumun bu ülkedeki siyasi sürece olan desteğini teyit etmek amacıyla G-8 ülkeleri, Irak'a Komşu Ülkeler ve Bölge Ülkeleri Girişimi üyeleri, Irak ve Çin ile BM, AB, İKÖ, Arap Ligi gibi uluslararası örgütlerin üst düzey temsilcilerini bir araya getiren toplantıda Türkiye'yi Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül temsil etmiştir.¹⁷⁵ Fransa, Almanya ve Rusya, 30 Ocak 2005'te yapılması planlanan seçimlere Sünnilerin de katılımının sağlanması ve ABD'nin Irak'tan çekilme planını açıklamasını isterken; Çin, Irak'ın yeniden yapılanmasında rol üstlenebileceğini belirtmiştir. Bazı Arap ülkeleri ve Türkiye ise, Irak'ta sivillere yönelik şiddete son verilmesi ve ABD'nin Felluce'nin yanı sıra bazı Sünni kentlere yönelik operasyonlarının durdurulmasını talep etmiştir. Aralarındaki görüş ayrılıklarına rağmen toplantıya katılan tüm ülkeler, Irak'ta yapılması planlanan seçimlerin zamanında (30 Ocak 2005) gerçekleştirilmesi konusunda görüş birliğine

¹⁷¹ <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=18117>, Erişim: 18 Ocak 2007.

¹⁷² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-11/a-2004-11-15-3-1.cfm>, Erişim: 10 Ocak 2007.

¹⁷³ <http://www.byege.gov.tr/yayinlarimiz/disbasinbaslik/2004/11/19x11x04.htm>, Erişim: 10 Ocak 2007.

¹⁷⁴ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-12/a-2004-12-09-6-1.cfm>, Erişim: 22 Şubat 2007.

¹⁷⁵ <http://www.byege.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/221/AND7.htm>, Erişim: 20 Şubat 2007.

varmıştır. Toplantıda bir sonuç bildirgesi yayınlanmıştır.¹⁷⁶ Bildiri’de, Irak’ın egemenliği, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve ulusal birliğinin önemi vurgulanmıştır. Irak’a Komşu Ülkeler ve Bölge Ülkeleri Girişimi’nin Irak halkının ve bölge istikrarının yararına olduğunu ifade edildiği bildiride BM’nin rolüne vurgu yapılmıştır. Bildiri’de, Irak Geçici Hükümeti’ne ülkede şiddeti reddeden tüm unsurların siyasi sürece katılımının teşviki için elinden geleni yapması ve 1546 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ışığında 2005 Ocak ayı içerisinde seçimlerin gerçekleştirilmesi ve kalıcı anayasanın 31 Aralık 2005 tarihinden önce hazırlanması yönünde çağrıda bulunulmuştur. Bu çerçevede, Irak’taki çok uluslu gücün bu ülkedeki görevinin 1546 sayılı kararda öngörüldüğü üzere, siyasi sürecin tamamlanmasının ardından biteceği de kaydedilmiştir. Irak’taki tüm terör eylemlerinin ve bu bağlamda Irak’ın yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamak amacıyla ülkede bulunan yabancılara yönelik saldırıların kınandığı bildiride, bu tür eylemlerin bir an önce son bulunması ve sivillere karşı aşırı güç kullanımından kaçınılması gereği hatırlatılmıştır. Ayrıca, Irak Geçici Hükümeti’ne Irak’ta mevcut teröristlerin komşu ülkelerin güvenliğini tehdit eder nitelikteki faaliyetleriyle de etkin şekilde mücadele etmesi yönünde çağrıda bulunulmuştur. Toplantıda ayrıca, alınan kararların takibi amacıyla katılımcı ülkelerin 2005 Şubat ayında yeniden bir araya gelmeleri kararlaştırılmıştır.¹⁷⁷

2.1.1. Türkmenlerin Durumu ve Kerkük

Saddam’ın devrilmesinden sonra Türkmenler ve Kerkük’ün durumuna değinmeden önce savaş öncesinde yaşanan önemli bir gelişmeye değinmek yararlı olacaktır. ABD, Irak’a girmeden önce Şubat 2003’te ABD Başkanı Bush’un o dönemdeki özel elçisi Zalmay Halilzad aracılığıyla Ankara’da Iraklı Kürt ve Türkmen liderleri bir araya getiren bir toplantı düzenlemiş ve bu toplantı sonucunda bir mutabakat metni ortaya çıkmıştır. Iraklı Kürt liderlere danışmanlık yaptığı bilinen Peter Galbraith “*Irak’ın Sonu*” adlı kitabında, bu toplantıda Zalmay Halilzad’ın Kürt liderlere “Birleşik Devletler, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak Kürt Bölgesi’ne

¹⁷⁶ Hicran KAZANCI, “ABD’nin Demokrasi Aldatmacası”, Türkiye Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi (TUSAM), <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=117&sayfa=42>, 20 Aralık 2004.

¹⁷⁷ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/221/AND7.htm>, Erişim: 20 Şubat 2007.

girmesini onaylıyor”, dediğini aktarmıştır.¹⁷⁸ Aynı toplantıya katılan isimlerden biri olan, dönemin ITC Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Mustafa Ziya, yaşananları şu şekilde özetlemektedir:¹⁷⁹

“2003 Şubatı’nda 2 toplantı yapıldı. Halilzad, Bush’un Irak Koordinatörüydü ve işlerini Ankara’dan yürütüyordu. Halilzad bu toplantılarda, Ankara Palas’ta Irak’ta muhalif güçler olan IKDP, IKYB ve ITC’yi bir araya getirdi. Bu toplantıya katılanlar, heyetler halinde toplantıya katıldılar. Kürtlerin heyetindeki önemli isimler IKDP’den Neçirvan Barzani, Sami Abdulrahman, IKYB’den Celal Talabani, Fuat Masum ve Berham Salih’ti. ITC heyetinde ise, ben, dönemin ITC Başkanı Sanan Ahmet Ağa, Orhan Ketene, Cüneyt Mengü, Mustafa Kemal Yayçılı ve Kenan Şakir vardı. Kare bir masa etrafında toplanıldı. Bunun anlamı herkesin eşit olduğuydu. Masanın bir kenarına Halilzad ve heyeti, bir kenarına dönemin Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Ali Tuygan ve ekibi, bir kenarına biz ve bir kenarına da Kürtler oturdu. Bu toplantı sonucunda 7 maddelik bir anlaşma imzalandı. Bu 7 madde arasındaki en önemli üç tanesi şöyleydi: Kerkük’e, her iki taraftan da (Türkmenler ve Kürtler) ne sivil ne de askeri bir güç girmeyecek, sadece ABD askeri şehre müdahale edecek, Kerkük’e yönelik sivil veya askeri bir hareket koalisyon güçleri tarafından engellenecek ve Irak’ın toprak bütünlüğüne sadık kalınacaktı. Bu maddelerin amacı, Kürtlerin Kerkük’ü işgal etmemesiydi. Ama bu olmadı. 9 Nisan 2003’te Bağdat düştü ve hemen ertesi gün peşmergeler ABD askerleriyle birlikte Kerkük’e girerek, şehir yönetimini ele geçirdi.”¹⁸⁰

Amerikan özel birlikleri tarafından desteklenen Kürt peşmergeler, yukarıda bahsedilen anlaşmaya uymadıkları gibi, Kerkük’teki tapu ve nüfus dairelerini yağmalamış ve Kerkük yönetimine el koymuştur. Kente giren peşmergeler, yerleşim ve kimlik bilgilerinin yer aldığı arşivleri yağmalamış, belgeleri yırtmış ve mahkeme dosyalarını da imha etmiştir.¹⁸¹ Bu olay üzerine Türk yetkili makamları, Kürtlerin

¹⁷⁸ GALBRAITH, *Irak’ın Sonu...*, s. 90.

¹⁷⁹ ITC Uluslararası İlişkiler Eski Sorumlusu Global Strateji Enstitüsü Akademik Danışmanı Dr. Mustafa Ziya ile 20 Ocak 2007 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁸⁰ Bu işgali Peter Galbraith de doğrulamaktadır. Bunun için bkz. GALBRAITH, *Irak’ın Sonu...*, s. 91.

¹⁸¹ <http://www.milliyet.com.tr/2003/04/11/guncel/agun.html>, Erişim: 12 Aralık 2006.

Kerkük'te daimi kalmasında endişe edildiğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ı aramış ve Türkiye'nin çıkarlarının korunacağı konusunda verilen sözü hatırlatarak güvence istemiştir.¹⁸² 11 Nisan 2003'te ise Türkiye, Irak'ın kuzeyindeki durumu yerinde incelemek için Irak'a bir askeri gözlemci heyeti gönderme kararı aldığını açıklamıştır.¹⁸³ Öte yandan aynı gün IKYB komutanlarından Mam Rüstem, peşmergelerin, Amerikan güçleriyle girdikleri Irak'ın kuzeyindeki Kerkük kentinden çekilme emri aldığını duyurmuştur. Rüstem yaptığı açıklamada, "Emir verildi. Amerikan güçlerinin gelmesini bekliyoruz. Silahlı peşmergeler, kenti bugün ya da yarın terk etmiş olacak", ifadesinde bulunmuştur. Kentte halen 10 bine yakın peşmerge bulunduğunu belirten Rüstem, Amerikan güçlerinin güvenliği sağlamasına yardımcı olmak üzere birkaç peşmergenin kentte kalacağını söylemiştir.¹⁸⁴ Türkiye'nin ABD'ye yoğun baskısı sonucunda, Kürt peşmergeler Kerkük'ten çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁸⁵ ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richard Boucher, 12 Nisan 2003 tarihinde yaptığı açıklamada, ABD politikasının, Irak'taki petrol kentlerinin kontrolünün hiçbir gruba bırakılmaması olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁶ Bu arada Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine girme olasılığına karşı bir açıklama yapan ABD Başkanı Bush, Türklerin Irak'ın kuzeyine girmesi için bir neden olmadığını dile getirmiştir.¹⁸⁷

23 Nisan 2003 tarihinde, ABD'nin Irak operasyonu sırasında Kerkük ve Musul'a giren peşmergelerin, Saddam dönemindeki Irak Ordusu'ndan kalan 61 tank, 64 top, 55 zırhlı araç ve çok sayıda mühimmat ile silaha el koyarak kendi bölgelerine götürdükleri açıklanmıştır.¹⁸⁸ Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene'nin Saddam düştükten sonra Kerkük'ün durumuyla ilgili resmi belgelere dayandırarak verdiği bilgiler oldukça çarpıcıdır.¹⁸⁹

“Kürtler Kerkük'te birçok binaya el koymuştur. Bunlardan bazıları; Pasaport Müdürlüğü, Baas Partisi Gençlik Kolları, Irak Kadınlar Birliği, Kerkük Emniyet

¹⁸² <http://www.voanews.com/turkish/archive/2003-04/a-2003-04-10-5-1.cfm>, Erişim: 12 Aralık 2006.

¹⁸³ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, “Bölgeler ve Olaylar...”, s. 100.

¹⁸⁴ 11 Nisan 2003 tarihli Radikal Gazetesi.

¹⁸⁵ http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=121&sid=2, Erişim: 12 Aralık 2006.

¹⁸⁶ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, “Bölgeler ve Olaylar...”, s. 100.

¹⁸⁷ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, “Bölgeler ve Olaylar-Ortadoğu”, , C. 4., Sa. 37, (Mayıs 2003), s. 98.

¹⁸⁸ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, “Bölgeler ve Olaylar...”, s. 101.

¹⁸⁹ Irak Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene İle Yapılan Mülakat, 15 Temmuz 2007.

Birliği, Kudüs Ordusu Merkezi, İşçi Sendikası Binası, Baas Partisi, Kuzey Bölgesi Baas Partisi Bürosu, İskan Mahallesi Baas Partisi Bürosu, Nisan Mahallesi Baas Partisi Bürosu, Baas Partisi Şehit Mahir Binası, Kerkük Gençlik ve Spor Merkezi, Kerkük Mühendis ve Doktorlar Birliği, Subay Kışlası, Kadisiye ve Kerkük'ün Arap mahallelerinde 200'den fazla ev, Bağdat yolunda birçok ev, Bağdat yolundaki Kerkük stadının arkasındaki arazi, Kerkük'ün Erbil girişinde 1000 evlik arazi. Ayrıca tapu ve nüfus dairesini, Türkmen mezarlıklarını, Kerkük müzesini tahrip etmişlerdir. Kerkük valiliğinin yayınlamış olduğu bir belgede Saddam Hüseyin döneminden sonra Kerkük idaresinde hassas ve önemli görevlere sadece bir Türkmen getirilirken, aynı mevkilerde 10 Kürt, 7 de Arap görevlendirilmiştir. Orta derece olarak ifade edilen mevkilerde de 30 Kürt, 8 Türkmen, 8 de Arap görev almıştır. Türkmenlere valilikte hiç görev verilmemiştir. Türkmenler sadece Kerkük Emniyet Müdür Yardımcılığı görevine getirilmiştir. Ancak Kerkük Valisi ve Emniyet Müdürü Kürt'tür. Kerkük'ün idaresiyle ilgili 24 genel müdürlükten sadece biri Türkmen'dir. Bu müdürlük Kerkük İl Milli Eğitim Müdürlüğüdür. Ancak Kürt gruplar bu müdürlüğü de ele geçirmek için birçok yolu denemiş ve halen de denemektedirler. Kerkük İl Milli Eğitim Müdürü Şen Ömer'e yönelik birçok baskı ve tehdit olayı gerçekleşmiştir. Geri kalan bütün müdürlükler Kürtlerin elindedir. 2003 öncesinde Kerkük Valiliği'nin İçişleri Bakanlığına yazdığı bir yazıda Kuzey Petrol Şirketi'nde %70-80 oranında Türkmen bulunduğu açıklanmıştır. Ancak bu durum 2003 sonrasında değişmiştir. Şimdi ise Şirket'in üst düzey makamlarında 5 Kürt, 4 Arap, 2 Türkmen ve 1 Hristiyan yer almaktadır. Şirket genelinde de bu durum farklı değildir. Yine 2003 öncesi dönemde Kerkük'ün güvenliğinden sorumlu birimlerde Türkmen çoğunluğuna rastlanırken, bu dönemden sonra Kürtlerin ağırlık kazandığı söylenebilir. Örneğin, Kerkük Polis Teşkilatında görev alacak kişilerin milliyetleri konusunda ABD tarafından oranlar belirlenmiş ve buna göre %40 Kürt, %29 Türkmen, %29 Arap ve %2 de Keldo-Asurî'nin görev alması öngörülmüştür. Ancak bu oran çok farklı şekilde uygulanmıştır. Polis Teşkilatında 2556 Kürt, 2246 Arap, 1196 Türkmen ve 360 da Keldo-Asurî görev almıştır. Bu duruma göre yaklaşık 700 Türkmen'e daha görev verilmesi gerekirken, Türkmen kontenjanı başka gruplara verilmiştir. Ayrıca Kerkük'teki 748 subayın yine Polis Teşkilatı için öngörülen oran dâhilinde belirlenmesi gerekirken, fiiliyatta bu görev için de oranlar farklı olmuştur. Dağılıma göre 300 Kürt, 217 Türkmen, 217 Arap ve 14 Keldo-Asurî görev alması

gerekirken, sadece 49 Türkmen subayı vardır ve Türkmenlere ayrılan kontenjan yine başka gruplar tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca şu an Kerkük'te bulunan 300 Kürt subayının 263'ünün sahte belgeyle bu görevi yürüttükleri kanıtlanmıştır.”

Bu bağlamda Türkmenler, 1 Mart tezkeresinin cezasını kendilerinin çektiklerine inanmaktadır. 1 Mart tezkeresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçmemesi ve bunun bir sonucu olarak Ankara'nın Irak'ta devre dışı kalmasıyla ABD'nin Irak'taki en yakın müttefiki durumuna gelen Kürtler, Irak'ın kuzeyindeki sert politikalarını yoğunlaştırmıştır. Irak'ın kuzeyinde yaşayan Araplar ve Türkmenlerin, Iraklı Kürtler tarafından göçe zorlanması BM yetkilileri ve insan hakları örgütleri tarafından kaygıyla izlendiği belirtilmiştir. Irak'ın kuzeyinde faaliyet gösteren İnsan Hakları Gözlem Örgütü'nün Ortadoğu Program Direktörü Hania Müfti, son gelişmeler ışığında kaç kişinin göçe zorlandığını belirlemenin güç olduğu yönünde açıklama yapmıştır. Müfti, Amerika'nın Sesi Radyosu'na yaptığı açıklamada, Irak'ın kuzeyindeki Kürt yetkililerin, bazı Arap ailelere evlerini terk etmeleri için üç günlük süre tanıyan belgeler gönderdiğini belirtmiştir.¹⁹⁰

Savaş sonrası yaraları sarmak ve bölge halkına yardım etmek amacıyla Mayıs 2003'te insani yardım kuruluşu “Americares” tarafından Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı'na hibe edilen 5 milyon dolar değerindeki sağlık malzemeleri Vakıf tarafından Kerkük ve Telafer halkına dağıtılmıştır.¹⁹¹

5 Temmuz 2003 tarihinde Irak Geçici Yönetim Konseyi açıklanmış ve 25 kişilik konseyde 1 Türkmen üye yer almıştır. Konseyin 3 kadın üyesinde biri ve tek Türkmen üye olan Songül Çabuk, ITC'den tepki almıştır.¹⁹² Çabuk bu olaylar üzerine yaptığı açıklamada, “Öz Türkmen'im, Kerkük ve Türkmenleri temsil ediyorum, Türkiye anamız ve babamız. ITC ile ilişkilerim normal. Ancak beni pek yüreklendirmiyor, seyirci kalıyorlar. Beni Kerküklü ve Türkmen diye seçtiler. Türkmenler ve Kerkük için birçok şey yapmak istiyorum”, ifadesinde bulunmuştur.¹⁹³

Çabuk 23 Temmuz 2003'te yapmış olduğu bir açıklamada ise, Kerkük'ün durumuna değinmiş ve Kürt partilerinin, sınırda sıkı denetim olmamasından yararlanarak, 60 bin Türkiyeli, İranlı ve Suriyeli Kürt'ü Kerkük'e götürdüğünü,

¹⁹⁰ www.voanews.com/turkish/archive/2003-04/a-2003-04-22-7-1.cfm, Erişim: 12 Aralık 2006.

¹⁹¹ Mazin HASAN, “Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması Gerekenler”, Stratejik Analiz Dergisi, C. 4. , Sa. 48, (Nisan 2004), s. 38.

¹⁹² <http://www.ntvmsnbc.com/news/224908.asp>, Erişim: 15 Aralık 2006.

¹⁹³ Zaman Gazetesi, 18 Temmuz 2003.

bunlara arsa dağıttıklarını ifade etmiştir. Çabuk, bu hareketle Kürt partilerinin kenti "*Kürtleştirmeyi*" amaçladığını belirtmiştir.¹⁹⁴

Çabuk'un göreve geldikten sonra Türkmenlerin durumuyla yakından ilgilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çabuk, Irak'taki gelişmeleri takip etmiş ve Türkmenlerin Irak'taki siyasal süreçte yer almasını sağlamaya çalışmıştır. Örneğin Irak'ta bir yüksek mahkeme kurulmasının gündemde olduğu Aralık 2003'te bir açıklama yapan Çabuk, bu mahkemede ısrarla Türkmen üyelerinde yer almasını talep etmiştir.¹⁹⁵ Öte yandan Çabuk'a yönelik Aralık 2003'te düzenlenen suikast girişimi başarısız olmuştur. El Arabiya televizyonunda katıldığı canlı yayının ardından Firdevs Meydanı'ndan Sadun Caddesi'ndeki aracına ilerleyen Songül Çabuk'a, bir araçtan ateş açılmış; ancak Çabuk, yara alamadan kurtulmuştur.¹⁹⁶

Öte yandan Saddam sonrası dönemde il yönetimleri belirlenmiş ve bu çerçevede Kerkük'te de seçimler yapılmıştır. Ancak seçim, ABD'nin yanlı tavırları sonucunda sıkıntılı geçmiştir. Seçim için kentteki Türkmen, Arap, Kürt ve Asurî grupların her birinden 39, toplam 156 temsilci il meclisinin 24 üyesini, ABD'nin 'bağımsız' delege olarak Kerküklü işadamları ve aşiret liderleri arasından seçtiği 144 temsilci ise ABD güçlerinin onayına sunulacak 12 kişilik 'bağımsız' listeyi belirlemek için sandığa gitmiştir. Her grubu temsilen altışar kişi seçilerek il meclisinin 24 üyesi belirlenmiştir. Bağımsız olarak seçilen 12 adaydan da dönemin ABD güçlerinin komutanı General Reymond Odierno, il yönetimindeki 6 kişilik bağımsız adayı tespit etmiştir. Ancak Türkmenler ve Araplar, ABD'nin bağımsız delegeleri belirleme tarzı, seçilen 144 delegenin büyük çoğunluğunun Kürt olması ve belirlenen 6 bağımsız temsilcinin de 5'inin Kürt olmasına itiraz etmiştir.¹⁹⁷ İtirazlara rağmen Odierno, kararı onaylamış ve ardından belirlenen il yönetiminde vali, vali yardımcılar ve konsey başkanı seçilmiştir. Oluşturulan 30 kişilik il yönetim heyeti Kürt asıllı Aburrahman Mustafa'yı vali olarak seçmiştir. Türkmen vali adayı Mustafa Kemal Yayçılı ise yeterli oyu alamamıştır. Ayrıca meclis başkanı olarak da Mehmet Tahsin Kâhya, vali yardımcılığını ise bir Türkmen ve bir Arap seçilmiştir.¹⁹⁸ Ancak bu durumu Türkmenler ve Araplar protesto etmiştir. Bu süreçte yaşananları, 9 Nisan

¹⁹⁴ <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/07/23/320674.asp>, Erişim: 18 Ocak 2007.

¹⁹⁵ İhlas Haber Ajansı, 18 Aralık 2003.

¹⁹⁶ www.habervitrini.com/haber.asp?id=111005, Erişim: 18 Ocak 2007.

¹⁹⁷ Radikal Gazetesi, "Kerkük'te Seçim Kavgası", 25 Mayıs 2003.

¹⁹⁸ Radikal Gazetesi, "ABD'nin Dediği Oldu", 29 Mayıs 2007.

2003'te Saddam rejiminin devrilmesiyle Kerkük'e ilk giden Türkmenlerden bir olan, ITC'nin ilk Başkanı ve Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene seçimde yaşananlarla ilgili şu saptamaları yapmıştır:¹⁹⁹

“2003'ün başından itibaren Kerkük'te bir idare yoktu. Tamamen Kürtler ve Amerikalıların eline geçti. Koalisyon güçleri Kerkük'ün sıkıntılarını dinlemek için Kerkük valiliğini bir büro olarak kullandı. O dönem içerisinde IKDP, IKYB'nin kendilerine göre tayin ettikleri Kerkük sorumlusu adı altında Kerkük valileri seçtiler ve bunların yanında beraber çalıştıkları komisyon oluşturdular. Buna Türkmenler ve Araplar itiraz etmeye başlayınca ve diğer vilayetler için de Bremer tarafından karar alınınca geçici il yönetimleri oluşturma kararı çıktı. İl yönetimlerini aslen nüfus durumuna göre belirlediler. Ancak Kerkük'teki durum farklıydı. Burada etnik duruma göre belirlendi. Kerkük'te yaşayan her gruptan 6 temsilcinin geçici yönetimde yer alması kararlaştırıldı. İl yönetimine seçilen Türkmenler arasında Ali Mehdi, Yunus Bayraktar, Tahsin Kahya, Hıdır Kahya ve Jale Neftçi yer aldı.

30 Ocak seçimlerine kadar bu böyle çalıştı. Bu meclis il müdürlerini atadı. Kerkük'teki 24 il genel müdürlüğünden Türkmenlere 3 müdürlük verdiler. Eğitim, tarım ve iskân. Ama fiili olarak eğitim müdürlüğü haricinde Türkmenlere görev verilmedi. Kürtler belediyeyi de ele geçirdiler. 2003'ten önce hangi Türkmen idarede yer almışsa veya bir ev almak istediye kendini Arap yazdırmak zorunda kalmıştır.

Türkmenler hukuk, iktisat, mühendislik gibi mesleklere sahipken, Kürtler ve Araplar siyasetçiydi. Ne isteyecekleri hazırды. Türkmenler böyle bir duruma hazırlıklı değildi. Kürtlerin arkasında IKDP ve IKYB gibi iki siyasi güç vardı. Türkmenlerin ise arkalarında kimse yoktu. Destek verecek, mesela danışman gibi bir ekipleri yoktu. Bu nedenle kopuk çalıştılar. İl yönetiminde ağırlıklı olarak mülk ve topraklarla ilgili kararlar alındı.”

Bu arada 13 Ağustos 2003 tarihinde Irak Savaşından beri kapalı olan Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı açılmıştır. Ancak bu boru hattı açıldıktan 2 gün sonra

¹⁹⁹ Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene ile yapılan mülakat, 15 Temmuz 2007.

yaşanan patlama nedeniyle yeniden kapanmıştır. Dönemin Irak Petrol Bakanı Tamer Garban, Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'nda meydana gelen patlama ve yangının çok büyük bir ihtimalle bombalı sabotaj sonucu olduğunu açıklamıştır. Bu olaydan bir gün sonra aynı hat üzerinde ikinci bir yangın daha çıkmış; ancak yangın'ın nedeni anlaşılamamıştır.²⁰⁰

Bazı raporlarda Irak'ın genelinde olduğu gibi, Kerkük'te etnik şiddetin çok fazla yaşanmadığı ifade edilse de Kürt grupların, kentte yaşayan diğer etnik gruplara baskı yaptıkları kabul edilmektedir.²⁰¹

2003 yılının yaz aylarında Irak'ın kuzeyinde bir yandan siyasi baskıyı artıran Kürtler guruplar, bir yandan da şiddet eylemlerine başvurmaya başlamışlardır. Kerkük'e 72 km mesafedeki Tuzhurmatu'da Kürt gruplar ve Türkmenler arasında gerginlik artmış ve bir olayla doruğa çıkmıştır. 21 Ağustos 2003 tarihinde silahlı peşmergeler, Türkmenler için önemli sayılan İmam Musa Ali Türbesi'ni yıkmış ve bunun üzerine Türkmenler de 22 Ağustos 2003 günü Cuma namazı çıkışında protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Yaklaşık 250 kişilik grup sloganlar atarak kasaba içinde yürüyüşe geçince, Talabani'ye bağlı peşmergeler otomatik tüfeklerle üzerlerine ateş açmış ve Remzi Marufoğlu, Hüseyin Abbas, Ahmet Hüseyin Bayatlı, Eşref Mushar, Muhammet Haşim ve Çetin Abidin Çayır ile bir kişiyi daha öldürmüş, 12 Türkmen'i de yaralamıştır.²⁰² Ertesi gün devam eden protesto gösterilerine yine kan karışmış ve polis kıyafeti giymiş IKYB'ye bağlı peşmergeler 3 Türkmen'i öldürmüştür.²⁰³ 24 Ağustos 2003'te ise Amerikan askerleri ITC bürosuna baskın düzenlemiş ve bazı silahlara el koymuştur. Bu olaylar Irak'ta karmaşık sorunlarla uğraşan ABD'yi iyice telaşlandırmış ve Kürt gruplar ile Türkmenler arasında "*Huzur Toplantısı*" yapılmasına karar verilmiştir. 26 Ağustos 2003'te yapılan bu toplantıya IKYB ve ITC temsilcileri ile Kerkük Valisi Abdulrahman Mustafa (Kürt) ve ABD'li yetkililer katılmıştır.²⁰⁴ Toplantıya ITC adına Sadettin Ergeç ve Mustafa Kemal Yayçılı,

²⁰⁰ <http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/almanak2003/index.asp?kategori=ekonomi&Ay=8>, Erişim: 18 Ocak 2007.

²⁰¹ INTERNATIONAL CRISIS GROUP, "Iraq and the Kurds: The Brewing Battle over Kirkuk", Middle East Report N°56, 18 July 2006, (INTERNATIONAL CRISIS GROUP bundan sonraki dipnotlarda "ICG" olarak kısaltılmıştır.).

²⁰² Şeyhmus ÇAKAN, "Peşmerge Katliamı", Milliyet Gazetesi, 23 Ağustos 2003.

²⁰³ Zeynep TUĞRUL, "Kerkük'te Korkulan Oldu", Sabah Gazetesi, 24 Ağustos 2003.

²⁰⁴ Radikal Gazetesi, "Kerkük Huzur Arıyor", 27 Ağustos 2003.

Türkmen Vefa Hareketinden ise Feryad Ömer iştirak etmiştir. Toplantıda 6 maddelik bir anlaşma imzalandığı açıklanmıştır. Bu maddeler şu şekilde belirtilmiştir.²⁰⁵

- 1- Her iki parti, Kerkük ve Tuzhurmatu'da meydana gelen olayları kınamıştır.
- 2- Olayları araştırmak, sorumlularını bulmak ve mahkemeye çıkarmak için yeni bir komite kurulması,
- 3- Her iki parti'nin de Arap, Kürt, Türkmen, Asuri ile diğer gruplara, Irak'ta barış ve kardeşçe yaşamak için çağrıda bulunması,
- 4- Yaralılara ve şehit ailelerine maddi ve manevi destek yapılması,
- 5- Her türlü problemi anında çözebilmek amacıyla yeni bir komite kurulması ve bu komite için bir "çözüm odası"nın açılması,
- 6- İlişkileri korumak, politik, sosyal ve ulusal konuları görüşebilmek için bu tip toplantıların düzenli olarak yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu olayların yaşandığı dönemde Irak'ta bulunan AK Parti milletvekilleri Turhan Çömez ve Cevdet Erdöl, aynı gün Kerkük'te ITC'yi ziyaret etmiş ve Kerkük Valisi Abdulrahman Mustafa ile görüşmüştür. Valiye, Türkiye'nin hassasiyetini ileten vekiller, Türk Kızılayı'yla birlikte bir Türkmen ve bir Kürt ailesini ziyaret edip gıda yardımı yapmıştır.²⁰⁶

Her ne kadar Türkmenler ve Kürt liderler anlaşmış olsa da Kerkük'teki gerilim devam etmiştir. Kentte ABD'nin işgalinden beri her köşede Kürt bayraklarıyla karşılaşan Türkmenler ve Araplar bayrakların kaldırılması için çalışmalar yapmış ve bu çalışmaların bir sonucu olarak Kerkük İl Meclisi, sokaklara asılan Kürt bayraklarının indirilmesini kararlaştırmıştır. Bu olay üzerine, Kerkük'e ait yeni bayrağın belirlenmesi için 20 ressama sipariş verdiklerini açıklayan Meclis Başkanı Tahsin Kâhya, 6 Türkmen, 6 Kürt, 6 Asurî, 6 Şii ve 6 bağımsız üyeden oluşan meclisin birini seçeceğini ve bunun Kerkük bayrağı olarak asılacağını ifade etmiştir. Ancak 9 Eylül 2003 tarihinde bayrakları indiren ABD askerlerini taşta tutan Kürtler, Şorca semtinde yollara barikat kurup lastik yakmış ve Rahimava semtinde ellerinde Kürt bayraklarıyla yürümüştür. Bu duruma müdahale eden ABD'nin Kerkük'ten

²⁰⁵ Anadolu Ajansı, 27 Ağustos 2003.

²⁰⁶ Radikal Gazetesi, "Kerkük Huzur Arıyor", 27 Ağustos 2003.

sorumlu komutanı Albay Bill Mayville ise sadece Irak bayrağının asılmasına izin vereceklerini açıklamıştır.²⁰⁷

Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle birlikte, Irak'ta her alanda köklü değişiklikler olduğu gibi siyasette de değişimler olmuştur. Irak'ta Saddam Hüseyin'e muhalif gruplar yeniden bir yapılanma sürecine girmiş ve ITC de bu akıma ayak uydurmuştur. ITC 12-15 Eylül 2003 tarihler arasında 3. kurultayını gerçekleştirmiştir. Kerkük'te düzenlenen 500 delegenin katıldığı kurultayda, ITC'nin Bağdat Sorumlusu Faruk Abdullah Abdurrahman 264 oy alırken diğer aday ITC'nin Kerkük Sorumlusu Sadettin Ergeç ise 202 oy almıştır. Böylece ITC'nin yeni lider Faruk Abdullah Abdurrahman olmuştur. 2003 yılının Eylül ayında bölgede bulunan ve dönemin ITC Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Dr. Mustafa Ziya kurultayı şöyle anlatmıştır.²⁰⁸

“ITC'nin ana tüzüğüne göre kurultaylar 3 yılda bir yapılır ve üç gün sürer. 1995 yılında kurulan ITC, 1997 ve 2000 yıllarında birer kurultay düzenlemiştir. Bu da diğer iki kurultay gibi ITC için olağan bir kurultaydı. Ancak önemli bir noktayı burada söylemekte yarar var. Daha önceki kurultaylara Saddam Hüseyin'in kontrolündeki bölgelerden Türkmenler katılmıyordu. Bu kurultaya Irak'ın her bölgesinden katılım sağlandı. Üç ayda bir toplanan Türkmen Şurası (şimdi 71 üyeli Türkmen Meclisi) süresi geldiğinde kurultayın toplanmasını ister. Her kurultayda Türkmen Şurası yeniden seçilir ve Şura'da ilk toplantısında ITC'nin yürütme kurlunu seçer. Üçüncü Kurultay toplanmadan önce güvenliğin sağlanması için ABD'lilerle 3 defa toplantı yaptık. Önce ABD'liler güvenliğimizi sağlayamayacaklarını söylediler. Hatta ben ciddi bir şekilde ABD'li yetkililerle tartıştım. 'Siz sağlayamıyorsanız; biz sağlarız', dedim; ama kabul etmediler ve sonunda güvenliği sağlamaya ikna oldular. Havadan helikopterle bile koruma sağladılar. O dönemde Türkmenler için önemli kararlar alındı. Öncelikle Cephe başkanlığına Faruk Abdullah Abdurrahman getirildi. Sadettin Ergeç'de Türkmen Şurası başkanlığına seçildi. Bence bu kurultayda alınan en önemli karar ITC Merkezi'nin Erbil'den Kerkük'e taşınması olmuştur. Bu

²⁰⁷ Radikal Gazetesi, “Kerkük'te Bayrak Gerilimi”, 10 Eylül 2003.

²⁰⁸ ITC Uluslararası İlişkiler Eski Sorumlusu Global Strateji Enstitüsü Akademik Danışmanı Dr. Mustafa Ziya ile 20 Ocak 2007 tarihinde yapılan mülakat.

kararın şimdi hatalı olduğunu görüyoruz. Aslında ben de o dönemde bu kararın arkasında durmuş, hatta savunmuştum. Ancak merkezin Kerkük'e taşınmasıyla birlikte hem Erbil'i kaybetmiş olduk hem de Bağdat'ta etkili olamadık. Oradaki gelişmelerden uzak kaldık. Bu kurultayda alınan diğer bir önemli karar ise tüm eski yöneticilerin görevlerini bırakması oldu. Bu yöneticilerin yerine gelen yeni yöneticiler halk tarafından tanınmıyordu. İşte bu da siyasi geriliği getirdi. Çünkü halk yıllardır aynı kişileri gördü, onlara güvendi."

Irak'ta Türkmenler siyasi yapılarını yeniden düzenlerken, Kerkük'te de yeniden yapılanma çalışmaları devam etmiştir. Amerikan askeri birliğinin Kerkük'te bulunan basın subayı Binbaşı Douglas Fansat, 2003 Ekiminde verdiği bir demeçte, yakın zamanda Kerkük emniyetinin peşmergelere bırakılacağını, bunun ilk etapta saldırı olan bölgelerden başlayacağını açıklamıştır. Yerel gazetelerden Khabat gazetesine açıklamalarda bulunan Binbaşı, Kerkük'ün güvenliğinin daha tam olarak sağlanmadığını, bu kararı yakın bir zamanda hayata geçireceklerini ifade etmiştir. Amaçlarının Kerkük'ü medeni şehirler seviyesine çıkartmak olduğunu iddia eden Binbaşı Fansat, bunun için de Kerkük halkı ve hükümetle uyum içinde çalıştıklarını belirtmiştir. Peşmergelerin savaş zamanında kendilerine yardım ettiğini ve şimdi de yardım edeceğini, saldırı olan bölgelerde emniyeti onlarla sağlayacaklarını belirten Binbaşı Fansat, Kerkük'te emniyet seviyesini en üst düzeyde tutmalarının sonucunu aldıklarını ve eylem gerçekleştirmeye çalışan eski rejim yanlısı birçok kişinin gözaltına alındığını açıklamıştır.²⁰⁹

Irak'ın kuzeyindeki iki büyük Kürt partisi olan IKYB ile IKDP'nin ortak hükümet kurma planlarını ilan etmelerinin bir gün sonrasında, 22 Aralık 2003'te, Kerkük'te gösteri yapan binlerce Kürt, petrol zengini kentin Kürtler için oluşturulacak özerk bölgeye dâhil edilmesini istemiştir. 22 Aralık'ta Kürtlerin, olası federasyona petrol zengini Kerkük'ün de dâhil edilmesi talebiyle yaptığı gösterilerin ardından 31 Aralık 2003 tarihinde de Türkmen ve Araplar, karşı gösteri düzenlemiştir. Polis Akademisi'nin önünde toplanan yaklaşık 4 bin kişi, 'Kerkük, Irak şehridir', 'Federasyona hayır' sloganları atmıştır. Göstericiler, valiliğe doğru

²⁰⁹ <http://www.gazeten.com/2003/10/>, Erişim: 15 Aralık 2006.

yürüyünce ABD askerleri önlerine barikat kurmuştur. Görgü tanıklarına göre Kürt polisi, Kerkük Polis Şefi Salim Taha'ya göre de IKYB peşmergeleri halka ateş açmıştır. Dönemin ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman ise olaydan sonra yaptığı açıklama, Kerkük'te durumun çok gergin olduğunu belirterek, Irak'ın bütünlüğü için uluslararası girişimde bulunulması çağrısı yapmıştır. Abdurrahman, Talabani'ye bağlı peşmergelerin göstericilerin üzerine ateş açıp yürüyüşü dağıttığını ve 8 ölü, 25 ile 30 arasında yaralı bulunduğunu açıklamıştır.²¹⁰

1 Ocak 2004'te Kerkük'te devam eden gerilimin azaltılması amacıyla Türkmen, Kürt ve Arapların katılımıyla Kerkük'te bir toplantı düzenlenmiştir.²¹¹ Ancak ertesi gün Kerkük, Türkmen, Arap ve Kürtler arasında Irak'ın istikrarını etkileyecek kanlı çatışmalara sahne olmuş ve Kerkük'ü kendi bölgelerine bağlamak isteyen Kürt grupların bu hedefini protesto etmek amacıyla Türkmenler ve Araplar Kerkük'te gösteri düzenlemişlerdir. Aynı gün ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman yaptığı açıklamada, Irak'ın bütünlüğüne vurgu yaparak, federatif devletin Irak'ın bütünlüğünü böleceğini dile getirmiştir.²¹²

Irak Geçici Yönetim Konseyi'ndeki tek Türkmen üye Songül Çabuk 8 Ocak 2004'te Kerkük'ün askerlerden arındırılmasını talep etmiş ve Kürtlerin özerklik planlarında diretmeleri durumunda, bir "Irak Türkmenistan'ı" ilan edebileceklerini ifade etmiştir.²¹³

Kerkük'te bu tartışmalar devam ederken, kente yönelik yoğun Kürt göçü birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Kerkük'te yaşanan en büyük sorunlardan birisi de mülk sorunu olmuştur. Saddam döneminde uygulanan Araplaştırma politikası sonucunda Irak'ın tüm kentlerinde olduğu gibi Kerkük'ten de çok sayıda insan zorla göç ettirilmiştir. Ancak 2003 Nisanı'nda Saddam rejiminin yıkılmasıyla yerlerinden olmuş birçok insan yerlerine geri dönme imkânı bulmuştur. Ancak yaklaşık bir kuşak boyunca el değiştiren mallar, geri dönen ve o bölgeden yaşayan insanlar arasından sorunlara neden olmuştur. Bu yüzden bu konulara bir çözüm bulmak amacıyla Koalisyon Geçici Yönetimi tarafından, 2004'ün Ocak

²¹⁰ Radikal Gazetesi, "Kerkük'te Silah Sesleri", 1 Ocak 2004.

²¹¹ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, "Bölgeler ve Olaylar-Ortadoğu", C. 4., Sa. 47, (Mart 2004), s.100.

²¹² STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, "Bölgeler ve Olaylar-Ortadoğu", C. 4, Sa. 46, (Şubat 2004), s.103.

²¹³ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, "Bölgeler ve Olaylar-Ortadoğu", C. 4., Sa. 47, (Mart 2004), s.100.

ayında Irak Mülk Hakları Komisyonu kurulmuştur. Bu Komisyon'la, mallarına el konulmuş kişilere bunların geri verilmesi ve çatışan iddialara çözüm bulunması amaçlanmıştır.²¹⁴

Kerkük'teki siyasi sorunlar çözülmeye çalışılırken, şiddet de her yönüyle devam etmiştir. 2004 yılının Ocak ayında Kerkük'teki saldırıda ITC Bölge Sorumlusu Mehdi Hüseyin Türkmen öldürülmüş, aynı partiden Hüseyin Abbas da yaralanmıştır. Saldırganların, Türkmen yetkililerin bulunduğu araca kendi bindikleri otomobillerinden ateş açtıkları öğrenilmiştir.²¹⁵ Şubat ayında ise Kerkük'te bir karakola yapılan bombalı intihar saldırısında ise en az 10 kişi ölmüş, 45 kişi de yaralanmıştır. Meydana gelen intihar saldırısında ölenlerin çoğunun, emniyet görevlisi olduğu bildirilmiştir.²¹⁶ Öte yandan Kerkük'te Kürtlerin, Irak Geçici İdare Yasası'nın imzalamasını havaya ateş açarak kutladıkları sırada üç kişi ölmüştür.²¹⁷

Irak Geçici İdare Yasası açıklandıktan sonra, Yönetim Konseyi'ni haklarını inkâr etmekle suçlayan Türkmenler, anayasada üçüncü etnik grup olarak tanınmak istemiş ve ITC öncülüğünde 20 bin (bazı kaynaklara göre 4 bin)²¹⁸ kadar Türkmen, 25 Şubat 2004 tarihinde başkent Bağdat'ta gösteri düzenlemiştir.²¹⁹ Bağdat'ta Amerikan yönetiminin merkezi önünde yapılan protesto gösterisinde 30 kadar Türkmen de kendilerini zincire vurmuş ve koli bantlarıyla bağlamıştır. Daha fazla siyasi hak isteyen Türkmenler, Kerkük'te genel grev başlatmıştır. Milli Türkmen Hareketi tarafından dağıtılan bildiriye, "*Vatandaşları, haklarımızın tanınması için Bağdat'ta yapılan gösterilerin desteklenmesi amacıyla bugünden itibaren genel grev yapmaya çağırıyoruz*", denilmiştir. Çağrıya uyan Kerküklü Türkmenler, dükkân ve lokantalarını kapatmış, kentteki polis gücünün yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan Türkmen polisleri de iş bırakmıştır.²²⁰ ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman yaptığı konuşmada, "*Devlet kurumlarından dışlanmış bulunuyoruz. Irak Geçici Yönetim Konseyi'nde daha fazla temsil edilmeliyiz, siyasi ve kültürel haklarımız anayasada yer almalı*", ifadesinde bulunmuştur.²²¹

²¹⁴ ICG, "Iraq and the Kurds...", s. 14.

²¹⁵ Voanews, "Irak'ta Yeni Saldırı", 31 Ocak 2004.

²¹⁶ Voanews, "Kerkük'te Karakola İntihar Saldırısı: 10 Ölü", 23 Şubat 2004.

²¹⁷ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-03/a-2004-03-09-7-1.cfm>, Erişim: 18 Aralık 2006.

²¹⁸ Milliyet Gazetesi, "Binlerce Türkmen Bağdat'ta yürüdü", 26 Şubat 2004.

²¹⁹ Türkiye Gazetesi, "Var Olmaya Çalışıyoruz", 29 Şubat 2004.

²²⁰ Hürriyet Gazetesi, "Türkmenlerden Anayasa Protestosu", 28 Şubat 2004.

²²¹ Milliyet Gazetesi, "Binlerce Türkmen Bağdat'ta yürüdü", 26 Şubat 2004.

Irak Geçici İdare Yasası çıktıktan sonra Kerkük'te çıkan olaylar artarak devam etmiştir. 1 Mart 2004'te kentte çıkan olaylarda Kürt gruplar, Türkmenlerin sahip oldukları dükkânlara saldırarak bilgisayarlara, mobilyalara zarar vermiş, Türkmen ve Irak bayraklarını yırtmış ve yakmışlardır. Ayrıca kentte yer yer iki kesim arasında sokak çatışmaları çıkmıştır. 14 Mart 2004'te ise Türkmenlere yönelik saldırılara bir yenisi daha eklenmiştir. ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın konvoyuna suikast girişiminde bulunulmuş; Türkmen lider olaydan sağ kurtulmuştur. Cephe kaynaklarının açıkladığı bilgiye göre, saldırının, Bağdat'tan Kerkük'e giden 3 araçtan oluşan konvoyun, Bakuba'ya bağlı Halis bölgesinden geçerken, yola döşenen uzaktan kumandalı mayınların patlatılmasıyla gerçekleştiği belirtilmiştir. Saldırıdan Abdurrahman'ın da bulunduğu ilk araç hasar görmeden kurtulurken, konvoydaki diğer iki araçta bulunan iki koruma yaralanmıştır.²²² Bu olaydan iki ay sonra 14 Mayıs 2004 tarihinde Türkmenler, kendileri için önemli olan bir lideri tartışmalı olduğu iddia edilen bir kaza sonucu kaybetmiştir. Mustafa Kemal Yayçılı ve şoförü, Selahattin'e bağlı Türkmenlerin yaşadığı bir ilçe olan Tuzhurmatu'da trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Yayçılı ile birlikte aynı arabada olan ve kazada ağır yaralanan ITC Kerkük Musalla Bölge Sorumlusu Necmettin Kasapoğlu Yeniçağ gazetesine verdiği demeçte, bu olayın bir kaza olmadığını, planlanmış bir olay olduğunu ifade etmiştir. Olayda Yayçılı'nın nasıl öldüğünü hiç hatırlamadığını söyleyen Kasapoğlu, olay sonrası arabanın hurda hâline geldiğini belirtmiştir. Yalnız olaydan önce ABD'lilerin yolları kapattığını söyleyen Kasapoğlu, kaza anında helikopterlerin geldiğini, on dakika sonra da havalanıp gittiğini ve buna bir anlam vermekte zorlandığını dile getirmiştir. Kasapoğlu, bu kazada İsrail istihbarat servisi MOSSAD'ın parmağı olabileceğini iddia etmiştir.²²³

Yayçılı'nın öldürülmesi ile ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'a yapılan saldırı arasında geçen süre içerisinde Türkmen liderlere yönelik çok sayıda olay gerçekleşmiş, bazı liderler trafik kazalarında yaşamlarını yitirirken, bazıları da silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Bu olayların, Irak Geçici İdare Yasası ilan edildikten sonra Türkmenlerin protestolarının ardından yaşanmış olması, Türkmenlere karşı yürütülen bilinçli bir politika ürünü mü sorusunu akıllara getirmiştir. Mart-Mayıs 2004 tarihleri arasında 10'dan fazla Türkmen lider

²²² <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2004/03/14/427353.asp>, Erişim: 18 Aralık 2006.

²²³ <http://www.acikistihbarat.com/Haberler.asp?haber=2075>, Erişim: 15 Aralık 2006.

öldürülmüş veya yaralanmıştır. Irak Milli Türkmen Partisi Merkez Karar ve Yürütme Kurulu Üyesi Şuayip Kaplan, ITC Telafer Sorumlusu İhsan Abdullah, ITC Musul Sorumlusu Ferik Said, Yardımcısı Ahmet Arafat ve Askeri Sorumlu Azad Kasapoğlu ile Yayçılı'nın yardımcısı Fazıl Namık Mehdi trafik kazasında hayatını kaybetmiş, Türkmen İslami Hareketi Başkan Yardımcısı Salih Sönmez ise trafik kazasında ağır yaralanmıştır. Irak Milli Türkmen Partisi Tuzhurmatu İlçe Başkanı Hüseyin Malullah, Altinköprü gazetesi sahibi ve başyazarı Ali Ekrem, Musul Türkmen hareketi önderlerinden Yasin Abid ve Musul Vali Yardımcısı İbrahim Arafat'ın danışmanı Abdullah Arafat da silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.²²⁴

2.2. Irak Geçici İdare Yasası'nda Türkmenlerin Durumu ve Kerkük

Geçiş dönemi için hazırlanan Irak yasasının amaçları arasında, Irak halkının hukukun üstünlüğü çerçevesinde yönetilen özgür bir halk olarak mevcudiyetini sürdürmeye kararlı olduğu ve Irak halkının, Irak'ın özelliklerini belirleyerek ırkçı, mezhepçi politikaların ya da uygulamaların etkilerini silmek amacıyla bir kardeşlik ve dayanışma ruhu içerisinde vatanlarını koruma gayreti içerisinde bulunduğu ifade edilmiştir.

Irak Geçici İdare Yasası'nın çeşitli maddelerinde Türkmenler ve haklarına yer verilmiştir. Irak Geçici İdare Yasası'nda Türkmenlere, daha önceki anayasalarda bulunmayan bazı haklar tanınmıştır. Ancak bu haklar yeterli olmamakla beraber, Irak Geçici İdare Yasası'nın Türkmenlerin aleyhine işlediği söylenebilir. Türkmenlerin Irak'ta üçüncü asli unsur olması gerektiği sözde kalmış ve Türkmenlerin taleplerine cevap verilmemiştir.²²⁵

Irak Geçici İdare Yasası'nın 7. maddesinin B bendinde, *“Irak birçok değişik milletin yaşadığı bir ülke olup, Irak'taki Arap halkı da Arap ulusunun ayrılmaz bir parçasını teşkil etmektedir”*, ifadesi yer almaktadır.

Bu madde ile 1958 ve diğer çıkarılmış anayasalarda bulunan *“Irak halkı Arap ve Kürtlerden oluşur”* ibaresi değiştirilmiş ve yerine *“Irak birçok milletin yaşadığı bir ülkedir”*, ibaresine yer verilerek Türkmenler ve diğer grupların varlığı kabul edilmiştir.

²²⁴ <http://www.doguturkistan.net/modules.php?name=News&file=article&sid=1669>, Erişim: 15 Aralık 2006.

²²⁵ HASAN, “Türkiye'nin Türkmen Politikası...”, s. 41.

Irak Geçici İdare Yasası'nın 9. maddesine göre de, “Arapça ve Kürtçe, Irk'taki resmi dili oluşturmaktadır. Bunun yanında Iraklıların çocuklarına devlete ait eğitim kurumlarında eğitim alanında belirlenmiş ilkeler doğrultusunda Türkmençe, Süryanice ya da Ermenice gibi kendi anadillerinde ya da özel eğitim kurumlarında tercih edecekleri diğer herhangi bir dilde eğitim verme hakları garanti altına alınacaktır. “Resmi dil” ifadesinin kapsamı ile bu madde hükümlerinin uygulanma şekli yasa ile belirlenecek olup;

1. Resmi gazetenin iki dilde yayınlanması;
2. Ulusal Meclis, Bakanlar Konseyi, mahkemeler ve resmi konferanslar gibi resmi ortamlardaki konuşma ve ifadelerde iki dilden herhangi birisinin kullanılması;
3. Resmi belgelerin ve yazışmaların iki dilden birinde yayınlanması ve dikkate alınması;
4. Eğitim alanında belirlenen ilkeler doğrultusunda iki dilde eğitim verecek okulların açılması;
5. Diğer her türlü ortamdaki iki dilin de, eşitlik ilkesine dayalı olarak kullanılması (örneğin paralarda, pasaportlarda, pullarda);
6. ‘Kürdistan’ bölgesindeki federal kurum ve kuruluşlarda her iki dilin de kullanılması”, öngörülmüştür.

Bu madde ile Türkmenlere, çocuklarını devlete ait kurumlarda kendi anadilleriyle eğitim verme hakkı tanınmış ve garanti altına alınmıştır. Ancak Irak Geçici İdare Yasası'nda ana dil olarak “Türkçe dili” değil, “Türkmençe dili” ifadesinin yer alması dikkat çekmektedir.

Irak Geçici İdare Yasası'nın 12. maddesine göre, “tüm Iraklılar cinsiyet, mezhep, fikir, inanç, milliyet, din ya da menşe özelliklerine bakılmaksızın, sahip oldukları haklar itibariyle yasalar önünde eşittirler. Herhangi bir Irak vatandaşına karşı cinsiyeti, milliyeti, dini ya da menşei nedeni ile ayrımcılık uygulamak yasaktır. Her birey, yaşama, özgür olma ve güvenliğini sağlama hakkına sahiptir. Yasal prosedür gereği olmadıkça hiç kimsenin canı veya özgürlüğü elinden alınamaz. Herkes, mahkemeler önünde eşittir.”

Bu maddeden yola çıkarak, herkesin ayırım gözetilmeksizin yasalar önünde eşit olduğunu değerlendirmek mümkündür. Böylece Türkmenlerin geçmiş dönemde yaşadıkları ayrımcılığı bir daha yaşamayacaklarının ifade edildiği söylenebilir.

Ancak geçmiş dönemler de Türkmenlere resmi olarak bazı haklar tanınmış olsa da, fiiliyatta uygulanmadığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Irak Geçici İdare Yasası'nın 30. maddesinin C bendine göre de, "*Ulusal Meclis, bir seçim kanunu ile siyasi partiler kanununa uygun şekilde seçimle oluşturulması ve seçim kanununda, kadın üyelerin Ulusal Meclis üyelerinin en az dörtte birini oluşturmaları ve Türkmenler, Keldani-Asurîler ve diğerleri olmak üzere Irak'ta yaşayan tüm topluluklar içerisinde kadınların adil şekilde temsil edilmeleri*" öngörülmüştür.

Bu madde parlamento seçimleri ile ilgili olup, tüm grupların adaletli bir şekilde temsil edileceğini ifade etmektedir. Bu madde Türkmenlere parlamentoda yer alma hakkı sağlamıştır. Ayrıca Irak Geçici İdare Yasası'nın 53. maddesinde *Türkmenler, Keldani-Asurîler ve diğer tüm vatandaşların idari, kültürel ve siyasi hakları garanti alınmaktadır.*

Irak Geçici İdare Yasası'nda Türkmenler ve Kerkük'le ilgili önemli bir madde yer almış ve bu madde ile geçmiş dönemdeki haksızlıklar giderilmeye çalışılmıştır. Irak Geçici İdare Yasası'nda yer alan 58. maddede, "*Kerkük'ten zorla göç ettirilmiş kişilerin yerlerine başka kişiler yerleştirilerek ortaya çıkmış adaletsizliklerin onarılması için acilen harekete geçilmesi gerektiği belirtilerek, milliyet özelliklerinde değişiklik yapılmış kişilerle ilgili olarak Irak Geçiş Dönemi Hükümetinin, bu konuda çıkarılmış bulunan tüm kararnameleri iptal etmesi ve bu uygulamadan etkilenmiş olan kişilerin hiçbir baskı ve zorlama altında olmaksızın kendi milli kimliklerini ve etnik özelliklerini serbestçe belirlemelerini sağlaması*" öngörülmüştür.

Saddam rejiminin son yıllarında özellikle Türkmenlere yönelik olarak "milliyet düzeltme" uygulaması yapılmıştır. Buradaki amaç, Türkmen kimliğini değiştirmek ve zorla Arap kimliğine geçirmek olmuştur. Bu uygulamanın sonucunda bazı Türkmenler devlete dilekçe vererek kendilerin Arap olarak yazdırdıkları bilinmektedir. Bu konuda çıkarılan tüm kararname ve uygulamaların iptali için madde 58-4 doğrultusunda hükümete direktif verilmiştir.

Irak Geçici İdare Yasası'nda yer alan 58. maddenin C bendine göre, "*Kerkük dâhil olmak üzere ihtilaflı topraklar için kalıcı çözümün getirilmesi, bu tedbirlerin tamamlanmasına, adil ve şeffaf bir nüfus sayımının gerçekleştirilmesine ve kalıcı anayasanın onaylanmasına kadar ertelenmesi* öngörülmüştür. *Getirilecek çözümün,*

adalet ilkesi ile uyum içerisinde olacağı ve söz konusu bölgede yaşayan halkın istekleri göz önüne alınarak belirleneceği”, belirtilmiştir.

Bu madde ile Kerkük’ün ve diğer ihtilafli bölgelerin geleceği kalıcı anayasaya bırakılmıştır. Ancak her ne kadar Kerkük’ün geleceğinin ileri bir zamanda çözülmesi öngörülse de, Irak Geçici İdare Yasası’nda çelişkili bir hüküm yer almaktadır. Buna göre Irak Geçici İdare Yasası’nın 53. maddesinde “*Kürdistan Bölgesel Hükümeti’nin sınırları belirlenmiş ve Kerkük’te bulunan bazı topraklar da bu yönetime bırakılmıştır. Ayrıca Kerkük’ün bir kısım toprağı Irak’ın kuzeyindeki yönetime bırakılırken, Kerkük ve Bağdat hariç olmak üzere Irak’ın kuzeyindeki yönetimin idari sınırları dışında bulunan ve sayıları üçü aşmayan vilayetler grubunun kendi aralarında bir bölge teşkil edebileceği, belirtilmiştir.*”

Bu maddelerin Irak’ın geleceğine ilişkin önemli ifadeler içerdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Kerkük ve diğer ihtilafli bölgelerin, Irak’ta yaşanan yoğun çatışmaları daha da derinleştireceği dünyanın önde gelen kuruluşları tarafından sıkça ortaya konmaktadır.²²⁶ Kerkük’teki nüfus dağılımına bakıldığında, Irak’taki her kesimden bir parçanın kentte yaşaması, burada çıkabilecek bir çatışmanın Irak’ın diğer bölgelerine yayılmasını tetikleyebilecek, zaten zor durumda olan Irak’ı bir iç savaşa sürükleyebilecektir. Ayrıca Kerkük’ün sahip olduğu petrol rezervleri düşünüldüğünde, bu kentin Irak için önemi daha da artmaktadır.

Irak Geçici İdare Yasası’nda “azınlık” kelimesine yer verilmemiş ve Türkmenlere böyle bir tanımlama yapılmamıştır. Irak Geçici İdare Yasası’nda Türkmenler lehine işleyen bir diğer konu peşmergelerin milis kuvvetler olarak varlığını sürdürmesidir.²²⁷ Her ne kadar Irak Geçici İdare Yasası’nda önemli maddeler yer alsa da, bu kanun kalıcı anayasanın oluşturulmasından sonra geçerliliğini yitirmiştir. Zaten bu yasanın asıl amacı çıkarılacak kalıcı anayasaya temel oluşturmaktır.

²²⁶ ICG, “Iraq and the Kurds...”, 18 July 2006.

²²⁷ HASAN, “Türkiye’nin Türkmen Politikası...”, s. 41.

3. BÖLÜM: IRAK'TA DEMOKRASİ PROVALARI

3.1. 30 Ocak 2005 Irak Seçimleri

Irak seçimlerinin zamanı, milletvekili sayısı ve görevleri, Irak Geçici İdare Yasası'nın 30 ile 31. maddesi gereğince belirlenmiştir. Irak Geçici İdare Yasası'nın 30. maddesine göre Irak'ta seçimlerin en geç 30 Ocak 2005 tarihinde yapılması öngörülmüştür. Aynı maddede Irak için yeni bir seçim kanunu çıkarılması ve seçimlerin bu doğrultuda yapılması planlanmıştır. Irak Geçici İdare Yasası'nın 31. maddesinde ise bir seçimle işbaşına getirilmesi düşünülen Irak Ulusal Meclisi'nin 275 üyeye sahip olacağı ve üyelerin Baas Partisi'nde üst düzey görevde bulunmamış olması gerektiği de belirtilmiştir. Irak'ta genel seçimlerle birlikte yerel seçimlerin de yapılması planlanmıştır.

Bu belirtilen maddeler ışığında Irak'ta yaşayan tüm gruplar seçim çalışmalarına başlamıştır. Ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ını oluşturan Şiiilerin en büyük lideri Ayetullah Ali Sistani'nin çağrısı üzerine aralarında Abdülaziz El-Hekim'in lideri olduğu Irak İslam Yüksek Konseyi (SCIRI), Ahmet Çelebi'nin başkanlığındaki Irak Ulusal Kongresi, İslami Dava Partisi Irak Teşkilatı, İslami Dava Partisi, Fazilet Partisi, Türkmen İslami Birliği ve İslami Hareket Örgütü'nün de yer aldığı 23 siyasi parti, "Birleşik Irak İttifakı" şemsiyesi altında bir araya gelmiştir. Türkmen, Yezidi ve Kürt grupların da yer aldığı Şii koalisyonu, 228 adayın bulunduğu tek listeye seçime katılma kararı almıştır.²²⁸ Şiiilerin etkili liderlerinden Mukteda El-Sadr ise seçime girmeme kararı almıştır.²²⁹ Kürt gruplar da seçime girmek için ortak bir liste konusunda anlaşmışlardır. Kürt Listesi'nde çoğu IKDP ve IKYB'den olmak üzere 165 adayın seçime katılması planlanmıştır. Ayrıca Kürt Listesi'nde Irak Kürdistan İslami Birliği ve 8 parti daha yer almıştır.²³⁰ Şii ve Sünniler arasında karma bir yapıya sahip olan Başbakan İyad Allavi'nin liderliğindeki Irak Ulusal Listesi 233 adayla seçime girmeye karar vermiştir. Bu liste Allavi ile başka 5 laik parti ve 1 bağımsız adaydan oluşmuştur. Eski Geçici Konseyi üyesi Yonadem Kenna'nın liderlik ettiği Rafideyn Listesi ise 28 adayla seçime

²²⁸ Radikal Gazetesi, "Şii Gruplar Seçim İçin Tek Ses Oldu", 11 Aralık 2004 ve http://www.sabah.com.tr/ozel/irak835/dosya_838.html, Erişim: 15 Aralık 2006.

²²⁹ Kerim BALCI, "Irak Şiiilerinin Seçim Savaşı", Aksiyon Dergisi, (17 Ocak 2005), <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=19413>, Erişim: 22 Aralık 2006.

²³⁰ Radikal Gazetesi, "İraklılar Yeni Gelecek Arayışında", 31 Ocak 2005.

katılmıştır. Bu ittifakta Asuri Demokratik Hareketi ile Keldani Ulusal Konseyi yer almıştır. Teokratik bir rejimden çekinen laik Iraklılar ile solcuların oluşturduğu, adayları etnik ya da dini bağlara sahip olmayan Halk Birliği, kadınların da yer aldığı 275, Geçici Devlet Başkanı Gazi El Yaver'in lideri olduğu Iraklılar Partisi Sünni ve Şii karışık 80, eski devlet adamı Sünni kökenli Adnan Paçacı'nın da aralarında olduğu Bağımsız Demokratlar Topluluğu 78, Ulusal Demokratik Parti 48 adayla seçimlere girmiştir. Ayrıca seçimlere katılan partiler arasında, Muhsin Abdülhamid liderliğindeki Irak İslami Partisi, Hüseyin El Ciburi liderliğindeki Irak Ulusal Topluluğu, El Şerif Ali Bin Hüseyin liderliğindeki Anayasal Monarşi, Mişan Ciburi liderliğindeki Mutabakat ve Kurtuluş Bloğu da yer almıştır. Irak İslam Partisi dışındaki Sünni gruplar ise seçimleri protesto ederek katılmayacaklarını açıklamışlardır.²³¹

Türkmenler de biri ITC diğeri Türkmen Milliyetçi Hareketi olmak üzere iki listeyle seçimlere girmiştir. ITC ve Irak'taki Türkmen partileri, 30 Ocak 2005 seçimleri öncesinde bir koalisyon oluşturmuş ve çalışmalarını bu şekilde yürütmüştür. Bu doğrultuda Türkmen koalisyonunda;

- Türkmen Meclisi Başkanı
- ITC Yürütme Kurulu Başkanı
- ITC İçerisindeki Partiler
 - a. Türkmeneli Partisi
 - b. Irak Milli Türkmen Partisi
 - c. Türkmen Bağımsızlar Hareketi
 - d. Irak Türkmenleri İslami Hareketi,
- ITC Paralelinde Hareket Eden Partiler
 - a. Adalet ve Kurtuluş Partisi
 - b. Türkmen İslami Birliği
 - c. Türkmen Vefa Hareketi
- Türkmen Aşiretler ve Ayan Birliği, yer almıştır.

Türkmen Koalisyonu'nun adı Irak Türkmenleri Cephesi olarak kararlaştırılmış ve başkanlığına Türkmen Meclisi Başkanı Sadettin Ergeç seçilmiştir.

²³¹ http://www.sabah.com.tr/ozel/irak835/dosya_838.html, Erişim: 15 Aralık 2006.

Türkmen koalisyonundaki tüm partileri Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından tescil edilmiştir. Koalisyon çalışmaları sonucunda 60 kişilik aday listesini oluşturmuş ve 8 Aralık 2004 tarihinde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'na sunulmuştur. Türkmen Meclis Başkanı'nın yer almadığı listenin ilk on sırasında ITC Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman ile parti ve siyasi oluşum başkanları, 11-20. sıralarda Türkmen ileri gelenleri yer almıştır. Türkmen koalisyonunun Kerkük, Bağdat, Diyala, Selahattin, Erbil, Musul ve Kut vilayetlerinde ittifak yapmadan seçime gireceği açıklanmıştır. Duhok, Erbil ve Süleymaniye vilayet meclisi seçimlerine ITC olarak girileceği; ancak "Kürdistan Bölgesi Ulusal Meclisi" seçimlerine katılım olamayacağı açıklanmıştır.

Birleşmiş Milletlerin açıkladığı rakama göre, Irak'ta 14 milyon, Irak dışında ise 1,2 milyon seçmenin oy kullanması öngörülmüştür. İran İslam Cumhuriyeti, Avusturalya, Almanya, İsveç, İtalya, Ürdün, İngiltere, Amerika, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Danimarka, Suriye, Fransa, Kanada ve Hollanda'da ikamet eden Iraklıların seçime katılarak oy kullanabilecekleri açıklanmıştır. Irak seçimleriyle ilgili olarak ön görülen programlar uyarınca oy verme işlemi 540 bölgede 5220 seçim merkezinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır.²³² Her seçim merkezinde oy kullanacak seçmen sayısı 500 olarak belirlenmiştir. Ulusal meclise girmek için yarışan liste sayısı, 75 parti, 9 ittifak ve 27 bağımsız olmak üzere toplam 111 olmuştur. Ulusal Meclis üyeliği için yaklaşık 7700 kişi aday gösterilmiştir. 18 il meclisi için aday sayısı 10 bin 800 olarak açıklanmıştır. Seçim günü 140 bin kişinin görev yapması planlanmıştır. Seçimde, Ulusal Meclis için pembe, il meclisleri için mavi, Kürtlerin "Bölge Parlamentosu" için turkuaz renkte oy pusulaları kullanılmıştır. Seçim için, Kanada ve Avustralya'da 50-60 milyon taklit edilemez oy pusulası ile 90 bin sandık üretilmiştir. Seçimlerde 25 bin gözlemci yer almış, bunlardan 128'i yabancı örgütlerin temsilcileri, diğerleri ise Iraklı bağımsız ya da siyasi partilerin gözlemcileri olmuştur.²³³

Irak'ın ilk demokrasi provası işgal şartlarında ve silahların gölgesinde planlanan tarih olan 30 Ocak 2005'te yapılmıştır. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu 13 Şubat 2005 tarihinde seçimlere ilişkin verileri açıklamıştır. Seçimlere

²³² <http://www.iqraa.de/iraksecimleri.htm> ve http://www.sabah.com.tr/ozel/irak835/dosya_842.html, Erişim: 15 Şubat 2007.

²³³ http://www.sabah.com.tr/ozel/irak835/dosya_842.html, Erişim: 15 Şubat 2007.

katılım oranı %58, toplam kullanılan oy 8 milyon 456 bin 266, geçersiz oy 94 bin 305, Meclis'e girecek kadar oy alamayan 99 partinin toplam oyu ise 444 bin 816 olarak belirtilmiştir. Yurt dışındaki Iraklılar da toplamda 280.305 oy kullanmıştır.²³⁴ Kürt bölgelerinde seçime katılma oranı %80-89, Şii bölgelerinde ise %59-73 olarak gerçekleşmiştir. Sünni Arapların yoğun olarak yaşadığı Anbar eyaletinde ise seçimlere katılım oranı %2, diğer Sünni Arap bölgelerinde ise %29-34 olarak açıklanmıştır. Irak'ta tartışmalı bölgelerden Musul'daki seçmenlerin %17'si seçimlere katılırken, Kerkük'te bu oran %70'lere yükselmiştir.²³⁵

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu partilerin aldığı oy oranlarını ve milletvekilleri sayılarını şu şekilde belirtmiştir:

- Birleşik Irak İttifakı: 4 milyon 75 bin 295 oy (140 sandalye)
- Kürt İttifakı: 2 milyon 175 bin 551 oy (75 sandalye)
- Irak Ulusal Listesi: 1 milyon 168 bin 943 oy (40 sandalye)
- Iraklılar Partisi: 150 bin 680 oy (5 sandalye)
- Irak Türkmenleri Cephesi: 93 bin 480 oy (3 sandalye)
- Ulusal Bağımsız Elitler: 69 bin 938 oy (3 sandalye)
- Irak Komünist Partisi: 69 bin 920 oy (2 sandalye)
- İslami Kürt Derneği: 60 bin 592 oy (2 sandalye)
- Irak İslami İşçi Hareketi: 43 bin 205 oy (2 sandalye)
- Ulusal Demokratik İttifak: 36 bin 795 oy (1 sandalye)
- Ulusal Rafideyn Listesi: 36 bin 255 oy (1 sandalye)
- Uzlaşma ve Kurtuluş Hareketi: 30 bin 796 oy (1 sandalye)

Irak'ta seçimler gerçekleştirilmiş; ancak Irak'taki seçimlerde usulsüzlük yapıldığı dünya kamuoyunda yer almıştır. Hatta Kerkük Bağımsız Seçim Komisyonu Başkanı Yahya Asi El Hadidi baskılar sonucu istifa etmiştir. Hadidi Aksiyon Dergisi'ne verdiği demeçte, *“31 Aralık'ta bana karşı uygulanan yoğun baskılardan dolayı görevimi bırakmak zorunda kaldım. Kürt gruplar gerek basın yoluyla, gerek*

²³⁴ http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 15 Ekim 2006.

²³⁵ Gökhan ÇETİNSAYA, “30 Ocak 2005 Irak Seçimleri Sonrası Irak”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=29, Erişim: 25 Şubat 2007, (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı bundan sonraki dipnotlarda “SETAV” olarak kullanılacaktır.).

sözlü olarak sürekli beni yıpratmaya çalıştı. Sürekli onların hakkını yediğimi, daha fazla Kürt kaydetmediğimi işlediler. Hâlbuki benim dönemimde 108 bin kişi kaydedildi ve herkese de eşit mesafede davranarak, gerekli belgeleri istedim. Seçimlere kaydolmak isteyenlerden daha önce Kerkük'te yaşadıklarına dair belgeler getirmelerini şart koşuyordum. Fakat baskıların yanı sıra bir yandan rüşvet teklifleri aldım. Hiçbir şekilde bu tür davranışlara boyun eğmedim ve seçimlere bir ay kala görevimi bırakmak zorunda kaldım. Benden sonra kayıt sürelerinin uzatılmasıyla 100 binden fazla kişinin kaydolduğunu duydum. Bunlar hangi kriterler göz önünde bulundurularak seçmen olarak kaydedildi bilmiyorum. Bu konunun incelenmesi gerekir”, ifadesinde bulunmuştur.²³⁶

Irak Türkmenleri Cephesi de Irak'ta yapılan seçimleri hakkında bir basın açıklaması yapmış ve 31 Ocak 2005 tarihinde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'na 30 Ocak 2005'te yapılan seçimlerdeki usulsüzlükleri içeren bir dilekçe sunmuştur. Yapılan basın açıklamasında usulsüzlükler şu şekilde belirtilmiştir:²³⁷

- Yasal olmayan seçmen kaydı ve oylama yapılmıştır.
- Bir kişi birden fazla oy kullanmıştır. Örneğin Rahimava'da birçok seçmen parmaklarına seçim boyası sürdürmeyerek 5'ten fazla oy kullanmıştır.
- 18 yaşından küçüklere oy kullandırılmıştır.
- Hayatını kaybetmiş insanların yerine oy kullanılmıştır. Örneğin, Rahimava'da Andulus Polis Karakolu'nun yanındaki okulda Hüseyin Saber adlı kişi vefat eden babasının yerine oy kullanmıştır.
- Bazı kişilerin birden fazla seçim bölgesinde oy kullanmalarına izin verilmiştir.
- Arap nüfusunun yaşadığı Maftul Al Sağır ve Maftul Al Kabir bölgelerinde, Arap nüfusun oylamaya gitmemelerine rağmen, bu bölgede yaşayan tüm seçmenlerin Kürt Listesi'ne oy verdiği açıklanmıştır.
- Türkmen ve Arapların yaşadığı Süleyman Bek bölgesinde Kürt asıllı Ulusal Korumalar görev almış ve bu bölgede yaşayan seçmenlerin Kürt Listesi için oy kullandığı açıklanmıştır.

²³⁶ Cumali ÖNAL - Çetiner ÇETİN, “Kerkük'te Büyük Oyun”, Aksiyon Dergisi, Sa. 531, (7 Şubat 2005), <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=19503>, Erişim: 8 Şubat 2007.

²³⁷ <http://www.esam.org.tr/icerik.aspx?icerik=AltKat34>, Erişim: 5 Şubat 2007.

- Seçimden bir gün önce Kerkük'te izinsiz ve aniden yeni 8 adet seçim merkezi açılmıştır.
- Türkmen bölgelerindeki birçok seçim merkezine oy pusulası konmamış ve normalde saat 17:00'de kapanması gereken seçim merkezleri daha erken kapatılmıştır.
- Kürtlerin yaşadığı Rahimava bölgesinde, dışarıdan Kerkük'e getirilen Kürtlerin oy kullanması için seçim merkezlerinin sabah 7:00'de açılması gereken 6:00'da açılmıştır.
- Abi Tamam bölgesinde bir okuldan 2 seçim sandığı çalınmıştır.
- Tamamı Türkmenlerden oluşan 400 bin nüfuslu Telafer'e sadece 2 seçim sandığı konulmuştur.
- Türkmen köyü Bir Ahmed'de seçim merkezi sabah 10:00'da açılmış, 15:30'da kapatılmıştır.
- Seçim günü trafik yasağı olmasına rağmen Kürt gruplar bu karara uymamıştır.
- Şehirlerarası geçiş yasaklanmasına rağmen seçim günü, Kerkük-Erbil ve Kerkük-Süleymaniye yolu açık tutulmuş ve bu yollardan bir çok Kürt Kerkük'e gidip oy kullanmıştır.
- Kürt asıllı ulusal muhafızlar, Türkmenlerin oy kullanmalarını engellemeye çalışmışlardır.
- Ulusal Muhafız forması giymiş Kürt peşmergeler, Türkmen kasabaları Yengice ve Bastamli'de, kendilerinin Amerikan kuvvetleri tarafından görevlendirildiklerini söyleyip seçim sandıklarını almıştır.
- Türkmen gözlemcileri seçim süresi sona ermeden önce merkez dışına çıkarılmıştır.

Ayrıca, Kerkük'ün Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bir mahallesi olan Rahimava'da 24 Ocak 2005 günü kayıtlı seçmen sayısı 21.000 iken seçimlerin yapıldığı gün 76 bin 149 kişi oy kullanmıştır. Yine Azadi'de de seçmen sayısı 31 bin iken 90 bin 648 kişi sandığa gitmiştir. Seçimlerden sonra, Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu bazı aksaklıklar olmasına rağmen seçimlerin kurallarına uygun ve adil olarak yapıldığını; ancak şikâyetlerin değerlendirilmesi amacıyla 3 avukattan oluşan bir komite oluşturulacağını açıklamıştır. Irak Bağımsız Yüksek Seçim

Komisyonu yapılan incelemeler sonucunda Musul ve Kerkük'teki seçimlerde hile ve usulsüzlük tespit ettiğini açıklamış; ancak usulsüzlük iddialarının seçimin bazı bölgelerde yeniden yapılmasına yol açacak kadar büyük olmadığını değerlendirmiştir.²³⁸

Irak Türkmenleri Cephesi, Irak genelinde 93,408, Kerkük'te 73,791, Türkmen Milliyetçi Hareketi ise Irak genelinde 3,450, Kerkük'te ise 1,851 oy almıştır. Türkmenler adına giren iki partinin oy oranı yaklaşık 97,000 olarak gözükmektedir. Türkmenler, Irak Türkmenleri Cephesi listesinden 3, Birleşik Irak İttifakından 5, Kürt Listesi'nden ise 4 milletvekiline sahip olmuşlardır.²³⁹ Ancak Irak'taki sayıları 3 milyona yakın olduğu bilinen Türkmenlerin bu kadar az oy alması, onların Irak'taki nüfuslarını tartışılır hale getirmiştir. Ancak seçimlerin nasıl bir ortamda gerçekleştiği ve seçimlerde yapılan usulsüzlükler göz önüne alındığında, Türkmenlerin aldığı oy oranını nüfusa endekslemek doğru olmayacaktır. Öncelikle değinilmesi gereken önemli bir konu, Irak'ta 1957'den beri bir nüfusu sayımı yapılmamış olmasıdır. Bu nedenle Irak'taki diğer bütün etnik ve dini grupların tam sayısı da bilinmemektedir. Ancak o dönemden bugüne yapılan projeksiyonlarda Türkmenlerin sayısı 2 milyonun üzerinde çıkmaktadır. Ayrıca Irak'ta geçmişten günümüze kadar Türkmen kimliği tanınmadığı için bazı Türkmenlerin Araplaştıkları veya Kürtleştikleri tahmin edilmektedir.²⁴⁰ Ayrıca Türkmen nüfusunun yaklaşık yarıya yakını Şii mezhebine bağlıdır. Irak'ta ABD müdahalesi sonrası Şii akımın yükselişe geçmesi, Türkmenlerin de 30 Ocak 2005 seçimlerinde Şii gruplara oy vermesine neden olduğu söylenebilir. Ayrıca Irak'taki demokrasiye inandırmayan ve sonuçların önceden belli olduğunu söyleyen çok sayıda Türkmen de seçimlere katılmamıştır. Zira Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde seçime katılma oranının düşük olması buna işaret etmektedir. Ayrıca Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM), Irak seçimleri için hazırladığı yurt dışı tanıtım kitapçıklarında, seçimlere katılan Irak Türkmenleri Cephesi'nin amblemine yer verilmediği belirtilmiştir. ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı bu konu ile ilgili açıklamasında, yurt dışında yaşayan Irak vatandaşlarının bilgilendirilmesi için Ürdün'de basılan ve seçime katılan 111 kuruluşun adı, amblemi

²³⁸ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=313, Erişim: 25 Şubat 2007.

²³⁹ <http://www.esam.org.tr/icerik.aspx?icerik=AltKat34>, Erişim: 5 Şubat 2007.

²⁴⁰ ÇETİNSAYA, "30 Ocak 2005...".

http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=29, Erişim: 25 Şubat 2007.

ve adaylarının yer aldığı tanıtım kitapçıklarında Irak Türkmenleri Cephesi'nin amblemine yer verilmediği, IOM'un Türkiye'de dağıttığı kitapçıklar da ise bu yanlışlığın, Irak Türkmenleri Cephesi'nin bir etiketinin yapıştirılarak giderilmeye çalışıldığını açıklamıştır.²⁴¹

Ayrıca Irak'ta yapılan genel seçimlerle birlikte il seçimleri de yapılmıştır. Sonuçların açıklanmasının ardından gözler Kerkük'e çevrilmiştir. Irak Türkmenleri Cephesi Kerkük'te aldığı 73.791 oyla kentte ikinci parti olarak çıkmış ve 41 üyeli Kerkük İl Meclisi'nde sadece 6 sandalye elde edebilmiştir. Türkmenler diğer parti listelerinden de 3 sandalyeyle Kerkük İl Meclisi'nde temsil edilme hakkına kavuşmuştur. Kürt Listesi ise 207.303 oyla Kerkük İl Meclisi'nde 26 sandalyeye sahip olmuştur. Araplar da Kerkük İl Meclisi'ne 6 üye sokabilmiştir.²⁴²

3.2. Irak'ta İlk Seçilmiş Hükümet, Kalıcı Irak Anayasası'nın Oluşturulması, Referandum ve Türkmenler

Irak'ta 30 Ocak 2005'te yapılan seçimleri kazanan Şiiler, başbakan adayını belirlemek için 20-22 Şubat 2005 tarihleri arasında 3 gün süren toplantı yapmış ve sonunda başbakan adayını gösterilen iki isimden biri olan Ahmet Çelebi'nin adaylıktan çekilmesiyle, İbrahim El-Caferi başbakan adayını olmuştur.²⁴³ Kürt Listesi de Celal Talabani'yi cumhurbaşkanı adayını belirlemiştir. Öte yandan mecliste hiçbir grubun Irak Geçici İdare Yasası'nda öngörüldüğü üzere üçte iki çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle tek başına hükümet kuramayacağından, koalisyon çalışmalarına başlanmıştır.²⁴⁴ Koalisyon görüşmelerini yapan taraflar, anlaşmaya engel oluşturan Kerkük konusunda Irak Geçici İdare Yasası'nda yer alan hükümleri uygulama kararı almıştır. Buna göre, 58'inci madde kapsamında, Kerkük'ten sürülenlerin geri dönmesi, dönemeyenlere tazminat ödenmesi, yeni nüfus sayımı yapılması ve Kerkük'ün nihai statüsünün de ilerde belirlenecek kalıcı Irak Anayasası'na bırakılması öngörülmüştür.²⁴⁵

Irak'ta siyasi süreç işlerken, şiddet de tüm hızıyla devam etmiştir. 28 Şubat 2005 tarihinde Irak en kanlı günlerinde birini yaşamıştır. Bağdat'ın 100 kilometre

²⁴¹ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=313, Erişim: 25 Şubat 2007.

²⁴² Muhammed HADİ, "Kerkük Kardeşlik Kenti Mi, Petrolün Başkenti Mi?", Çev. Alptekin Dursunoğlu, Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi, 23 Mayıs 2007.

²⁴³ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2005-02/2005-02-22-voa10.cfm>, Erişim: 25 Şubat 2007.

²⁴⁴ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2005-03/2005-03-07-voa13.cfm>, Erişim: 25 Şubat 2007.

²⁴⁵ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2005-03/2005-03-10-voa8.cfm>, Erişim: 25 Şubat 2007.

güneyinde bulunan Hille’de asker ve polis olabilmek için rapor almak üzere bir sağlık merkezinde kuyrukta bekleyenleri hedef alan saldırıda 125 kişi hayatını kaybetmiş, yaklaşık 130 kişi de yaralanmıştır.²⁴⁶ Musul’da 10 Mart 2005 tarihinde bir cenaze törenine düzenlenen saldırıda ise 47 kişi hayatını kaybetmiştir.²⁴⁷

2005 yılının ilk aylarında Irak seçimlerinin yanı sıra, BM’nin 1996-2003 yılları arasında yürüttüğü gıda karşılığı petrol programına dair raporlar da gündeme gelmiştir. Başkanlığını ABD Merkez Bankası eski Başkanı Paul Volcker’in yaptığı üç kişilik bağımsız soruşturma komisyonunun 3 Şubat 2005’te açıkladığı raporda, 60 milyar dolarlık bu programda çok ciddi usulsüzlükler yapıldığı açıklanmıştır. 30 gün çeken Haziran aylarının “31”i için bile faturaların kesildiği belirtilen raporda, bu olayların sorumlusu olarak programın yöneticisi Benon Sevan gösterilmiştir.²⁴⁸

ABD’nin Irak’ı işgal etmesinin 2. yıl dönümünde, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin iki yılda 1.680 asker kaybettiği, yaşamını yitiren Iraklı sivillerin sayısının ise 17-100 bin arasında değiştiği; ayrıca Irak Savaşı’nın ABD’ye ayda 4,7 milyar dolara mal olduğu açıklanmıştır.²⁴⁹

16 Mart 2006 tarihinde Irak Parlamentosu ilk oturumunu yapmıştır. İlk oturumu Kuran-ı Kerim’den ayetler okunmasıyla başlamış ve milletvekilleri yemin etmiştir. Şiiiler ve Kürtler arasında haftalardır süren hükümet pazarlıklarında henüz bir anlaşma sağlanamadığı için ilk meclis oturumunda önemli atamalar yapılamamıştır. Böylece Parlamento’nun ilk oturumu sembolik olarak yapılmıştır.²⁵⁰

30 Ocak 2005 seçimlerinden sonra uzun süren pazarlıklar sonucu Irak’ta hükümet 28 Nisan 2005 tarihinde kurulmuştur. Başbakan olarak belirlenen İbrahim El-Caferi 37 kişilik kabinesini oluşturmuş; ancak ilk etapta parlamentoda veto edilen beş bakanın yerine vekiller atanmıştır. Hükümetin güvenoyunu parlamentoya katılan 185 milletvekilinin 180’inin oyuyla alınmıştır. Irak Kabinesi ve Cumhurbaşkanlığı Konseyi şu isimlerden oluşmuştur:²⁵¹

Cumhurbaşkanlığı Konseyi:

- Cumhurbaşkanı: Celal Talabani
- Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Adil Abdülmehdi

²⁴⁶ Anadolu Ajansı, “2005 Yılında Irak”, 22 Aralık 2005.

²⁴⁷ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2005-03/2005-03-10-voa8.cfm>, Erişim: 25 Şubat 2007.

²⁴⁸ <http://www.iic-offp.org/documents/InterimReportFeb2005.pdf>, Erişim: 18 Şubat 2007.

²⁴⁹ Anadolu Ajansı, “2005 Yılında...”, 22 Aralık 2005.

²⁵⁰ <http://www.ntvmsnbc.com/news/313906.asp>, 18 Şubat 2007.

²⁵¹ Anadolu Ajansı, “Irak’ta Caferi Kabinesi Güvenoyu Aldı”, 28 Nisan 2005.

- Cumhurbaşkanı Yardımcısı: Gazi El Yaver

Bakanlar Kurulu:

- Başbakan ve Savunma Bakan Vekili: İbrahim Caferi
- Başbakan Yardımcısı ve Elektrik Bakan Vekili: Rovş Şiveys
- Başbakan Yardımcısı ve Petrol Bakan Vekili: Ahmed Çelebi
- Başbakan Yardımcısı: Boş
- Başbakan Yardımcısı: Boş
- Dışişleri Bakanı: Hoşyar Zebari
- İçişleri Bakanı: Beyan Cabir
- Adalet Bakanı: Abdül Hüseyin Şendil
- Tarım Bakanı: Ali El Bahadlı
- İletişim Bakanı: Covan Fuad Masum
- Kültür Bakanı: Nuri El Revi
- Göçmenlik Bakanı: Süheyla Abid Cafer
- Eğitim Bakanı: Abdülfelah Hasan
- Çevre Bakanı: Nermin Osman
- Maliye Bakanı: Ali Abdül Amir Allavi
- Sağlık Bakanı: Abdül Mutleb Muhammed Ali
- Yüksek Öğrenim Bakanı: Sami El Mudhafer
- İmar ve İskan Bakanı: Casim Muhammed Cafer
- İnsan Hakları Bakanı: Nermin Osman (vekaleten)
- Endüstri ve Madencilik Bakanı: Musleh El Ciburi (vekaleten)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı: İdris Hadi
- Planlama Bakanı: Berham Salih
- Belediye ve Genel İşler Bakanı: Nesrin Mustafa Bervari
- Bilim ve Teknoloji Bakanı: Besime Yusuf Butros
- Turizm ve Tarihi Eserler Bakanı: Haşim El Haşimi
- Ticaret Bakanı: Abdül Besset Mevlüd
- Ulaştırma Bakanı: Selam El Meleki
- Su Kaynakları Bakanı: Abdüllatif Raşid
- Gençlik ve Spor Bakanı: Talab Aziz

Devlet Bakanlıkları:

- Kadın Sorunlarından Sorumlu Bakan: Ezher El Şeyhi
- Ulusal Güvenlikten Sorumlu Bakan: Abdülkerim El Enzi
- Milli Meclisten Sorumlu Bakan: Sefaeddin El Safi
- Vilayetlerden Sorumlu Bakan: Saad Naif El Hardan
- Vatandaşlık İşleriyle İlgili Sorumlu Bakan: Ala Kazım

Meclis Başkanı: Haçim El Hasani

Caferi'nin kabinesinde 17 Şii, 8 Kürt, 6 Sünni ve bir Hıristiyan bakan ile İbrahim Caferi'nin listesinden seçilen, İmar ve İskân Bakanlığı'na getirilen Casim Muhammed Cafer Türkmen bakan olarak yeni kabinede görev almıştır.²⁵² Kabinenin güvenoyu almasından yaklaşık on gün sonra yapılan parlamento oturumunda oylamaya katılan 155 milletvekilinden 112'si Başbakan İbrahim Caferi'nin boş olan bakanlıklara yaptığı atamaları onaylamıştır. Kilit önemdeki Savunma Bakanlığı'nın yanı sıra 3 bakanlık daha, seçimleri boykot eden Sünnilere verilmiştir. Savunma Bakanlığı'na, Sünni kökenli Sadun El-Duleymi getirilmiştir. Daha önce boş bırakılan Başbakan Yardımcılığı'nın yanı sıra, Sanayi ve İnsan Hakları Bakanlıklarına da Sünniler, Petrol Bakanlığına ise, Şii kökenli İbrahim Bahr El-Ulum getirilmiştir. Bu arada atamaların onaylanmasının ardından, Irak'ta Sünni politikacı Haşim Abdurrahman El-Şibli, boş bulunan İnsan Hakları Bakanlığı'na atamasını kabul etmemiş, El Şibli, düzenlediği basın toplantısında, bu kararına, bakanlığa atandığının açıklanmasından önce kendisine danışılmamasını gerekçe göstermiştir.²⁵³

Yeni kurulan hükümet ve seçilen parlamentonun, Irak Geçici İdare Yasası'na göre, 15 Ağustos 2005 tarihine kadar Irak'ın kalıcı anayasasını oluşturması öngörülmüştür. Bu nedenle Irak hükümeti tarafından bir anayasa komisyonu kurulmuştur. Komisyon, ilk etapta 55 kişi olarak oluşturulmuş; ancak daha sonra 15 Sünni ve Sabi mezhebine bağlı bir kişi komisyon üyesi olarak atanmıştır. Komisyon'daki üyelerin 28'i Birleşik Irak İttifakı'ndan, geriye kalan 27 kişi ise 15'i Kürtlerden ve biri Hıristiyanlardan seçilmiştir. Ayrıca biri bağımsız biri de İyad Allavi liderliğindeki Irak Ulusal Listesi üyesi iki Sünni üye daha komisyonda yer

²⁵² Yeni Şafak Gazetesi, "Talabani'den 5 Veto", 29 Nisan 2005.

²⁵³ Yeni Şafak Gazetesi, "Yeni Irak Kabinesinde İlk Fire", 9 Mayıs 2005.

almıştır.²⁵⁴ Ayrıca komisyonda 10 danışman görev yapmıştır.²⁵⁵ Türkmenler de Anayasa Komisyonu'nda 2 üye ile temsil edilmiştir. Türkmen üyelere biri Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, diğeri ise Birleşik Irak İttifakı üyesi Abbas El-Beyati'dir. Ancak Türkmenler adına tek katılımcı Riyaz Sarıkahya'dır. Abbas Beyati Şii ittifakının görüşleri doğrultusunda hareket etmiştir.²⁵⁶

Komisyonda anayasa tartışılırken, gruplar arasında derin görüş farklılıkları su yüzüne çıkmıştır. Sünni Arapların en çok üzerinde durduğu konu, devlet yapısıyla ilgili olarak, Irak'ın bölünmesine yol açabilecek federal bir yapının anayasada belirtilmemesi olmuştur. Sünni Araplar, Irak'ın bölünmesini bir tehdit olarak algılamıştır. Bu tehdit, Kürtler ve Şii Arapların yoğun olarak petrol bölgelerinde yaşamaları nedeniyle, Sünni Arapların ekonomik yönden zayıflayabilecekleri korkusu nedeniyle ortaya çıkmıştır.²⁵⁷ Ayrıca Irak'ın Arap kimliği, resmi dil ve eski Baas Partisi üyeleri hakkındaki düzenlemeler Sünnilerin çıkartılacak anayasaya itiraz etmelerine neden olmuştur.²⁵⁸ Öte yandan Sünnilerin itiraz ettiği noktalardan biri de ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak'ta kaldıkları sürece, çıkarılan anayasanın işgal güçlerinin anayasası olacağı konusudur.²⁵⁹

Öte yandan Şiiler ve Kürt gruplar, anayasa üzerinde ortak bir görüş benimsemiş; ancak Kürtler bir süre İslam hukuku konusuna itiraz etmiştir. Kürtler ayrıca, taslaktaki maddelerin İslamcı din adamlarının anayasayı yorumlayacak yüksek mahkeme üyesi olmalarına imkân vereceğini iddia etmiş ve bunun evlilik, boşanma, miras ve diğeri ferdî meseleleri dini hukuka tabi kılacaklarını belirtmiştir. Kürtler, Şii ve Sünnilerin taleplerini karşılamak için ABD'nin Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın bu maddeleri desteklediğini iddia etmiştir. Anayasa Komisyonu'nun Kürt üyesi Mahmut Osman yaptığı bir açıklamada, "*Gerçekten de bundan dolayı çok hayal kırıklığına uğradık. Öyle*

²⁵⁴ Sabrina TAVERNISE-Abdul Razzaq AL-SAIEDY, "The Struggle For Iraq: Politics; Sunnis To Accept Offer Of A Role In Constitution", The New York Times, 17 June 2005.

²⁵⁵ Kenneth KATZMAN, "Iraq: Elections, Government, and Constitution", CRS Report for Congress, 30 March 2006, s. 3.

²⁵⁶ Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya ile yapılan mülakat, 15 Haziran 2007.

²⁵⁷ Serhat ERKMEN, "Irak Anayasası ve Türkiye", Stratejik Analiz Dergisi, Sa. 66, (Ekim 2005), s.29.

²⁵⁸ Gökhan ÇETİNSAYA, "Anayasa Referandumu Kavşağında Irak", http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=29, Erişim: 15 Şubat 2007.

²⁵⁹ Hasan TUNÇ, "Irak Federal Devlet Anayasası", Global Strateji Dergisi, Sa. 2, (Sonbahar 2005), s. 4.

*görünyor ki, Amerikalular ne pahasına olursa olsun bir anayasaya sahip olmak istiyorlar. Bunlar iyi değil, anayasaya İslamcı bir çehre kazandırıyor. İnsanların serbestliklerini, insan haklarını, özgürlüklerini sınırlayacak bir anayasaya sahip olmak iyi değil", ifadesinde bulunmuştur.*²⁶⁰

Şii gruplar arasında da federalizm konusunda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Irak'ta yoğun bir taraftar kitlesine sahip olan Mukteda El-Sadr federalizme karşı çıkmış ve sürekli "Irak'ın birliği" konusunda çağrı yapmıştır. Hatta Sadr ve federalizme karşı olan gruplar ülkenin birçok kentinde gösteriler düzenlemiştir.²⁶¹

Sünni gruplar bir dönem Anayasa Komisyonu'nu boykot etmiştir. 19 Temmuz 2005 tarihinde Anayasa Komisyonu'nun iki Sünni üyesinin isyancılar tarafından öldürülmesi, Komisyon'daki diğer Sünni üyelerin tepkisini çekmiş ve Sünni üyeler Komisyon'daki görevlerini askıya almıştır.²⁶² Çalışmalara geri dönmek için Sünni üyelerin ortaya koyduğu, suikast olayına ilişkin özel soruşturma, güvenlik garantisi ve Kürt grupların dayattığı federatif yapıya itirazlarının dikkate alınması konusundaki şartlar kabul edilmiş ve Sünni üyeler suikast olayından bir hafta sonra boykota son vermiştir.²⁶³ ABD'nin, Sünnilerin siyasi sürece dahil olması konusundaki ısrarının, meşruiyet kaygısından ileri geldiğini söylemek mümkündür. Zira Irak'taki süreçten Sünnilerin dışlanması, Irak'a "demokrasi" söylemiyle giren ABD'nin demokrasinin en temel özelliği olan eşitlik ilkesini sağlayamadığı gerekçesiyle uluslararası kamuoyunda yanlış algılamalara sebep olabileceği aşikârdır. Bu durumdan yola çıkarak ABD, Irak'ta sürecin her aşamasında Sünnilerin bu süreçte yer almasını sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Ayrıca ABD'nin, Sünnileri Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecine dahil ederek, Irak'ta karşılaştığı en büyük sorunlardan biri Sünni direnişini kırmayı da hedeflediği düşünülebilir.

Anayasa yazım sürecinin çok zor geçtiğini belirten Anayasa Komisyonu'nda Türkmenlerin tek temsilcisi olan Riyaz Sarıkahya yaşananları şu şekilde aktarmıştır:²⁶⁴

²⁶⁰ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/bultenler/disbasindairak-yeni/arsiv/2005/db-irak-2005-26.htm>, Erişim: 18 Şubat 2007.

²⁶¹ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/bultenler/disbasindairak-yeni/arsiv/2005/db-irak-2005-26.htm>, Erişim: 18 Şubat 2007.

²⁶² http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/07/050719_iraq_constitution.shtml, Erişim: 18 Şubat 2007.

²⁶³ Radikal Gazetesi, "İrklı Sünniler Boykotu Bitirdi", 26 Temmuz 2005.

²⁶⁴ Türkmeneli Partisi Genel Başkanı Riyaz Sarıkahya İle Yapılan Mülakat, 3 Temmuz 2007.

“Aslında güçlü taraflar için anayasa bir şey ifade etmiyor. Baskın kuvvet oldukları için zaten ezilmiyorlar. Ancak Saddam döneminde bir anayasanın varlığından söz etmek mümkün değildi. Sadece Saddam ve düşünceleri vardı. Ama şimdi durum değişti. Anayasa siyasi gruplar için önemli hale geldi. Anayasa Komisyonu önce 55 kişiyle toplandı. Sonra sürece Sünniler de dahil edildi. Ancak oy verme yetkileri olmadı. Önce ben adaylığımı koydum. Zaten benden başka da adaylığını koyan Türkmen yoktu. Aslında ben de Sünni olmama rağmen Şii grupların içerisinde seçildim. Anayasa Türkmenler için önemliydi. Ama yalnız kaldım. Anayasa Komisyonu çalışmalarını komiteler halinde sürdürdü. Ben Dibace, Temel İlkeleri ve Bölgesel Otoriteler Komitelerinde görev yaptım. Bölgesel Otoriteler Komitesi’nde misafir üyeydim. Ama Abbas Beyati sadece Haklar ve Özgürlükler Komitesi’nde yer aldı. Ben hangi öneriyi komisyona sunduysam kabul edildi. Komisyon’da Şiilerin desteğini arkama almaya çalıştım. Ancak Kürtlerin yaptıklarına ses çıkarmadım. Zaten güçlülerdi ve istekleri kabul edilecekti. Bu yüzden ses çıkarıp tepki çekmek istemedi. Zira onlar benim isteklerimi engelleyebilirdi; ama ben onlara yapamazdım. Genel olarak iktisadi konularda problem çıktı ve bunlar daha sonraya bırakıldı. Anayasa aslında üç birimde yazıldı. Anayasa Komisyonu, ABD Irak Büyükelçiliği ve ‘Siyasi Mutfak’. Siyasi mutfağa herkes giremezdi. Burada Celal Talabani, Mesut Barzani, Nuri El-Maliki, Abdulaziz El-Hekim ve dönemin ABD’nin Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad vardı. Ben bu Anayasa’nın Türkmenlerin lehine olduğu kanısındayım ve bu Anayasa’ya Kerkük’le ilgili 140. madde haricinde imza attım. 140. maddeye şerh koydum. Türkmen halkına bu anayasayı anlatmak gerekiyor. Türkmenler şimdiye kadar hiçbir anayasal hakkını kullanma talebinde bulunmadılar. Bakınız dibacede iki yerde Türkmen kelimesi geçmekte ve Türkmenlerin geçmiş dönemde yaşadıkları kötü olaylar anılmaktadır. Türkmen kelimesinin burada geçmesini ben önerdim. Ayrıca Irak Anayasası’nın 4. maddesinde yer alan Türkmençe eğitim hakkı ve Türkmen nüfusunun yoğun olduğu idari birimlerde resmi dilin Türkmençe sayılması benim isteğim doğrultusunda gerçekleşti. 9. maddede ise Irak Silahlı Kuvvetleri ve emniyet güçlerinin Irak milletini oluşturan her kesimden ayrımcılık gözetmeksizin oluşturulması konusunda da etkili olduğumu söyleyebilirim. 12. maddede yer alan Irak bayrağının Irak halkının bileşenlerini temsil edecek nitelikte olması konusunda da öneri sundum ve kabul edildi. Zira Arapça’da tekil, ikil ve çoğul vardır. Bileşenler dendiği zaman Irak

halkının tümünü kapsamayı öngörülür. Bunlar bir yana benim katıldığım komitede Irak Anayasası'yla ilgili en çekişmeli madde 3. maddedir. Burada Irak'ın tanımı yapılmaktadır. Komite çalışmalarında bir ana unsur fikri ortaya atıldı. Ana unsur Arap ve Kürtlerden oluşacaktı. Türkmenler ise ana unsura dâhil edilmemişti. Yani bir anlamda ikinci sınıf vatandaş olacaklardı. Tabi biz bu duruma itiraz ettik. Halilzad, benimle 40 dakikalık bir görüşme yaptı; ama ben diretince, bu maddeyi 'Irak çok çeşitli millet, din ve mezhepler ülkesidir', olarak değiştirdi. Diğer bir sorun ise 140. madde konusunda yaşandı. Bunun için bir komite kuruldu ve ben de bu komitede yer aldım. Ayrıca Nuri El-Maliki, Saad Berzenci, Hamit Mecid Musa ve Mundur El-Fadr da vardı. Maliki bana destek verdi. Ama komitede anlaşılmayınca, konu siyasi mutfağa gitti ve orada son halini aldı. Bizim Anayasa'ya bugünkünden daha fazla müdahale edebileceğimizi sanmıyorum. Zaten daha fazla talepte bulunsaydım, kabul edilmezdi. Belki Anayasa'da yer alan maddeler bile engellenebilirdi. Bu noktada Şii gruplarla çalışmanın bana avantaj sağladığını düşünüyorum. Bu arada Abbas El-Beyati'nin bana verdiği desteği belirtmezsek, bazı şeyler eksik kalır. Abbas Bey bana çok destek oldu.”

Bu arada Türkmenler, anayasa taslağında hakları verilmediği gerekçesiyle Irak'ın birçok yerinde gösteri düzenlemiştir. 4 Temmuz 2005'te Kerkük'te tören alanında toplanan yüzlerce Türkmen, Irak'ta üçüncü unsur olduklarının kabul edilmesi ve anayasal haklarının verilmesi için protesto gösterisi düzenlemiştir. Gösteriye ITC milletvekilleri Feyha Zeynel Abidin ve Faruk Abdullah Abdurrahman şahsen katılırken, Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya gönderdiği bir telgrafla desteğini açıklamıştır. ITC Başkanı Sadettin Ergeç** mitinge dair yaptığı açıklamada, bu gösterilerin, 30 Ocak 2005 seçimlerinden karlı çıkan Kürtlerin, Türkmen ve Sünni Arapları yok saymalarına yönelik olarak yapıldığını ve Kerkük'teki en büyük miting olduğunu dile getirmiştir. Sadettin Ergeç, Türkmenlerin anayasada ana unsur olarak geçmesi ve Türkmen'in anadillerden biri olması gerektiğini, insan haklarına saygı duyulmasını ve kültürel, sosyal ve siyasal hakların adil bir şekilde dağıtılmasını talep etmiştir. Ayrıca Ergeç, Kerkük'ün hiçbir bölgeye

** Irak Türkmen Cephesi Başkanı Sadettin Ergeç, İlk turu Nisan ikinci turu ise Haziran 2005'te yapılan 4. Türkmen Kurultayında başkan olarak seçilmiştir. Ancak konu bütünlüğü açısından 4. Türkmen Kurultayına daha sonra değinilecektir.

bağlı olmaması gerektiğini de dile getirmiştir.²⁶⁵ 23 Temmuz 2005 tarihinde Bağdat'taki Firdevs Meydanında toplanan ve ellerinde 'Türkmenlerin haklarını görmezden gelen anayasaya hayır' pankartları taşıyan Türkmenler, anayasa oluşturma sürecine kendilerinin dâhil edilmediği gerekçesiyle protesto gösterisi düzenlemiştir. Iraklı iki Türkmen milletvekili Feyha Zeynel Abidin ve Feryat Tuzlu'nun da katıldığı eylemde, "Anayasada Türkmenlerin yeri nerede? Nerede demokrasi? Türkmenlere sadece bir bakanlık verildi. Anayasada dil hakkı istiyoruz. Kerkük, ortak idareye verilsin istiyoruz. Bizim sesimizi duysunlar" diyerek, tepkilerini belirtmişlerdir. Türkmenlerin anayasada üçüncü unsur olarak kabul edilmesini isteyen Türkmen protestocular, bölgesel seçimlerde de Türkmenlere özel kontenjan verilmesi istemiştir.²⁶⁶ Öte yandan aralarında Şii lider Mukteda El Sadr'ın taraftarlarının da yer aldığı yüzlerce Türkmen, Sünni ve Şii Arap 20 Ağustos 2005 tarihinde yine Kerkük'te, federalizme karşı Irak'ın bütünlüğünü savunmak için gösteri yapmıştır. Bir Sünni Arap olan Şeyh Abdulrahman Obeidi, göstericilerin Irak'ı bölme girişimlerini protesto etmek ve Iraklıların birliğinin altını çizmek istediklerini belirtmiştir. Obeidi, gösterinin bir diğer amacının ise Kerkük'ün Arap ve Türkmen şehri olarak kalması gerektiğine dikkat çekmek olduğunu dile getirmiştir. Göstericiler, "*Federalizme hayır! İslam'a evet!*", "*Kerkük, birleşik Irak'ın sembolü!*", "*Kerküklü Arapların sürülmesine hayır!*", "*Kerkük tüm Iraklılarındır*", şeklinde sloganlar atmıştır.²⁶⁷ ITC Başkanı Sadettin Ergeç de, "*...Biz Türkmenler olarak Anayasa'da bir Arap, bir Kürt hangi seviyede tespit edilmişse, Türkmenlerin de aynı seviyede tespit edilmesini istiyoruz. Biz referandumda kendi haklarımızı kullanacağız mutlaka. Temennimiz bu anayasaya 'evet' sözüyle çıkmaktır. Ama bunu gerçekleştirmek için haklarımızın verilmesi gerekir. Aksi takdirde bize verilen demokratik hakları, referandumda kullanacağız*", diyerek tepkisini dile getirmiştir.²⁶⁸

İşte tüm protesto, tartışma ve çekişmelere rağmen ABD'nin baskıları sonucu anayasa taslağı üzerinde anlaşılmıştır. ABD'nin Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad üç hafta süreyle Iraklı lideri bir araya getirmiş ve bunun sonucunda Kürt ve Şiiilerin

²⁶⁵ Voanews, "Irak Türkmen Cephesi Başkanı Sadettin Ergeç'le İle Söyleşi", 04 Temmuz 2005.

²⁶⁶ TGRT Haber, "Bağdat'ta Türkmen Gösterisi", 23 Temmuz 2005.

²⁶⁷ AFP, "Araplar ve Türkmenler, Kerkük'te Federalizme Karşı Gösteri Yaptılar", 20 Ağustos 2005.

²⁶⁸ Mazin HASAN, "Irak Türkmenlerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları", Stratejik Analiz Dergisi, C. 6, Sa. 66, (Ekim 2005), s. 49.

anlaşması temel alınarak bir anayasa ortaya konmuştur.²⁶⁹ Ayrıca Irak'taki ABD Büyükelçiliği'nin anayasa hazırlamada Irak Anayasa Komisyonu'yla ortak çalıştığı bilinmektedir.²⁷⁰ Irak Geçici İdare Yasası'na, göre 15 Ağustos 2005'te tamamlanması öngörülen anayasa çalışmaları zamanında tamamlanamamış, gecikmeli olarak 28 Ağustos 2005 tarihinde Irak Parlamentosu'na sunulmuştur. Bu tarihten sonra da Irak Anayasa Taslağı'na eklemeler yapılmış ve 19 Eylül 2005 tarihinde son halini almıştır.²⁷¹

Daha sonra Irak Anayasa Taslağı'nın referanduma sunulması için çalışmalar başlamıştır. Bu kapsamda Kürtçe ve Arapça olarak basılan anayasa kitapçıkları illere dağıtılmıştır. BM tarafından hazırlanan 1 milyon adet Kürtçe anayasa kitapçığı Irak'ın kuzeyindeki illere gönderilmiştir. Bu 1 milyon kitapçığın 400 bini Süleymaniye, 300 bini Erbil, 200 bini Duhok ve 100 bini de Kerkük'te dağıtılmıştır.²⁷²

Oluşturulan Anayasa, 15 Ekim 2005'te referanduma sunulmuştur. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu, referanduma 15,568,702 kayıtlı seçmenden 9,852,291 kişinin katıldığını açıklamıştır. Referandum için Irak'ın 18 vilayetinde 5,872 seçim istasyonu kurulmuştur. Referandumu takip etmek amacıyla uluslar arası ve yerel bazda 170 bin gözlemci akreditasyon yaptırmıştır. Referandumla ilgili olarak Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'na 135 şikâyet yapılmıştır.²⁷³ Referandum sonucunda Irak'taki vilayetlerin üçünde üçte iki oranında "hayır" oyu çıkması durumunda hazırlanan anayasanın kabul edilmeyeceği, referandum öncesinde beyan edilmiştir.²⁷⁴ Referandum yapıldıktan 3 gün sonra açıklanması beklenen sonuçlar ertelenmiştir. Irak'ta Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu referandumdan sonra yaptığı açıklamada, pek çok vilayetten bildirilen "rakamların" kuşkulu bulunduğunu ve bu kuşkuların inceleneceğini belirtmiştir.²⁷⁵ Yapılan incelemeler sonucunda seçim öncesi açıklanan gayri resmi sonuçlardan çok da farklı

²⁶⁹ GALBRAITH, *Irak'ın Sonu...*, s. 176.

²⁷⁰ Peter W. GALBRAITH, "Last Chance for Iraq", *The New York Review of Books*, Volume: 52, Number: 15, http://www.nybooks.com/articles/article-preview?article_id=18297, Erişim: 23 Şubat 2007.

²⁷¹ ERKMEN, "Irak Anayasası ...", s. 28.

²⁷² Yeni Şafak Gazetesi, "BM'den Kürtçe Anayasa Kitapçığı", 10 Ekim 2005.

²⁷³ IECL, "Certification of the Constitutional Referendum Final Results", http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 23 Şubat 2007, s. 1.

²⁷⁴ <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=205797>, Erişim: 23 Şubat 2007.

²⁷⁵ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/10/051018_iraq_vote.shtml, Erişim: 23 Şubat 2007.

olmayan rakamlar ortaya çıkmış ve resmi sonuçlar 25 Ekim 2005 tarihinde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından açıklanmıştır.

Vilayet	Evet Oyu	Hayır Oyu	Evet Yüzdesi	Hayır Yüzdesi	Vilayetteki Toplam Oy
Anbar	7,908	252,011	%3,04	%96,96	259,919
Babil	514,207	29,572	%94,56	%5,44	543,779
Bağdat	1,647,763	472,852	%77,70	%22,30	2,120,615
Basra	663,500	27,524	%96,02	%3,98	691,024
Duhok	385,808	3,390	%99,13	%8,87	389,198
Diyala	244,537	232,443	%51,27	%48,73	476,980
Erbil	825,251	5,319	%99,36	%0,64	830,570
Kerbela	255,611	9,063	%96,58	%3,42	264,674
Kerkük	341,426	201,262	%62,91	%37,09	542,688
Misan	248,452	5,615	%97,79	%2,21	254,067
Mutanna	183,202	2,508	%98,65	%1,35	185,710
Necef	286,898	12,522	%95,82	%4,18	299,420
Nineva	322,869	395,889	%44,92	%55,08	718,758
Kadısiye	287,478	9,698	%96,74	%3,26	297,176
Selahaddin	93,086	417,066	%18,25	%81,75	510,152
Süleymaniye	716,210	7,513	%98,96	%1,04	723,723
Zikar	450,509	13,201	%97,15	%2,85	463,710
Vasit	268,081	12,047	%95,70	%4,30	180,128
Toplam	7,742,796	2,109,495	%78,59	%21,41	9,852,291

Not: Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından 25 Ekim 2005 tarihinde ilan edilen resmi sonuçlar.²⁷⁶

Böylece tüm itirazlara rağmen Irak Anayasası kabul edilmiştir. Anayasa'nın hazırlanmasından sonra daha önce ilan edilen ve Irak'ı 4 yıl boyunca yönetmesi düşünülen Irak hükümeti ve parlamentosunu seçmek amacıyla yapılacak seçimler için çalışmalar başlamıştır.

²⁷⁶ IECI, "Certification of the Constitutional ...", s. 2.

Irak siyasetinde 2005 yılı içerisinde hızlı değişikler yaşanırken, Türkmenler de bu sürece ayak uydurmuş ve 2005'in Nisan ayında 4. Türkmen Kurultayı gerçekleşmiştir. Aslında 3. Kurultay'da alınan karar gereği 2004 Eylül'ünde yapılması gereken kurultay, Irak'taki zor şartlar nedeniyle yapılamamış ve ITC tarafından oluşturulan Kurultay Hazırlık Komisyonu, Türkmen delegeleri bir araya getirememiş ve bu komisyon feshedilmiştir. Daha sonra ITC Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Mustafa Ziya yeni bir hazırlık komisyonu teşkil ederek 4. Türkmen Kurultay'ı için çalışmalarına başlamıştır. Mustafa Ziya, 4. Türkmen Kurultayı'nda yaşanan gelişmelerle ilgili şunları ifade etmektedir:²⁷⁷

“Kurultayların amacı Türkmenlerin gelişen sürece ayak uydurması ve Türkmen Meclisi, ITC Yönetim Kurulu ile Başkanı seçmektir. 3. Kurultay'da alınan karar gereği 1 yıl sonra yeni bir kurultay yapması düşünülüyordu. Aslında kurultaylar 3 yılda bir yapıyor. Ancak 3. Kurultay'da ITC Merkezi'nin Erbil'den Kerkük'e taşınması nedeniyle ITC'ye 1 yıl deneme süresi verildi. Aradan 1 yıl geçtiğinde 4. Kurultay'a ilişkin hiçbir gelişme yaşanmamıştı. ITC tarafında 2005'in Şubat ayında oluşturulan Hazırlık Komisyonu hiçbir ilerleme kaydedememişti. Ben 2005 yılının Nisan ayı başında bölgeye gittiğimde, kurultay sürecini değerlendirmek için 14 Nisan'da toplanan Türkmen Meclisi, bir karar aldı ve hazırlık komisyonu feshedildi. Yeni delegelerin belirlenmesinin çok zaman alacağı göz önünde bulundurularak, 4. Kurultay'ın 3. Kurultay delegeleri üzerinden yapılması ve 3. Kurultay'da bulunan yaklaşık 550 delegenin 350'ye düşürülmesi karara bağlandı. Çünkü kurultay çok gecikmişti ve en geç 24 Nisan 2005'e kadar yapılması planlanıyordu. Kurultay'a 1 hafta kala bana Kurultay Hazırlık Komisyonu Başkanlığı önerildi. Ben de bu kadar kısa zamanda kurultay düzenlenmesinin çok zor olduğunu düşünerek tereddüt ettim. Ancak bu kurultayın da yapılması gerektiğinin farkındaydım ve kabul ettim. Hemen 5 kişilik bir hazırlık komisyonu oluşturduk ve çalışmalara başladık. Burada başta Turhan Ketene olmak üzere komisyondaki arkadaşların bana vermiş oldukları desteği söylemeden geçmem onlara haksızlık olur. İlk işimiz kurultay delegelerini belirlemek oldu. Türkmenlerin yaşadığı bölgelerdeki

²⁷⁷ ITC Uluslararası İlişkiler Eski Sorumlusu Global Strateji Enstitüsü Akademik Danışmanı Dr. Mustafa Ziya ile 20 Ocak 2007 tarihinde yapılan mülakat.

Türkmen Meclisleri ve cephe temsilciliklerinden isimler istendi ve bunların hemen toplanması öngörüldü. Türkmen siyasi partilerinden de isim talep edildi. Ancak delege sayısı düştüğü için parti kontenjanlarını düşürdük. Ama ITC içerisinde yer siyasi kuruluşlardan Türkmeneli Partisi ve Türkmen Bağımsızlar Hareketi, delege sayısının kendileri için yetersiz olduğunu bahane ederek ITC'den çekildiklerini beyan ettiler. Bu olaylar Kurultay'ın daha başında ne kadar zorlu geçeceğini gösterir gibiydi. Yine de bütün hazırlıklar yapıldı, salon tutuldu, delegeler toplandı ve 24 Nisan 2005 itibarıyla 4. Türkmen Kurultayı başladı. 1. gün kurultayı yönetecek olan divan seçimi yapıldı ve hazırlık komisyonun görevi sona erdi. Tam rahatladım derken, divan başkanlığına seçilen Muzaffer Arslan, "Mustafa Ziya yardımcım olmazsa, ben başkan olmam", dedi ve baktım iş sıkıntılı olacak, ben de kabul ettim. Divan seçildikten sonra, çalışmalar yapması için tüzük, eğitim, siyasi yapı gibi Türkmenlerin sorunlarını inceleyip, kurultayda delegelere sunacak 9 adet komisyon seçildi. Her kurultay Türkmenler için yeni bir tecrübeydi ve kendimizi daha çok geliştiriyoorduk. Komisyon çalışmaları için üyelere 1 gün süre verilmişti. Komisyonlar çalışmalara başlamıştı. Ancak bu kurultayda zor olan başka bir taraf daha vardı. Bu sadece kurultayın görünen yüzüydü. Perde arkası ise daha çekişmeliydi. En güçlü iki başkan adayı Sadettin Ergeç ve halihazırdaki Başkan Faruk Abdullah Abdurrahman arasında yaşananlar daha zorluydu. Faruk Abdullah Abdurrahman ve Sadettin Ergeç arasındaki gerginliğin giderilmesi için 2. günün sabahı gizli bir heyet teşkil ettik. Bir yandan Kurultay devam ederken bir yandan da bu iki ismi uzlaştırmaya çalışıyorduk. Diğer taraftan işler daha karmaşık hale gelmiş, bu iki isim anlaşmaya yanaşmazken, teşkil edilen komisyonlar da çalışmalarını bitirememişti. Biz de Kurultay Divanı'ndan Kurultay'ın 1 gün ertelenmesini talep ettik; ancak kurultay delegeleri kabul etmeyince 2.gün öğlen kurultayı yeniden başlattık ve çalışmaların bitirebilen komisyonlar delegelere sunumlarını yaptılar. 2. günün akşamı bir araya gelen Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman bizim baskılarımız sonucu ITC'nin Yürütme Kurulu üzerinde anlaşmaya vardılar. Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman kurul üyelerini belirlediler. Ancak toplantı bitti biz de evlerimize dönüyorduk ki, Faruk Abdullah Abdurrahman beni

aradı ve anlaşmayı bozduğunu söyledi. Bizde toplandığımız yere geri dönemedik. Çünkü sokağa çıkma yasağı vardı ve polis nezaretinde evlerimize gidiyorduk. 3. gün ITC'nin başkanı ve yürütme kurulu belirlenmesi gerekirken, kurultaydaki tartışmalar sonucu 3. gün de seçime geçilemedi. Biz de kurultay'ın 1 gün daha uzatılmasına karar verdik. Aslında Türkmen Kurultayları 3 gün olur. 3. günün akşamı Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman yeniden bir araya geldiler ve yine anlaştılar. Biz de tam 4. gün seçime geçecekken Faruk Abdullah Abdurrahman kendisine oyun oynandığı gerekçesiyle anlaşmayı yine bozdu. İyice sıkışmıştık. Üstüne bir de salon sorunu çıkmıştı. Biz konferans salonunu 5 günlüğüne kiralamıştık. 2 gün hazırlıklar, 3 gün de kurultay için. Kurultayın uzayabileceğini tahmin etmemiştik. 4. gün sabahı yine aynı salonda kurultay başladı. Ancak salonu saat 11'de teslim etmemiz gerekiyordu. Aksilik bir tiyatro gösterisi için salonu da Celal Talabani kiralamış. Bu yüzden Kürt gruplarla da çatışma noktasına geldik. Kerkük Emniyet Müdür Yardımcısı Albay Turhan, salonu kesinlikle boşaltmamız gerektiğini, aksi takdirde Kürt gruplarla çatışma yaşanabileceğini söyledi. Her şey bu kadar sıkıntılı ilerlerken üzerine böyle bir çatışma yaşanması, bizi daha da sıkıntıya sokabilirdi. Tam bu sırada Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkanı Hüsamettin Türkmen, parti binalarındaki yaklaşık 350 kişilik konferans salonunu tahsis edebileceğini söyledi. Türkmen Milliyetçi Hareketi'nin sağlam bir güvenlik şirketi vardı. Böylece güvenliği de sağladılar. Biz de 4. gün öğleden sonra oturumuna Türkmen Milliyetçi Hareketi binasında devam ettik. Bir yandan delegeler salona toplanırken, biz de Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman'ı bir araya getirmeye çalışıyorduk. Bu arada kurultay başladı ve Divan Başkanı Muzaffer Arslan da farkında olmadan stratejik bir hata yaparak 'başkan aday olmak isteyenler ismini yazdırsın', açıklamasını yaptı ve her şey daha da karıştı. Yaklaşık 30 kişi ismini yazdırdı. Bazıları Sadettin Ergeç, bazıları da Faruk Abdullah Abdurrahman'ın başkan olmasından yanaydı. Biz de Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman'ı bir odaya aldık ve kapıyı da kilitledik. Artık bıçak kemiğe dayanmıştı. Salon da gittikçe geriliyordu. Kurultay başlamış; ama en güçlü iki aday ortada yoktu. Sadettin Ergeç ve Faruk Abdullah Abdurrahman yine bir anlaşma yaptılar ve kendi

tarafklararının başkanlıktan çekilmesi sözünü verdiler. Hatta ikisi de başkanlıkta diretince, biz de bir öneri getirdik ve ITC'nin başkanlık sistemiyle yönetilmesini söyledik. Ama her ikisi de kabul etmedi. Kurultay salonuna geçtik. Sadettin Ergeç kendine yakın olan şahısların başkanlıktan adaylıklarını çekmesini istedi ve hepsi de çekti. Ancak Faruk Abdullah Abdurrahman ise ses çıkarmadı ve ona yakın olan şahsiyetler adaylıklarını hiçbir şartta çekmeyeceklerini ifade ettiler. Ortam daha da gerilmişti. Yer yer tartışmalar yaşanıyor. Baktık olmayacak, kan akacak biz de Kurultay'ı ileri bir tarihe erteleme kararı aldık.²⁷⁸ Eğer devam etseydik çok kötü sonuçlar ortaya çıkabilirdi. Böyle bir sonuç ne bizim için ne de Türkmenler için hiç hoş olmazdı. Tarih bunu yazar ve biz de kurultayı düzenleyenler olarak bunun vebali altında kalırdık. Ortalık sakinleşsin diye ertelenen kurultay Haziran ayının ilk haftasında yeniden yapıldı. Biz de bu arada Türkmen Meclisi'nin yeni üyelerini belirledik. Türkmen bölgelerine giden arkadaşlarımız demokratik seçimlerle Türkmen Meclisi üyelerini seçtiler. Belki de bu seçim Irak'ta yapılmış en demokratik seçimdir. Türkmen Meclisi de 9 kişiden oluşan yürütme konseyini seçmiştir. Yürütme Kurulu; Sadettin Ergeç (Türkmen Meclisi eski Başkanı), Faruk Abdullah Abdurrahman (ITC eski Başkanı), Kenan Şakir Üzeyiragaalı (Türkmen Bağımsızlar Hareketi Başkanı), Cemal Şan (Irak Milli Türkmen Partisi Başkanı), Sami Dönmez (İslami Türkmen Hareketi Başkanı), Enver Bayraktar (Türkmen Adalet Partisi Başkanı), Abdülhamit Bayatlı (Türkmen Aşiretler Birliği Başkanı), İbrahim Arafat (Musul Valisi eski Yardımcısı), Ali Haşim'den (ITC Tuzhurmatu Sorumlusu) oluştu. Bu şekilde oluşan Yönetim Kurulu da Türkmen davasının yararına olacak şekilde ve çok demokratik bir biçimde aralarından Sadettin Ergeç'i başkan olarak seçtiler. Aslında biz; yani kurultayı düzenleyen arkadaşlar olarak çok farklı şeyler düşünmüştük. Ancak gerçekleştiremedik. Mesela Türkmen Meclisi'nin bütün Türkmen halkını temsil ettiği düşünülürğünde Meclis'in, ITC'nin üzerinde olması gerekirdi. Böylece ITC'yi denetleyebilecek bir kurum olacaktı ve biz de Tüzük Komisyonu Başkanı olan Irak Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene ile

²⁷⁸ Muzaffer Arslan da aynı şeyleri ifade etmiştir. Irak Cumhurbaşkanlığı Türkmenlerden Sorumlu Danışmanı Muzaffer Arslan'la 25 Haziran 2007 Tarihinde Yapılan Mülakat.

birlikte bu yönde yeni bir tüzük oluşturduk. Esasında Kurultay'da bu tüzük kabul edildi; ancak daha sonra değişikliğe uğratıldı ve uygulanmadı. Yeni yapılan tüzükte, ITC başkanına çok fazla yetki verildi. Bu Türkmen hareketi için zararlı bir durum. Çünkü (bunu sadece Sadettin Ergeç için söylediğimi düşünmeyin, hepsi için geçerli) ITC Başkanı, bazı tahriklere kapılıp, 'astığım astık, kestiğim kestik' mantığıyla davranabilir. Neyse yine de Türkmenler için hayırlısı olsun. Bize milletimize olan sorumluluk borcumuzu layıkıyla yerine getirdiğimiz düşünüyoruz ve bu nedenle benim ve bütün arkadaşlarımızın içi rahat."

3.2.1. Irak Anayasası'nda²⁷⁹ Türkmenler ve Kerkük'le İlgili Maddeler

Irak'ın ilk anayasasının 1925 yılında yazıldığı bilinmektedir. O anayasanın 16. maddesinde her millete kendi dilinde eğitim hakkı tanınmış ve dil temelli bir tanımlama yapılmış, herhangi bir etnik veya dini grubun adı anılmamıştır.²⁸⁰ 1932 yılında yayınlanan Irak Krallığı Deklarasyonu'nda Türkmenler ile diğer etnik ve dini gruplardan bahsedilmiş, Türkmenlerin varlığı tanınmıştır. Bu deklarasyonun 4. maddesinin 5. bendine göre, anadili Arapça olmayan Irak vatandaşlarına mahkemelerde kendi dillerini yazılı ve sözlü olarak kullanabilmelerine gerekli imkânlar sağlanacağı belirtilmiş, bu bağlamda Türkçe'nin kullanılabilmesi ifade edilmiştir. Ayrıca 8. maddede ana dili Arapça olmayan Irak vatandaşlarının belli bir çoğunlukta olduğu şehir ve ilçelerdeki eğitim düzeni içerisinde, Irak hükümetinin, bu toplulukların çocuklarına ilkokullarda kendi dillerinde eğitim görebilmelerine imkân sağlayacağı belirtilmiştir. Öte yandan Kerkük'ün kimliğine ilişkin olarak 9. maddede yer alan ifadeler dikkat çekicidir. Bu maddeye göre, nüfusun çoğunluğunu Türkmenlerin oluşturduğu belirtilen Kerkük'te, resmi dilin Arapça ile birlikte Kürtçe veya Türkçe olacağı belirtilmiştir. Irak'ta 1958'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, 1925 anayasası geçerliliğini yitirmiş ve tekrar anayasa yazılmıştır. 1958 yılında yazılan bu anayasa, Irak'ta üçüncü kurucu unsur olmalarına rağmen Türkmenleri yok saymış ve Irak'ın Arap ve Kürtlerin ortak devleti olduğu belirtilerek, Türkmenlere değinilmemiş, Türkmenler "diğerleri" olarak ifade edilen

²⁷⁹ Irak Anayasası için Ekler bölümüne bakınız.

²⁸⁰ 2023 DERGİSİ, "Türkmeneli Partisi Genel Başkanı Riyaz Sarıkaya İle Söyleşi", Sa. 70, (15 Şubat 2007), s.24.

gruplar arasında sayılmıştır. 1963'te ise Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle yeni bir anayasa daha yazılmıştır. Bu anayasada da Türkmenlerden bahsedilmemiş; ancak "ortak devlet" olgusu yumuşatılarak, "Irak, Arap, Kürt ve diğer unsurlardan oluşur", ifadesine yer verilmiştir. Daha sonra çıkarılan hiçbir anayasada Türkmenlerin adı geçmemiştir.²⁸¹ Irak'ta Türkmenlerin haklarını tanımlayan bir diğer belge ise 24 Ocak 1970 tarihli Devrim Komuta Konseyi kararıdır. Türkmen Vatandaşların Kültürel Hakları adı altındaki kararname yedi maddeden oluşmakta ve ilkokullarda Türkmençe eğitimin yapılabilmesini öngörmektedir. Geri kalan dört madde ise, Kültürel Haklarla ilgilidir. Kararname'de Türkmen Şair ve Edebiyatçılar Birliği ile Kültür Bakanlığı'nda Türkmen Kültür Müdürlüğü'nün kurulması, Türkmençe haftalık bir gazete ve aylık bir derginin çıkarılması gibi maddeler yer almıştır.²⁸²

15 Ekim 2005'te referanduma sunulan ve 25 Ekim 2005'te onaylanan 144 maddelik Irak Anayasası, bir önsöz ve temel ilkeler, haklar ve özgürlükler, federal makamlar, bölgesel makamlar ile sonuç ve geçiş bölümleri olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Öncelikle Anayasa'da Türkmenlere yönelik özel bir maddenin varlığından söz etmek mümkün gözükmemektedir. Zira Irak Anayasası'nın 4. maddesinde Arapça ve Kürtçe'nin Irak'ın resmi dili olduğu beyan edilerek, Araplar ve Kürtler Irak'ın iki ana unsuru gibi gösterilmiş, Türkmenler ve Süryanilere de azınlık gözüyle bakılarak, bu halkların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde Türkmençe ve Süryanice'nin resmi dil olarak kabul edilmesi benimsenmiştir. Türkmenler, Irak Anayasası'nda genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu bağlamda Anayasa'nın önsözünde geçmiş rejim döneminde Türkmenlere ve Irak'ta yaşayan diğer halklara uygulanan gayri insani politikardan bahsedilmiş ve Irak halkı, toprağı ve egemenliğinin güvence altına alındığı vurgulanmıştır. Ancak burada Türkmenler açısından önemli bir ifade yer almaktadır. Buna göre "...dikta rejimin mezhep ayırmacılığı politikası kapsamında verdiği eziyet ve acılarını, Şii-Sünni, Arap-Kürt-Türkmen ve diğer Irak şehitlerinin trajedilerini, Şaban ayaklanmasında kutsal şehirlerimizin ve güney bölgesinin yağmalanmasını hatırlayarak...", ifadesiyle Irak'ta Türkmenlerin Arap ve Kürtlerden sonra Irak'ta

²⁸¹ 2023 DERGİSİ, "Türkmeneli Partisi ...", s. 24.

²⁸² <http://www.iraqiturkman.org.tr/haklar.html>, Erişim: 23 Şubat 2007.

üçüncü unsur oldukları tescillenmiştir.²⁸³ Ancak 4. maddede ise çelişkili bir durum yaratılarak, Arapça ve Kürtçe resmi dil olarak ilan edilmiş, Türkmenlere ise geçmiş rejim dönemlerinde de hep tanınan; ancak uygulanmayan kültürel bir hak olarak, devlet okullarında Türkmençe eğitim yapabilme hakkı verilmiş ve 4. maddenin 4. bendinde Türkmenlerin yoğun oldukları bölgelerde Türkmençe'nin resmi dil olarak kullanılabilceğinden söz edilmiştir. Bu hak Süryanilere de tanınarak, Türkmenler azınlık statüsüne konulmuştur. Ayrıca Irak'ın nüfus yapısı ve geçmiş rejimler göz önüne alındığında Irak'ta yaşayan herkesin Arapça bilmek zorunda olduğu aşikârdır. Ancak Irak Anayasası'nın 4. maddesiyle birlikte, resmi belgelerin her iki dilde hazırlanması, resmi yazışmaların her iki dilde yapılması, Irak'ta yaşayan tüm kesimler için Kürtçe öğrenme ve kullanma zorluğu getirebilir. 14. maddede yer alan ifadede, Iraklıların cins, ırk, milliyet, köken, renk, din, mezhep, inanç, görüş, iktisadi ve sosyal statü ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşit olduğu belirtilmiştir. Ancak Irak'ta yaklaşık %17'lik bir nüfusa sahip Kürtlerin dilleri resmi dil olarak kabul edilirken, nüfusları Kürtlere çok yakın olan Türkmenler, sayıları görece daha az olan Süryani, Asurî ve Ermenilerle aynı kefeye konmaktadır. Bu bağlamda Irak Anayasası'nın 4. maddesi ile 14. maddesinin birbiriyle çeliştiği ortaya çıkmaktadır.²⁸⁴ Irak Anayasası'nın 4. maddesiyle Türkmençe'nin resmi dil olarak sayılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Öte yandan Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgenin nasıl ve kim tarafından tespit edileceği belirtilmemiştir. Burada yola çıkarak Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerin belirlenmesi sırasında uygulamanın tarafsız ve açık bir şekilde yapılmaması durumunda Irak Anayasası, kendiyile çelişkili bir duruma gelebilecek ve meşruluğuna gölge düşebilecektir.²⁸⁵

Öte yandan Türkmenlerin azınlıklarla bir tutulması Irak Anayasası'nın 125. maddesinde de kendini göstermektedir. Adı anılan maddeye göre, bu Anayasa'nın Türkmenler, Keldaniler, Asurîler ve diğer topluluklar gibi çeşitli milliyetlerin idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarını güvence altına alındığı belirtilmiştir. Türkmenler bu madde de kendinden sayıca çok daha az nüfusa sahip olan topluluklarla bir tutulmuştur.

²⁸³ HASAN, "Irak Türkmenlerinin ...", s. 48.

²⁸⁴ TUNÇ, "Irak Federal ...", s.8.

²⁸⁵ HASAN, "Irak Türkmenlerinin ...", s. 48.

Irak Anayasası'nın 3.maddesinde Irak'ta yaşayan etnik, dini ve mezhebi grupların varlığı tescil edilmiştir. Ayrıca Irak'ın parçalı bir yapıya sahip olduğu ifade edilerek Irak'ın bölünmesinin yolu açılmıştır.²⁸⁶

Irak'ta petrolün rolü çok büyüktür. Bu nedenle Irak Anayasası'ndaki 111. maddede Irak'ta bulunan petrol ve doğal gazın çeşitli bölge ve vilayetlerde yaşayan bütün Irak halkına ait olduğu belirtilmiştir. Böylece petrol kenti Kerkük, kendi başına bir federal birim olsa veya başka bir idari birime bağlansa bile, buradan çıkan petrolün, Irak Anayasası'ndaki eşitlik ilkesi ve 111. maddedeki ifadeyle, bütün Irak halkına eşit bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Ayrıca 112. maddeyle de eski rejim tarafından uygulanan haksız uygulamaların giderilmesine çalışılacağı, hatta geri kalmış bölgelere, bölgeler arası farklılıkları gidermek adına fazladan pay verileceği ifade edilmiştir.

Öte yandan Irak Anayasası'nın 140 ve 143. maddelerinde Kerkük'e ilişkin direkt bir hükme yer verilmiştir. 143. maddede, yeni Irak hükümeti kurulduktan sonra Irak Geçici İdare Yasası ve ekini teşkil eden belgeler 53/a ve 58. madde²⁸⁷ dışında iptal edileceği belirtilmiştir. Böylece Irak Geçici İdare Yasası'nda belirtilen Kerkük'le ilgili hükümler devam etmiştir. 140. maddeye göre ise, Yürütme organının, Irak Geçici İdare Yasası'nın 58. maddesinin tüm fıkralarıyla uygulanmasının tamamlanması için gerekli adımları atacağı ve Irak Geçici İdare Yasası'nın 58. maddesinde yer alan ve geçiş hükümetinin sorumluluğunda uygulanan hususların, bu anayasaya uygun olarak seçilecek yürütme organı tarafından tamamı yerine getirilene kadar sürdürüleceği belirtilmiştir. Bu çalışmaların, normalleştirme, nüfus sayımı ve sakinlerinin iradesini tespit için Kerkük'te ve diğer anlaşmazlık bölgelerinde en geç 31 Aralık 2007 tarihinde referandum düzenlenmesine kadar tamamlanması öngörülmüştür. Böylece Kerkük'ün akıbetinin 2007 yılı sonu itibarıyla belli olması muhtemeldir. Ancak referandumun ne içeriği ne de kim tarafından ve nasıl yapılacağı Anayasa'da belirtilmemiştir. Ancak Irak Anayasası'nın 1. maddesinde belirtildiği gibi Irak bir bütündür. Yani Irak'ın içerisindeki bir sorun bütün Irak'ı ilgilendirmektedir. Öte yandan Kerkük'ün, Irak diğer vilayetlerinden farklı olarak, Irak için özel bir konumu vardır. Daha önce de bahsedildiği gibi Kerkük ve çevresindeki topraklar, Irak petrolünün yaklaşık %20'sini bünyesinde

²⁸⁶ TUNÇ, "Irak Federal ...", s. 7.

²⁸⁷ Daha önce bu yasaya değinildiği için tekrar değinilmeyecektir.

bulundurmaktadır.²⁸⁸ Irak Anayasası'ndaki 111. maddede, Irak'ta bulunan petrol ve doğal gazın çeşitli bölge ve vilayetlerde yaşayan bütün Irak halkına ait olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Kerkük için yapılacak bir referandum bütün Irak'ı ilgilendirir niteliktedir. Kerkük'ün geleceği belirlenirken, sadece bu vilayette yaşayan insanlar değil, tüm Irak halkı sorumlu olmalıdır. Zira Kerkük için çıkacak bir karar, Irak'ın her yerinde yaşayan insanları etkileyebilir.

3.3. 15 Aralık 2005 Irak Seçimleri

Irak'ta Anayasa referandumundan sonra yeni bir sürece girilmiş ve Irak'ın kalıcı yönetimini belirleyecek olan seçimler için çalışmalar başlamıştır. Irak'ta gerçekleşen seçimlerin ön plana çıkan iki özelliği olduğu ifade edilebilir. İlk olarak, Ocak 2005 seçimlerine katılmayan Sünni grupların geniş bir bölümü seçimlere katılmıştır. İkinci olarak ise, işgalden sonra ilk defa geçici olmayan bir hükümetin seçilmiş olmasıdır.²⁸⁹

4 Aralık 2005 Pazar günü Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün girişimiyle İstanbul Conrad Otel'de yapılan toplantıda Irak'taki en büyük Sünni partilerden biri ve Iraklı Sünnilerin temsilcisi olan Irak İslam Partisi Başkanı Tarık El-Haşimi ile dönemin ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad, Sünnilerin 15 Aralık 2005 seçimlerine katılmalarını sağlayan mutabakatı imzalanmıştır. Tarık El-Haşimi ile Zalmay Halilzad, seçim koşullarının yanı sıra Türkiye'nin süreçteki aktif gözlemciliğini de kabul etmiş ve bir anlaşma imzalanmıştır. Buna göre;

- 15 Aralıktaki seçimlerde İKÖ, BM ve Türkiye adına gözlemcilik yapılması,
- Sürecin Türkiye ile beraber yürütülmesi ve Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi konu ile ilgili temaslarda bulunulması,
- Irak Ulusal Parlamentosu'nda Sünnilere verilecek sandalyenin yeniden belirlenmesi,
- İçişleri ve Savunma Bakanları gibi çeşitli grupların etkisi altındaki bakanların durumu gözden geçirilmesi,

²⁸⁸ U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, "Country Analysis...", s. 3.

²⁸⁹ Mazin HASAN, "Irak Seçimleri ve ABD'nin Planları", Avrasya Strateji Araştırmalar Merkezi (ASAM), 15 Aralık 2005, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=890&kat1=30&kat2=>, Erişim: 15 Şubat 2007.

- Önceki seçimde görülen nüfusun yüzde 95'ine varan adaletsiz seçmen yazılımları düzeltilmesi ve nüfus ile seçmen oranlarının makul seviyeye çekilmesi,
- Çoğunluğu Sünni olan mahkûmların oy kullanabilmesi,
- Yurtdışında oy kullanma hakkının hiçbir şekilde engellenmemesi,
- Sünnilerin uluslararası gözlemcilerin güvenliği için çaba göstermesi ve Şii ve Kürt grupların da seçim sürecinde baskı yapmasının önlenmesi,
- Peşmergelerin etkinliğinin kırılması,
- Seçim sürecinde ABD'nin Irak Komutanı General George Casey'den operasyonların durdurulmasının talep edilmesi,
- Sünni bölgelerde yaşamın normale dönmesi için önlemler alınması,
- Seçimden sonra Kürt ve Şii'lerin yapımında etkili olduğu mevcut Anayasa'nın revize edilmesi, konularında anlaşılmış ve böylece Iraklı Sünni gruplar seçime katılmıştır.²⁹⁰

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından 4-5 Kasım 2005'te açıklanan son seçim listelerine göre, 228 parti ve 19 koalisyonun seçimlere katılmasına karar verilmiştir.²⁹¹ Öte yandan bağımsız adaylar da seçimlere katılmıştır.²⁹² Bir önceki seçimleri boykot eden Sünniler, dört önemli ittifakla seçime katılmış; ancak iki ittifak ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki, üç önemli Sünni partisini bünyesinde barındıran Adnan El-Duleymi başkanlığındaki Irak Uzlaşma Cephesi'dir. Irak Uzlaşma Cephesi'nin içerisinde Irak İslam Partisi, Ehlül Irak İttifakı ve Ulusal Diyalog Meclisi yer almıştır. Bir diğer Sünni cephe ise Salih El-Mutlak başkanlığındaki Irak Ulusal Diyalog Cephesi'dir. Bu cephe içerisinde bir de Hıristiyan bir parti yer almıştır.²⁹³

Iraklı önde gelen Şii partilerin çoğu 30 Ocak 2005'te yapılan seçimlerde olduğu gibi yine Abdulaziz El-Hekim'in başkanlığındaki Birleşik Irak İttifakı'yla seçime katılmıştır. Kendisinin Şii olmasına rağmen, başkanlığındaki ittifakta

²⁹⁰ Yeni Şafak Gazetesi, "Türkiye Devreye Girdi-Sünniler Seçime Katılacak", 5 Aralık 2005.

²⁹¹ THE INDEPENDENT ELECTORAL COMMISSION OF IRAQ, "Final List of Coalitions - 5 November 2005", s. 1, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007, (THE INDEPENDENT ELECTORAL COMMISSION OF IRAQ bundan sonraki dipnotlarda IECI olarak kısaltılmıştır.).

²⁹² IECI, "Certification of The Council of Representatives Elections Final Results", s. 1, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007.

²⁹³ IECI, "Final List ...", s. 1-4.

Sünnilerin de yer alması nedeniyle laik olarak nitelendirilen Başbakan İyad Allavi, Irak Ulusal Listesi adı altında seçimlere iştirak etmiştir. Iraklı Şii siyasetçilerin önde gelen isimlerinden biri olan Ahmet Çelebi ise 30 Ocak 2005'teki seçimlere birlikte katıldığı Birleşik Irak İttifakı'ndan ayrılarak Irak Ulusal Kongresi adıyla seçimlere katılmıştır.²⁹⁴ Ahmet Çelebi'nin listesi daha çok liberal olarak adlandırılan partilerden bir araya gelmiştir.²⁹⁵ ITC eski Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın kurduğu Türkmen Karar Partisi de Ahmet Çelebi ile birlikte seçimlere girmiştir. Bu ittifakların haricinde iki Şii merci tarafından desteklenen İslami İttifak adıyla bir parti daha seçimlere katılmıştır. 30 Ocak 2005 seçimlerinin de galibi olan Birleşik Irak İttifakı içerisinde hemen hemen Irak'ın önde gelen tüm Şii partileri yer almıştır. Bu partiler arasında Irak İslam Yüksek Konseyi, Sadr Hareketi, Dava Partisi, Dava Partisi Irak Teşkilatı, Bedir Örgütü ve Fazilet Partisi ile küçük Şii partiler ve 2 Türkmen partisi yer almıştır. İttifaka katılan Türkmen partiler ise, Feryad Ömer'in başkanlığındaki Türkmen Uzlaşma Hareketi ve Abbas El-Beyati başkanlığındaki Irak Türkmen İslami Birliği'dir.²⁹⁶

Kürt gruplar arasında ise en güçlü ittifak olarak ön plana çıkan Kürt İttifakı olmuştur. Bu ittifak Celal Talabani'nin başkanı olduğu IKYB ve Mesut Barzani başkanlığındaki IKDP öncülüğünde seçime katılmıştır. Ayrıca Kürt gruplar ve Türkmenler arasındaki ihtilafa rağmen Velid Şerike başkanlığındaki Türkmen Kardeşlik Partisi, Kürt İttifakı çatısı altında seçimlere girmiştir.²⁹⁷ Öte yandan önce seçimlere Kürt İttifakıyla katılacağını açıklayan; ancak daha sonra seçimlere birkaç gün kala ittifaktan ayrılan Kürdistan İslami Birliği seçimlere tek parti olarak girmiştir. Kürdistan İslami Birliği oluşturduğu listeye, Irak İslam Yüksek Konseyi'yle birlikte hareket eden Feyli (Şii) Kürtleri dâhil etmiştir.²⁹⁸

ITC ise seçimlere tek başına katılma kararı almış; ancak sadece Musul vilayetinde Irak Uzlaşma Cephesiyle ittifak yapmıştır. ITC, Kerkük, Musul, Erbil, Diyala, Selahaddin ve Bağdat'ta seçimlere girmiştir. ITC'nin Selahaddin'de seçime katılmasının sebebi ise daha önce Kerkük'e bağlı ve tamamı Şii Türkmen nüfusa sahip olan Tuzhurmatu ilçesinin Selahaddin'e bağlanması olarak açıklanmıştır. ITC

²⁹⁴ IECE, "Final List ...", s. 3.

²⁹⁵ Alptekin DURSUNOĞLU, "Irak ve 15 Aralık Seçimleri", http://turkish.irib.ir/siasi/a_iraksecim.htm, Erişim: 15 Şubat 2007.

²⁹⁶ IECE, "Final List ...", s. 2.

²⁹⁷ IECE, "Final List ...", s. 1.

²⁹⁸ DURSUNOĞLU, "Irak ...".

Şii Türkmenlerden Ali Haşim Muhtaroglu'nu Selahaddin'den aday göstermiştir.²⁹⁹ ITC, Irak Uzlaşma Cephesi'nin listesinde 4. ve 8. sırayı almıştır. ITC, 4. sıra adayı olarak İzzettin Abdullah'ı, 8. sıra adayı olarak da Muhammed Emin Osman'ı göstermiştir.

Seçim öncesi Kerkük'te olanlara göz atıldığında Kürt grupların bu kente ilişkin politikalarının devam etmekte olduğu görülmektedir. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçimden yaklaşık 1,5 ay önce aralarında Türkmen ve Araplarında bulunduğu 86 bin seçmenin kaydı silinmiştir.³⁰⁰ Ancak seçimlere sadece 1 gün kala 230 bine yakın Kürt seçmenin kaydı yapılmıştır. Önce Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu seçimlerde Kerkük nüfusuna sonradan dâhil olanların oy kullanamayacağını açıklamış; ancak Mesut Barzani'nin hem Amerikan güçleri hem de Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'yle temasa geçmesinden sonra, Kerkük'e kayıtlı yaklaşık 300 bin Kürt seçmenden 230 bininin 15 Aralık 2005 seçimlerinde oy kullanabilecekleri açıklanmıştır. Öte yandan seçimlere 1 gün kala ITC Başkanlık Binası'na saldırı olmuş, Türkmen muhafız güçleri karşılık vermiş ve olayda ölen ya da yaralanan olmamıştır.³⁰¹

Silahların gölgesinde başlayan seçimler, Irak'ın 18 vilayetindeki 31,348³⁰² ve 15 ülkedeki (Danimarka, İsveç, İngiltere, Lübnan, Avusturalya, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, İran, Suriye, Kanada, Avusturya, Almanya, Hollanda, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri) 560 sandıkta oy kullanılmıştır. Irak dışında yapılan seçimler 13 Aralık 2005'te başlamış ve Irak'ta seçimin yapıldığı tarih olan 15 Aralık 2005 akşamına kadar sürmüştür.³⁰³ Irak'ın genelinde pek fazla olay yaşanmadığı seçimlerde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından, Irak'taki kayıtlı seçmenlerin yaklaşık %70'inin sandık başına gittiği açıklanmıştır. Yapılan seçimlerin tarafsız gözlemciler tarafından, genelde uluslar arası standartlara göre gerçekleştiği belirtilirken³⁰⁴, Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Başkanı Ferid Ayar, beş günde kendilerine usulsüzlük iddialarıyla ilgili olarak bin'den fazla şikâyet geldiğini

²⁹⁹ Fikret BİLA, "Irak Seçiminde Türkmenler Üç Parça", Milliyet Gazetesi, 6 Aralık 2005.

³⁰⁰ GLOBAL STRATEJİ ENSTİTÜSÜ, "2 Kasım 2005 tarihli Haber Bülteni", <http://www.globalstrateji.org>, Erişim: 1 Mart 2007.

³⁰¹ Haşim SÖYLEMEZ-Ufuk ŞANLI, "Kerkük 'Düş'ü", Aksiyon Dergisi, Sa. 576, (19 Aralık 2005), <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23047>, Erişim: 18 Mart 2007.

³⁰² IECL, "Certification of the Council ...", s.1.

³⁰³ Nimrod RAPHAELI, "The Elections in Iraq-The Roots For Democracy", The Middle East Media Research Institute (MEMRI) Inquiry and Analysis Series No: 258, 21 December 2005, s. 1.

³⁰⁴ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/12/051221_iraqelection.shtml, 14 Mart 2007.

açıklamıştır.³⁰⁵ Ayrıca Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'nun 39 no'lu ve 16 Ocak 2005 tarihli kararına göre, Irak'ta yapılan usulsüzlükler açıklanmış³⁰⁶ ve 1985 şikâyet yapıldığı bildirilmiştir.³⁰⁷ Buna göre;

- Şikâyetler kırmızı (seçime direkt etki edebilecek) ve yeşil olmak üzere iki kategoride incelenmiştir.
- Bir merkezde seçim sonuçlarını değiştirecek mahiyetteki şikâyetlerin toplam sayısı 58 olarak açıklanmıştır. Dikkate alınan şikâyetler ise illere göre, Bağdat'ta 26, Diyala'da 7, Erbil'de 5, Kerkük'te 5, Musul'da 4, Selahaddin'de 4, Anbar'da 2, Basra'da 2, Zikar'da 1, Kerbela'da 1 ve Kadisy'e'de 1'dir.
- Kerkük'te seçim sonucunu etkileyecek 2 şikâyet sunulmuş, bunlardan biri yeterli kanıt olmadığı gerekçesiyle reddedilmiş, diğeri ise kanıtlanmış ve kurul görevliyi cezalandırmak üzere ilgili bakanlığa sevk etmiştir.
- Irak'ta 53 sandıktan çıkan oylar ve 2 adet seçim merkezindeki sonuçlar iptal edilmiştir.
- Bağdat'ta 27, Diyala'da 3 ve Erbil'de 3 sandıktan çıkan oylar iptal edilmiştir.
- Kerkük'te ise 9 sandıkta kullanılan oylar geçersiz sayılmıştır.
- İstanbul'da üç adet seçim merkezinden ikisinin tamamındaki sonuçlar yok sayılmış ve üçüncü merkezde de 7 sandıktan 4'ü iptal edilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra Irak Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu 10 Şubat 2006'da kesin sonuçları ilan etmiştir. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan sonuçlara göre, 15,568,702 kayıtlı seçmenin 11,895,756'sı geçerli oy, 139,656'sı geçersiz oy ve 62,836'sı da boş oy kullanmıştır. Yurt dışında oy kullanan Iraklıların sandıklarından ise, 295,377 geçerli oy, 1,912 geçersiz oy, 1,094 boş oy çıkmıştır. Irak Parlamentosunda yer alan 275 sandalyenin 230'u partilerin aldıkları oy oranına, 44'ü "ulusal kontenjan" usulüne göre dağıtılmış ve 1'i ise alınan oy oranı

³⁰⁵ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/12/051220_iraqelectionupdate.shtml, 14 Mart 2007.

³⁰⁶ IECE, "Board of Commissioners Decisions on Complaints Regarding the Council of Representatives Elections Statement No: 39", [http://www.ieciraq.org/final%20cand/Declaration_39_Jan_17_06_amended\[1\].edited.pdf](http://www.ieciraq.org/final%20cand/Declaration_39_Jan_17_06_amended[1].edited.pdf), 14 Mart 2007, s. 1-7.

³⁰⁷ IECE, "Certification of the Council ...", s. 1.

yetmemesine rağmen, Irak'ta yaşayan her kesimin temsil edilmesi ilkesine bağlı olarak verilmiştir. Sadece milletvekili çıkarabilenlerin aldığı yer aldığı listeye göre;

Siyasi Kimlikler	Oy Pusulası No	Toplam Oy	Seçimle Elde Edilen Sandalye	Denkleştirmek Amacıyla Verilen Sandalye	Ulusal Kontenjan Sandalyesi	Toplam Sandalye
Birleşik Irak İttifakı	555	5021137	109	0	19	128
Kürt İttifakı	730	2642172	43	0	10	53
Irak Uzlaşma Cephesi	618	1840216	37	0	7	44
Irak Ulusal Listesi	731	977325	21	0	4	25
Irak Ulusal Diyalog Cephesi	667	499963	9	0	2	11
Kürdistan İslami Birliği	561	157688	4	0	1	5
Kurtuluş ve Barış İttifakı	516	129847	3	0	0	3
Irak Ulusu İçin Mithal El Alusi Listesi	620	32245	1	0	0	1
Irak Türkmen Cephesi	630	87993	1	0	0	1
İlericiler	631	145028	1	0	1	2
Kalkınma ve Reform Hareketi	668	21908	1	0	0	1
El-Rafideyn Listesi	740	47263	0	1	0	1
			230	1	44	275

Irak İçerisinde Kullanılan Geçerli Oy Sayısı : 11895756
Irak Dışında Kullanılan Geçerli Oy Sayısı : 295377
Toplam Oy Sayısı : 12191133

Kerkük'te 267 sandıkta yapılan seçimler silahların gölgesinde gerçekleşmiş ve Amerikan özel kuvvetleri ile çoğunluğunu Kürt kökenli Iraklıların oluşturduğu Irak polisi ve ulusal muhafızların gözetiminde yapılan seçimlerde ciddi olaylar yaşanmamıştır.³⁰⁸ Ancak ITC Başkanı Sadettin Ergeç, ITC Merkez Bürosu'nda düzenlediği basın toplantısında, seçimden önce ve sonra özellikle Türkmen bölgelerinde kanunsuz şeylerin yaşandığını belirterek, “*seçim için Kerkük'e Süleymaniye, Erbil ve Duhok'tan 100 bin kişi getirdiler ve aynı gün geri götürdüler. Bu yapılanlar, Kerkük ve Irak üzerinde oynanan büyük bir oyundur*”, açıklamasında bulunarak, seçimde hile yapıldığını iddia etmiştir. Ayrıca Seçim günü bazı şeylerin kontrolden çıktığını ve ihlallerin olduğunu aktaran Ergeç, polislerin oy pusulası bittiği gerekçesiyle seçmenleri geri çevirdiğini, yoğun bir şekilde mükerrer oy kullanımının olduğunu, gözlemcilerin seçim merkezlerinden çıkarıldığını ifade etmiş ve ITC'nin Almas bölgesindeki bürosuna saldırı olduğunu ve saldırıda 1 kişinin hayatını kaybettiğini açıklamıştır.³⁰⁹ Ayrıca seçim akşamı Türkmen gözlemcileri

³⁰⁸ <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23047>, Erişim: 18 Mart 2007.

³⁰⁹ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=3674157&tarih=2005-12-19>, Erişim: 14 Mart 2007.

taşıyan bir araç da saldırıya uğramıştır. Öte yandan Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'nda görev yapan Nedva Salihi, bir önceki seçimde mükerrer oy kullanan iki kişiyi bizzat kendisinin tespit ettiğini ve aynı durumun bu seçimde de yaşanmaması için gereken önemlerin alınmadığını belirterek, “*Biz listeye bakartız. İsmi yoksa Türkmen bile olsa geri göndeririz. Hâlbuki Kürt bölgelerinde yüzlerce kişi liste dışı oy kullanıyor. Gözlemciler bu durumu birkaç gün içinde kamuoyuna açıklar*”, ifadesinde bulunmuştur. Bir odaya hapsedildiklerini, bu yüzden görevlerini yapamadıklarını söyleyen Necla Adil isimli sandık görevlisi de, seçimleri Türkmen, Kürt ve Arap gözlemcilerin de izlediğini, Türkmenlerin oy kullandığı yerlerde hiçbir olay yaşanmadığını; ancak Kürtlerin oy kullandığı bölgelerde aynı muameleyle karşılaşmadıklarını açıklamıştır.³¹⁰

Kerkük'teki oy oranına bakıldığında, en yüksek oyu 266,737 oyla Kürt Listesi elde etmiştir. İkinci sırayı ise 73,191 oyla Irak Ulusal Diyalog Cephesi almıştır. ITC ise 59,716 oy alarak Kerkük'te üçüncü parti olmuştur. Kerkük'te kullanılan 522,947 oyun 514,088'i geçerli, 5,919'u geçersiz sayılmış, 2,940 oy ise boş çıkmıştır. Irak Parlamentosunda 9 sandalyeye sahip olan Kerkük'ten bu üç parti dışında milletvekili çıkarılmamıştır.³¹¹ Ancak Türkmenler, Kerkük'ün Irak Parlamentosu'nda daha fazla sandalyeye sahip olması konusunda itiraz etmiştir. Ayrıca bir nüfus sayımı yapılmadan sandalye sayısının belirlenmesi de Türkmenleri rahatsız eden bir diğer konu olmuştur.³¹²

Sonuçta ITC Başkanı Sadettin Ergeç'le birlikte diğer partilerden 8 Türkmen daha Irak Ulusal Parlamentosu'na girmiştir. Irak Uzlaşma Cephesi Listesi'nden İzzettin Devle ve Muhammed Emin Osman, Birleşik Irak İttifakı Listesi'nden Abbas El-Beyati, Taki El-Mevla, Muhammed Mehdi, Fevzi Ekrem Terzi ve Feryad Tuzlu milletvekili olarak seçilmiştir.³¹³

3.4. Irak'ta Hükümet Çalışmaları ve Yeni Hükümetin Kurulması

Irak'ta 15 Aralık 2005'te yapılan seçimlerin ardından yaklaşık 2 ay sonra kesin sonuçlar açıklanmış ve böylece hükümet pazarlıkları hızını artırmıştır. Ancak

³¹⁰ <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23047>, Erişim: 18 Mart 2007.

³¹¹ IECI, “Uncertified Partial Results-Kirkuk”, s. 1-2, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007

³¹² BİLA, “Irak Seçiminde Türkmenler ...”, 6 Aralık 2005.

³¹³ IECI, “Council of Representatives Elections December 15/2005”, s. 1-9, http://www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm, Erişim: 14 Mart 2007.

kesin seçim sonuçlarının açıklanmasından yaklaşık on gün sonra Irak'ın geleceğini ciddi biçimde etkileyecek ve iç savaş naralarını artıracak bir olay gerçekleşmiştir. Tüm Müslümanlar için kutsal kabul edilen ve Şiiler için özel bir önem taşıyan Hz. Muhammed'in soyundan gelen iki Şii imamın mezarının bulunduğu, Abbasi halifesinin kurduğu Samarra Camiindeki, türbeleri ve altın kubbesiyle ünlü Askeriye Türbesi'ne 22 Şubat 2006 sabahı saldırı düzenlenmiştir. Silahlı bir grup tarafından caminin etrafına patlayıcı maddeler yerleştirilerek düzenlenen saldırıda Askeriye Türbesi büyük zarar görmüş; ancak ölen ya da yaralanan olmamıştır. Olay üzerine saldırıyı protesto etmek üzere onbinlerce kişi olay yerinde toplanıp gösteri yapmıştır. Başta başkent Bağdat olmak üzere, Şiilerin yaşadığı başlıca merkezlerde de protesto eylemleri düzenlenmiştir. Öte yandan olay sonrasında bazı Sünni camilerine saldırılar düzenlenmiştir. Irak Başbakanı İbrahim El Caferi, devlet televizyonundan halka seslenerek ulusal birlik ve beraberliği baltalamaya çalışanlara fırsat verilmemesini istemiş ve üç gün yas ilan etmiştir. Irak'taki en üst düzey Şii din adamı olan Büyük Ayetullah Ali El Sistani de bir hafta yas çağrısında bulunmuştur. Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani ise saldırının hükümet kurma çalışmalarını sabote etmeye yönelik olduğunu savunarak, dini ve siyasi liderleri mümkün olan en sert şekilde saldırıyı kınamaya davet etmiştir. Ulusal Güvenlik Danışmanı Muvaffak El Rubai, saldırıyla ilgili olarak El Kaide ile bağlantılı Sünni isyancı grupları ve Ensar El Sünne gibi örgütleri suçlamıştır.³¹⁴

Irak'ta yaşanan bu olayın ardından mezhepsel gerginlikler doruğa ulaşmıştır. Ülkenin birçok yerinde Sünnilere karşı saldırılar düzenlenmiştir. Irak'ın güneyindeki Basra'da bir cezaevini basan, polis kılığına girmiş silahlı kişiler ise 11 Sünni tutukluyu kaçıırarak öldürdüğü açıklanmıştır. Ayrıca Sünni Irak İslam Partisi'nin Basra'daki merkezinin de saldırıya uğramış ve iki kişinin öldürülmüştür. Irak İslam Partisinin verdiği rakamlara göre, Samarra saldırısından sonra iki gün içerisinde 50'si Bağdat'ta olmak üzere yaklaşık 90 Sünni camisinin, Şiilerin misilleme saldırılarına hedef olmuştur.³¹⁵ Ayrıca Samarra saldırısından sonra üç gün içerisinde de 200'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir. Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, tüm siyasi grupların liderlerini krizi görüşmek üzere Bağdat'ta bir araya gelmeye çağırmış ve iç

³¹⁴ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/02/060222_askari_attack.shtml, Erişim: 17 Mart 2007.

³¹⁵ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/02/060223_askari_thursday.shtml, Erişim: 17 Mart 2007.

savaş tehlikesi olduğundan söz eden Talabani, Iraklılardan bu tehlikeyi bertaraf etmek için el ele vermelerini istemiştir. Ancak Sünnilere yönelik suçlamayı kabul etmeyen Irak Uzlaşma Cephesi, hükümet görüşmelerine de katılmayacaklarını duyurmuştur.³¹⁶ Bu olaylar üzerine dünya basını Irak'ta yaşananların “iç savaş” boyutuna geldiğini sıkça dile getirmiştir.³¹⁷

Irak'ta hükümet kurma çalışmaları bu olaylar sebebiyle sekteye uğrarken Irak Başbakanı İbrahim El-Caferi'nin 28 Şubat-1 Mart 2006 tarihlerindeki Türkiye ziyareti, Irak siyasetini daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Talabani, Caferi'nin Başbakan olduktan sonra ikinci kez Ankara'ya yaptığı ziyarete sert tepki göstermiştir. Talabani'nin makamından yapılan yazılı açıklamada, Caferi'nin kendilerini Türkiye ziyareti ile ilgili bilgilendirmediği ve bunun Caferi'nin anayasal yetkileri ile ters düştüğü belirtilerek, “*bugünkü Irak hükümetinin yapacağı anlaşmaların hiçbir değeri olmayacaktır*”, ifadesinde bulunulmuştur. Ancak Talabani'nin lideri olduğu IKYB Türkiye Temsilcisi'nin de Caferi'yi karşılaması, Celal Talabani'nin, Irak Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye davet edilmemesi sebebiyle tepki gösterdiği yorumlarına yol açmıştır. Irak Başbakanı İbrahim El-Caferi ziyareti sırasında geniş tabanlı bir hükümet kurulması isteğini belirtmiş ve Irak'ta yaşanan olayları maksatlı terör hareketleri olarak nitelendirmiştir.³¹⁸

12 Şubat 2006'da Şii koalisyonunun kendi arasında yaptığı oylamada 1 oy farkla yeniden başbakanlığa aday gösterilen İbrahim El-Caferi'ye Türkiye ziyareti sonrasında tepkiler iyice artmış ve Sünniler, Caferi'yi başbakanlık yaptığı süre içinde özellikle de Samarra'daki Askeriye Türbesi'ne yapılan saldırının ardından, kendilerine yönelik şiddeti engellemediği gerekçesiyle eleştirmiştir. Irak İçişleri Bakanlığı binasında işkence görmüş Sünni tutsakların bulunmasının ardından eleştiriler iyice artmıştır. Sünniler ve Kürtler, El-Caferi'nin döneminde şiddetin azalmadığını aksine arttığını, kendilerinin de karar alma mekanizmalarından dışlandığını savunmuş ve bu nedenle Caferi yerine başka bir aday gösterilmesi için Şii koalisyonuna baskı yapmaya başlamıştır.³¹⁹ Irak'ta yaşanan bu gelişmelerden

³¹⁶ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/02/060223_iraq_update.shtml, Erişim: 17 Mart 2007.

³¹⁷ http://www.bbc.co.uk/turkish/pressreview/story/2006/02/060223_pressreview.shtml, Erişim: 17 Mart 2007.

³¹⁸ Akşam Gazetesi, “Caferi'nin Gelişi Irak'ın Karıştırdı”, 1 Mart 2006.

³¹⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/04/060403_ricestrawiraq.shtml, Erişim: 17 Mart 2007.

sonra hükümet kurma çalışmaları tıkanırken, Caferi de başbakanlık için ısrarını korumuş ve Irak'ta seçimlerden 4 ay geçmesine rağmen hükümet kurulamıştır. Ayrıca tek sorun, Irak'ta hükümet kurulmasındaki en büyük engel olarak gösterilen başbakanlık konusunda yaşanmamış, diğer üst düzey yetkiler içinde itirazlar söz konusu olmuştur. Sünni grupların parlamento başkanı adayı olarak gösterdiği Irak İslam Partisi Başkanı Tarık El-Haşimi'ye de Şii gruplar karşı çıkmıştır.³²⁰

Hem uluslar arası hem de yerel politikacılar tarafından yapılan baskılara dayanamayan İbrahim El-Caferi, geri adım atmış ve 20 Nisan 2006 tarihinde kararı Şii koalisyonuna bıraktığını açıklamıştır.³²¹ Caferi'nin çekilmesiyle neredeyse tüm düğümler çözülmüş ve çekilme kararından iki gün sonra toplanan Birleşik Irak İttifakı, İbrahim El-Caferi yerine başbakan adayı olarak Dava Partisi'nin iki numaralı ismi Cevat (Nuri) El Maliki'nin adını açıklamış ve bunun üzerine hükümet çalışmalarını yürüten gruplar cumhurbaşkanlığı konseyi ve meclis başkanı konusunda da anlaşmıştır. Irak'ın en büyük Sünni koalisyonu olan Irak Uzlaşma Cephesi, Birleşik Irak İttifakı'nın yeni başbakan adayı olarak Maliki'yi belirlemesinden memnuniyet duyduğunu, Kürt milletvekili Mahmut Osman da Kürt partilerinin El Maliki'nin adaylığına itirazı olmadığını açıklamıştır. Ayrıca Bir Kürt olan Celal Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı olarak kalması, Sünni Tarık El Haşimi ile Şii Adil Abdülmehdi'nin cumhurbaşkanı yardımcısı olmaları ve Sünni Mahmud El Meşhedani'nin de parlamento başkanı olması kararlaştırılmıştır. Parlamento başkanı yardımcılarının da Şii Halid El-Attiye ile Kürt Arif Tayfur olacağı açıklanmıştır.³²²

Maliki'nin hükümet kurma görevini üstlenmesinin ardından Irak Parlamentosu yaklaşık bir ay süren oturumlar yapmış ve bu oturumlar sonucunda Maliki, 20 Mayıs 2006 tarihinde kabinesini Irak Parlamentosu'na sunmuş ve bakanlar listesi burada onaylanmıştır. Ancak üç önemli bakanlığa (İçişleri, Savunma ve Ulusal Güvenlik Bakanlığı) vekâleten atamalar yapılmıştır.³²³ Hükümet çalışmalarına başlamış; ancak vekâleten yürütülen bakanlıklar Irak hükümetinin önündeki en büyük sorun olarak ortaya çıkmıştır. Irak Parlamentosu'nda yapılan oturumlar sonucu 8 Haziran 2006 tarihinde Maliki, vekâleten yürütülen bakanlıklara

³²⁰ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=476, Erişim: 17 Mart 2007.

³²¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/04/060420_iraq_latest.shtml, Erişim: 18 Mart 2007.

³²² <http://www.ntvmsnbc.com/news/370140.asp>, Erişim: 20 Mart 2007.

³²³ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/05/060520_iraq.shtml, Erişim: 20 Mart 2007.

atamaların yapıldığını açıklamıştır. Maliki'nin kabinesinde sadece 1 Türkmen bakanın yer alması, Türkmenlerin Irak siyasetinde etkili rol oynayamamalarına yol açmıştır. Maliki'nin kabinesinde şu isimler yer almıştır:³²⁴

- Nuri El-Maliki (Şii) - Başbakan
- Berham Salih (Kürt) - Başbakan Yardımcısı
- Selam El-Zevbayi (Sünni) - Başbakan Yardımcısı
- Hüseyin El Şehristani (Şii) - Petrol Bakanı
- Hoşyar Zebari (Kürt) - Dışişleri Bakanı
- Haşim El Şibli (Sünni) - Adalet Bakanı
- Ali Şammari (Şii) - Sağlık Bakanı
- Hodayir El-Huzai (Şii) - Eğitim Bakanı
- Bayan Cabir Solak(Şii) - Maliye Bakanı
- Abid Falah El-Sudani (Şii) - Ticaret Bakanı
- Kerim Vahid (Şii) - Elektrik Bakanı
- Fevzi El-Hariri (Kürt) - Sanayi Bakanı
- Latif Raşid (Kürt) - Su Kaynakları Bakanı
- Bayan Dazi (Kürt) - Konut ve İmar Bakanı
- Yarrub Nazım (Şii) - Tarım Bakanı
- Abid Teyab (Sünni) - Yüksek Öğretim Bakanı
- Kerim Mehdi (Şii) - Ulaşım Bakanı
- Abdülsamed Rahman (Şii) - Göçmenlik Bakanı
- Adil El-Essadi (Şii) - Sivil Toplumdan Sorumlu Devlet Bakanı
- Safa El-Safi (Şii) - Parlamento İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı
- Casim Muhammed Cafer (Türkmen) -Gençlik ve Spor Bakanı
- Liva Semeysm (Şii) - Turizm ve Arkeolojiden Sorumlu Bakan
- Ali Baban (Sünni) - Planlama ve Kalkınma Bakanı
- Muhammed Tefvik (Şii) - İletişim Bakanı
- Mahmud Muhammed el-Radi (Şii) - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
- Riyad Garib (Şii) - Belediyeler Bakanı
- Nermin Osman (Kürt) -Çevre Bakanı

³²⁴ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/06/060608_iraq_ministers.shtml, Erişim: 20 Mart 2007.

- Esad Kemal Muhammed (Kürt) - Kültür Bakanı
- Fatin Abdülrahman (Sünni) - Kadınlardan Sorumlu Devlet Bakanı
- Saad Tahir Abid (Sünni) - Vilayet İşlerinden Sorumlu Bakan
- Raed Fehmi (Sünni) - Bilim ve Teknoloji Bakanı
- Vicdan Mikail (Hıristiyan) - İnsan Hakları Bakanı
- Refa El-Esavi (Sünni) - Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı
- Ekrem El-Hekim (Şii) - Ulusal Diyalog Bakanı
- Muhammed Abbas Ureybi (Şii) - Devlet Bakanı
- Ali Muhammed Ahmed (Kürt) - Devlet Bakanı
- Hasan Radi Kazım (Şii) - Devlet Bakanı

3.5. Telafer'in Çilesi

Telafer, Musul'un yaklaşık 70 km kuzeybatısında yer alan, Türkiye sınırına 110 km mesafede³²⁵, merkezinde yaklaşık 280 bin, çevre köyleriyle birlikte yaklaşık 400 bin Türkmen'in yaşadığı bir ilçedir. Yoğun nüfusu ve geniş yüzölçümüne rağmen, "il statüsü"ne sahip olmayan Telafer'in, sadece Türkmenlerin yaşadığı bir yöre olması sebebiyle il olamadığı iddia edilmektedir.³²⁶ Kesin bir rakam verilememekle birlikte Telafer'de yaşayan Türkmenlerin %70'inin Şii, %30'unun da Sünni olduğu bilinmektedir.³²⁷ Telafer, Türkiye, Türkmenler ve Arap dünyası arasında bir geçiş noktası niteliğini taşımaktadır. IKDP ve IKYB, Telafer'in Türkmen dokusundan dolayı bu bölgeyi kontrol edememiş, Telafer'i kontrol edemeyen Kürt Gruplar da, Musul üzerinde de istediği baskı ve denetimi oluşturamamıştır. Telafer, Suriye'nin Kürt bölgeleriyle Irak'ın Kürt bölgelerini birbirinden ayırmaktadır. Telafer'in tamamının Türkmenlerden oluşması bu bölgedeki Kürt bloğunun oluşumuna da engel olmaktadır.³²⁸

Musul kentinin en büyük ilçesi olan Telafer'de, ABD ordusunun Irak'ı işgali sırasında ve sonrasında kayda değer bir olay, isyan veya silahlı bir mücadele

³²⁵ ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ (AREM), "Telafer'e Yönelik Yapılan Operasyonların Nedenleri ve Türkiye'ye Etkileri-Eylül 2005,

http://www.arem.gov.tr/rapor/degerlendirme/telafer_turkiye_etikisi.htm, Erişim: 16 Nisan 2007.

³²⁶ Ekrem PAMUKÇU, "Telafer Olayları", 13 Eylül 2004,

http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=297, Erişim: 13 Nisan 2007.

³²⁷ Şahin ALPAY, "Telafer'de Neler Oluyor?", 17 Eylül 2005,

<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=47&yazi=492>, Erişim: 13 Nisan 2007.

³²⁸ Bilgay DUMAN, "Ateş Çemberi Telafer", 12 Eylül 2005,

http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=345, Erişim: 13 Nisan 2007.

olmamış; ancak 2004 ve 2005 yılının Eylül aylarındaki operasyonlarda kentte bulunan Türkmenlerin tamamına yakını yerlerini terk etmek zorunda kalmış ve Telafer’de tam bir kaos ortamı oluşturulmuştur. Amerikan birlikleri ve peşmergeler tarafından yürütülen bu operasyonlara gerekçe olarak; “*Mukteda El Sadr'a bağlı güçlerin, Suriye üzerinden Irak'a girmeye çalışan yabancı savaşçıların, Felluce'den kaçan bazı direnişçilerin ve 'Ensar El İslam' militanlarının*” Telafer’e girmesi gösterilmektedir. Yapılan açıklamalarda ayrıca, operasyonun Türkmenlere yönelik olmadığı, yerel güçlerin bunlarla başa çıkamadığı için, kendilerine yapılan talebe bağlı olarak operasyon düzenlendiği ifade edilmektedir.³²⁹ Ancak dönemin Irak Geçici Yönetim Konseyi’ndeki Türkmen üyesi Songül Çabuk yaşananların daha farklı nedenleri olduğunu savunmuştur. Çabuk 20 Eylül 2004 tarihinde El-Şark El-Avsat gazetesine verdiği bir mülakatta, Kürtlerin Telafer’e girip yerleşmek ve burada Kürt partilerinin şubelerini açmak istediklerini; çünkü Telafer’de sadece Arap ve Türkmen partilerinin şubeleri bulunduğunu ifade etmiş, halkın kentte Kürt yaşamadığı için bu adıma karşı çıkması üzerine, Kürtlerin Irak güvenlik birimleri ve Amerikan güçlerine kentte terörist bulunduğu yolunda bir ihbarda bulunduğunu ve böylece Irak güvenlik birimlerinin ihbarı doğrulamaksızın kente saldırdığını söylemiştir.³³⁰ Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene ise bu konu hakkında farklı iddialar ortaya koymuştur:³³¹

“Irak’ta Türkmenler, Saddam rejimi devrilince ne olacağını anlayamadılar ve biz, Türkmenlerin yaşadığı yerlerdeki idari boşlukları dolduramadık. Bunu anlayan gruplar bu boşlukları değerlendirmek istedi. Telafer’de de aynı durum yaşandı. Amaç Kürtlerin buraya yerleştirilmesiydi. Bunun için suni bir olay yaratıldı. Mesela Irak İslam Yüksek Konseyi bu kentte hemen bir büro açtı. Telafer halkı bilinçli değildi. ITC de stratejik bir hata yaparak oraya Sünni bir temsilci atadı. O da yanına hep Sünnileri aldı. Telafer’in yaklaşık %70’i Şii olduğu için kendilerini Türkmen Cephesi tarafından dışlanmış hissettiler. ITC’nin farkında olmadan yaptığı bu hatayı Şii gruplar iyi değerlendirdi ve Telaferli Şii Türkmenleri kendi yanlarına

³²⁹ AREM, “Telafer’e Yönelik Yapılan Operasyonların Nedenleri ve Türkiye’ye Etkileri-Eylül 2005.

³³⁰ <http://www.byeem.gov.tr/yayinlarimiz/bultenler/disbasindairak-yeni/arsiv/2004/db-irak-48.htm>, Erişim: 16 Nisan 2007.

³³¹ Irak Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene İle Yapılan Mülakat, 15 Temmuz 2007.

çekmeyi başardılar. Böylece suni bir şekilde Telafer ayrılmış oldu. Kentte isyancı olduğu bahanesiyle de buraya operasyon düzenlendi. Birçok Türkmen ailesi evlerini terk ederek başka yerlere göç etmek zorunda kaldı. İşte Türkmenler tarafından boşaltılan yerlere de Kürtler yerleştirildi. Çünkü Suriye Kürtleri ile Irak Kürtleri arasındaki irtibatın tam olarak sağlanamamasına Türkmen kenti Telafer engel oluyordu.”

Tüm bu iddiaların ışığında Telafer’e yönelik 4 Eylül 2004’te başlayan ilk saldırıda aralarında çocuklarında olduğu 55 sivil hayatını kaybederken, 150 sivil de yaralanmış ve yaklaşık 70 teröristin öldürüldüğü iddia edilmiştir.³³² Telaferli Türkmenler ise operasyonda 100 Türkmen’in yaşamını yitirdiğini öne sürmüşlerdir.³³³ Operasyon nedeniyle halkın yaklaşık yüzde 70’i kenti terk etmiş ve başta Musul olmak üzere civar kent ve kasabalara sığınmıştır.³³⁴ Telafer’i dış hayattan soyutlayan ABD, kente gönderilen yardımların bile bölgeye girmesine izin vermemiştir.³³⁵ Operasyonda ABD askerleri ve Kürt peşmergelerden oluşan ulusal muhafızlarla birlikte F-16 savaş uçakları da Telafer’i bombalamıştır.³³⁶ Telafer’de çıkan olaylar sonucunda Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell’ı aramış, operasyonla ilgili sıkıntıları bizzat dile getirmiş ve operasyona son verilmesi konusunda uyarıda bulunmuştur.³³⁷ Sonunda Türkiye’nin baskıları sonuç vermiş ve operasyon 12 gün sonra sona ermiştir. Şehirde kuşatma kalkmış ve halk evlerine dönmeye başlamıştır. Öte yandan Telafer’deki Türkmenler, Amerikan bombardımanlarında hayatını kaybeden onlarca kişinin toplu mezarlara gömüldüğünü öne sürmüştür. Ayrıca kentte tam bir insanlık dramı yaşanmış, susuzluk nedeniyle hastanede olan yaralılar tedavi edilememiş ve insanların temel ihtiyaçları karşılanamamıştır.³³⁸ Türkiye ise hem operasyon sırasında hem de sonrasında Telafer’e tonlarca yardım malzemesi göndermiştir.³³⁹

³³² <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/bultenler/disbasindairak-yeni/arsiv/2004/db-irak-48.htm>, Erişim: 16 Nisan 2007.

³³³ Akşam Gazetesi, “Telafer’de Dram”, 13 Eylül 2004.

³³⁴ http://www.cnnturk.com/arama/haber_detay.asp?PID=00319&haberID=124679, Erişim: 16 Nisan 2007.

³³⁵ Radikal Gazetesi, “Türkmen Kaçıyor”, 13 Eylül 2004.

³³⁶ Radikal Gazetesi, “ABD Baskısı Yayılıyor”, 14 Eylül 2004.

³³⁷ Sabah Gazetesi, “Türkmen Uyarısı”, 11 Eylül 2004.

³³⁸ Milliyet Gazetesi, “Telafer Kuşatması Kaldırıldı”, 15 Eylül 2004.

³³⁹ http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=37168, Erişim: 16 Nisan 2007.

Telafer’de sular durulmaya başlarken, bu operasyondan tam bir yıl sonra ABD askerleri ve ulusal muhafızlar 2005 yılının Eylül ayında yeni bir operasyon daha yapılmıştır. İlk operasyonda olduğu gibi ABD askerleri, Telafer’in Suriye’den Irak’a sızan direnişçilerin üslendiği bölge olduğu gerekçesiyle operasyon başlattıklarını duyurmuşlardır. Bir haftadır süren yoğun sert çatışmalara ve Amerikan hava kuvvetlerinin bombardımanına sahne olan Telafer’e yönelik yapılan “Büyük Taarruz” adı verilen operasyonda 10 Eylül 2005’te kara harekâtına başlanmış³⁴⁰ ve 3 gün içinde 200 kişi öldürülmüş, 400’ün üzerinde kişi de yakalanmıştır.³⁴¹

Bu arada yine Türk Kızılayı tarafından bölgeye gönderilen yardım turlarının ABD askerlerince Telafer’e girişine izin verilmemiş, şehir merkezine giremeyince yardımlar Telafer dışında kurulan çadır kente indirilmiştir. Ancak yardımlar yağmalanmış ve bunun üzerine Kızılay yetkilileri ile Amerikalılar bir araya gelmiştir. Amerikalı askeri yetkililer, malzemelerin kendilerinin gösterdiği yerlerde depolanmasını ve dağıtımını bizzat kendileri tarafından yapılmasını istemiş, Kızılay yetkilileri de bu teklifi kabul etmeyince Amerikalı yetkililer, Kızılay ekibinin malzemeleri bırakarak birkaç saat içinde bölgeyi terk etmesini talep etmiştir. Kızılay da konu üzerine yazılı bir açıklama yapmış ve ABD askerlerinin uluslararası hukuka aykırı hareket ettiklerini ve hukuk dışı uygulamalarda bulduklarını açıklamıştır.³⁴²

Amerikalıların operasyon sırasında napalm bombaları kullandıkları ve hatta kimyasal silah dahi kullandıkları iddia edilmiştir. Telafer’de halka açıktan su içilmemesi ve yiyecek yenmemesi konusunda yapılan uyarılar bu iddiaları güçlendirmektedir. Uluslararası medya kuruluşları Türkmenlere nasıl bir zulüm yapıldığını tüm dünyaya fotoğraflarla kanıtlamışlardır.³⁴³ Yapılan resmî açıklamalara göre yaklaşık 500 kişi öldürülmüş; ancak Irak Kızılayı ve Kızıllaç yetkilileri ölü sayısının daha fazla olduğunu bildirmiştir. Amerikan askerlerinin gayri insani uygulamaları bununla da sınırlı kalmamış, “terörist” oldukları şüphesiyle yaralıların ambulansla hastanelere taşınmasına izin verilmemiş, okullar, camiler, işyerleri bombalanmış, su ve elektrik tesisleri kullanılamaz hale gelmiştir.³⁴⁴ Yaşananlar

³⁴⁰ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/09/050910_telafer-big-op.shtml, Erişim: 16 Nisan 2007.

³⁴¹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/340616.asp>, Erişim: 16 Nisan 2007.

³⁴² http://www.tgrthaber.com.tr/news_view.aspx?guid=6e9543ca-d2e8-402c-bba0-6dad3c3951d9, Erişim: 16 Nisan 2007.

³⁴³ Yeniçağ Gazetesi, “Burası Telafer İkinci Çuval Vakası”, 15 Eylül 2005.

üzerine bir açıklama yapan ITC Başkanı Sadettin Ergeç, Telafer'deki operasyonlarda sivil halkın zarar gördüğünü kaydederek, siyasi müdahale yapılması çağrısında bulunmuştur. Ergeç, kente uçakla müdahale edildiğini, Irak Ordusu ve askerlerinin etrafa rastgele ateş açtığını iddia etmiştir. Enkaz altında çok kişinin kaldığını da söyleyen Ergeç, şehre giriş ve çıkışların kapatıldığını açıklamıştır. Telafer'deki direnişin dışarıdan gelen teröristlerce yönetildiği iddialarına katılmadığını belirten Ergeç, tutuklananların çocuklar ve tamamının Türkmen olduğunu iddia etmiş ve Amerikan askerlerini suçlamıştır.³⁴⁵

Bu olaylar sonucunda olanları Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır:³⁴⁶

“Telafer’de yaşayan Türkmenler büyük yara almış ve birçoğu evlerine geri dönememiştir. Türkmenler içerisinde suni bir ayrım yaratılarak, Türkmen kimliği yok edilmeye çalışılmaktadır. Telaferli Türkmenler arasında böyle bir ayrım olması aslında söz konusu olamaz. Çünkü Telafer’de yaşayan Türkmenler tek bir aşiret gibidir. Hepsinin birbiriyle akrabalığı vardır. Bu yüzden kendi aralarında ayrım yapmazlar. Zaten Telaferli bir Türkmen’e sorduğun zaman kendini önce ne Şii ne de Sünni olarak tanımlar. Onlar kendilerine kimlikleri sorulduğu zaman Telaferli Türkmen olduklarını söylerler. Burada yapılan aslında çok açıktır. Kürt ve Şii gruplar Irak hükümetindeki ortaklıklarını da kullanarak, Telafer’e müdahale etmişlerdir. Bunu da ABD’nin yardımıyla yapmışlardır. Telafer’in ayrı bir önemi vardır. Zira Telafer Kürtlerin Suriye’deki akrabalarıyla bütünleşmeleri için bir tampondur. Burası Türkmen kaldığı sürece Iraklı Kürt grupların Suriye’deki Kürtlerle birleşmeleri hep hayal olarak kalacaktır. Bu yüzden buraya müdahale edilmiştir. Ama Telafer’in Türkmen kimliğini yok etmek kolay değildir. Aslında olayların da temelinde bu yatmaktadır. Telafer’de yaşayan Türkmenler, Saddam düştükten sonra ilçelerine Kürt vali atanmasını kabul etmemişler ve bölgelerine sahip çıkmışlardır. Telafer’e gelen hiçbir Kürt sivili de kabul etmemişlerdir. Ancak ABD’nin peşmergelerle yürüttüğü

³⁴⁴ Ali BULAÇ, “Telafer ve Stratejik Hesaplar”, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=47&yazi=491>, Erişim: 16 Nisan 2007.

³⁴⁵ Milliyet Gazetesi, “Türkmen Liderden Çağrı”, 13 Eylül 2005.

³⁴⁶ Irak Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene İle Yapılan Mülakat, 15 Temmuz 2007.

operasyon sonucunda Türkmenlerin boşalttığı yere birçok Kürt ailesi yerleştirilmiştir. Ama artık Türkmenler yavaş yavaş yerlerine geri dönmektedir. Bu ileriki zamanda sorun yaratabilecek bir durumdur. Öte yandan Telafer ve çevresinde bulunan zengin petrol yatakları da dikkate alınması gereken bir husustur. Telafer'in topraklarında bulundurduğu petrol miktarı yabana atılır cinsten değildir. Operasyonda bu petrol yataklarının etkisinin olduğunu da söylemek mümkündür. Ayrıca Telafer yüzde yüz Türkmen olan Irak'ın ve Ortadoğu'nun en büyük ilçesidir. 400 bin civarında Türkmen'in yaşadığı Telafer bölgede emelleri olan gruplar için ciddi bir endişe kaynağıdır. Ayrıca Telafer'in verimli toprakları da göz önünde bulundurulmalıdır. Zira Irak'ta tarımsal arazilerin azlığı dikkate alındığında, Telafer çok önemlidir. Telafer Ortadoğu'nun tahıl ambarıdır. İşte bütün bunlar bir araya getirildiğinde Telafer'de yaşananlar daha iyi anlaşılacaktır. Ama unutulmasın ki tüm Türkmenler Telafer'den vazgeçmezler.”

4. BÖLÜM: KERKÜK VE TÜRKMENLER ÜZERİNE

4.1. Türkiye'nin Irak Politikasında Türkmenler ve Kerkük

Yaklaşık 85 yıllık bir devlet geleneği olan Türkiye'nin dış politikasını incelerken, bunu bir-iki ilkeye indirmek zor gözükmektedir. Yine de Türk dış politikasının sürekli olarak iki ana ilkeye dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu iki ilke statükoculuk ve batıcılıktır. Ancak burada üzerinde durulması gereken konu statükoculuktur. Kısaca bu ilkeyi açıklayacak olursak, en genel biçimde statükoculuk mevcut durumu bozmama ve devam ettirme olarak ifade etmek mümkündür. Türkiye'nin karar alıcıları statükoculuğu, mevcut sınırların değiştirilmemesi, devam ettirilmesi, mevcut dengeleri sürdürme ve bunun bir sonucu olarak da dış azınlıklara yönelik bir biçimde onların kendi sınırlarına bitişik başka devletlerde yaşadıkları bölgeleri kendi topraklarına dâhil etmeme anlamını taşımıştır. Bu politika en belirgin biçimde Mustafa Kemal Atatürk'ün 1933'te ifade ettiği “*yurtta sulh, cihanda sulh*” söylevinde kendini bulmaktadır. Ancak Türk dış politikasında statükoculuğun dışına çıkıldığı bazı eylemlerde olmuştur. Ancak bu eylemler yayılcı olmamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin statükocu politikanın dışında hareket ettiği eylemlere örnek olarak 1980 ve 1990'larda Irak'ın kuzeyinde yürüttüğü “sıcak takip” gösterilebilir. Yalnız buradaki amaç fethetmek olmamış, haklı bir şekilde uluslararası hukuk ve Irak'la yapılan ikili anlaşmalara dayalı olarak Türkiye'nin güvenliğinin tehdit eden unsurları bertaraf etmek amacıyla yapılmıştır.³⁴⁷ Diğer taraftan güvenlik ekseninin dışında Türkiye'nin Irak politikasına ilişkin milli bir sorunluluğu vardır. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk 1 Mayıs 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki nutkunda, “*hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan, hudut meselesi tayin ve tespit edilirken, hudud-u millîmiz İskenderun'un cenubundan geçer, şarka doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-u millîmiz budur*”, demiştir.³⁴⁸ Bu bağlamda Atatürk bize Türkiye'yi yadigâr bırakırken, bu sınırları bize emanet etmiştir. Bu nedenle

³⁴⁷ Baskın ORAN, *Türk Dış Politikası; Kurtuluş Savaşından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (ed.Baskın Oran), c. 1, İstanbul, 2004, s.46-48.

³⁴⁸ ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III(1919 – 1938)*, Ankara, 1989, s. 75.

Türkiye'nin Irak politikası değerlendirilirken bu tarihi sorumluluğun dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Bölgede ABD'nin 2003'te Irak'a müdahalesiyle tüm dengeler değişmiş, Irak'ta rejim yıkılmış ve bu olay Ortadoğu'da yaşayan ülkelerde farklı etkiler ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin 2003 sonrası Irak'a yönelik algılamaları değişmiş ve bu ülkede cereyan edecek gelişmelerin millet ve toprak bütünlüğü dâhil birçok iç dinamiği harekete geçirebilecek potansiyele sahip olduğu anlaşılmıştır. Türkiye, ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra Irak'a ilişkin politikasını üç temel üzerine oturtmuştur. Bu üç temel Irak'ın toprak bütünlüğü, Kerkük ve akrabamız olan Türkmenlerin can ve mal güvenliği ile Irak'ın kuzeyindeki PKK varlığıdır. Ancak Türkiye'nin Irak'a ilişkin en temel önceliği Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması olmuştur. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, kendisine Kerkük'le ilgili yöneltilen bir soru üzerine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Irak politikasının çok net olduğunu ve bunun da Irak'ın toprak bütünlüğü olduğunu ifade etmiştir.³⁴⁹ Türkiye bu öncelikleri vazgeçilmez unsur olarak tanımlamış ve bu şartları dünyaya “Kırmızı Çizgiler” olarak ilan etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Irak'ın kuzeyinden Türkiye sınırlarına kapsamlı bir göç hareketinin oluşması, Irak'ın kuzeyindeki gruplardan birinin diğerine saldırması, Irak Türkmenlerine yönelik saldırı oluşması, peşmerge gruplarının Musul ve Kerkük'e girmesi durumlarından herhangi birisinin gerçekleşmesi halinde Irak'a müdahale edebileceğini açıklamıştır. Ancak bu şartlardan bazılarının gerçekleşmiş olmasına rağmen Türkiye bu olaylara karşı beklenen tepkiyi verememiş ve cılız açıklamalarla yetinmiştir.³⁵⁰

Aslında Türkiye'nin Kerkük ve Türkmenlere ilişkin politikasının iki temel parametreden oluştuğu söylenebilir. İlk olarak Türkiye, soydaş olduğu Türkmenlerin Irak'ta üçüncü unsur olarak kabul edilmesi yönünde çaba göstermiş ve Irak'ta yaşayan Kürt ve Araplarla eşit konumda olması gerektiğini birçok kez vurgulamıştır. İkinci olarak ise Türkiye, Kerkük'ün herhangi bir etnik grubun denetimi altında olmasına karşı çıkmıştır. Ancak bu iki parametre de sıklıkla dile getirilmesine rağmen eylem bazında bir girişimde bulunduğu söylemek doğru olmayacaktır.³⁵¹ Bu iki konu da daha önce bahsedildiği gibi ABD'nin inisiyatifine bırakılmış ve bu

³⁴⁹ <http://www.trt.net.tr/www/trt/hdevam.aspx?hid=148230&k=1>, Erişim: 22/02/2007.

³⁵⁰ Cemalettin TAŞKIRAN, “Kuzey Irak, Türkmenler ve Dış Politikamız”, Global Strateji Dergisi, Sa. 9, (İlkbahar 2007), s. 53–54.

³⁵¹ Mustafa KAYAR, *Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu*, İstanbul, 2003, s. 318.

konuda çaba göstermesi istenmiştir. Ancak 1 Mart tezkeresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçmemesinin cezası, âdete Türkmenlere yüklenmiştir. Türkmenlere yönelik her türlü gayri insani uygulamalara sessiz kalınmış, seçimlerde yapılan hilelere göz yumulmuş ve hatta ABD bizzat Türkmenlere baskı uygulamıştır. Telafer'e iki kez saldırmış, Kürt peşmergelerle birlikte ABD askerleri belirli aralıklarla Türkmenlerin evleri³⁵² ile ITC'ye baskın düzenlemiş ve keyfi tutuklamalar yapmıştır.³⁵³ Türkiye'nin bu konudaki tüm uyarılarına rağmen, Türkiye'nin hassasiyetleri ABD tarafından dikkate alınmamıştır. Örneğin ABD'nin Irak'a müdahalesi sırasında Türkiye, Kürt gruplar, ABD ve ITC arasında varılan anlaşma sonucu Kerkük'e hiçbir grubun girmesine izin verilmeyeceği belirtilmiş; ancak Kürt gruplar anlaşmaya bağlı kalmayarak, 9 Nisan 2003'te Saddam rejimi devrilir devrilmez, soluğu Kerkük'te almışlar ve tapu ve nüfus dairesini yağmalamışlar, Kerkük'ün idaresini kontrol altına almışlardır. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ı aramış, Kerkük'ten Kürt grupların çıkarılmasını talep etmiş ve Powell'dan bu konuda söz almıştır.³⁵⁴ Ancak Kürt grupların çekiliyor gibi gözükmesine ve fiili olarak çekilmediklerinin bilinmesine rağmen, Türkiye, bu konuda yeterli politika üretememiştir. Türkiye, Kerkük ve Türkmenler politikasıyla ilgili hassasiyetlerini, ABD'nin inisiyatifine bırakmış ve hemen hemen her defasında Türk karar alıcılarının "*gereken yapılmazsa, biz gerekeni yaparız*" yönündeki açıklamalarına rağmen, ne ABD ne de Irak tarafından bu yönde bir adım atılmamış; ancak Türkiye de gerekeni yapmamıştır.

Diğer taraftan 2004 ve 2005 yıllarında Talefer'de Türkmenlere yönelik yapılan saldırı, Ankara'da Türkiye'ye yönelik bir saldırı olarak algılanmıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, "*Türkiye'nin ABD ile Irak'ta her türlü iş birliğini sona erdirmek zorunda kalacağını ve yine gerektiği takdirde Türkiye'nin üzerine düşen görevi yapacağını*" açıklamıştır.³⁵⁵ Ancak Ankara'nın Telafer'de yaptığı çıkışın arkasında duramaması üzerine Washington'un Ankara'ya yönelik baskılarında artış olmuştur.³⁵⁶ Türkmenler mağdur olmuş ve Türkiye ise mağdur olan halka birkaç

³⁵² http://video.haberturk.com/Video.aspx?v_ID=13559&k_A=haberturk, Erişim: 05 Mart 2007

³⁵³ Radikal Gazetesi, "Türkmenlere ABD Baskısı", 25 Ağustos 2003.

³⁵⁴ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=71747>, Erişim:22 Şubat 2007.

³⁵⁵ <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/14/gnd107.html>, Erişim:22 Şubat 2007.

³⁵⁶ Ümit ÖZDAĞ, "Kerkük Krizi ve Türkiye'nin Irak Politikası", 21. Yüzyıl Dergisi, Sa. 1, (Ocak-Şubat-Mart 2007), s.14.

tırlık yardım yapmakla yetinmiştir; ancak insani yardımları bile bölgeye ABD'nin izni olmadan sokamamıştır.³⁵⁷

Bu politika anlayışı, bölgedeki Türkiye'nin Türkmenler üzerindeki politikalarını da etkilemiştir. Bu hem Türkmenlerin Türkiye'ye olan güvenlerinin sarsılmasını hem de Türkmenlerin özgüvenlerini yitirmelerine sebep olmuştur. Bu konuda Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene'nin söyledikleri dikkat çekicidir:³⁵⁸

“Türkmenler, 2003'ten beri Türkiye'deki karar alıcı mekanizmadaki yetkililerin söylemlerine bakarak, hep kurtuluş çaresi olarak Türk askerini bekletiler ve Türk askeri gelecek ümidiyle yandılar. Ancak bu zamana kadar geçen süre içerisinde Türkmenlere yönelik uygulanan gayri insani uygulamalar karşısında Türkiye'nin hareketsiz kalması, Türkmenlerde infial yarattı ve zarar verdi. Türkmenler yalnızlık hissiyle daha da içlerine kapandılar. Çünkü bölgede her kesimin bir destekçisi vardı. Türkmenlerin arkasında Türkiye var gibi gözükse de söylenenler yapılmayınca Türkmenler sindiler ve başka gruplara yöneldiler. Örneğin Irak'ta Şii toplumu ön plana çıkınca birçok Şii Türkmen de Türkmen kimliklerini arka plana atıp, Şii kimliklerini öne çıkardılar.”

İşte Türkiye'nin bu tutumu Türkmenlerin ortak hareket edememesine neden olmuş, Türkmen toplumu parçalanmış, oradaki toplum da kendisine sahip çıkmasını beklediği ülkeden desteği alamayınca, kendisini koruma içgüdüleriyle hâkim unsurlara yanaşmaya çalışmıştır.³⁵⁹

Sonuç olarak Türkiye'nin işgal sonrası kendisi için bir beka sorunu olarak ortaya çıkan Kerkük ve Türkmen politikasında kararlılığının olmadığını söylemek mümkündür. Türkiye'nin açıklamalarının sadece sözde kaldığı, eylemden yoksun olduğu düşünülebilir. Çünkü Türkiye'nin “Kırmızı çizgileri”nde bahsedilen konuların birçoğunun gerçekleşmesine karşın eyleme geçmediği görülmektedir. Ancak 2007 yılının son aylarında yapılması planlanan Kerkük referandumu

³⁵⁷ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?viewid=629025>, Erişim:22 Şubat 2007.

³⁵⁸ Irak Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan Ketene İle Yapılan Mülakat, 15 Temmuz 2007.

³⁵⁹ 2023 DERGİSİ, “Global Strateji Enstitüsü Başkanı Ercüment Okcu İle Söyleşi: Kerkük Türkiye İçin Bir Beka Sorunudur”, Sa. 70, (15 Şubat 2007), s. 20.

yaklaştıkça ve Türk askerleri şehit düştükçe bölgede çalan tehlike çanlarına Türk kamuoyu tepki vermeye ve bu anlamda Türk karar alıcılarına baskı yapmaya başlamıştır. Bu baskının bir anlamda yanıt bulduğu söylenebilir. Zira Türkiye, Irak'la arasındaki güney sınırına askeri yığınak yapmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri de Türkiye'nin menfaatlerini korumak adına Irak'ın kuzeyine müdahale edilebileceğini beyan etmiştir.³⁶⁰

4.2. ABD'nin Türkmenler ve Kerkük Politikası

Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak operasyonundan sonra, Irak'ta etnik ve dini grup mensubiyeti ön plana çıkmıştır. Bu durumun Irak topraklarındaki halkların kimliklerinin gerçek oranlarına değil, bu kimliklerin ABD'yle iş birliği yapma olasılıklarına bağlı olduğu söylemek mümkündür. ABD'nin Türkmenlere bakışımı bu açıdan değerlendirmek daha yararlı olacaktır. Zira 1 Mart tezkeresinin geçmemesi dolayısıyla, ABD'nin Irak'taki en güçlü müttefiki konumuna gelen Kürt grupların bu durumdan karlı çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda ABD, Kürt grupların Kerkük'te yaptıklarına ses çıkarmazken, Kerkük meselesini bölgede yaşayan etnik ve dini grupların hassasiyetlerine göre çözüme eğiliminde olmamıştır. Hatta ABD'nin Kürt grupların Kerkük'te yaptıklarını kolaylaştırdığı söylenebilir. Örneğin ABD, Kerkük ve çevresinin güvenliğini Irak Ulusal Güçleri'ne devretmiştir.³⁶¹ Ancak Irak'ın kuzeyindeki Irak Ulusal Güçleri'nin tamamının Kürtlerden oluştuğu düşünüldüğünde, Kürt grupların elinin güçlendiği söylenebilir. Bunun emareleri de çok kısa bir zamanda ortaya çıkmış ve birçok uluslararası raporda Kürt güvenlik güçlerinin Kerkük'te yaşayan Arap ve Türkmenleri nedensiz yere tutukladıkları belirtilmiştir.³⁶²

ABD resmi söylemlerinde, Kerkük'ü Irak'taki siyasi sürecin akışına bıraktığını sürekli olarak vurgulamıştır. Hemen hemen bütün ABD yetkilileri, Kerkük'ün Irak'taki siyasi sürece göre çözüleceğini açıklamışlardır. Kerkük için Irak'taki siyasi süreç de Irak Anayasası'nda yer alan 140. maddeye bağlı olarak ilerlemektedir. ABD'li yetkililer, Kerkük konusu kendilerine sorulduğu zaman, Irak

³⁶⁰ <http://www.sabah.com.tr/2007/06/28/haber,11A477E76BD14AEF85E94D858ED97A84.html>, Erişim: 30 Haziran 2007

³⁶¹ <http://www.gazeten.com/abd-kerkuk%E2%80%99u-pesmergelere-birakiyor/>, Erişim: 12 Şubat 2007.

³⁶² ICG, "Iraq and the Kurds: Resolving the Kirkuk Crisis" Middle East Report N°64, 19 April 2006, s. 11.

Anayasası'nın 140. maddesini işaret etmektedirler. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tom Casey yaptığı bir açıklamada bunu açıkça ifade etmiştir.³⁶³ ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Matt Bryza da, Kerkük'ü bir Irak şehri olarak görmektedir ve Kerkük sorununun çözümünde adalet duygusunun var olmasını istediklerini dile getirmektedir. Bryza, Kerkük'te temel insan hakları, mülkiyet hakları konusunda tüm toplumsal grupların arasında adalet sağlanmasının temel hedefleri olduğunu ve Kerkük sorununun istikrara zarar vermeyecek biçimde çözümlenmesinin bütün ülkelerin yararına olacağını savunmaktadır.³⁶⁴ ABD'li yetkililer her ne kadar adalet duygusundan bahsetseler de, Irak Anayasası'nın nasıl yazıldığı, nasıl bir referandumla kabul edildiği ve Irak halkı tarafından ne oranda benimsendiği tartışmalıdır. Bu nedenle ABD'li yetkililerin adalet, eşitlik, anayasal hak gibi kavramlardan bahsetmeleri, samimiyetlerine gölge düşürmektedir.

ABD hükümetine bağlı bütün kuruluşlar, ortak bir kanı içerisinde, Irak içinde Türkmenlerin bir kurucu unsur olduğu gerçeğini kabul etmemekte ve Türkmenleri “*diğer azınlıklar*” adını verdikleri nüfusun %5'lik bir kısmının içine dâhil etmektedir. Türkmenler bu % 5'lik nüfus oranını Asurîler, Keldaniler ve Yezidilerle paylaşmak zorunda kalmışlardır.³⁶⁵ Bir diğer veride ise, 1996 yılında Kanada Hükümeti Göç Kurulu tarafından yayınlanan Irak Raporu'na göre, Irak'taki azınlıklar içinde hesaplanan Türkmen nüfus dağılımı 300.000 ile 1.000.000 arasında değişmektedir. Bu raporda Kerkük, Türkmen nüfusunun ağırlıklı yaşadığı şehir olarak gösterilmekte; fakat Türkmenlerin “güvenli Kürt sığınak bölgesinde yaşadıkları” belirtilmektedir.³⁶⁶ Çeşitli kuruluşlardan gelen nüfus ve oran tahminleri CIA'in web sayfasındaki rakamlarla perçinlenmiştir. Zira CIA de, Türkmen nüfusu diğer azınlıklarla beraber %5'lik kısmın içine dâhil edilmiştir. Buna karşın fonlarını Amerikan hükümetinden alan Iraklı Çocuklar Vakfı'na göre, Türkmen nüfusu 2,5 milyondur. Bu kuruluş çocuklara okul ve hastane yaptırmak için kurulmuş özellikle Musul bölgesinde faaliyet göstermektedir. Bütün etnik ve dini grupların sayısını verdiği web sitesinde Türkmenlerin sayısı için 2,5 milyon rakamını kullanmıştır.³⁶⁷ İngiltere Avam Kamarası'ndan Mr. William Olnor de Türkmenlerin %13'lük bir

³⁶³ <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=488827>, Erişim: 12 Şubat 2007.

³⁶⁴ CNNTÜRK, “ABD: Barzani'nin arkasında biz yokuz”, 7 Mart 2007.

³⁶⁵ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>, Erişim: 12 Şubat 2007.

³⁶⁶ http://www.asylumlaw.org/docs/iraq/irb_selected_issues96.pdf, Erişim: 13 Şubat 2007.

³⁶⁷ <http://www.iraqkids.org/ethnicdetail.html>, 12 Şubat 2007.

nüfusa sahip olmalarına rağmen, adil temsil edilmediklerini iddia etmektedir.³⁶⁸ Birleşmiş Milletlerin Irak Özel Temsilcisi Eşref Gazi'nin, Irak'ın kuzeyindeki yerel yönetim parlamentosunun ilk açılışında Irak'ın Kürtler, Araplar, Türkmenler ve Asurîlerden oluştuğunu belirten bir konuşma yapması da dikkat çekicidir.³⁶⁹

Arşiv taraması yapıldığında Türkmen kelimesinin geçtiği her yerde ITC ve Türkiye'nin bir arada lafının geçtiği görülmektedir. Bu durum ABD'nin temel endişesinin "Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü Türkmenleri bahane ederek ihlal etmesi" olmasına yol açmaktadır. Bu endişe Harold Rhode tarafından 2005 yılında bir seminerde ifade edilmiştir. Rhode Türkiye'nin rolünü Irak'ı himaye eden ve geliştiren bir ülke olarak tanımlamış ve Türkiye'nin etnik temelli politikalar izlememesi gerektiğini söylemiştir.

Aynı endişe Bob Woodward'ın kitabında da yer almış ve hem ABD'li bazı yöneticilerin Türkiye'nin etnik temelli politikaları izleyebileceği görüşünde olduğu savunulmuştur.³⁷⁰ Bu endişenin ABD'nin Türkmenlere temel bakış açısını oluşturduğu söylenebilir.

Dönemin ABD'nin Kerkük Güvenliğinden Sorumlu Yetkilisi Albay William Maywill, 15 Aralık 2003'te Irak'ın kuzeyinde yayınlanan Kürt gazetelerinde, ABD'nin Kerkük politikasının ana noktalarından biri olan, Baas Partisi döneminde Kerkük'e yerleşen Arap ailelerinin kendi bölgelerine geri gönderilmesi konusunda bir yazı yazmıştır. Diğer bir nokta ise, Kerkük İl Meclisi'ndeki temsil hakkı konusudur. Mecliste her etnik gruba altı kişi ile temsil hakkı sağlanmış; ancak 30 kişilik mecliste kalan 6 kişilik kontenjan bağımsız olarak adlandırılan kişilere verilmiştir. Bu kişilerin Kürt olması mecliste Kürtlerin hâkim olmasına yol açmıştır.³⁷¹

US News& World Report Dergisi'nde bazı Amerikan kaynakları, Türkiye'nin, bağımsız bir Kürt Devletinin oluşumundan çekindiği için, Kerkük'teki Türkmenlere silah, para verdiğini ve Kerkük'teki Şiileri korumak amacıyla kente Mehdi Ordusu'nun milislerinin yerleştiğini iddia etmiştir.³⁷²

³⁶⁸ <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmcaff/441/4031102.htm>, Erişim: 13 Şubat 2007.

³⁶⁹ <http://www.un.org/apps/news/infocusnewsiraql.asp?NewsID=1050&sID=12>, Erişim: 13/02/2007.

³⁷⁰ Bob Woodward, *Saldırı Planı*, Çev. Melih Pakdemir-Şefika Kamcez, Ankara, 2004, s.330-331.

³⁷¹ STRATEJİK ANALİZ DERGİSİ, "Kerkük Kerkük", C. 4, Sa. 47, (Mart 2004), s.33.

³⁷² Hürriyet Gazetesi, "ABD: Türkiye, Türkmenlere Silah ve Para Veriyor", 19 Aralık 2006.

2000 yılında Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda önemli bir görevde bulunan ve şu anda Lehigh Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Henri Barkey'in Kerkük hakkında dikkat çekici açıklamaları bulunmaktadır. Barkey, Irak'ın bölünmemesi durumunda, Kerkük'ün, Irak'ın kuzeyindeki yerel yönetimin sınırları içerisinde yer alacağını; ama mevcut petrol geliri merkezi hükümetin olacağını düşünmektedir. Barkey, Kerkük'ü Kürtlerin zorla almaya güçlerinin yetebileceğini; fakat Kürtlerin laik bir halk olarak Kerkük'ü demokratik bir yöntemle, referandumla almaya çalışacaklarını savunmaktadır.³⁷³

4.3. Kürtlerin Kerkük ve Türkmenlere Yönelik Politikası

Irak'ın, Kürtçülük akımlarının en güçlü olduğu bölgelerden biri olduğu bilinmektedir. Yaklaşık yetmiş yıldır, Irak'ın kuzeyindeki Kürtçülük akımının öncülüğünü Barzan bölgesindeki Barzani aşireti yapmaktadır. Ancak Barzan aşiretinden önce de Irak'ın kuzeyindeki Kürtçülük hareketini Şeyh Mahmut Berzenci yapmıştır. Mahmut Berzenci, 1908 yılında Jön Türklere karşı isyan hareketinde bulunan Şeyh Said'in oğludur. Şeyh Mahmut Berzenci ise birinci Dünya Savaşında Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devleti kurmak için Ruslarla iş birliği yapmak istemiş; ancak başarılı olamamıştır.³⁷⁴ Bu doğrultuda Kürt grupların devlet kurma isteklerinin Irak devleti kurulmadan önceye kadar gittiğini söylemek mümkündür.

Kürt gruplar 1991 yılında bu isteklerine çok yaklaşmışlar; ancak Irak'ın kuzeyindeki üç şehirde kontrolü ele geçirmişlerdir. Kürt gruplar Kerkük'e girmeye çalışsa da Saddam Hüseyin'in baskısından dolayı geri çekilmek zorunda kalmışlar ve Kerkük'ü kontrol edemediği bölgelerine geri çekilmişlerdir. Ancak ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahalesiyle birlikte Kürt gruplar için yeni bir fırsat daha doğmuş ve Saddam rejiminin yıkılmasının ardından Kürt gruplar hemen şehre girmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı gibi Kürt grupların Kerkük'e yönelik politikaları çok açıktır. Kürt liderler Kerkük'ü "Kürdistan'ın bir parçası" olarak görmekte ve bunu net biçimde ortaya koymaktadırlar.³⁷⁵ Kürt gruplar hayal ettikleri bağımsız devlet kurabilmeleri için ekonomik güce ihtiyaçları olduğunu bilmektedirler. Bu şehirdeki

³⁷³ Radikal Gazetesi, "Neden? Henri Barkey", 5 Şubat 2007.

³⁷⁴ Hakkı ÖZNER, *Cahşların Savaşı- Kuzey Irak Kürt Hareketi ve Musul-Kerkük Meselesi*, Ankara, 2003, s. 3.

³⁷⁵ NTV-MSNBC, "İKDP Başkanı Mesut Barzani ile NTV Haber Müdürü Mete Çubukçu'nun Yaptığı Röportaj", 26 Şubat 2007.

petrol varlığı düşünüldüğünde, Kürt grupların Kerkük'e neden bu kadar önem verdikleri anlaşılabilir.

Kürt gruplar bağımsız bir devlet yolunda Kerkük'ü mihenk taşı olarak algılamış ve ekonomik özgürlüklerini kazabileceklerini düşünmüşlerdir. Örneğin Kerkük'te bulunan bazı petrol yataklarının işletimi için ihale açmışlardır. Buradan ve Kürtlerin söylemlerinden yola çıkarak, Kürt liderlerin Kerkük'ü, Irak'ın kuzeyindeki yönetimin bir parçası olarak gördüklerini söylemek yanlış olmayacaktır.³⁷⁶ Kürtlerin çizdikleri haritalarda Kerkük hep "Kürdistan" sınırları içerisinde gösterilmektedir.³⁷⁷ Iraklı Kürt liderlerin Kerkük'ü, uğrunda savaşacakları bir ölkü haline getirdikleri söylenebilir. IKDP lideri Mesut Barzani bunu hemen her dönemde, Türkiye'ye geldiği zaman bile, "*Kerkük Kürdistan'ın kalbidir*",³⁷⁸ IKDP lider Celal Talabani de "*Kerkük, Kürtlerin Kudüsü'dür*", söylemleriyle açıkça ifade etmiştir. Hatta Celal Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanı olarak görev yapıyor olması ve bu nedenle Irak'ta yaşayan her kesime eşit mesafede durması gerekmesine rağmen, Kerkük'ün kendisi için hem ulusal (Kürt ulusu) hem de kişisel bir sorun olduğunu dile getirerek, her zaman Kürt ulusu için çalışacağını ortaya koymuştur.³⁷⁹ Irak Devleti adına görevli hemen her Iraklı Kürt'ün aynı şekilde davrandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Irak Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Kürt asıllı Hoşyar Zebari'nin de etnik kimliğini ön plana çıkaran açıklamalar yaptığı bilinmektedir.³⁸⁰ Bu bağlamda Iraklı Kürtlerin, hem Irak siyasetindeki ve Kerkük yönetimindeki ağırlıklarını, hem de ABD'nin bölgedeki en yakın müttefiki olma avantajını kullanarak, Kerkük konusunda isteklerini gerçekleştirmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu durum için birçok örnek göstermek mümkündür. Mesela Kerkük'ün Kürt Valisi Abdurrahman Mustafa yaptığı bir açıklamada, Kürtlerin izinsiz inşaat yapmalarına engel olamadıklarını belirtmiş ve Kerkük'e birçok Kürt'ün sonradan yerleştiğini doğrulamıştır. Ancak Irak hükümeti tarafından hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir.³⁸¹ Kürt grupların Kerkük'teki Kürt olmayanları sindirmek amacıyla keyfi tutuklamalar yaptıkları ve şehrin nüfus yapısını değiştirmek amacıyla da çeşitli uygulamalarda buldukları

³⁷⁶ Namık DURUKAN, "İşte Kürt Anayasası", Milliyet Gazetesi, 25 Kasım 2005.

³⁷⁷ Radikal Gazetesi, "Kürtlerin Yeni Haritası", 22 Temmuz 2005.

³⁷⁸ Radikal Gazetesi, "Barzani'ye Nasihatler", 12 Ekim 2004.

³⁷⁹ <http://mobil.gazetevatan.com/wapdetay.asp?Newsid=48595&Categoryid=1>, Erişim: 12 Mart 2007.

³⁸⁰ <http://www.ntvmsnbc.com/news/321817.asp>, Erişim: 12 Mart 2007.

³⁸¹ Zaman Gazetesi, "Kerkük Valisi: Kürtlerin İzinsiz İnşaatlarına Müdahale Edemiyoruz", 20 Mart 2005.

bilinmektedir.³⁸² Irak'ın diğer şehirlerinden Kerkük'e göç eden kişilerin IKYB'den 5 bin dolar para aldıkları ortaya çıkmıştır.³⁸³

Kerkük'te yaşanan tüm bu gelişmelerden en çok etkilenen grubun Türkmenler olduğunu söylemek yanlış olamayacaktır. Türkmen ve Kürt halkları arasında her ne kadar çok fazla sorun olmadığı söylene de Kürt grupların Türkmenlere yönelik uyguladıkları politikalar Türkmen halkını kötü yönde etkilemiştir. Kürt gruplar birçok Türkmen partisi kurmuş³⁸⁴ ve böylece Türkmenlerin dağılık görünmesine yol açmıştır. Bazı Türkmen önde gelenlerin Kürt gruplarla birlikte hareket etmesinin, Türkmen halkının özgüvenini kaybetmesine neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan Iraklı Kürt liderler sürekli olarak Türkmen halkıyla bir sorunları olmadıklarını dile getirmiş ve Hatta Türkmenleri "Kürdistan" halkından gibi gösteren açıklamalar yapmışlardır.³⁸⁵ Türkmen halkıyla kardeş olduklarını iddia etmişlerdir. Ancak bir yandan Türkmen halkına iyilik mesajları verilirken, bir yandan da Türkmenlerin en önde gelen kuruluşu ITC'ye suçlamalarda bulunmuşlardır. IKDP Başkanı Mesut Barzani Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada, ITC'yi suçlayarak, ITC'nin Türkiye'yle bağlantılı olduğunu ve amaçlarının Türkmenlerin haklarını korumak değil, düşmanlık yaratmak olduğunu iddia etmiştir.³⁸⁶ Iraklı Kürtlerin önde gelen liderlerinden Neçirvan Barzani de yaptığı bir açıklamada, ITC'nin kurulduğu günden beri uzlaşmaz bir tavır sergilediğini ve sorunlar çıkarttığını ifade etmiştir.³⁸⁷ Kürtlerin önde gelen isimlerinden bir diğeri olan Kemal Kerküki de yaptığı bir açıklamada, ITC'den bir grubu Kerkük'te kargaşa yaratmakla suçlamıştır.³⁸⁸ Bu açıklamaların amacının Iraklı Türkmenlerin en etkin ve önde gelen kuruluşu ITC'yi yıpratarak, Türkmenlerin tamamen yalnızlık duygusuna doğru yöneltmek olduğu söylenebilir. Zira Irak'ta yaşayan Türkmenler bu şekilde sindirilerek, Kürt grupların tüm Türkmen bölgelerinde gerçekleştirmek istedikleri emellerine karşı çıkılmasını önlemek olduğu savunulabilir.

³⁸² ICG, "Iraq and the Kurds: Resolving ...", s. 11.

³⁸³ Zaman Gazetesi, "Kerkük Valisi: Kürtlerin İzinsiz İnşaatlarına Müdahale Edemiyoruz", 20 Mart 2005.

³⁸⁴ Sedat ERGİN, "Irak'ta Türkmen Gökkuşuğu", Hürriyet Gazetesi, 08 Mart 2005.

³⁸⁵ Hürriyet Gazetesi, "Talabani: Türkmenlere Otonomiyi Tartışıyoruz", 31 Ocak 2006.

³⁸⁶ http://www.haber3.com/haber.php?haber_id=236203&comments=all, Erişim: 12 Mart 2007.

³⁸⁷ Hürriyet Gazetesi, "Neçirvan Barzani'den Irak Türkmen Cephesine Eleştiri", 21 Aralık 2006.

³⁸⁸ Radikal Gazetesi, "Irak Üç Bölünürse Felaket", 18 Ekim 2006.

Sonuç olarak, Kürt liderler Türkmen halkına Őirin gözükerek, emellerini sessiz sedasız gerçekleŐtirme çabasındadır. Bu yüzden kendileriyle birlikte hareket etmeleri için Türkmenlere para, yüksek mevki, ev, araba gibi bazı tavizler sunmuŐlardır. Her ne kadar bu politikalarla Kürt liderler bazı Türkmenleri kendi yanlarına çekmeyi baŐarabildilerse de, genel olarak halk tabanı bağlamında başarılı olduklarını söylemek mümkün değildir.

SONUÇ

Yüzyıllar boyu savaşların beşiği olan Irak, 21. yy.'a girdiğimiz yıllarda yeni bir savaşa daha sahne olmuştur. Irak'ı belki de 20-25 yıl geriye götüren bu savaş, Irak halkının en zor yıllarını beraberinde getirmiştir. Irak halkından 4 milyon insan savaş şartlarından kaçmak için başka ülkelere sığınmıştır. Irak'ta savaştan sonra yaklaşık 650 bin sivil hayatını kaybetmiştir. ABD'de belki de hiçbir müdahalesinde kaybetmediği kadar asker yitirmiştir.

ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahalesi, birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Irak'ta Saddam rejimi devrilmiş, iktidardaki Sünni ağırlık tüm gücünü kaybetmiştir. Dikta rejimiyle meşruiyet sağlamaya çalışan Sünniler, ABD'nin iktidar oluşturma meşruiyetini sekteye uğratmak için direniş ve muhalefet saflarına geçmişlerdir. Yıllardır ezilen ve hor görülen Irak'ın diğer kesimleri ise yeni şanslar elde etmişlerdir. Irak'taki nüfus oranlarına göre, Irak'ta iktidarda ağırlığı oluşturan Şiiler, Kürt grupları da yanlarına çekerek, yıllardır elde edemedikleri gücü ellerine almışlardır. Kürt gruplar ise on yıllardır hayalini kurdukları “bağımsız devlet” için bir şans yakaladıklarını düşünmekte ve tüm güçlerini bunun için sarf etmektedirler.

Öte yandan Irak'ın her döneminde ezilen Türkmenler de, Saddam'ın devrilmesiyle birlikte talihlerinin açıldığı düşüncesiyle yeni bir heyecana kapılmış olsalar da, Irak'ta gelişen süreç heyecanlarını kursaklarında bırakmıştır. Türkiye'nin ABD askerlerinin topraklarından Irak'a girmesine izin vermemesinin cezası bir anlamda Türkmenlere yüklenmiş ve geçmiş tüm rejimlerin yaptığı gibi arka plana atılmışlardır. Türkiye'nin de Irak'ta etkisini yitirmesi ve uyguladığı yanlış politikalarla, Türkmenler iyice yalnızlığa itilmiş, seslerini dünya kamuoyuna duyuramamışlardır. Irak'ta yalnız kalan ve bu nedenle daha da ezilen Türkmenler, Irak'taki güç odaklarına doğru yönelmiştir. Bu da Türkmenlerde özgüven kaybına yol açmıştır. Irak'taki diğer azınlıkların durumunda ise pek fazla değişiklik olduğunu söylemek mümkün değildir.

ABD, işgalden bu yana geçen süre içerisinde Irak için birçok plan ortaya koymuşsa da bu planların başarılı olduğunu ifade etmek doğru olmayacaktır. Zira ABD'nin, işgalden sonraki üç yıl içerisinde Irak Savaşı için 350 milyar dolar para harcadığı; ancak bu harcanan paraya rağmen Irak'taki yaşam şartlarında hiçbir değişiklik olmadığı hatta daha da kötüye gittiği bilinmektedir. ABD, Irak'a girdiğinde günlük petrol üretimi yaklaşık 2,6 milyon varilken, işgalden üç yıl sonra

bu rakam 1,9 milyon varile gerilemiştir. Ancak ABD, işgalden sonraki üç yıl içerisinde Irak'taki günlük petrol üretimini 3 milyon varile çıkarmayı ve buradan elde edilecek gelirin Irak'ın yeniden yapılandırılmasında harcanmasını hedeflemiştir. Bu hedefi tutturamayan ABD, siyasal hedeflerine de ulaşamamıştır. Irak'ta ulusal uzlaşmayı sağlayamayan ABD, böylece Irak'ın bölünmesine de çanak tutmuştur.

Irak'ta Kürt grupların isteklerine ses çıkarmayan ABD, Kürtleri yüzyıllık hedeflerine çok yaklaştırmıştır. Ancak Kürt gruplar bu hedeflerine ekonomik özgürlükleri olmadan ulaşamayacaklarını bildikleri için Kerkük konusunda ısrarlı bir tutum sergilemişlerdir. Tek başına dünya petrol rezervlerini yaklaşık %3'üne³⁸⁹ sahip Kerkük, Kürt gruplar için bulunmaz bir nimet olarak değerlendirilebilir. İşte Kürt gruplar, Irak siyasetindeki ağırlıklarını ve ABD'nin Irak'taki en yakın müttefiki olma avantajını kullanarak, Kerkük konusunda imtiyaz elde etmeye çalışmışlardır. Irak'taki siyasi süreçte Kerkük için isteklerini her türlü sürece yansıtmayı başarabilen Kürt gruplar, bölgede yaşayan diğer tüm kesimlerin itirazlarına rağmen, Kerkük konusundaki ısrarlarına devam etmekte ve Kerkük için meşru-gayri meşru her türlü yönteme başvurumaktadırlar. Irak Anayasası'na göre 2007 yılının sonunda Kerkük'ün geleceğinin belli olması öngörülmektedir. Ancak Kerkük için belirtilen normalleştirme, sayım aşamaları tamamlanmamıştır. Yine de Kürt gruplar 2007 yılının sonunda Kerkük için referandum yapılması konusunda bastırmaktadırlar. Ancak Irak Anayasası'nda belirtilen aşamalar gerçekleştirilmeden bir referandum yapıldığı takdir, kentte yaşayan diğer halklar bundan büyük zarar göreceklerdir. Irak'ta ve uluslararası platformda etkin olan her kurumun bunları dikkate alarak hareket etmesi ve hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Kürt grupların Kerkük için yaptıklarına göz yumulması halinde, bu kurumların meşruiyetlerine gölge düşürecektir.

³⁸⁹ U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, "Country Analysis...", s. 3.

KAYNAKÇA

A. ARAŞTIRMALAR VE ARŞİVLER

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III(1919-1938)*, Ankara, 1989.

BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, *Musul Kerkük ile ilgili Arşiv Belgeleri*, Ankara, 1993, yayın no:11.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU, *Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Alt Yapının Durumu ve Beklentiler*, Şubat 2006.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, *Iraq and the Kurds: The Brewing Battle Over Kirkuk*, Middle East Report N°56, 18 July 2006.

KOÇAK, İnan, *Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu*, KOSGEB, Mart 2004.

U.S. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, *Country Analysis Brief of Iraq*, August 2007.

ÜNVERDİ, Mehmet Akif, *20. yy'da Irak*, Ankara, Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1996.

ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ (AREM), “Telafer'e Yönelik Yapılan Operasyonların Nedenleri ve Türkiye'ye Etkileri-Eylül 2005”.

B. KİTAPLAR

ABASCAL, Ernest Gomez, *Bağdat Görevi*, Çev. Özlem Kumrular, 2006.

AHMETBEYOĞLU, Ali-CENGİZ, Hayrullah-BAŞKAN, Yahya, *Irak Dosyası II*, İstanbul, 2003.

AKGÜL, Suat, UZEL, Sahir, *Musul-Kerkük Harekatı*, Ankara, 2001.

ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul, 2004.

BALBAY, Mustafa, *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*, İstanbul, 2004.

BİLA, Fikret, *Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları*, Ankara, 2004.

ÇUBUKÇU, Mete, *Ortadoğu'nun Yeniden İşgali*, İstanbul, 2006.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, 2001.

DEMİRCİ, Nefi, *Sönmeyen Ateş, Sönmeyen Hasret Kerkük*, İstanbul, 2006.

- DEMİRCİ, Nefi, *Türk Dünyasında Irak Türkleri*, İstanbul, 1972.
- EDMONDS, C.J, *Kürtler, Türkler ve Araplar*, Çev. Serdar Şengül-Serap Rûken Şengül, İstanbul, 2003.
- FALK, Richard, *Yırtıcı Kürselleşme-Bir Eleştiri*, 2. baskı, İstanbul, 2002.
- GALBRAITH, Peter, *Irak'ın Sonu-Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?*, Çev. Mehmet Murat İnceyan, İstanbul, 2007.
- HARMANCI, Mehmet, *Kuşatma Altında Irak*, İstanbul, 2000.
- HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI, *Irak'ta Türkmen Varlığı*, İstanbul, 2000.
- HÜR MÜZLÜ, Erşat, *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, İstanbul, 2006.
- HÜR MÜZLÜ, Erşat, *Türkmenler ve Irak*, İstanbul, 2003.
- KANTARCI, Şenol, *ABD'de Ermeni Lobisi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Ermeniler*, Ankara, 2007.
- KAYAR, Mustafa, *Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu*, İstanbul, 2003.
- KEEGAN, John, *Irak Savaşı ve Türkiye*, Çev. İlhan Bekbay, İstanbul, 2005.
- KEPEL, Gilles, *Fitne: İslam'ın Merkezinde Savaş*, Çev. Mahmut Özışık, İstanbul, 2006.
- KERKÜKLÜ, Ali, *Oyun İçinde Oyun: Ortadoğu'da Şeytan Üçgeni*, İstanbul, 2006.
- KISACIK, Raşit, *ABD'den Kürtlere Bir Demet: Kerkük*, İstanbul, 2007.
- KOÇSOY, Şevket, *Irak Türkleri*, İstanbul, 1991.
- LUKITZ, Liora, *Iraq: The Search For National Identity*, London, 1995.
- MARUFOĞLU, Sinan, *Osmanlı Döneminde Kuzey Irak*, İstanbul, 1998.
- MÜMTAZ, Hüseyin, *Kerkük Desem Vay Demesem Vay*, İstanbul, 2006.
- NAKİP, Mahir, *Kerkük'ün Kimliği*, Ankara, 2007.
- ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası-Cilt I*, İstanbul, 2001.
- ÖZCAN, Mesut, *Sorunlu Miras Irak*, İstanbul, 2003.
- ÖZDAĞ, Ümit, *Türkiye, Kuzey Irak ve PKK*, Ankara, 2001.
- ÖZMEN, Hasan, *Irak ve Türkmen Dosyası*, Ankara, 2001.
- ÖZNUR, Hakkı, *Cahşların Savaşı-Kuzey Irak Kürt Hareketi ve Musul-Kerkük Meselesi*, Ankara, 2003.
- ÖZTÜRK, Mustafa, ÇAKAR, Enver, *İkinci Ortadoğu Semineri-Dünden Bugüne Irak*, Elazığ, 2006.
- R. POLK, William, *Irak'ı Anlamak*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, 2007.

- SAATÇI, Suphi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, İstanbul, 2003.
- SCHULZE, Kirsten vd., *Ortadoğu'da Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar*, İstanbul, 1999.
- SİLLELİ, Turan, *Büyük Oyunda Türkiye Irak İlişkileri*, İstanbul, 2005.
- ŞAHİN, Mehmet-TAŞTEKİN, Mesut, *II. Körfez Savaşı*, Ankara, 2006.
- ŞİMŞİR, Bilal, *Türkmenler*, İstanbul, 2004.
- TAYLOR, Scott, *Şeytan Ekseninde Döngü-Amerika'nın Irak Stratejisi*, Çev. Mustafa Ziya, İstanbul, 2004.
- WOODWARD, Bob, *Saldırı Planı*, Çev. Melih Pakdemir-Şefika Kamcez, Ankara, 2004.
- YILDIZ, Yavuz Gökalp, *Oyun İçinde Oyun: Büyük Ortadoğu*, İstanbul, 2004.

C. MAKALELER

- BAŞYURT, Erhan, UÇAR, Murat, "Felluce'de Amerikan Kâbusu", Aksiyon Dergisi, Sayı 519, 15 Kasım 2004.
- DUMAN, Bilgay, "Ateş Çemberi Telafer", Global Strateji Enstitüsü İnternet Sayfası.
- PAMUKÇU, Ekrem, "Telafer Olayları", Global Strateji Enstitüsü İnternet Sayfası.
- ESLEN, Nejat, "Irak'a Durum ve Olası Gelişmeler", Global Strateji sayı:3-4, Kış 2005-2006.
- IRAK TÜRKMEN CEPHESİ, "Irak Türkmenleri", Ankara, 2003.
- JUİTH, Yaphe, "Irak İşgal Altında Kurtuluş Arıyor", Avrasya Dosyası cilt: 9, sayı: 4, Kış 2003.
- PAMUKÇU, Ekrem, "Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar", Kerkük Dergisi, sayı: 25, 1999.
- PAMUKÇU, Ekrem, "Telafer Olayları" 2023 Dergisi, sayı:42 (2004).
- YILMAZ, Hasan, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler", Stratejik Analiz Dergisi, sayı: 37, 2003.
- KATZMAN, Kenneth, "Iraq: Elections, Government, and Constitution", CRS Report for Congress, 30 March 2006.
- RAPHAELİ, Nimrod, "The Elections in Iraq-The Roots For Democracy", The Middle East Media Research Institute (MEMRI) Inquiry and Analysis Series No: 258, 21 December 2005.

ÖZDAĞ, Ümit, “Kerkük Krizi ve Türkiye’nin Irak Politikası”, 21. Yüzyıl Dergisi, sa. 1, Ocak-Şubat-Mart 2007.

TAŞKIRAN, Cemalettin, “Kuzey Irak, Türkmenler ve Dış Politikamız”, Global Strateji Dergisi, sa. 9, İlkbahar 2007.

BULAÇ, Ali, “Telafer ve Stratejik Hesaplar”, Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM) İnternet Sayfası.

ALPAY, Şahin, “Telafer’de Neler Oluyor?”, Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM) İnternet Sayfası.

ÇETİNSAYA, Gökhan, “30 Ocak 2005 Irak Seçimleri Sonrası Irak”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV) İnternet Sayfası.

ÇETİNSAYA, Gökhan, “Anayasa Referandumu Kavşağında Irak”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV) İnternet Sayfası.

HASAN, Mazin, “Irak Seçimleri ve ABD’nin Planları”, Avrasya Strateji Araştırmalar Merkezi (ASAM) İnternet Sayfası.

D. DERGİLER

2023 Dergisi

21. Yüzyıl Dergisi

Aksiyon Dergisi

Global Strateji Dergisi

Kardaşlık Dergisi Serisi

Stratejik Analiz Dergisi

US News& World Report Dergisi

E. GÖRÜŞMELER

Irak Cumhurbaşkanlığı Türkmenlerden Sorumlu Danışmanı Muzaffer ARSLAN.

Irak Türkmen Cephesi Uluslararası İlişkileri eski Danışmanı ve Irak Türkmen Cephesi Türkiye Eski Temsilcisi Dr. Mustafa ZİYA.

Türkmen Milliyetçi Hareketi Başkan Yardımcısı Turhan KETENE.

Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz SARIKAHYA.

F. GAZETELER, AJANSLAR

Agency France Press

Akşam Gazetesi
Anadolu Ajansı
Bugün Gazetesi
Horasan Gazetesi
Hürriyet Gazetesi
İhlas Haber Ajansı
İran Daily
Milliyet Gazetesi
Radikal Gazetesi
Sabah Gazetesi
The New York Times
The Washington Post
Türkiye Gazetesi
Vatan Gazetesi
Yeni Şafak Gazetesi
Yeniçağ Gazetesi
Zaman Gazetesi

G. İNTERNET SİTELERİ

www.acikistihbarat.com
www.aksam.com.tr
www.amnesty.org.tr
www.arem.gov.tr
www.asylumlaw.org
www.bbc.co.uk/turkish
www.byegm.gov.tr
www.cia.gov
www.cnnturk.com
www.doguturkistan.net
www.esam.org.tr
www.ezeliates.net/turkmen_hakihlali.htm
www.gazeten.com
www.globalstrateji.org

www.haber3.com
www.haberturk.com
www.habervitrini.com
www.hurarsiv.hurriyet.com.tr
www.ieciraq.org/English/Frameset_english.htm
www.iic-offp.org
www.iqraa.de
www.irakturkleri.8m.com
www.iraqiturkman.org.tr
www.iraqkids.org
www.kerkukfeneri.net
www.milliyet.com.tr
www.mobil.gazetevatan.com
www.nato.int
www.ntvmsnbc.com
www.peyamner.com
www.publications.parliament.uk
www.radikal.com.tr
www.sabah.com.tr
www.setav.org
www.trt.net.tr
www.turkish.irim.ir
www.turksam.org/tr
www.un.org
www.voanews.com
www.webarsiv.hurriyet.com.tr
www.yakindoguhaber.com
www.zaman.com.tr

EK

IRAK CUMHURİYETİ ANAYASASI*

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,
(Biz Ademoğullarını onurlandırdık)

Peygamberlerin vatani, temiz imamların barınağı, yazıyı icat edenlerin, rakamları bulanların, ziraatı ilk uygulayanların ve medeniyetin beşiği; toprağında insanoğlunun ilk yasayı düzenlediği ve en eski siyasi misak'ı yazdığı, üzerinde sahabeler ve evliyaların namaz kıldığı, filozoflar ve bilginlerin fikir ürettiği, şairler ve edebiyatçıların sanatlarını icra ettiği Mezopotamya evlatları olarak biz, Allah'ın üzerimizdeki hakkını minnetle karşılayarak, ülkemizin, vatandaşlarımızın, dini, ulusal liderlerimizin ve ulusal güçlerimizin çağrısına cevap vererek ve yüce mercilerimizin, önderlerimizin, siyasetçilerimizin, kararlılığını, dostlarımızın ve bizi sevenlerin verdiği uluslararası desteği yanımıza alarak, dikta rejimin mezhep ayrımcılığı politikası kapsamında verdiği eziyet ve acılarını, Şii-Sünni, Arap-Kürt-Türkmen ve diğer Irak şehitlerinin trajedilerini, Şaban ayaklanmasında düşen kutsal şehirlerimizi ve güney bölgesinin yağmalanmasını hatırlayarak, bataklık bölgesi, Duceyl ve başka bölgelerdeki toplu mezarların acısını içimizde hissederek, Halepçe'de, Barzan'da ve Anfal'dekiler ile Feyli Kürtlere karşı gerçekleştirilen soykırımları dile getirerek, Türkmenlere karşı Beşir'de yapılan trajedi ve Irak'ın diğer bölgelerindekilerle birlikte batı bölgesinde liderlerin, sembol şahsiyetlerin ve şeyhlerin öldürülmesi, yetenekli şahısların göçe zorlaması, ülkede düşünce ve kültür kaynaklarının kurutulmasını anımsayarak, ırkçılık, mezhepçilik, bölgecilik ukdelerinin bulunmadığı, deskriminasyon ve dışlamanın olmadığı yeni Irak'ımızı, gelecek Irak'ı el ele, omuz omuza yapmaya karar vererek tarihimizde ilk defa 30 Ocak 2003'te milyonlarca erkek, kadın, genç ve yaşlı seçim sandıklarına akın ettik.

Kafirlik suçlamaları veya terör, hukuk devleti kurmamızı engelleyemedi. Mezhepçilik ve ırkçılık bizi, ulusal birliğimizi güçlendirmek için gayret sarf etmekten, egemenliğin barışçı yöntemlerle el değiştirmesini sağlama yolunda hareket

* Bu metnin aslı Arapça olarak 28 Aralık 2005 tarihinde Irak Cumhuriyeti Resmi Gazetesi 4012. sayısında yayınlanmış, Türkçe tercümesi Global Strateji Enstitüsü tarafından yapılmıştır.

etmekten, tabii kaynakların adil şekilde paylaşılması ilkesini benimsemekten ve herkese fırsat eşitliği tanımaktan alıkoymadı.

Biz Irak milleti, sendelediğimiz yerden ayağa kalkarken geleceğe cumhuriyetçi, federal, demokratik ve çoğulcu bir sistemden güvenle bakıyor; kadın, erkek, yaşlı, genç bütün halkımızın gösterdiği kararlılıkla hukuk temellerine saygı gösterilmesi, şiddet yanlısı siyasetin bir kenara bırakılması, kadın haklarına, yaşlıların sorunlarına, çocukların esirgenmesine önem verilmesi, çoğulculuk kültürünün yaygınlaştırılması ve terörizmin etkisiz hale getirilmesi hususlarında azimliyiz.

Biz bütün kesim ve bileşenleriyle Irak halkı olarak, kendi kaderimizi tayin etmek, yarın için dünden ders çıkartmak üzere medeniyet ve bilimin ortaya koyduğu eşsiz mesajlar ve bulguların değer ve idealleri ışığında bu anayasayı hazırlama sorumluluğunu üzerimize aldık. Bu anayasaya bağlılık Irak için halklarının, topraklarının ve egemenliğinin güvencesidir.

I. TEMEL İLKELER

Madde 1:

Irak Cumhuriyeti egemen, bağımsız ve federal bir devlettir. Yönetim şekli cumhuriyetçi, temsili (parlamentar) ve demokrattır. Bu anayasa Irak'ın bütünlüğünü garanti eder.

Madde 2:

1. Devletin resmi dini İslam'dır ve yasamada temel bir kaynaktır.

a) İslam'ın değişmez hükümleriyle çelişen yasa çıkartılamaz.

b) Demokrasi ilkeleriyle çelişen yasa çıkartılamaz.

c) Bu anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerle çelişen yasa çıkartılamaz.

2. Bu anayasa Irak halkının çoğunluğunun Müslüman kimliğini korumayı, Hıristiyanlar, Yezidiler, Mendai Sabiiler gibi bütün fertlerin inanç ve dini vecibelerini yerine getirme özgürlüğünü teminat altına alır.

Madde 3:

Irak milletler, dinler ve mezhepler ülkesidir. Arap Camiasının kurucu, aktif üyesidir, Arap Camiası sözleşmesine bağlıdır ve İslam âleminin parçasıdır.

Madde 4:

1. Arapça ve Kürtçe Irak Cumhuriyeti'nin resmi dilleridir. Irak halkının, mevcut eğitim kuralları çerçevesinde devlet okullarında çocuklarına Türkmençe, Asurice ve Ermenice gibi anadillerde veya özel eğitim kurumlarında her hangi bir dille eğitim yapma hakları bu anayasayla güvence altına alınmıştır.

2. Resmi dil kavramının kapsamı ve bu maddenin uygulanma yolları aşağıda belirtilen şekilde bir yasayla belirlenir:

a) Resmi Gazete her iki dilde yayınlanır.

b) Millet Meclisi, Bakanlar Kurulu, mahkemeler, resmi konferanslar gibi resmi alanlarda resmi dillerden herhangi biri kullanılabilir.

c) Resmi belgeler her iki dilde düzenlenebilir ve kabul edilir. Resmi yazışmalar her iki dilde yapılır.

d) Mevcut eğitim kuralları çerçevesinde, resmi dillerden herhangi birisinde okullar açılabilir.

e) Para, pasaport, pul ve benzeri eşitlik gerektiren alanlarda her iki dil kullanılır.

3. Kürdistan Bölgesindeki federal ve resmi kurumlar her iki dili kullanır.

4. Nüfuslarının yoğun olduğu idari birimlerde Türkmençe ve Süryanice diğer iki resmi dildir.

5. Bir bölge veya vilayette yaşayan ahalinin düzenlenecek bir referandumda çoğunlukla karar vermesi halinde herhangi bir yerel dil ek resmi dil olarak kabul edilir.

Madde 5:

Egemenlik hukukundur. Halk yetkilerin ve bunların meşruiyetinin kaynağıdır, bu iradeyi gizli, genel ve doğrudan oy vererek, anayasal kurumlar aracılığıyla kullanır.

Madde 6:

Rejim, bu anayasada belirtilmiş demokratik araçlar yoluyla barışçıl olarak devredilir.

Madde 7:

1. Saddam Baasçılığı ve bütün sembolleri başta olmak üzere ırkçı, terörist, kökten dinci veya etnik ayrımcılığını benimseyen, ona teşvik eden, önünü açan, propagandasını yapan veya gerekçelendiren herhangi program veya doktrin hangi ad

altında olursa olsun yasaktır ve Irak'taki siyasi çoğulculukta yer alamaz. (bu durum) Yasayla belirlenir.

2. Devlet, terörün bütün çeşitlerine karşı mücadele etmekle yükümlüdür. Topraklarının terör şebekelerine üs, geçiş noktası ve/veya konuşlanma alanı haline gelmemesi için çalışır.

Madde 8:

Irak iyi komşuluk ilkesini benimser, diğer devletlerin içişlerine müdahale etmeme ilkesine bağlıdır ve anlaşmazlıklarının barışçı yollarla çözülmesi için çalışır. İlişkilerini ortak çıkar ve karşılıklı mütekabiliyet esasına göre tesis eder, uluslararası yükümlülüklerine saygı gösterir.

Madde 9:

1. a) Irak Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Güçleri, Irak milletini oluşturan kesimlerden ayrımcılık gözetmeksizin ve hiçbir kesimi dışlamadan dengeli bir şekilde oluşturulur, sivil otoritenin komutasına bağlanır ve yönetim değişikliğinde rol oynamaz.

b) Silahlı Kuvvetler haricinde askeri milis kuvveti oluşturulamaz.

c) Savunma Bakanlığı ve bu Bakanlığa bağlı alt birimlerde çalışanlar dahil olmak üzere Silahlı Kuvvetler ve mensupları seçimlerde aday olamaz, adaylar için propaganda yapamaz, Savunma Bakanlığı yönetmelik ve düzenlemeleriyle yasaklanan işlerle iştigal edemezler. Bu yasaklar, sözü geçen yetkililerin kişisel ve görevleriyle ilgili bütün davranışlarını kapsar. Bu anayasada yer alan hiçbir hüküm söz konusu yetkililerin de seçimlerde oy kullanma hakkına hanel getirmez.

d) Irak Ulusal İstihbarat Teşkilatı bilgi toplar, ulusal güvenliğe yönelik tehditleri değerlendirir ve hükümete tavsiyelerde bulunur. Faaliyetlerini insan hakları ilkelerine uygun olarak yürütür.

e) Irak Hükümeti, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar ve bunlarla ilgili malzemeleri yaymaması, geliştirmemesi, üretmemesi ve kullanmamasıyla ilgili uluslararası yükümlülüklerini kabul eder ve yerine getirir. Bu silahların geliştirilmesi ve kullanılmasına yarayan araç, gereç, malzeme, teknoloji ve iletişim sistemlerini yasaklar.

2. Askerlik hizmeti yasayla düzenlenir.

Madde 10:

Irak'taki kutsal yatırlar ve dini mekanlar, dini eserler ve uygarlık eserleridir. Devlet bunların saygınlığını korur, buralarda dini ayınlerin özgür bir şekilde gerçekleşmesini sağlar.

Madde 11:

Irak Cumhuriyeti'nin başkenti Bağdat'tır.

Madde 12:

1. Irak'ın bayrağı, sembolü ve milli marşı Irak haklının bileşenlerini yansıtacak şekilde yasayla belirlenir.
2. Madalyalar, resmi tatiller, dini ve milli bayramlar ile hicri ve miladi takvim yasayla düzenlenir.

Madde 13:

1. Bu anayasa Irak'taki en üst yasa olup, Irak'ın istisnasız her bölgesinde geçerlidir.
2. Anayasayla bağdaşmayan yasa çıkartılamaz. Bölgesel anayasalarda veya diğer hukuki belgelerde Irak anayasasıyla çelişen hükümler geçersiz sayılır.

II. HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

I. HAKLAR

I. Medeni ve Siyasi Haklar:

Madde 14:

Iraklılar cins, ırk, milliyet, köken, renk, din, mezhep, inanç, görüş, iktisadi veya sosyal statü ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşittirler.

Madde 15:

Her fert yaşam, güvenlik ve özgürlük hakkına sahiptir. Yetkili yargı organları tarafından verilecek kararlar ve yasayla belirlenecek haller dışında bu haklardan mahrum bırakılma veya hakların sınırlandırılması yasaktır.

Madde 16:

Bütün Iraklıların fırsat eşitliği teminat altına alınmıştır. Devlet, fırsat eşitliğinin sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Madde 17:

1. Bütün vatandaşların kamu ahlakına ve diğer vatandaşların haklarına saygılı olduğu sürece özel hayata sahip olma hakkı vardır.
2. Konut dokunulmazlığı ihlal edilemez, hukuka uygun ve yargı kararı olmadıkça konutlara girilmesi, arama yapılması veya konutlara tecavüz yasaktır.

Madde 18:

1. Iraklı uyruğu her Iraklı için bir haktır ve vatandaşlığının temelidir.
2. Iraklı baba veya Iraklı anadan doğan herkes Iraklı addedilir. Bu hüküm yasayla düzenlenir.
3. a) Doğuştan Iraklı olanların hiçbir sebeple Irak vatandaşlığı düşürülemez. Vatandaşlıktan çıkartılan bir Iraklı, vatandaşlığını geri almak hakkına sahiptir. Bu hüküm yasayla düzenlenir.
b) Irak vatandaşlığını sonradan kazananların yasada yer alan hususlara uygun olarak vatandaşlıkları sona erdirilebilir.
4. Iraklılar aynı anda birden fazla ülkenin vatandaşlığına sahip olabilirler. Cumhurbaşkanlığı veya herhangi bir yüksek düzeyde ya da güvenlikle ilgili makamlarda görev yapanlar sonradan kazandıkları vatandaşlıklardan feragat etmek zorundadır. Bu hüküm yasayla düzenlenir.
5. Irak vatandaşlığı, Irak'taki nüfus dengelerini değiştirmek için güdülen nüfus yerleştirme politikası amacıyla verilemez.
6. Vatandaşlık hükümleri bir yasayla düzenlenir ve vatandaşlıkla ilgili davalar ilgili mahkemeler tarafından görülür.

Madde 19:

1. Yargı bağımsızdır ve yasalar dışında yargının üstünde güç yoktur.
2. Yasada belirtilmedikçe suç ve ceza yoktur. Ceza yalnızca işlendiği dönemde yasalar tarafından suç sayılan eylemler için verilebilir. Hiç kimse suçun işlendiği zaman geçerli olan yasayla belirlenenden daha ağır bir cezaya çarptırılamaz.

3. Yargıya başvurma herkes için teminat altına alınmış bir haktır.
4. Savunma hakkı kutsaldır. Sorgulama ve yargılamanın tüm safhalarında bu hak garanti altındadır.
5. Sanık, adil yargıyla suçu ispat edilene kadar suçsuzdur. Serbest bırakılan sanık, yeni deliller ortaya çıkmadıkça aynı suçtan tekrar yargılanamaz.
6. Her fert yargı ve idari işlemlerde adaletli bir şekilde muamele görme hakkına sahiptir.
7. Mahkeme tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, mahkeme celseleri aleni yapılıır.
8. Ceza kişiseldir.
9. Aksi belirtilmedikçe yasaların geriye dönük olarak uygulanması mümkün değildir. Bu istisna vergi ve harçlarla ilgili yasaları kapsamaz.
10. Ceza yasası, sanığın menfaati doğrultusunda olmadığı sürece geriye dönük olarak uygulanamaz.
11. Cürüm veya kabahat suçları işlediği gerekçesiyle mahkemeye sevk edilen sanığın avukatı yoksa mahkeme devlet hesabına kendisine avukat tahsis eder.
12. a) Hiç kimse mahkeme önüne çıkartılmadan süresiz şekilde tutuklu bulundurulamaz.
b) Hapis veya gözaltında tutma yerleri devlet tarafından sağlık ve sosyal imkânları haiz olacak şekilde tanzim edilir. Sanıklar ancak buralarda hapsedilebilir veya gözaltında tutulabilir.
13. Sanığın gözaltına alınmasını takip eden 24 saat içerisinde ön soruşturma evrakıyla birlikte hâkim karşısına çıkartılması gerekir. Bu süre ancak bir defaya mahsus olarak 24 saat uzatılabilir.

Madde 20:

Vatandaşlar kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın genel hayata katılma hakkına sahiptir, seçme, seçilme ve aday olma dâhil bütün siyasi haklardan yararlanırlar.

Madde 21:

1. Hiçbir Iraklı yabancı makamlara teslim edilemez.
2. Irak'a siyasi iltica hakkı yasayla düzenlenir. Siyasi mülteci yabancı bir cihete teslim edilemez ve kaçmış olduğu ülkeye zorla iade edilemez.

3. Uluslararası cinayet işlemek, terör eylemleri gerçekleştirmekle suçlananlar veya Irak'a zarar verenlere siyasi iltica hakkı tanınmaz.

II. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar:

Madde 22:

1. Onurlu hayat sürmek için çalışmak her Iraklıının hakkıdır.
2. Yasalar işçi ve işveren arasındaki ilişkileri sosyal adalet ilkelerine uygun olarak iktisadi temeller üzerinde düzenler.
3. Devlet, vatandaşların sendika, meslek örgütleri kurma ve bunlara üye olma hakkını teminat altına alır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 23:

1. Özel mülkiyet güvence altındadır. Mülk sahipleri yasaların çizdiği sınırlar dâhilinde mallarından yararlanabilir ve dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir.
2. Hiç kimsenin özel mülküne, kamu menfaati için ve adil bir tazminat verilmediği sürece el konulmaz. Bu husus yasayla düzenlenir.
3. a) Iraklıların Irak'ın herhangi bir yerinde gayrimenkul edinme hakkı vardır. Irak vatandaşı olmayanlar yasalarla getirilen istisnalar haricinde gayrimenkul edinemezler.
b) Demografik yapının değiştirilmesi amacıyla gayrimenkul edinmek yasaktır.

Madde 24:

Devlet Iraklı iş gücünün, mallarının ve sermayelerinin bölgeler ve vilayetler arasında özgür bir şekilde dolaşmasını güvence altına alır. Bu hususu bir yasa düzenler.

Madde 25:

Devlet, Irak'ın bütün kaynaklarından faydalanılmasını ve bu kaynakların çeşitlendirilmesini temin etmek amacıyla, modern iktisadi esaslara uygun olarak özel sektörün teşvik edilmesini ve geliştirilmesi sağlar, bu şekilde Irak ekonomisinin ıslah edilmesini güvence altına alır.

Madde 26:

Devlet çeşitli sektörlerde yatırım yapılmasını teşvik eder. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 27:

1. Kamu mallarının saygınlığı vardır. Bunları koruyup kollamak her vatandaşın görevidir.
2. Devlet mallarının korunması, yönetilmesi, bunlar üzerinde tasarrufta bulunulması ve/veya bunlardan hangi şartlar altında feragat edileceğinin esas ve sınırları yasayla düzenlenir

Madde 28:

1. Yasada belirtilmedikçe vergi ve harç konulamaz, değiştirilemez, toplanamaz ve kimseye muafiyet tanınmaz.
2. Dar gelirliler asgari yaşam standardı sağlamak üzere vergiden muafiyet tanınır. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 29:

1. a) Aile toplumun temelidir. Devlet aile yapısını, dini, ahlaki ve milli değerlerini korur.
b) Devlet ana, çocuk ve yaşlıları korumakla sorumludur. Yeni nesli ve gençleri himaye eder. Bunların yeteneklerini geliştirebilmeleri için uygun imkânları sağlar.
2. Çocukların anne-babalar üzerinde eğitim, öğrenim, bakım ve korunma hakkı vardır. Anne-babaların da özellikle ihtiyaç duyduklarında, sakat kaldıklarında ve yaşlandıklarında çocuklarının üzerinde saygı göstermeleri ve kendilerine bakmaları hakları vardır.
3. Çocukların ekonomik olarak sömürülmesi yasaktır. Devlet, çocukların korunması için gerekli tedbirleri almalıdır.
4. Ailede, okulda ve toplumda her türlü şiddet ve kötü muamele yasaktır.

Madde 30:

1. Devlet, fert ve aileye ve özellikle çocuklara ve kadınlara sosyal ve sağlık hizmetleri ve özgür, onurlu bir şekilde yaşayabilmeleri için gereken temel ihtiyaçları

sağlamakla yükümlüdür. Bunlara uygun ölçüde gelir sağlamak ve mesken tahsis etmekle de yükümlüdür.

2. Devlet, Iraklılar yaşlandığında, hastalandığında, çalışamayacak duruma geldiklerinde, evsiz, yetim veya işsiz kaldıklarında sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri sağlamak ve bunların göz ardı edilmelerinin, cahil kalmalarının, korku ve fakirliğe mahkûm bırakılmalarının engellenmesi için çalışmakla mükelleftir. Ayrıca, bu durumdaki Iraklılara mesken, bakım ve iyileştirilmeleri için özel programlar sağlar. Tüm bu hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 31:

1. Her Iraklının sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır. Devlet, önleyici sağlık tedbirleri almak, hastane ve sağlık kurumları inşa etmek suretiyle genel sağlık hizmetlerini sunar. Hastalıklardan korunma ve tedavi imkânlarını sağlamakla yükümlüdür.

2. Fertlerin ve kurumların devletin gözetimi altında özel hastane, dispanser veya sağlık ocağı açmaları mümkündür. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 32:

Devlet, özürlü ve özel bakıma ihtiyaç duyanları korur. Bunları, topluma kazandırmak amacıyla yetiştirir. Bu konu yasayla düzenlenir.

Madde 33:

1. Her şahsın güvenli bir çevrede yaşama hakkı mevcuttur.

2. Devlet çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve muhafaza edilmesiyle yükümlüdür.

Madde 34:

1. Eğitim toplumun ilerlemesi için temel faktördür ve Devlet tarafından güvence altında tutulan bir haktır. İlköğretim mecburidir. Devlet, yetişkinlere okuma-yazmayı öğretmekle yükümlüdür.

2. Ücretsiz öğretim bütün Iraklılar için her kademedeki bir haktır.

3. Devlet barışçıl amaçlar için yapılan insanlığa, mükemmeliyete, yaratıcılığa, icat etmeye ve dehanın farklı veçhelerine hizmet eden bilimsel araştırmaları teşvik eder.

4. Özel öğretim güvence altına alınmıştır ve yasayla düzenlenir.

Madde 35:

Devlet, Irak'ın uygar ve kültürel tarihine uygun şekilde kültürel kurum ve aktiviteleri destekler ve asil Irak kültürü akımlarının benimsenmesine dikkat eder.

Madde 36:

Spor yapmak her ferdin hakkıdır. Devlet spor aktivitelerini özendirme, kollama ve ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür.

II. ÖZGÜRLÜKLER

Madde 37:

1. a) İnsanların özgürlükleri ve onurları koruma altındadır.
 - b) Mahkeme kararı olmadan kimse tutuklanamaz ve sorgulanamaz.
 - c) Her türlü psikolojik, bedensel işkence ve insanlık dışı muamele yasaktır. Zorla, tehdit veya işkence altında itirafların geçerliliği yoktur. Bu eylemlerden zarar görenler, yasalar uyarınca uğradıkları maddi ve manevi zararların tazmin edilmesini talep edebilirler.
2. Devlet kişileri fikri, siyasi ve dini zorlamalara karşı korur.
3. Zorla çalıştırmak, kölelik ve köle ticareti yasaktır. Kadın, çocuk ve seks ticareti yasaktır.

Madde 38:

Devlet kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı düşmeyecek şekilde aşağıdaki hususları güvence altında tutar.

1. Tüm vesilelerle ifade özgürlüğü,
2. Gazetecilik, basın, reklâm, medya ve yayın özgürlüğü,
3. Toplantı ve barışçı şekilde gösteri yapma özgürlüğü; bu hüküm yasayla düzenlenir.

Madde 39:

1. Dernek ve siyasi parti kurma ve bunlara üye olma özgürlüğü güvence altındadır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.
2. Hiç kimse bir partiye, derneğe veya siyasi oluşuma üye olması ve/veya üye olmaya devam etmesi için zorlanmaz.

Madde 40:

Posta, telgraf, telefon, elektronik haberleşme ve diğer iletişim ve haberleşme özgürlükleri güvence altındadır. Bir yargı kararı ve yasal ve güvenlik zarureti olmaksızın hiç kimsenin ve haberleşme işleminin gözetilmesi, dinlenmesi veya açıklanması mümkün değildir.

Madde 41:

Iraklılar din, mezhep, inançları seçenekleri doğrultusunda aile hukuklarına bağlı kalma özgürlüğüne sahiptirler. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 42:

Her ferdin fikir, vicdan ve inanç özgürlüğü vardır.

Madde 43:

1. Bir din veya mezhebe bağlı olanlar aşağıda sayılan konularda özgürdürler:
 - a. Şii Hüseyini törenleri dahil, dini törenler düzenlemek,
 - b. Vakıf işlerini ve dini kuruluşlarını idare etmek; bu husus yasayla düzenlenir,
2. Devlet, ibadet özgürlüğünü ve ibadet yerlerinin korunmasını sağlar.

Madde 44:

1. Iraklıların Irak içinde ve dışında dolaşma, seyahat etme ve yerleşme özgürlüğü vardır.
2. Iraklıların sürgüne gönderilmesi, ülkeden uzaklaştırılması veya vatana dönmekten mahrum bırakılmasına izin verilmez.

Madde 45:

1. Devlet, sivil toplum örgütlerinin rollerini, meşru amaçlarını barışçı yollarla gerçekleştirmelerini sağlayacak şekilde güçlendirmeye, desteklemeye, geliştirmeye ve bunların bağımsız bir şekilde hareket etmelerini sağlamaya çalışır. Bu husus yasayla düzenlenir.

2. Devlet, Iraklı kabile ve aşiretlerin kalkındırılmasına özen gösterir, din ve hukuk kurallarına uygun olan işleriyle ilgilenir, toplumu geliştirme yönünde katkısı olan asil insani değerlerini pekiştirir ve insan haklarıyla bağdaşmayan aşiret gelenekleri yasaklar.

Madde 46:

Bu anayasada yer alan herhangi bir hak veya özgürlükten faydalanmaya, sadece bir yasayla veya o yasaya dayanarak sınırlama getirilebilir. Ancak, söz konusu sınırlama hak ve özgürlüğün özüne dokunamaz.

III. FEDERAL OTORİTELER

Madde 47:

Federal otoriteler yasama, yürütme ve yargı makamlarından oluşur. Söz konusu makamlar güçler ayrılığı ilkesine göre görevlerini yerine getirir.

I. YASAMA ORGANI

Madde 48:

Federal Yasama organı Millet Meclisi ve Federal Meclis'ten oluşur.

Madde 49:

I. Millet Meclisi:

1. Millet Meclisi bütün Irak halkını temsil eden ve seçim bölgelerinden her 100.000 kişiye bir sandalye düşecek şekilde seçilen temsilcilerden oluşur. Milletvekilleri genel, gizli ve doğrudan oylama yoluyla seçilir. Mecliste halkın bütün kesimlerinin temsil edilmesine dikkat edilir.

2. Milletvekili adaylarının tam ehliyetli Iraklılar olması gerekir.

3. Aday ve seçmen olma koşulları ile seçimlerle ilgili esaslar yasayla düzenlenir.
4. Seçim yasası, kadınlara Millet Meclisi'nde üye sayısının ¼'den daha az olmayan bir temsil imkanı sağlanmayı amaçlar.
5. Millet Meclisi çıkaracağı bir yasayla ölüm, istifa ve görevden alma gibi sebeplerle boşalacak milletvekilliklerinin nasıl doldurulacağını belirler.
6. Millet Meclisi üyeleri milletvekilliğiyle birlikte eşzamanlı olarak başka bir resmi görev veya işle iştigal edemezler.

Madde 50:

Milletvekilleri Meclis'te göreve başlamadan önce aşağıda kayıtlı yemini ederler:

“Yasal görev ve sorumluluklarımı özveri ve sadakat içerisinde yerine getireceğime, Irak'ın bağımsızlığı ve egemenliğini koruyacağıma, halkımın çıkarlarını savunacağıma, topraklarını, havasını, sularını ve doğal servetlerini muhafaza edeceğime, demokratik federal rejimin selameti için çalışacağıma, genel ve bireysel özgürlüklere saygılı hareket edeceğime, yargının bağımsızlığını müdafaa edeceğime, yasaların dürüst ve tarafsız bir şekilde uygulanması için çalışacağıma Yüce Allah'ın huzurunda yemin ederim.”

Madde 51:

Millet Meclisi çalışma usullerini düzenleyen bir iç tüzük hazırlar.

Madde 52:

1. Millet Meclisi, milletvekili seçilen üyelerin gerekli şartları taşımadığı yönünde alınan itirazları dilekçe alındıktan sonraki 30 gün içerisinde karara bağlar. Karar, üye sayısının üçte ikisi çoğunluğuyla alınır.
2. Meclis'in aldığı kararı takip eden 30 gün içerisinde Federal Yüksek Mahkeme'ye itiraz edilebilir.

Madde 53:

1. Millet Meclisi oturumları aksi gerekmedikçe açık yapılır.
2. Oturum tutanakları Meclis tarafından uygun görüldüğü şekilde yayınlanır.

Madde 54:

Cumhurbaşkanı genel seçim sonuçlarının onaylandığı tarihi takip eden 15 gün içerisinde yayınlayacağı bir bildiri ile Meclis'i toplantıya çağırır. İlk Meclis oturumu en yaşlı üyenin başkanlığında gerçekleştirilir ve bu oturumda Meclis Başkanı ile iki yardımcısı seçilir. Yukarıda belirtilen toplantıya çağırma süresi uzatılamaz.

Madde 55:

Millet Meclisi ilk oturumda bir başkan ve iki başkan yardımcısı seçer. Gizli ve doğrudan oylama yapılır ve nitelikli çoğunluğu alan adaylar seçilir.

Madde 56:

1. Millet Meclisi 4 yıl süreyle görev yapar. Bu süre ilk oturumun yapıldığı tarihte başlar ve dördüncü yılın sonunda sona erer.
2. Millet Meclisi seçimleri, önceki Meclis'in görev süresinin dolmasından 45 gün önce yapılır.

Madde 57:

Millet Meclisi toplam sekiz aydan oluşan iki yasama dönemi içerisinde görev yapar. Meclis oturumları iç tüzükle belirlenir. Genel bütçenin ele alındığı yasama dönemi bütçe kabul edilmeden sona ermez.

Madde 58:

1. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millet Meclisi Başkanı veya Millet Meclisi üyelerinin 50'sinin istemiyle Meclis olağanüstü toplantıya çağırılabilir ve yalnızca toplantıya çağırılmasına gerekçe gösterilen husus ele alınır.
2. Her bir yasama dönemi devam eden çalışmaların tamamlanması için 30 günden fazla olmamak kaydıyla uzatılabilir. Bu uzatma da Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millet Meclisi Başkanı veya Millet Meclisi üyelerinin 50'sinin talebiyle gerçekleşir.

Madde 59:

1. Millet Meclisi, üyelerinin nitelikli çoğunluyla toplanır.
2. Toplantı yeter sayısı sağladıktan sonra Millet Meclisi oturumlarında kararlar aksi belirtilmedikçe salt çoğunlukla alınır.

Madde 60:

1. Yasa tasarıları Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Millet Meclisi'ne sunulur.
2. Yasa tasarıları 10 milletvekili veya ilgili komisyondan biri tarafından Millet Meclisi'ne sunulur.

Madde 61:

Millet Meclisi aşağıdaki görevleri yerine getirir:

1. Federal yasaları çıkartmak,
2. Yürütme organının faaliyetlerini denetlemek,
3. Cumhurbaşkanı seçmek,
4. Uluslararası sözleşme ve antlaşmaların onaylanması için Meclis üyelerinin 2/3 çoğunluğuyla yasa çıkartmak,
5. Aşağıda belirtilen atamaları onaylamak:
 - a) Yüksek Yargı Konseyi'nin önerisi üzerine Federal Temyiz Mahkemesi Başkan ve üyeleri, Genel Savcılık Başkanı ile Yargıtay Başkan ve üyeleri nitelikli çoğunlukla atamak,
 - b) Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine büyükelçiler ve özel atamaya tabi diğer yetkililer,
 - c) Bakanlar Kurulu'nun önerisi üzerine Genelkurmay Başkanı ve Yardımcıları ile tümen ve daha üst askeri birliklerin komutanları ve Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanı.
6. a) Millet Meclisi'nin nitelikli çoğunluğunun öne sürdüğü bir gerekçeyle Cumhurbaşkanı sorgulama,
 - b) Milletvekillerinin nitelikli çoğunluğunun talebi üzerine Federal Yüksek Mahkeme tarafından suçu sabit bulunduğu takdirde, aşağıdaki suçlardan herhangi birini işlemesi nedeniyle Cumhurbaşkanı görevden almak,
 1. Anayasal yemini ihlal
 2. Anayasa hükümlerini ihlal
 3. Vatana ihanet
7. a) Milletvekilleri görev alanları konusunda Başbakan veya Bakanlara soru yöneltebilirler. Adı geçenler sorulara yanıt verebilirler. Yalnızca soruyu yönelten milletvekilinin aynı konuda yorum yapma hakkı vardır.

b) Bakanlar Kurulunun veya bir Bakanlığın politikası ve işleyişi konusunda en az 25 milletvekilinin imzasıyla bir konu tartışılmak ve Kabine veya ilgili Bakanların bu konudaki politika ve performansı hakkında açıklayıcı bilgi almak üzere Meclis gündemine getirilebilir veya soru önergesi verilebilir. Bu husus Millet Meclisi Başkanına sunulur. Başbakan veya ilgili Bakan bu konunun Millet Meclisi'nde görüşülmesi için tarih tespit eder.

c) Millet Meclisi'nin en az 25 üyesinin imzasıyla Başbakan veya Bakanlar aleyhinde yetkileri dahilinde olan konular hakkında soru önergesi verilebilir. Soru önergesi Meclis Başkanlığına ulaştıktan en az 7 gün sonra bu konuda soruşturma va tartışma başlatılır.

8. a) Millet Meclisi nitelikli çoğunlukla bir Bakan hakkında güvensizlik oyu verebilir. Böyle bir kararın alındığı tarihten itibaren oylamaya konu Bakan istifa etmiş sayılır. Bir Bakanla ilgili güven oylaması ancak o Bakanın şahsen talep etmesi, veya 50 milletvekilinin yazılı istemiyle yapılır. Meclis, talep hakkındaki kararını ancak talebin sunulduğu tarihten en az 7 gün sonra verir.

b)1-Cumhurbaşkanı Millet Meclisi'ne başvuruda bulunarak Başbakan hakkında güven oylaması yapılması isteminde bulunabilir.

2- Milletvekillerininin 1/5'inin talebi üzerine Başbakan hakkında güven oylaması gerçekleştirilebilir. Bu talep yalnızca Başbakan aleyhinde bir gensoru önergesi verildikten ve Meclis gündemine getirildikten 7 gün sonra sunabilir.

3- Millet Meclisi üyelerinin nitelikli çoğunluğuyla Başbakan hakkında güvensizlik kararı alabilir.

c) Başbakan hakkında güvensizlik kararı alınırsa, Bakanlar Kurulu istifa etmiş addedilir.

d) Bakanlar Kurulu hakkında güvensizlik oyu verildiği takdirde, mevcut kabine ve Bakanlar günlük rutin işleri yürütmek üzere yeni Bakanlar Kurulu bu anayasanın 74. maddesinde yer alan hükümlere uygun olarak oluşturulana kadar en fazla 30 gün süreyle görevde kalır.

e) Millet Meclisi, özerk kurulların yetkililerini Bakanlar için uygulanan prosedürleri takip ederek sorgulama hakkına sahiptir. nitelikli çoğunlukla karar alındığı takdirde bunların görevlerine son verebilir.

9. a) Cumhurbaşkanı ve Başbakanın ortak talebi ve Millet Meclisi'nin 2/3 çoğunluğunun kabulüyle savaş ve olağanüstü hal ilan edilebilir.

- b) Olağanüstü hal 30 gün süreyle ilan edilir. Bu süre her defasında Meclis tarafından onaylanarak uzatılabilir.
- c) Savaş ve olağanüstü hal durumlarında Başbakan gerekli yetkilerle donatılır. Bu yetkiler anayasaya aykırı olmayacak şekilde yasayla belirlenir.
- d) Başbakan savaş veya olağanüstü hal sona erdiği tarihten itibaren 15 gün içerisinde yapılan icraatları ve sonuçları Meclis'e sunar.

Madde 62:

1. Bakanlar Kurulu genel bütçe ve kesin hesap yasa tasarısını ve kesin hesabı onaylanmak üzere Millet Meclisi'ne sunar.
2. Meclis, Genel Bütçe'nin bölüm ve fasılları arasında münakale yapabilir, toplam tahsisatında azaltma yapabilir ve gerektiğinde toplam harcama meblağlarının miktarını arttırmak hususunu Bakanlar Kuruluna önerebilir.

Madde 63:

1. Meclis Başkan ve Yardımcıları ile Millet Meclisi üyelerinin sahip oldukları hak ve ayrıcalıklar yasayla belirlenir.
2. a) Millet Meclisi üyeleri yasama dönemi içerisinde dile getirdikleri görüşler konusunda dokunulmazlığa sahiptirler. Milletvekilleri bu görüşleri nedeniyle mahkemede sorgulanamazlar.
b. Yasama dönemi içerisinde cinayetle suçlanmadıkça veya suçüstü yakalanmadıkça milletvekillerinin tutuklanabilmeleri için Meclis tarafından nitelikli çoğunlukla dokunulmazlıklarının kaldırılması gerekir.
c) Yasama dönemi dışında milletvekillerinin cürüm işlemekle suçlanmadığı ve Meclis Başkanının bu yönde karar vermediği veya milletvekilinin cürüm işlerken suçüstü yakalanmadığı sürece tutuklanamaz.

Madde 64:

1. Millet Meclisi, üyelerinin 1/3'ünün istemi veya Başbakanın talebi ve Cumhurbaşkanının onayı üzerinde nitelikli çoğunlukla karar alındığı takdirde fesh olunabilir. Ancak, Başbakan hakkında verilen gensoru önergesi sonuçlandırılmadan Meclis feshedilmez.

2. Millet Meclisi feshedildiği takdirde, Cumhurbaşkanı fesih tarihinden itibaren en çok 60 gün içerisinde ülkede genel seçimlerin yapılması çağrısında bulunur. Bu durumda Bakanlar Kurulu da istifa etmiş addedilir ve günlük işleri yürütmek üzere seçimler yapılana kadar görevde kalır.

Madde 65:

II. Federal Meclis

Federal Meclis adı altında bir yasama Meclisi ihdas edilir. Bu Meclis, bölgelerden ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlerden gelen temsilcilerden oluşur. Millet Meclisi üyelerinin 2/3 çoğunlukla çıkartacağı bir yasayla yapısı, üyelik koşulları ve görev alanları ve bu Meclisle ilgili tüm hususlar düzenlenir.

II. YÜRÜTME ORGANI

Madde 66:

Federal Yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Bu makamlar yetkilerini anayasa ve yasalara uygun olarak yürütürler.

I. Cumhurbaşkanı:

Madde 67:

Cumhurbaşkanı, Devletin Başkanıdır. Vatanın birliğinin sembolüdür. Ülkenin egemenliğini temsil eder. Anayasaya bağlılığı teminat altına alır. Irak'ın bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün Anayasa hükümlerine uygun olarak korunması için faaliyet gösterir.

Madde 68:

Cumhurbaşkanına aday olan kişilerde şu şartlar aranır:

1. Doğuştan Iraklı olmak, Iraklı ana ve Iraklı babadan doğmak,
2. Tam ehliyetli ve 40 yaşını bitirmiş olmak,
3. İyi bir üne ve siyasi tecrübeye sahip olmak; nezih, dürüst, adil olması ve vatanına bağlılığıyla tanınır olmak,
4. Yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş olmak.

Madde 69:

1. Cumhurbaşkanlığı için aday olma işlem ve prosedürleri yasayla düzenlenir.
2. Cumhurbaşkanına bir veya daha fazla sayıda yardımcı seçilme koşulları yasayla düzenlenir.

Madde 70:

1. Millet Meclisi, üyeler arasından üyelerinin 2/3 çoğunluğu ile Cumhurbaşkanını seçer.
2. Adayların hiçbiri gerekli çoğunluğu oluşturacak sayıda oy alamadığı takdirde, ilk turda en fazla oy alan iki aday arasında ikinci tur seçim yapılır. Bu turda en çok oy alan aday Cumhurbaşkanı ilan edilir.

Madde 71:

Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi huzurunda, anayasanın 50. maddesinde yer alan şekilde yemin eder.

Madde 72 :

1. Cumhurbaşkanlığı görev süresi 4 yıllla sınırlıdır ve aynı kişi bir sefere mahsus ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.
2. a) Cumhurbaşkanının görev süresi Millet Meclisi'nin görev süresinin bitmesiyle sona erer.
b) Cumhurbaşkanı yeni Millet Meclisi için seçimler yapılana ve Meclis toplanana kadar görevine devam eder. Ancak, Millet Meclisi'nin ilk oturumunu takip eden 30 gün içerisinde yeni Cumhurbaşkanı seçilmelidir.
c) Cumhurbaşkanlığı makamı herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde kalan görev süresi için yeni bir Cumhurbaşkanı seçilir.

Madde 73:

Cumhurbaşkanı aşağıdaki yetkileri kullanır:

1. Başbakanın tavsiyesi doğrultusunda kişisel haklara tecavüz, uluslararası suçlar, terör, suç işleme, mali ve idari yolsuzluklar ile hüküm giyenler haricindeki suçlular için af ilan etmek,

2. Uluslararası sözleşme ve antlaşmaları Millet Meclisi tarafından kabul edildikten sonra onaylamak, bunlar teslim alınmalarını takip eden 15 gün içerisinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmadıkları takdirde, otomatik olarak onaylanmış addedilir.
3. Millet Meclisi tarafından çıkartılan yasaları onaylamak, yasalar Cumhurbaşkanına teslim edilmelerinden sonraki 15 gün içerisinde imzalanmazsa onaylanmış kabul edilir.
4. Seçim sonuçlarının onaylandığı tarihten sonraki 15 gün içerisinde Millet Meclisi'ni toplantıya çağırmak, ayrıca bu anayasada belirtilen diğer durumlarda Millet Meclisi'ni toplanmaya davet etmek,
5. Başbakanın tavsiyesi doğrultusunda ve yasalara uygun olarak madalya ve şilt vermek,
6. Büyükelçileri kabul etmek,
7. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri çıkarmak,
8. İlgili mahkemelerin verdiği idam cezalarını onaylamak,
9. Resmi protokol ve törenlerde Silahlı Kuvvetlere komuta etmek,
10. Bu anayasada yer alan diğer yetkileri kullanmak.

Madde 74:

Cumhurbaşkanı'nın aylık ve yan ödemeleri yasayla belirlenir.

Madde 75:

1. Cumhurbaşkanı istifasını yazılı olarak Millet Meclisi Başkanına sunabilir. Bu yazı Meclis Başkanlığı'na sunulduktan 7 gün sonra geçerli sayılır.
2. Cumhurbaşkanı olmadığında Cumhurbaşkanı Yardımcısı yerine vekalet eder.
3. Cumhurbaşkanlığı makamı herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde Cumhurbaşkanı Yardımcısı göreve vekalet eder. Bu durumda Millet Meclisi, görevin başladığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde Anayasa hükümlerine uygun olarak yeni Cumhurbaşkanıyı seçer.
4. Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldığında ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı bulunmadığında, Millet Meclisi Başkanı bu göreve vekalet eder. Bu durumda da makamın boşaldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde ve anayasanın hükümlerine uygun olarak yeni Cumhurbaşkanı seçilir.

II. Bakanlar Kurulu:

Madde 76:

1. Cumhurbaşkanı seçildiği tarihi takip eden 15 gün içerisinde en fazla Sandalyeye sahip olan siyasi kitlenin adayını Bakanlar Kurulunu oluşturmakla görevlendirir.
2. Başbakan adayı bu görev kendisine tevdi edildikten sonraki 30 gün içerisinde Kabine üyelerini tespit eder.
3. Görevlendirilen Başbakan adayı bu maddenin ikinci bendinde belirtilen süre içerisinde kabinesini oluşturamazsa, Cumhurbaşkanı yeni bir adayı 15 gün içerisinde Bakanlar Kurulunu kurmakla görevlendirir.
4. Görevlendirilmiş Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun listesini ve Hükümet programını Millet Meclisi'ne sunar. Bakanlar tek tek ve program, nitelikli çoğunlukla onaylandıktan sonra Başbakan Meclis'ten güven oyu almış olur.
5. Bakanlar Kurulu güven oyu alamadığı takdirde, Cumhurbaşkanı 15 gün içerisinde yeni bir Başbakan adayı hükümeti kurmakla görevlendirir.

Madde 77:

1. Başbakanın Cumhurbaşkanı olmak için gerekli olan koşulları taşımasının yanı sıra, üniversite veya dengi okul diplomasına sahip olması ve 35 yaşını tamamlamış olması gerekir.
2. Bakan olmak için milletvekillerinde aranan koşulların olmasının yanı sıra, üniversite veya dengi okul diplomasına sahibi olmak gerekir.

Madde 78:

Başbakan devletin genel politikasının yürütülmesinden sorumludur. Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır. Bakanlar Kurulu'nu yönetir, toplantılarına başkanlık eder. Millet Meclisi onayı ile bakanları görevlerinden alabilir.

Madde 79:

Başbakan ve Bakanlar anayasanın 50. maddesinde yer alan yemini içerler.

Madde 80:

Bakanlar Kurulu aşağıda kayıtlı yetkileri kullanır:

1. Devletin genel politikasını ve genel projelerini planlamak ve uygulamak, Bakanlıkların ve bir Bakanlığa bağılı olmayan kurumların çalışanlarının faaliyetlerini denetlemek,
2. Yasa tasarılarını önermek,
3. Yasaların uygulanması için kararnamelemler, talimatlar ve yönetmenlikler çıkarmak
4. Genel bütçe, kesin hesap ve kalkınma planlarını hazırlamak,
5. Bakanlık Müsteşarları, Büyükelçiler, Genelkurmay Başkanı ve Yardımcıları, tümen ve daha üst askeri birliklerin komutanları, Milli İstihbarat ve Emniyet Teşkilatı Başkanları ve özel statüyü haiz üst düzey devlet memurlarının atamalarını Millet Meclisi'ne tavsiye etmek.
6. Uluslararası sözleşme ve antlaşmalar hakkında müzakere etmek ve imzalamak veya bu amaçla yetki vermek.

Madde 81:

1. Başbakanlık makamı herhangi bir sebepten dolayı boşalırsa Cumhurbaşkanı bu görevi de üstlenir.
2. Bu durumda Cumhurbaşkanı, anayasanın 76. maddesi uyarınca 15 gün içerisinde yeni bir aday Hükümeti kurmakla görevlendirir.

Madde 82:

Başbakan, Bakanlar ve eş dereceli üst yönetim kadrolarının maaş ve yan ödemeleri yasayla düzenlenir.

Madde 83:

Başbakan ve Bakanlar, Millet Meclisi'ne karşı ayrı ayrı ve kollektif olarak sorumludurlar.

Madde 84:

1. Emniyet ve Milli İstihbarat Teşkilatlarının çalışmaları, görev ve yetkileri yasayla düzenlenir. Bu kurumlar insan haklarına saygılı bir şekilde görevlerini yürütürler ve Millet Meclisi'nin denetimine tabidirler.
2. Milli İstihbarat Teşkilatı Bakanlar Kuruluna bağılıdır.

Madde 85:

Bakanlar Kurulu çalışmalarını düzenlemek üzere bir iç tüzük çıkarır.

Madde 86:

Bakanlıkların yapısı, görevleri, sorumluluk sahaları ve Bakanların yetkileri yasayla düzenlenir.

III. YARGI ORGANI**Madde 87:**

Yargı organı bağımsızdır. Bu görevi çeşitli tür ve dereceli mahkemeler yürütür ve kararlarını yasalara uygun olarak verirler.

Madde 88:

Yargıçlar bağımsızdırlar. Yasalar haricinde hiç kimsenin yargı üzerinde otoritesi yoktur. Hiçbir makam yargı veya adalet mekanizmasının işlerine müdahale edemez.

Madde 89:

Federal yargı organı, Yüksek Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme ve Federal Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) ile Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Kurulu ve yasayla düzenlenen diğer federal mahkemelerden oluşur.

I. Yüksek Yargı Kurulu:**Madde 90:**

Yüksek Yargı Kurulu, yargı kurumlarının işlerini yönetir. Yapısı, ihtisas alanları ve çalışma kuralları yasayla belirlenir.

Madde 91:

Yüksek Yargı Kurulu aşağıdaki yetkileri kullanır:

1. Yargı işlerini idare eder ve federal yargıyı denetler
2. Federal Temyiz Mahkemesi Başkanlığına, Başsavcılığa ve Yargı Denetim Kurulu Başkanlığına aday gösterir ve bunların atamalarının onaylanması için isimlerini Millet Meclisi'ne sunar.

3. Federal yargı organının yıllık bütçe taslağını önererek, onaylanmak üzere Millet Meclisi'ne sunar.

II. Federal Yüksek Mahkeme

Madde 92:

1. Federal Yüksek Mahkeme mali ve idari bakımdan bağımsız bir yargı kurumudur.
2. Federal Yüksek Mahkeme belirli sayıda yargıçlar, İslam fıkhı ve hukuk uzmanlarından oluşur. Millet Meclisi üye sayısının 2/3 çoğunluğu ile çıkartılacak bir yasayla üye sayısı ve nasıl seçilecekleri ve mahkemenin işleyiş şekli belirlenir.

Madde 93:

Federal Yüksek Mahkeme aşağıdaki yetkileri kullanır:

1. Yürürlükte bulunan yasa ve yönetmenliklerin anayasaya uygunluğunu denetler.
2. Anayasadaki hükümlerin yorumunu yapar.
3. Federal yasaların ve federal otorite tarafından uygulamaya konulan karar, yönetmenlik, talimat ve emirlerin uygulanmasından kaynaklanan sorunları hükme bağlar. Bakanlar kurulu, ilgili kişiler ve başkalarının mahkemeye direkt olarak itiraz hakkı yasal güvence altındadır.
4. Federal Hükümet ile bölgesel hükümetler, vilayetler, belediyeler ve yerel idareler arasındaki anlaşmazlıkları hükme bağlar.
5. Bölgesel Hükümetler veya vilayetler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları hükme bağlar.
6. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlara yöneltilen suçlamaları karara bağlar. Bu husus bir yasayla düzenlenir.
7. Millet Meclisi için yapılan genel seçimlerin sonuçlarını onaylar.
8. a) Federal yargı ile bölgelerin ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları karara bağlamak,
b) Bölgeler ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklara karara bağlamak,

Madde 94:

Federal Yüksek Mahkeme kararları kesindir ve bütün diğer organlar için bağlayıcıdır.

III. Genel Hükümler**Madde 95:**

Özel veya olağanüstü mahkeme kurmak yasaktır.

Madde 96:

Mahkemelerin yapısı, çeşitleri, dereceleri, ihtisas alanları ile yargıçların ve savcılarının atanması, görevleri, disiplin konuları ve emekliye sevk edilmelerine ilişkin esaslar yasayla düzenlenir.

Madde 97:

Yargıçlar yasaların belirlediği durumlar dışında görevden alınamazlar. Yargıçlarla ilgili hükümler, uyarma, kınama ve benzeri cezalara çarptırılmaları yasayla düzenlenir.

Madde 98:

Yargıç ve savcılar aşağıda sayılan işlerle iştigal edemez:

1. Yargı görevi yasama, yürütme veya başka bir görevle birlikte eşzamanlı olarak üstlenilemez.
2. Hiçbir siyasi parti veya oluşuma üye olamaz. Hiçbir siyasi faaliyette bulunamazlar.

Madde 99:

Askeri yargı yasayla düzenlenir. Söz konusu yasa, Silahlı Kuvvetler ve Emniyet Teşkilatı mensupları tarafından işlenen askeri özelliğe sahip suçlara bakmakla sınırlı olan askeri mahkemelerin görev alanını yasayla çizilen sınırlar dahilinde tespit eder.

Madde 100:

Yasalarda bir işe veya idari karara itiraz etme imkanını ortadan kaldıran hükme yer verilemez.

Madde 101:

Çıkartılacak bir yasayla idari yargının görevleri, yorumlanması, esaslarının hazırlanması, Devletin rolü konusunda uzmanlaşmış devlet ve çeşitli kamu kurumlarını yargı makamları önünde temsil etmekle görevli bir Devlet Meclisi kurulabilir.

IV. BAĞIMSIZ KURUMLAR

Madde 102:

İnsan Hakları Yüksek Komisyonu, Bağımsız Seçim Kurulu ve Yolsuzluklarla Mücadele Heyeti Millet Meclisi'nin denetimine tabi bağımsız kurullar olup, çalışmaları yasayla düzenlenir.

Madde 103:

1. Irak Merkez Bankası, Mali Denetim Divanı, Enformasyon ve İletişim Kurulu ile Vakıflar Divanları mali ve idari bakımdan bağımsız kurum sayılırlar. Yasalar, her bir kurumun çalışma şeklini düzenler.
2. Irak Merkez Bankası, Millet Meclisi'ne karşı sorumludur. Mali Denetim Divanı ve Enformasyon ve İletişim Kurulu Millet Meclisi'ne bağlıdır.
3. Vakıflar Divanları Bakanlar Kurulu'na bağlıdır.

Madde 104:

Şehitler Kurumu adı altında bir kurum ihdas edilir. Bu kurum, Bakanlar Kurulu'na bağlı olur, faaliyet ve görev alanı yasayla düzenlenir.

Madde 105:

Bölgelerin ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerin çeşitli federal devlet kuruluşlarının idaresinde, öğrenim burslarının dağıtımında, yurtdışına gönderilecek heyetlerde, bölgesel ve uluslararası kongrelerde adil bir şekilde temsil edilmelerini sağlamak üzere bir kamu kurumu kurulur. Bu kurum federal hükümet, bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayet temsilcilerinden oluşturulur. Bu kurumla ilgili hükümler yasayla düzenlenir.

Madde 106:

Çıkarılacak bir yasayla federal gelirleri denetleyecek ve tahsis edecek bir kamu kuruluşu kurulacaktır. Bu kuruluş, federal hükümet, bölgeler ve vilayetlerin uzman ve temsilcilerinden oluşacak ve aşağıdaki sorumlulukları üstlenecektir:

1. Uluslararası hibe, yardım ve kredilerin, bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetler arasında tahsis edilen paylarına göre adil bir şekilde dağılımını denetlemek,
2. Federal mali kaynakların iyi bir şekilde kullanılmasını ve paylaşılmasını sağlamak,
3. Paranın, Bölgesel hükümetler veya bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlere tahsis paylarına göre dağılımında şeffaflık ve adalet ilkelerine riayet edilmesini sağlamak.

Madde 107:

Federal Kamu Hizmeti Konseyi adı altında atama ve terfi dâhil olmak üzere federal kamu görevlileri işlerini düzenlemek üzere bir kuruluş ihdas edilir. Konseyin yapısı ve görev alanı yasayla düzenlenir.

Madde 108:

İhtiyaç ve zaruret olduğu takdirde, yasayla başka bağımsız kurullar da teşkil edilebilir.

IV. FEDERAL MAKAMLARIN GÖREV ALANLARI**Madde 109:**

Federal otoriteler Irak'ın birliğini, bütünlüğünü, bağımsızlığını, egemenliğini ve demokratik federal düzenini korur.

Madde 110:

Federal otoriteler sadece aşağıdaki görevleri yerine getirir.

1. Dış politikayı ve diplomatik temsil faaliyetlerini belirlemek, uluslararası sözleşmeler ile dış borç politikasını müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, dış iktisat ve ticaret politikasını belirlemek,
2. Silahlı Kuvvetlerin teşkil edilmesi, Irak'ın sınır güvenliğini sağlanması ve ülkenin savunulması dahil olmak üzere milli güvenlik politikasını belirlemek ve uygulamak,

3. Maliye politikası ve gümrük rejimini belirlemek, para basmak ve Irak'ta bölgelerin ve vilayetlerin sınırlarından yapılan ticaret politikasını düzenlemek, devletin genel bütçesini ve para politikasını belirlemek, Merkez Bankasını kurmak ve idare etmek,
4. Ölçü, tartı ve ağırlık birimlerini belirlemek,
5. vatandaşlık, Vatandaşlığa kabul, ikamet ve siyasi iltica taleplerine ilişkin politikaları düzenlemek,
6. Yayın frekansları ve posta politikasını belirlemek.
7. Genel bütçe ve yatırım projelerini düzenlemek.
8. Irak dışından gelen su kaynaklarıyla ilgili siyaseti planlamak, Irak'a suyun belli bir seviyede akmasını ve Irak'ın içerisinde adil şekilde dağılımını uluslar arası yasa ve kurallara göre sağlamak.
9. Genel nüfus sayımı ve istatistiklerini düzenlemek.

Madde 111:

Irak'ta bulunan petrol ve doğal gaz, çeşitli bölge ve vilayetlerde yaşayan bütün Irak halkının malıdır.

Madde 112:

1. Federal Hükümet, mevcut yatlardan çıkarılan petrol ve doğal gaz yönetimini Bölge Hükümetleri ve vilayetlerle birlikte yapar. Elde edilen gelir, ülkenin tamamında nüfus dağılımına göre adaletli bir şekilde dağıtılır. Eski rejim tarafından haksız bir şekilde mahrum bırakılarak zarara uğratılan veya sonradan zarar gören bölgelere, tüm bölgelerin de dengeli olarak kalkınmasını sağlayacak şekilde belirli bir süre için ilave pay verilir. Bu husus yasayla düzenlenir.
2. Federal Hükümet ile petrol ve gaz üreten Bölge ve Vilayet Hükümetleri bir araya gelerek, Irak milletine en fazla menfaati sağlayacak şekilde ve mevcut en ileri pazarlama ve yatırım ilkelerini ve teknolojisini kullanarak petrol ve doğal gaz yataklarını geliştirmek için gerekli strateji ve siyaseti tayin ederler.

Madde 113:

Tarihi eserler, mevkiler, yapılar, el yazmaları ve sikkeler ulusal servet olup federal otorite yetkisinde kalarak bölge ve vilayetler ile yardımlaşarak idare edilir. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 114:

Aşağıdaki görevler federal ve bölgesel hükümetler arasında ortak olarak yürütülür:

1. Gümrüklerin yönetimi ve düzenlemeleri Bölgesel Hükümet ve bir bölgeye bağlı olmayan vilayetlerle eşgüdüm sağlanarak yapılır. Bu husus yasayla düzenlenir.
2. Elektrik enerjisi ana kaynaklarının düzenlenmesi ve dağıtımı,
3. Çevre kirliliğinin önlenmesi, bölgeler ve bir bölgeye bağlı olmayan vilayetlerle işbirliği halinde çevrenin temiz tutulmasına yönelik çevre siyasetinin belirlenmesi,
4. Kalkınma ve genel planlama politikasının belirlenmesi,
5. Bölgelerle ve bölgeye dâhil olmayan vilayetlerle yapılacak işbirliği ile genel sağlık politikasının belirlenmesi.
6. Bölgelerle ve bölgeye dâhil olmayan vilayetlerle istişare içerisinde eğitim ve öğretim politikasının belirlenmesi.
7. Ülke içi su kaynakları politikası ve dağılımın adil olarak düzenlenmesi. Bu husus yasayla düzenlenir.

Madde 115:

Federal otoritenin görev alanı içerisinde sayılmayan bütün yetkiler Bölgelere ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere verilmiştir. Federal otorite ile Bölgesel ve Vilayet Yönetimleri arasında diğer yetkilerin kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde, Bölge ve Vilayet yasaları geçerlidir.

V. BÖLGESEL OTORİTELER**V.I. BÖLGELER****Madde 116:**

Irak Cumhuriyeti'nin federal sistemi başkent, bölgeler, bir bölgeye bağlı olmayan vilayetler ve yerel yönetimlerden oluşur.

Madde 117:

1. Yürürlüğe girdikten sonra bu anayasa, Kürdistan Bölgesini ve mevcut organlarını federal bir bölge olarak kabul eder.
2. Bu anayasa, hükümleri uyarınca kurulacak yeni bölgeleri tanıır.

Madde 118:

Millet Meclisi ilk oturum tarihini takip eden altı ay içerisinde toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğuyla çıkartacağı bir yasayla bölgelerin oluşturulmasına ilişkin yürütme yetkilerini tespit eder.

Madde 119:

Bir veya daha fazla sayıda vilayetin, aşağıdaki belirtildiği şekilde talep gelmesi durumunda referandumla bir bölge oluşturması mümkündür.

1. Bölge oluşturmak isteyen vilayet meclislerinden her birinin üyelerinin 1/3'ünün talebi üzerine.
2. Bölge oluşturmak isteyen vilayetlerdeki seçmenlerin 1/10'in talebi üzerine.

Madde 120:

Federal anayasaya tezat teşkil etmeyecek şekilde bölgesel otorite, görev alanları ve bunların uygulanmasını belirleyen bölgesel bir anayasa hazırlar.

Madde 121:

1. Bu anayasada federal otorite görev alanı içerisine dâhil edilen konular dışında, Bölgesel otoriteler anayasaya uygun olarak yasama, yürütme ve yargı erklerini kullanma hakkına sahiptirler.
2. Federal otoritenin görev alanına giren yetkiler dışındaki bir hususa ilişkin federal yasa ile bölge yasası arasında bir uyuşmazlık ortaya çıktığı takdirde, bölgesel makamlar bölgede federal yasanın uygulamasını düzeltme hakkına sahiptir.
3. Bölgelere üstlendikleri görev ve sorumlulukları yerine getirmelerine yetecek kadar federal otorite tarafından toplanan kaynaklardan adil bir pay tahsis edilir. Bu yapılırken bölgenin kaynak ihtiyaçları ve nüfusu göz önünde tutulur.
4. Kültürel, sosyal işler ve kalkınmayı takip etmek üzere Irak Büyükelçiliklerinde ve diplomatik misyonlarında bölgeler ve vilayetler için ofisler açılır.
5. Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak üzere bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının karşılar.

V. II. BİR BÖLGEYE DÂHİL OLMAYAN VİLAYETLER

Madde 122:

1. Vilayetler ilçe, bucak ve köylerden oluşur.
2. Bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlere adem-i merkeziyet ilkesi temelinde işlerini yürütebilmek için geniş idari ve mali yetkiler tanınır. Bu husus yasayla düzenlenir.
3. Vilayet Meclisi tarafından seçilen Vali vilayetteki en yüksek yürütme merciidir ve Meclis tarafından kendisine tanınan yetkileri kullanır.
4. Vilayet Meclisi seçimi ve yetkileri yasayla belirlenir.
5. Vilayet Meclisi, hiçbir Bakanlığın veya bir Bakanlığa bağlı olmayan kurum ve kuruluşların kontrol ve denetimine tabi değildir ve bütçesi bağımsızdır.

Madde 123:

İki tarafın kabulü ile Federal hükümet yetkilerini vilayetlere devredebilir veya aksi olabilir. Bu husus yasayla düzenlenir.

V. III. BAŞKENT

Madde 124:

1. Bağdat belediye sınırları itibarı ile Irak Cumhuriyeti'nin başkentidir. Ayrıca, İdari sınırlarıyla Bağdat Vilayetini teşkil eder.
3. Başkent in durumu bir yasayla düzenlenir.
4. Başkent bir bölgeye dâhil olamaz.

V. IV. YEREL YÖNETİMLER

Madde 125:

Bu anayasa Türkmenler, Keldaniler, Asurîler ve diğer topluluklar gibi çeşitli milliyetlerin idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarını güvence altına alır. Bu hususlar yasayla düzenlenir.

VI. SONUÇ VE GEÇİŞ HÜKÜMLERİ:

VI.I. SONUÇ HÜKÜMLERİ

Madde 126:

1. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu birlikte veya Millet Meclisi üyelerinin 1/5'i anayasada değişiklik yapılması teklifinde bulunabilirler.
2. Anayasanın birinci bölümünde yer alan temel ilkeler ile ikinci bölümde yer alan haklar ve özgürlüklere ilişkin hükümler ancak arka arkaya iki seçim döneminden sonra, Millet Meclisi üye sayısının 2/3'sinin onayı, halkın referandumla kabulü ve Cumhurbaşkanı'nın yedi gün içerisinde onayı ile değiştirilebilir.
3. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilmeyen maddeler, Millet Meclisi üyelerinin 2/3'sinin onayı, halkın referandumla kabulü, Cumhurbaşkanı'nın yedi gün içerisinde onayı dışında değiştirilemez.
4. Federal Makamların kesin görev alanı kapsamına girmeyen bölgesel yetkileri azaltacak şekilde anayasa maddelerinde değişiklik yapılması ancak ilgili bölgedeki yasama organının kabulü ve yapılacak bir referandumla bölge sakinlerinin çoğunlukla kabulü ile mümkündür.
5. a) Cumhurbaşkanı bu maddenin ikinci ve üçüncü alt maddelerinde belirtilen süre içerisinde değişikliklere onay vermese dahi, değişiklikler onaylanmış sayılır.
b) Değişiklikler Resmi Gazete'de yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Madde 127:

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Başkan ve üyeleri, Millet Meclisi Başkanı ve iki yardımcısı ile üyeleri, yargı makamları üyeleri, özel statüyü haiz üst düzey memurların görevlerini kullanarak devlet mallarını satın almaları veya kiralamaları, devlete şahsi mallarını satmaları veya kiralamaları veya bu amaçla Devlet'e karşı dava açmaları, ithalatçı, mal temin eden veya müteahhit sıfatıyla devletle sözleşme veya akit etmeleri mümkün değildir.

Madde 128:

Yasalar ve yargı kararları milletin adına çıkartılır.

Madde 129:

Yasalar Resmi Gazete’de yayınlanır ve aksi belirtilmedikçe yayımlandıkları tarihte yürürlüğe girer.

Madde 130:

Yürürlükteki yasalar bu anayasaya uygun olarak değiştirilmedikleri veya iptal edilmedikleri sürece yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 131:

Bu anayasada zikredilen referandumlar, aksi belirtilmedikçe oy verenlerin salt çoğunluğuyla geçerli sayılır.

VI.II. GEÇİŞ HÜKÜMLERİ

Madde 132:

1. Devlet, şehit ailelerine, eski dikta rejiminin haksız uygulamaları nedeniyle cezaevlerine konulan siyasi tutuklular ile bu uygulamalardan zarar görenlere bakmakla yükümlüdür.
2. Devlet, şehit ailelerine ve terör eylemleri neticesinde yaralananlara tazminat öder.
3. Bu maddenin birinci ve ikinci fıkrasında yer alan hususlar yasayla düzenlenir.

Madde 133:

Millet Meclisi ilk oturumunda kendine yeni bir içtüzük hazırlayana kadar Ulusal Geçiş Meclisi’nin içtüzüğünü kullanır.

Madde 134:

Irak Yüksek Ceza Mahkemesi, bağımsız yargı kurulu sıfatıyla eski dikta rejiminin ve yandaşlarını işledikleri suçların davasına bakmaya devam eder. Millet Meclisi, görevini tamamladıktan sonra Mahkeme’yi bir yasayla lağvetme hakkına sahiptir.

Madde 135:

1. Baas Partisi’nin Kökünü Kazıma Heyeti, bağımsız bir kurul sıfatıyla işlerini düzenleyen yasalar çerçevesinde, yargı ve yürütme organları ile gerekli eşgüdümü sağlayarak görevine devam edecektir. Kurul Millet Meclisi’ne bağlı olacaktır.

2. Millet Meclisi, görevini tamamladıktan sonra üyelerinin nitelikli çoğunluğu ile bu Kurulu lağvetme hakkına sahiptir.
3. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, Millet Meclisi Başkan ve üyeleri, Federal Meclis Başkan ve üyeleri ile bölgelerdeki muadilleri, yargı kurulu üyeleri ile Baas'ı kökten kazıma kapsamına giren diğer makamlar için aday olanların Baas'ı Kökten kazıma yasası hükümleri kapsamında olmamaları gerekir.
4. Bu maddenin 1. fıkrasında adı geçen kurul lağvedilmedikçe, bu maddenin üçüncü fıkrasındaki hükümler yürürlükte kalmaya devam eder.
5. Kapatılmış Baas Partisi'ne üye olmak yargılanmak için yeterli dayanak sayılmaz. Üye, Baas'ı kökten kazıma hükümleri ve onların mucibince çıkan talimatların kapsamı dâhilinde olmadığı sürece, yasal haklardan ve güvenlikten eşit şekilde yararlanır.
6. Millet Meclisi üyeleri arasından bir heyet teşkil ederek, adalet, objektiflik ve şeffaflığı sağlamak amacıyla, Baas Partisi'nin Kökünü Kazıma Yüksek Kurulu ve devlet organlarının uygulamalarını gözden geçirir, denetler ve yasalara uyumluluğunu inceler. Bu heyetin kararları Millet Meclisi onayına sunulur.

Madde 136:

1. Gayrimenkul Davaları Heyeti, bağımsız bir kurum olarak yargı makamlarıyla ve yürütme teşkilatlarıyla eşgüdüm yaparak yasalar çerçevesinde çalışmalarına devam eder. Kurul, Millet Meclisi'ne bağlı olur.
2. Millet Meclisi üyelerinin 2/3'sinin oyu ile söz konusu Kurulu lağvedebilir.

Madde 137:

Bu anayasada Federal Meclis'e ilişkin hükümlerin uygulanması, bu anayasanın yürürlüğe girmesini takip eden birinci seçim döneminden sonra 2/3 çoğunlukla karar vermesine kadar ertelenir.

Madde 138:

1. Bu anayasada yer verilen (Cumhurbaşkanı) deyimini (Başkanlık Konseyi) olarak okunur. Cumhurbaşkanı ile ilgili hükümler, bu anayasa yürürlüğe girdikten bir dönem sonra uygulamaya geçer.

2.a) Millet Meclisi, Devlet Başkanını ve iki yardımcısını seçer. Bunlar Başkanlık Konseyi adı altında bir konsey teşkil ederler. Konsey üyeleri tek liste olarak 2/3 çoğunlukla seçilirler.

b) Bu anayasada Cumhurbaşkanı'nın azledilmesiyle ilgili hükümler Başkanlık Konseyi Başkanı ve üyeleri için de geçerlidir.

c) Millet Meclisi, üye sayısının dörtte üçünün oyuyla yetersizlik veya dürüst olmama gerekçeleriyle Başkanlık Konseyi üyelerinden herhangi birini azledebilir.

d) Başkanlık Konseyi Başkan ve üyeliklerinden birisi herhangi bir sebeple boşaldığı takdirde, Millet Meclisi bu makama üyelerinin 2/3'sinin oyuyla yeni bir üye seçer.

3. Başkanlık Konseyi üyelerinin Millet Meclisi üyesi şartları taşımanın yanı sıra;

a)40 yaşını tamamlamış olması,

b)İyi üne sahip, yolsuzluktan uzak ve dürüstlikle tanınır olması,

c)Yasaklanan partinin bir üyesi ise, Baas Partisi iktidardan düşmeden 10 yıl önce istifa etmiş olması,

d)1991 yılında meydana gelen ayaklanmanın bastırılmasında ve Anfal harekâtına katılmamış olması, Irak milletine karşı bir suç işlememiş olması gerekir.

4. Başkanlık Konseyi kararlarını oybirliğiyle alır. Bir üye, diğer üyeleri üyelerden birini yerine vekil tayin edebilir.

5. a) Millet Meclisi'nin çıkarttığı yasa ve aldığı kararlar Başkanlık Konseyi'ne sunulur. Başkanlık Konseyi yasa ve kararların sunulmasını takip eden 10 gün içerisinde bunları onaylar ve yayımlar. Bölge oluşturulmasıyla ilgili 118. ve 119. maddeler bu hükme istisna teşkil ederler.

b) Başkanlık Konseyi, yasa ve kararları onaylamadığı takdirde itiraz konuları yeniden görüşülmek üzere Millet Meclisi'ne iade edilir. Meclis, itiraz edilen maddeleri yeniden gözden geçirdikten sonra bu hususları oylar. Nitelikli çoğunlukla kabul edilen yasa ve kararlar onaylanmak üzere tekrar Başkanlık Konseyi'ne sunulur.

c) Başkanlık Konseyi kendisine sunulan yasa ve karar tasarılarını 10 gün içerisinde onaylamadığı takdirde, Millet Meclisi'ne iade edilir. Millet Meclisi, bu defa bu yasa ve karar tasarılarını üye sayısının 3/5 çoğunluğuyla aynen kabul ettiği takdirde bunlar onaylanmış addedilir ve itiraz hakkı düşer.

6. Başkanlık Konseyi, bu anayasada yer alan Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini kullanır.

Madde 139:

İlk seçim döneminde bakanlar kurulu başkanının iki yardımcısı olur.

Madde 140:

1. Yürütme organı, Irak Geçici İdare Yasası'nın 58. maddesinin tüm fıkralarıyla uygulanmasının tamamlanması için gerekli adımları atar.
2. Irak Geçici İdare Yasası'nın 58. maddesinde yer alan ve Geçiş Hükümeti'nin sorumluluğunda uygulanan hususlar, bu anayasaya uygun olarak seçilecek yürütme organı tamamı yerine getirilene değin sürdürülür. Bu çalışmalar, normleştirme, nüfus sayımı ve sakinlerinin iradesini tespit için Kerkük'te ve diğer anlaşmazlık bölgelerinde en geç 31/12/2007 tarihinde referandum düzenlenmesi tamamlanmalıdır.

Madde 141:

1992 yılından bu yana Kürdistan Bölgesinde çıkartılan yasalar yürürlükte kalmaya devam eder. Mahkeme kararları ve sözleşmeler dâhil olmak üzere, Kürdistan Bölgesel Hükümeti tarafından alınan kararlar, Kürdistan Bölgesi yasaları gereğince ve bölgenin ilgili makamları tarafından değiştirilmedikçe, iptal edilmedikçe ve bu anayasayla çelişmedikleri sürece geçerli sayılır.

Madde 142:

1. Millet Meclisi, çalışmaya başladığında, Irak toplumunun bileşenlerini temsil eden bir komisyon oluşturulur. Bu komisyon 4 ayı geçmemesi gereken bir sürede Anayasa üzerinde yapılması mümkün olan gerekli tadilat önerisi raporunu Millet Meclisine sunar. Komisyon, önerileri karara bağladıktan sonra, lağvedilir.
2. Heyet tarafından önerilen tadilat tek paket olarak Millet Meclisi oyuna sunulur ve Meclis üyelerinin nitelikli çoğunluğu ile kararlaştırılır.
3. İkinci fıkrada geçen şekilde tadilat Millet Meclisi tarafından onaylanması tarihinden itibaren en geç 2 ay içerisinde referanduma sunulur.
4. oy verenlerin çoğu olumlu oy ve 3 veya fazla ilde oy verenlerin 2/3'sinin ret oyu kullanmadığı takdirde referandum tadilatı onaylanmış addedilir.
5. Bu maddedeki tadilat karara bağlanıncaya kadar, bu maddede geçen hükümler Anayasa tadilatı ile ilgili 126. Maddenin hükümlerinden müstesna kılınır.

Madde 143:

Yeni Irak Hükümeti kurulduktan sonra Geçici İdari Yasa ve eki 53/a ve 58. madde dışında iptal edilir.

Madde 144:

İşbu anayasa referandumla onaylanmasından, Resmi Gazete’de yayınlanmasından ve bu anayasa uyarınca hükümet kurulduktan sonra yürürlüğe girer.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Ankara doğdum. 1997 yılında başladığım ortaöğrenimimi 2000 yılında Ankara Cumhuriyet Lisesi'nde tamamladım. Aynı yıl Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans öğrenimime başladım. 2004 yılında buradan mezun olarak, aynı yıl Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans yapmaya hak kazandım ve halen öğrenimime devam etmekteyim. Yüksek Lisans öğrenimime devam ederken, 2005 yılının Eylül ayından Global Strateji Enstitüsü'nde çalışmaya başladım ve görevimi sürdürmekteyim. Yüksek Lisans öğrenimim ve Global Strateji Enstitüsü'ndeki çalışmalarım sırasında ilgi alanımı Ortadoğu coğrafyasına yoğunlaştırdım. Özellikle Irak ve Türkmenler konusunda araştırmalar yapıyorum.